

50285

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

SECTIO PHILOLOGICA

IRATOK
A KOSSUTH-EMIGRÁCIÓ
TÖRTÉNETÉHEZ
1859

ÖSSZEGYŰJTÖTTE

KOLTAY-KASTNER JENŐ

TOMUS XVIII.

SERIES NOVA T. III.

S Z E G E D, 1 9 4 9

EDIDIT UNIVERSITAS SZEGEDIENSIS

50285

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

SECTIO PHILOLOGICA

**IRATOK
A KOSSUTH-EMIGRÁCIÓ
TÖRTÉNETÉHEZ
1859**

ÖSSZEGYŰJTÖTTE

KOLTAY-KASTNER JENŐ

TOMUS XVIII.

SERIES NOVA T. III.

S Z E G E D, 1 9 4 9

EDIDIT UNIVERSITAS SZEGEDIENSIS

ELŐSZÓ.

Kossuth Lajos „Az 1859-ki olasz háború korszaká“-t „Irataim az emigrációból“ (*Ir. Em.*) című nagy művének mindjárt első kötetében tárgyalta, mert úgy érezte, hogy ez az év volt a legfontosabb a szabadságharc bukása után kifejtett politikai működésében; ez hozta legközelebb nagy álmának, Magyarország felszabadulásának megvalósításához.

Emlékirataiban azonban a maga és száműzött társai tevékenységére vonatkozó okmányoknak és levelezéseknek csak egy részét közölte, s gyakran csak kivonatossan vagy, az idegen nyelven írottakat, a maga magyar fordításában. Hosszú ideig Nemzeti Múzeumunk kézírattárában volt elhelyezve, most pedig Országos Levéltárunk őrzi azt a felbecsülhetetlen értékű anyagot, melyet a húszas évek végén volt alkalmam átvizsgálni, s melynek egy töredékével Kossuth elbeszélését szeretnők kiegészíteni a jubileumi év szerény adalékaként. A tulajdonképeni Kossuth-iratok (*O. L., N. M. Kossuth-ir.*) mellett a kormányzó leghívebb barátjának, Ihász Dániel ezredesnek irataiból (*O. L., N. M. Ihász-ir.*), az 1848—49-es iratokból, valamint az-ügynevezett „*Törzsanyag*“-ból merítettünk.

Ha okmányközlésünk nem is helyezi új megvilágításba Kossuth szerepét az 1859-i eseményekben, tevékenységének jellemét több oldalról domborítja ki erősebben az eddig ismertnél. Megmutatja elsősorban Kossuth igazát; hogy a III. Napoleonnal és Cavourral való tárgyalások alkalmával mindig a bizalmatlanság álláspontjára helyezkedett és csak úgy volt hajlandó hazája számára részt kérni a háborús eseményekben, ha előbb határozott garanciát nyer a hatalmak komoly felszabadító szándékáról. Hogy mennyi beugrató próbával és rosszindulatú intrikával kellett ezért megküzdenie, arra élénk fényt vet az általunk itt közölt iratok első csoportja. De fontos felvilágosításokat kapunk bennük Kossuth nagylelkű erőfeszítéséről is, mellyel a Dunavölgy népeinek megbékélését és politikai együttműködését akarta minden erejével előmozdítani. Végül úgy az ő, mint emigráns-társainak eddig kiadatlan leveleiből jobban kitűnik a nagy ügy vezéreinek és katonáinak önzetlen fáradozása, reményeiknek lelkesedése és csalódásuknak keserősége a maga benső, emberi mivoltában.

Úgy gondoltuk, hogy a kép teljességéhez hozzátartozik annak megismerése, milyen konkrét lehetőségeket nyújtott volna a környező (román, szerb) népek lelkiülete és az itthoni hangulat Kossuth

terveinek megvalósulására, ha a külpolitika váratlan fordulata a vil-lafrancai fegyverszünettel nem vetett volna korai véget minden re-ményének. A külföldön működő osztrák követségek és különösen a Dunai Fejedelemségekben — szerb és román területen — dol-gozó konzulok jelentései, melyeket a harmincas évek elején a bécsi állami levéltárban (*Staatsarchiv, Diplomatie; Rapports, Dépèches*) gyűjthettem, valamint a rendőrmisztérium (*Haute Police; Interna*), a csendőrség (*Gensdarmerie*) és kiterjedt kémiszolgálat (*Bm.*) aktái, melyeket ugyanott használtam, adnak igen részletes tájékoz-tatást irataink második csoportjában, hogy milyen ijedelmet és fé-lelmet keltett Bécsben, de egyben mennyi várakozást ébresztett itt-hon az emigrációnak az 1859-i háborúval kapcsolatos tevékenysége. A bécsi Hádilevéltár (*Kr.*) az olaszországi magyar légió történetére vonatkozólag tartalmaz fontos adatokat, de itt csak a császár kato-nai irodájának (*Kr., Mil. Kzl.*) néhány politikai vonatkozású okmányát vettük fel.*

Hogy a piemonti politika szemszögéből miért vetette fel és ho-gyan ítélte meg Cavour miniszterelnök egy új magyar szabadság-harc kirobbantásának lehetőségeit, Olaszország felszabadításának érdekében hogyan igyekezett annak előkészítését és megsegítését III. Napoleonnál, Walewski francia külügyminiszter ellenére, ki-erőszakolni, arra vonatkozólag 1934-ben Firenzében megjelent köny-vem (*Il contributo ungherese nella guerra del 1859*) feldolgozásához és az itt következő kiegészítő okmányközléséhez kell utasítanom az olvasót. Ezúttal meg kell elégednem azzal, hogy e kötet függe-lékeként kronológiai sorrendben összeállítom ama kiadott olasz ok-mányok regiszterét, melyek adatokat tartalmaznak a magyar emi-gráció 1859-i közvetlen vagy közvetett kapcsolatairól és tárgyalá-sairól az olasz és francia kormánykörökkel.

KOLTAY-KASTNER JENŐ

* Csak kevés esetben vált szükségessé kihagyás a szövegközlésben, mit pontozással (...) jelöltem.

I.

KOSSUTH ÉS EMIGRÁNSTÁRSAINAK
LEVÉLVÁLTÁSA.

Páris, 1859 január 5.

SZARVADY¹ KOSSUTHNAK A PÁRISI HIREKRŐL
ÉS NIGRÁVAL FOLYTATOTT BESZÉLGETÉSÉRŐL.

Sk. levél; O. L., N, M, Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Az év melly kezdődik hazánk sorsára nagy befolyású eseményeket ígér. Engedje meg, hogy röviden elmondjam, mit biztos forrásból tudok.

A császár mindenképen háborút izenni akar Osztrákországnak még ez év folyamán és mindent elkövet, hogy az európai hatalmaságoknak vagy tevékeny hozzájárulását vagy barátságos neutralitását megnyerje.

Angolhontól még nem kért semmit világosan. Félnek itten, hogy a brit kormány megijed ha megtudja tisztán milly hamar útba kíván inulni a Francia. Azonban Malakoff² Angolhonba küldetésének főcélja az, hogy a kérelemnek előkészítse a terrenumot és a herceg reményli, hogy keresztül fog vinni mit tőle kívánnak.

La Roncière Le Noury³ Berlinbe küldetett, hogy a kormányzó herceget nyerve meg és nyilatkozmánya jól fogadtatott. Azért itten jól tudják, hogy Poroszhon magaviselete egészen attól függend mind határoz Angolhon. Oroszhon eddig mind a francia udvar, mind a szárd kormány előtt a legkedvezőbben nyilatkozott és késznek lát-

¹ Szarvady Frigyes (1822—1882) pozsonyi ügyvéd a szabadságharc alatt Bécsben, majd Párisban tett fontos szolgálatokat a magyar ügynek. Teleki László párisi követ titkára volt. Az emigrációban (Párisban is halt meg) újságírással kereste kenyerét. Felesége, Clauss Vilma prágai születésű zongoraművész nő volt.

² A. Jean Jacques Pélistier francia tábornagy III. Napoleontól kapta a Malakov hercege címet. 1858—59-ben francia követ volt Londonban.

³ La Roncière Le Noury báró tengerészkapitány a császár titkos megbízatásával az előző év novemberében járt már Szentpétervárott is, hogy Alexander Mihajlovics Gorcsakov herceg külügyminiszternél tapogatózzék, mi lenne Oroszország magatartása egy francia-osztrák háború esetén, melynek célja Olaszország felszabadítása lenne.

szott Francia-hont segíteni. E legutolsó napokban azonban meg-
egyezését oly feltételtől függesztette, mit nehéz elfogadni, kivált
Angolhon iránti tekintetből. Kívánja, hogy a párisi békekötés sti-
pulatiói megsemmisíthessenek.⁴

Franciaország mindenáron háborút akar és a szárd kormány
politikája e' határozat következtében olly háborús mint csak lehet,
olly annyira hogy a legnagyobb veszedelem nélkül vissza nem lép-
hetne, ha kívánná is.

A császár háborút akar leginkább azért — ezt tekintetbe venni
kérem — mert a francia hadsereg élén megmutatni kívánja, hogy
tábornok; de azért is, mert popularitást reményel. Teljesen meg van
győződve arról, hogy Olaszthonban veszedelem nélkül operirozhatna
és hogy a nagyhatalmasságok mellette vannak, általános átalakí-
tása az európai álladalmaknak szinte keresztülvihető a' nélkül, hogy
trónjéért félnie kellene. Ő ránk nem igen gondolkozik, úgy
látszik eddig, de Cavour másként van e részben. Én már több idő
óta, barátom-áttal⁵ kit tisztelt Uram ismer névről és fiai szemé-
lyesen ismernek; összeköttetésben vagyok vele az irodalom útján
izgatás végett. Mostanában kívánja, hogy egyenes relatióba lépjek
vele, mert Cavour az emigratióhoz fordulni akar. De én semmi lé-
pést nem akarok tenni, mielőtt Kormányzó úr utasítását nem bí-
rom. Eddig csak személyes véleményemet oda nyilatkoztattam, hogy
mi, pénzbeli, fegyverbéli és haderőbéli segedelem nélkül be nem
avatkozhatunk.

Mit tévő legyek? Holnap C. ide küldött Cabinetts chefjé-
vel szólni fogok és azonnal conferentiánk eredményét tudtára
adandom. E sorokat már ma akartam meg írni ne hogy a holnapi
beszélgetés befolyásozza véleményemet.

Még egyet. Frappoli⁶ a lombárdi kormány volt Párisi küldöttje
arra kért meg, hogy tudtára adjam miszerint az annak idején rá-
bízott Kossuth-jegyek most itten nála vannak és azokat kész ál-
taladni annak, kit az átvételre meghatalmazni kíván.

⁴ A párisi béke a krími háborút fejezte be 1856 márc. 30-án.

⁵ Alexandre Bixio (1808—1865) olasz emigrált, a hős Garibaldi-tábornok,
Nino Bixio hátyja, részt vett az 1848-i párisi forradalom irányításában s 1851-ig
képviselő, rövid ideig miniszter is volt. A császárság alatt mint író és pénzügy-
működött. Bixio benső barátságban állt Costantino Nigával, aki mint Cavour mi-
niszterelnök külön kiküldöttje tartózkodott Párisban, hogy Olaszország felszaba-
dításának ügyét, melyet Walewski francia külügyminiszter ellenkezése miatt dip-
lomáciai úton nem lehetett megtárgyalni, a császárnál és forradalmi gondolatok
iránt igen fogékony unokaöccsénél, Napoleon Jeromos hercegnél képviselje.

⁶ Frapoli Lodovico (1815—1878) olasz emigráns 1848—49-ben Párisban
képviselte a forradalmi Lombardiát, Toszkánát és a római köztársaságot. 1859-ig
Svajcban élt.

Páris, Január 6.-án

Már tegnap beszéltem Nigra úrral (C. cabinettchefje).⁷ Mindenben megerősített, mit tudtam. Szerinte a háború majd nem bizonyos. Ő azt hiszi és többizben ismételte, hogy a császár független magyar királyságtól nem idegenkednék. Cavour kívánja az emigráció hozzájárását megnyerni. A Sard kormány az oroszra számot tart. Én nézeteimet megmondtam. Figyelmeztettem leginkább arra, hogy hasztalan az emigrációhoz folyamodni — az országra politikai befolyást illetően — ha tisztelt urammal nem kezdi meg relatióit. Nigra erre azt mondja, hogy ő is úgy tart és hogy Cavour eddig csak Klapkával és mint ő hiszi, csak katonai tekintetből [tárgyalt].

Cavour — azt értettem — attól tart, hogy kormányzó úr Mazzinival⁸ összeköttetése következtében nem akarna talán relatióba lépni Cavourral és ellenzené a háborút, mint ellenzi Mazzini. (Ezt nyilvánosan mondá). Én arra feleltem, hogy akár mi nemű viszonyban volna Mazzinival, az nem lehet olyan természetű, hogy határozatát megköthetné, midőn Magyarhon javáról van szó. Ha Kormányzó úr a mostani körülményekként a jövő eseményektől vár valamit, úgy senkitől nem fog kérni engedelmet azt tenni, mit a haza érdeke kötelességként követel. Én csak általánosságokban maradtam és csak oda működtem, hogy elővigyázattal legyenek az emigrációvali összeköttetésre nézve.

Nigra azt kérdezte, vajjon elmennék-e Turinba Cavourral szőlendő. Én arra azt feleltem: Szívesen megyek, ha valóságos szolgálatot teszek ügyünknek. Ő holnapután indul, hogy Cavourt informálja. Kormányzó úr határozzon. Ha szükségesnek látja Turinba megyek, sőt Londonba is átrándulnék előbb tisztelt Urammal értekezendő.

Mondja meg kérem, milly úton írhatok biztosan.

Maradok mély tisztelettel és szeretettel

híve
SZARVADY

2.

London, 1859 január 8.

KOSSUTH SZARVADYNAK ELVI ÁLLÁSFOGLALÁSÁRÓL A CAVOUR—KLAPKA TÁRGYALÁSOK ÜGYÉBEN.

Sk. fogalmazvány. O. L., N, M, Kossuth-ir.

Barátom! 5-iki s 6-kai levelét vettem. Újabb adat az ahhoz, mit a körülmények fontosságáról más kútfőkből is tudok, de melyek-

⁷ Ccostantino Nigra (1828—1907) Cavour bizalmasa. L. 5. jgyz. — Később mint párisi olasz követ (1860—1876) is melegen támogatta a magyar emigráció terveit. Itáliát azután Szentpétervárott, Londonban és végül Bécsben képviselte.

⁸ L. Kossuth és Mazzini c. cikkemet a Századok 1925. évf.-ban és könyve-met: *Mazzini e Kossuth* (Lettere e documenti inditi). Firenze (Le Monier), 1929. A Londonban élő emigrált olasz forradalmár-apostol éles harcban állt az alkotmányos liberalizmus elveit valló Cavour piemonti miniszterelnökkel.

hez Ön közleménye sok, igen fontos új adalékot szolgáltat. — Reményem folytatni fogja Ön a tájékoztatást. Abban amit ekkorig nyilatkoztatott Ön, örömmel veszek észre olyl államférfias tapintatosságot; minővel kívánnám, hogy mások is bírnának.

[Általánosságban szólva ennyit mondok. Magyarország magát Öncélnak ismeri s annak tekintem én. Magyarország csak annak felszólítására mozdul meg, kiben népe bízik. Más alakíthat légiócskát, játszhat Condottieri-szerepet, de a Nemzetet mozgásba nem hozza *Kihúzza*]. A Szárd király ha kezd, „Lombardia“ acquisitiójának eszméje mellett meg nem állhat. Ennyit, csak ennyit akarhatnak a Tuillériákban, de nem Turinban. A Szárd Királynak thrónjába — talán életébe — kerülne, ha egy „olasz“ háborút egy kis határváltoztatási speculatiová fajoztatná el. — Velencének nem szabad osztrák kézben hagyatni, különben az Osztrák Olasz hatalom marad, roppant fontosságú stratégiai szárnyállás birtokában s a Savoie ház csak addig reménylhetne Lombardia birtokában maradhatni, míg „activ“ Francia segély áll háta mögött — azontúl nem, *ha az Osztrák Magyarhon birtoka által elsőrendű hatalom marad.* — Az activ francia segély pedig nem örökre biztos. —

Ebből az következik: hogy elvenni valamit lehet az osztráktól nélkülünk is, de megtartani nem, ha Magyar Ország Osztrák kézben marad.

Jónak látnám, ha ezt Ön *nevemben* megértetné illető helyütt, miszerint lássuk, hogy ha szóba állunk egymással, annak komoly alapon kell történni — mert mi érezzük állásunk fontosságát s tudjuk, hogy ha szövetségre kerülne a dolog, nem minden kedvezés csak a másik oldalon; s nem minden lekötelezettség csak a mi oldalunkon volna.

Tehát: pusztá diversióra a magyart nem fogom engedni felhasználtatni — ennyi hatalmamban van. A sült gesztenyét a parázsból kikaparni mások számára a magyar nem fogja. Nekünk *célnak* kell lenni, nem *eszköznek*. Nem mondom egyedüli célnak, hanem coordinálnak (nem subordinálnak) 's erre biztosíték kell. — Minő? Arról lehet akkor szóllani, ha az alap megvan. — Annyit mondhatok, hogy én ambitiót nem ismerek — 's hazámat jobb' szeretem, mint országlati elméleteimet. Hazafiúi vágyaim fokozva vannak. Legelső és legfensőbb: hazám függetlensége. Tehát nem diversio: hanem cél, realitás. 'S e végett a „Nemzetnek“ kell lépnie — a Nemzetnek! Ha valaki azt hinné, hogy egy magyar légiócska zászlóaljának Frank vagy Szárd főhadiszálláson paradiroztatása oly maszlag, mellyet ellehet velünk kapatni, csalatkoznék. — Ez Condottieri-szerep: Nem a mienk.

'S mert mi öncél vagyunk 's mert nekik is csak úgy válhatunk állandó siker biztosítékává, ha Magyar Ország (az Ország!) lépettetik activitásba, figyelembe ajánlandó két dolog: hogy a magyar nemzet csak annak felhívására mozdul meg, kiben népének tömege bízik, 's mert bízik, őt követni kész, 2. hogy az, akiben bízik, csak

úgy fogja őt felhívni, ha olly eszközök birtokában látja magát, melylyel a küzdeni tudó magyar erejének számbavételével a sikerre valószínű kilátást nyujt.

Bizalom nem vétetik, hanem adatik. Érdemesnek lehet reá lenni, nem elég, bírni kell. — Eh bien! hol a haza ügye forog fenn, álszemérmű affectatio bűn. — Érdemtelenül, érdemmel; mindegy: tény, hogy míg én élek, a Magyar nép nem fog olly mozgalomba avatkozni, mellyben én részt nem veszek. Én pedig nem veszek részt, ha nem vezetem. A felelősség mindenkép reám hárulandván, a vezényletnek is enyimnek kell lenni. Bárány, ki mások bűneit hordozza, nem szándékom lenni.

Következés: hogy ha a Magyar Nemzet közre munkálása kívánatik, velem kell iránta beszélni 's alkudni 's én csak úgy beszélek 's alkuszom, ha ez elismertetik, 's bázisul vétetik, vagy csak velem vagy velem *nem*. Ez a helyzet kénytelenségében fekszik.

Óhajtom, hogy Ön elmenjen Turinba, de óhajtom, hogy úgy menjen, mint az én megbízottam — mint az én megbízottam pedig Ön csak úgy mehet, ha C[avour] tudja, hogy Ön csak így mehet 's Ön menetelét még is kívánja.

Fontosságot, igen nagy fontosságot helyezek abban, hogy ha iniáltatik valami, mi a meghívottak 's nem a fűhöz-fához kapkodó ajánlkozók legyünk. Az utóbbi motiválatlan elv. — desertio volna — Isten őrizzen tőle. Az első iránt tudják minden barátaim (minden!) — hogy nálam a hazafi köteleesség az első 's a hazáért, ha én hazám függetlenségének okszerű kilátását látom magam előtt, a Sátán jobb-jából is elfogadom a segílyt a reciprocitás bázisán — de nem mint eszköz, hanem mint coordinált cél.

Ezért óhajtanám, hogy Ön ennyit feleljen: „Akarja C[avour], hogy Turinba menjek? Az ügy nem magán, hanem hazámé, kötelességemnek érzem Kossuthnak jelenteni, csak az ő jóváhagyásával mehetek — ha ő jóváhagyását adja, természetesen menetelem az ő megbízatása színét ölti fel. Hogy tehát így mehessek, meg kell neki mondanom, mi a meghívás tárgya. Kérem tehát, mi az, amit Önök akarnak, hogy vele tudassak és elibe terjesszek.“

Ha ez az alap elfogadtatik, akár mi az mit Önnek mondanak, igen kérem, irás helyett ránduljon át Londonba, egy félórai beszélgetés többet eligazít, mint tíz levélváltás. Ha azt mondják: ez alapon nem kívánják a dolgot folytatni, nem szükség Londonba fáradni — Értem.

Ha olly levelet írna, mellyet óhajt, hogy 24 óra alatt kézhez vegyek, kérem használja azon útat, mellyet most használt. Nem tudom mi az, de 7-én este kaptam levelét. Ha 36 óra késedelem nem tesz különbséget, adressálja Charles Edm. Rawlins Jun. Esqu. Liverpool — belső borítékon „K“ — ez biztos, de 36 órát késik. Igaz bizalommal 's szíves barátsággal

K.

Páris, 1859 Január 15.

IRÁNYI⁹ KOSSUTHNAK A KLAPKÁVAL TÖRTÉNT
MEGBESZÉLÉSÉRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tegnap este már kevésbé engedékenynek tapasztaltam K[lapkát]-t. Jelen volt B[ethlen] G[ergely] is.¹⁰ Klapka újra előadta eredeti tervét, t. i. hogy Ön visszavonuljon, mert Önnel az udvarok nem léphetnek még összeköttetésbe. Hogy mit feleltem legyen, hosszú lenne ismételni; mindent, mi hazafiság, ész és barátság sugallottak 's végre felelősökké tettem a jelen és utókor előtt, ha ambíciójok és ellenszenvöknek áldozatul ejtik a haza ügyét. De látván, hogy B. G.-t is megnyerték avval, hogy azt állítják, miszerint az udvarok Önnel nem akarnak érintkezni, tehát kijelentettem annyit, hogy az nem való, mert a felszólítás máris megtörtént. — Mikor? kérde K. — Többet nem mondhatok, de állítom, hogy történt. — A másik ok mit felhoznak, abból áll, miszerint Ön nyilvános és ismételt kijelentései szerint királyokkal nem szövetkeznek, királyság helyreállítására nem működhetik közre. — Ko. tudtommal csak azt jelentette ki, hogy sem király, sem királynak alattvalója nem lesz, — ez nem akadály arra, hogy királyoktól segélyt fogadjon el a' haza megszabadítására. A' diktatúra és Ön hadi vezérlete ellen természetesen újra kikelt K. — Ez, mondám, értekezés tárgya lehet, különösen az utóbbi. — Midőn láttam, hogy nem tágitanak, tehát kijelentettem nekik, hogy utaink különválnak és hogy felmentem ezentúli bizalmas közlésektől irányomban. — K. azt mondván többi között, mikép ő igen örülne, ha az udvarok Önnel értekezésbe bocsátkozni akarnának, azt feleltem neki, hogy ha úgy van, tehát jelentse ki maga illető helyütt, miszerint az ügyek vezérletére Ön van leginkább hivatva. — Ezt nem tehetem, mert érzem, hogy a' hadviselés biztosabb lesz az én kezeimben, mint az övében.

Nem közölhetem három órai társalgásunk egész tartalmát; veleje az volt, mit íme előadtam. Midőn elváltunk, K. azt mondta, hogy másnap indul Londonba és értekezni fog Önnel; csütörtökön visszatér és reméli, hogy jó hírt hoz onnan.

Ha K.-val meg nem egyezhet, fődolog szerintem összeköttetésbe lépni a két udvarral, itt és Turinban.

Az egyetértést nagyon előmozdítaná, ha a közvetlen vezérletéről és a dictatura névről lemondana. Kormányzói címmel Ön vinné

⁹ Irányi Dániel (1822—1892) kiváló publicista. 1848-ban képviselő és a felvidék egyik kormánybiztosa, majd a forradalmi vésztörvényszék tagja lett. Világos után emigrált és Párisból élénk propagandaműködést fejtett ki.

¹⁰ Bethlen Gergely (1810—1867) honvédezerede, aki a szabadságharc miatt fogságot szenvedett, aztán Párisba emigrált.

a főhatalmat polgári és katonai ügyekben, Ön nevezné ki a fővezért és tehetné le ha szükséges; a polgári ügyekre pedig tanácskozó bizottmányt nevezne maga mellé. A' hatalom lényegét bírná, csak a formát szelíditené. Ez, ha emlékszük, régi felfogásom nekem; annak idejében közöltem.

T[eleki] Lácit¹¹ igen jó lenne megnyerni, K. nála nélkül nem merne fellépni. Én igen jó barátságos viszonyban állok vele, megkísérlem, ha felhatalmaz, de a fentebb érintett concessiók nélkül nem menne.

Az itteni főúrral, mihelyt visszajön, beszélni fogok. Ha Kiss Miklósban *tökéletesen* bízük, jó lenne általa is hatni, de ne írjon neki egyenesen, hanem az én címem alatt. Vagy még jobb lenne, ha őt magához hívná értekezésre, B. P.-val együtt. Ez utóbbinak úti pénz kellene. Hát ha T. L.-t is kérné magához? Hasznos lenne K[aracsaj]nak is írni Konstantinápolyba 's az ő közrehatása felől magát biztosítani.

Én itt addig is a' lapokban az Ön népszerűségét a' magyar nemzet előtt igyekezni fogok feltüntetni; könyvemet is,¹² mely hasonlólag hasznos lesz ez irányban, nyomtatás alá adom, de fájdalom, vagy 500 frank előlegezés kell, amit munkatársamnak kell adnom, hogy serényen, minden más dolgot, tehát keresetet mellőzve, folytathassa. A' jelen viszonyok közt az ellenpártiakhoz nem fordulhatok ezen kölcsönért; nem tudom, hogy segíték a bajon.

K. azt mondta, hogy Ön vigyázatlan volt, mert Gar[asan]inkhoz¹³ Belgrádba intézett levele a fr. kormány kezeibe esett, vagy legalább tartalma elárultatott neki.

[Kossuth kézírásával ceruzajegyzet: Nem találom e levélnek sehol nyomát]

4.

Páris, 1859. január 20.

SZARVADY KOSSUTHNAK SAJTÓÖSSZEKÖTTETÉSEIRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Becsés levele kimondhatatlan örömet szerzett. Nem mondott *egy egyetlen szót sem*, mellynek igazságát nem érezném és erről előbbi két levelem is tanúsít. A dolgok oly fordulatot vesznek, hogy szükségesnek látom személyemet illető pár sort előterjeszteni; reménylem, hogy meg fogja bocsájtani.

¹¹ Teleki László (1811—1861) 1848-ban Párisba küldetett Magyarország követéül. Az emigrációban közte és Kossuth közt a viszony elhidegült a nemzeti-ségek ügyében elfoglalt ellentétes álláspontjuk miatt.

¹² Irányi Dániel et Chassin Ch. L., *Historie de la révolution de la Hongrie*, 1847—1848. I—II. köt. Páris, 1859—60..

¹³ Ilija Garasanin (1812—1874) szerb belügyminiszter, majd az államtanács elnöke.

Utolsó levelemben tett észrevételeimre azt válaszolja Kormányzó úr helyesen, hogy felőlem mit sem tudott és némi szemrehányással azt jegyzi meg, hogy Ihász által küldött (Glasgowbeli) izenetére semmit sem feleltem. Én nem felelhettem, mert a glasgowi lapon kívül nem vettem semmi nemű izenetet (sem szóbelit, sem írásbelit). A glasgowi meetigen tartott beszédjét azonnal felhasználtam a sajtó útján és amennyiben azt a mostani körülmények közt tehettem.

Ha eddig szorosabb érintkezést nem kerestem Kormányzó úrral, ez azért történt, mert fájdalom nem hazánkról volt szó az európai eseményekben és mert személyes hasznára sem lehettem Uramnak. Ha sziveskedik vissza emlékezni, én Pozsonyban és Pesten is csak akkor kerestem föl, midőn úgy hittem, hogy hazámnak vagy Önnek szolgálhatok; Pozsonyban a revolúció kezdetén hivattall megkínált, én azt válaszoltam, hogy nem Magyarhonban, hanem Bécsben fog eldöntetni sorsunk és én saját kezemre mentem Bécsbe és ott tehetségemhez képest működtem. Becsületekre mondhatom, nem vesztettem el időmet és a hol csak mozgalmat kellett teremteni ügyünk javára, ahol működni kellett akár sajtó, akár clubb tanácskozás akár más agitatio útján, kötelességemet híven megtettem a nélkül hogy nevem csak említetnék, mert az idegen befolyásnak Bécsben háttérben kellett maradnia.

Midőn a júniusi események következtében azt éreztem, hogy Párisban fenyeget az európai megszabadítás rontása, csekély személyem volt az első, ki ajánlkozott ide kijönni. Itt maradtam Telekivel s midőn nem volt senki a ki merjen haza menni, midőn rosszul állottak a dolgok (Irinyi uram nem mert menni) engemet küldtek. Szerencsésen keresztül vágtam magamat Simonich seregecskén (sic!) kenesztül.

Bukásunk után egy darab ideig én is mint mindnyájunk biztam abban az édes reményben, hogy a forradalom nincsen legyőzve végképpen és vegetáltam és tapogattam az egész emigratióval. De midőn tapasztaltam, hogy száműzetésünk vége előre nem látható (fájdalom most sem lehetünk túlságos reménytel) azonnal ezt a célt tűztem ki magamnak: olly állást kell megnyernem, hogy parányi személyem is a magyar becsületére szolgáljon annyiból, hogy lássa mindenki, hogy mi nem vagyunk koldusok, kik az idegen nemzetek pénze után akarunk élni, azért mert otthon kötelességüket tették. Iparkodtam olyan független állást szerezni, melly segítene illusiokkal kecsegtetéstől szabadon maradni, t. i. ne lássam az európai nyomor és szégyennek végét ott a hol tulajdonképpen csak saját szegénység kezdődik. Kerestem állást, mely kenyeremet biztosítsa és engedje, hogy szüntelenül a hazám ügye érdekében működjem, akármi parányi körben is. Uram én oda vittem, hogy *tollammal* minden lelkiismeret vagy becsületbeli transactio nélkül olly jövedelmet szereztem, hogy Párisban házat tarthatok, befolyásos összeköttetéseket szereztem és a sajtóban is olly helyzetet foglalok el, miszerint azt mondhatom tizenkét lappal (Németországban, Svájcban, Spanyol-

honban és Hollandiában) személyes szoros összeköttetésben vagyok és azonkívül ötven laphoz szólok mindennap a német litographirozott levelezésem által. Ez utolsónak a dolog természeténél fogva nem szabad kitűzött pártelvűnek lenni. De azért még is használhat, mind az által mit az ember mond, mind az által mit az ember elhallgat. Az eddigi körülmények közt keveset tehettem ugyan, de hiszem, hogy bizonyos percben *hatalom* lesz a kezemben. Már eddig is tapasztaltam, hogy számolnak velem, mert minden presentió dacára akár a francia kormány, akár az osztrák követség részéről tömlőcbe vethettek ugyan, de elűzni Frankhonból nem.

Nem fitogtatásképen mondom ezt kérem, hanem azért, mert komoly szándék vezet.

Én nem vagyok olly helyzetben hogy személyemet illető tekintet elhamarkodtatásra csábítana.

Én nem kívánok anyagi előnyöket, mert nem kívánok jobb helyzetet. Nem ambíció mozdit, én használni akarok hazámnak és szolgálni elveimnek.

Bennem oly embert lásson, kihez minden percben azt mondhatja: „Barátom most genirozol, mert olly embernek kell helyet csinálni, akit tehetsége vagy ambíciója miatt meg kell kimélnem, tehát lépj vissza, majd ha szükségem lesz rád, újra meghívlak.”

Én hazámat és a szabadságot szeretem és azért ragaszkodom Ön-höz tisztelt uram, mert tapasztaltam, hogy mennyit tudott véghez vinni tehetség (és gyakran hazafiság és becsületesség) nélküli kerülettel (Umgebung). És mikor a forradalom után meg kezdődött az egymás éránti gyanusítás és megkritizálás kezdődött én magamnak és honfitársaimnak mindig csak azt mondhattam: nekem más kriterium Kossuth megítélésére nem kell, mint az hogy mennyit tett azon eszközökkel, mikről disponálhatott. Ha K. nem választott mindég szerencsésen, bizony leginkább úgy történt, mert bajos volt köztünk választani.

Én tehát hazánk jövődjét mindig Önnel láttam a legszorosabb összeköttetésben és mert így van visszahúzódva maradtam az emigrációtól. Néha szemrehányást tapasztalván e végett, tréfálva azt mondom, hogy a ki hazafi maradni akar, annak nem szabad sokat maradni magyarokkal. Én tréfáltam, de komolyan is így beszélhettem volna nagy túlzás nélkül.

Irányi a ritka kivételek közé tartozik minden képpen, mert ő bizony szegénység közt tanult és iparkodott künn is előhaladni és haladt is. A mennyiben tapasztaltam, őszinte hű embere tisztelt Uramnak és a hozzá szólló levelében foglalt szemrehányás nem őszinteségét illeti. Az ő természetiben van jó lábom maradhatni mindenkivel és az csak annak lehetséges ki nem minden alkalommal tör ki. Én fájdalom ezen tehetséggel nem bírok, de I. éppen ez által nagy szolgálatot tehet — hazafiságra, becsületességre és ismeretekre nézve kevés van köztünk, ki nagyobb érdemmel bírna. És most áttérve a levele tárgyára, megjegyzem hogy már tudom B[ixio] által (ki nem ment egészen Turinig), hogy I[rányi] volt a meg-

bizottja. Én is attól tartottam, hogy imposztor jelenhetett meg Ön nevében és ismervén a Francia képtelenségét midőn idegen név forog fen, feladtam barátomnak pár nevet (Ihászét és Irányiét a többek közt) és csakugyan azt tapasztaltam, hogy I.-ről volt szó. Hogy I. a herceget nem látta az bizonyos, először mert ő mondja és másodszer, mert I. fellépése nem olyan mint a millyennek festette a herczeg. Tehát a közbenjáróval beszélt csak és Mieroslowsky uram alkalmasint a Lengyel érdekében beszélt úgy amint beszélt vagy plane azért mert éppen úgy tetszett. Egyébb eránt tisztába fogok jönni e tekintetben.

Itten most következőképpen állanak a dolgok. A diplomatia már is közbenjárt és Ausztriát a szerb ügyben engedményre bírta. Azon európai kormányok, kik a háborút nem akarják, oda iparkodnak, hogy Sardiniát és Franciaországot minden ürügytől megfosszák hadat üzeni a Bécsi Cabinetnek. Aztán — úgy okoskodnak — csak forradalom adhat alkalmat háborúra. Olaszthonban ezt lehetetlenségé téve látják 'a roppant készülétek által, mik Ausztria részéről történnék. Ha más ponton kitör a mozgalom — úgy mondják — kész a Coalitio azon hatalmasságok részéről, melyek legalább neutralitáshoz hajlandók mostanában.

Nekünk annál vigyázatosabbnak kell lenni és már az eddigi események is megmutatják tisztelt Uram attitűdje helyességét. Van aki oda akarja vinni az ügyet, hogy Congresszusra kerüljön a dolog háború előtt. Ez nem sikerülend, először azért nem mert Ausztria nem fogja átengedni Lombardiát és mégkevésbbé Velenczét (hisz nem akarta azt az első Párisi Conferentiakor,¹⁴ midőn bizalmas uton a dunai hercegségek szeme előtt tartattak káprázatul, ez tény); másodszer nem fog sikerülni azért mert Francia ország ellenzi. A császár mint mondtam mindenáron háborút akar, annál inkább hogy ő személyesen *eddig legalább* csak valami hadat vezető Morphy¹⁵ szerepét kitűzte magának. Sakk-probléma határai közé akarja szorítani az eseményeket. Napoleon herceg szíven hordja az olasz ügyet (ezt tapasztaltam rég óta) és tudom azt is, hogy rég óta Ausztria ellen dolgozik. Abból a hogy nyilatkozik az is világos, hogy érti miszerint hazánknak első rendű szerepet kell játszania, ha Olaszországot végképpen és örökre Ausztria kezeiből menteni akarják. Iparkodni fog minden bizonnyal Cousinját olly messze vezetni mint csak lehet. De fog-e sikerülni?

Az Oroszthon attitűdjétől fog függni. Erről már egy szót mondtam. Most még jobban értesíthetem, de érezni fogja, hogy kivált Angliában erről nem szabad szöllanunk. Oroszthon kívánta, hogy csak egy

¹⁴ A párisi kongresszuson 1855—56-ban szóba került, hogy Ausztria szabadítsa fel a velencei tartományt és ezzel szemben kapjon keleten területi kárpótlást. A piemonti publicisztika (így Cesare Balbo *Le speranze d'Italia* c. könyve is) ekkor Magyarország függetlenítése ellen foglal állást. L. *L'Ungheria libera nel risorgimento italiano* c. füzetemet (Pubblicazioni dell' Istituto Storico di Roma) 1925.

¹⁵ Paul Morphy (1837—1884) kiváló amerikai sakkjátékos.

év múlva kezdessék meg a háború (ez megtagadtatott) — 2. akarta, hogy Lengyelhont ne bántsák (ez megengedett) 3. a Párisi békekötés némi Oroszhonra nézve alázó clausulák megsemmisítsenek. (Ezt is a császár námi hesitatio után megengedte), de Walewsky olly redactiót csinált (nem akarja a háborút), hogy Gortschakoff¹⁶ megtagadta annak elfogadását. La Roncière Le Noury, ki Petersburgba küldetett, tegnap érkezett vissza és hozott alkalmasint ellenpropositiót. Az eredmény hihetőleg nem rossz, mert hétfőn Kiseleff nagy ebédet adott és ámbár hogy csak confidentialis intim meghívásról volt szó és a vendégek csak pongyolában jelentek meg, Kiseleff¹⁷ az ebéd után felkelt és toasztot ivott a császár és családja egészségére. Walewsky felelt a császár nevében és mindenki meg volt lepve. Ebéd után Lord Cowley¹⁸ és Hübner¹⁹ sokáig beszélgettek együtt, mintha ellen demonstratiót tenni akartak volna. Míg Oroszországgal nincsenek tisztában a herceg óvatos lesz és nekünk még óvatossabbnak kell lennünk, mert ha a herceg ígérne mindent is, ha alá ír is — még sem elég; a császár szavát kell bírunk. De bizony nem igen könnyű dolog ám azt N. herceg előtt kinyilatkoztatni. Pedig szükséges leend akkor, midőn kölcsönös kötelesség felkarolásáról lesz szó. Azért kívánám az alku főhelyét Turinban látni. Ottan azonnal officiel lábra lépünk, itten pedig sok ideig csak conversálni fogunk. Ha ellenben Turinban valamire jutottunk és a herceg erre fog segíteni, az ottani helyzetünket felhasználhatjuk itten is. Itélje meg vajjon csalatkozom vagy jól fogom fel a dolgot. Eddig nem mentem a herceghez, ámbár minden perczen juthatok hozzá; nem mentem azért, mert akarom, hogy ő hívasson magához, amit vele tudatni kívántam, barátunk által izentem.

En ügyünkre nézve előnyösnek látom, hogy a negotiatio előbb Oroszhon és Francia hon közt folyik. Ha Oroszhon az Ausztria elleni háborút túri, függetlenségünk helyreállítását is fogja túrni — és nekünk könnyebb lesz Angolhont a neutralításra birni — ott hatatunk, mert Kossuth szava hatalmas az angol nemzet előtt — ott Olaszhon és Magyarhon ügye sympathiákkal bir s. a. t. Hogy Lengyelországrul kezdetben nem lesz szó, ránk nézve nem veszteség... Ha Oroszhon jelenlétében és Frankhon segélyével organizáljuk magunkat, könnyebb lesz a belső nehézségeken túl menni. Vagy csalatkozom?

Hogy Serbiába consul küldessék Turinból, még a mai póstával fog ajálatni C.-nak, barátom megígérte. De notát is fogok írni ez ügyben és C.-hoz küldeni.

¹⁶ L. a 3. sz. jegyzetet.

¹⁷ Kiszjeljov Pavel Dimitrijevic gróf (1788—1872) hadvezér (1818-i török hadjárat) és miniszter (1838) 1838—62-ig párisi követ volt.

¹⁸ Lord Henry Richard Charles Wallesley Cowley 1852—70-ig párisi angol követ.

¹⁹ Hübner Sándor gr. (1811—1892) párisi osztrák követ volt 1851—1859-ig. L. könyvét: *Neuf ans de souvenirs d'un ambassadeur d'Autriche à Paris sous le second empire 1851—1859*. II. kiad. Páris 1908.

A leveléhez zárt kivonatokat köszönettel vettem. Január 15.-én jelentek meg a Siècle-ben, mert én figyelmeztettem a szerkesztőséget, hogy hasznos volna ezen oklevelek újra kinyomtatása.

Irányi két levele úgy szinte Uram-válasza tegnap indult innét a másik úton, úgy hogy ezen soraimmal együtt kezéhez fog jutni.

Még egy fontos figyelmeztetés! Orloff²⁰ herceg a status miniszter egyedüli fiát (ki Miklós császár adjutánsa volt, Magyarhonba és később Olmützbe küldetett), igen jól ismerem. Feleségem és én az ő feleségével — Troubetzkoi kisasszony — szoros összeköttetésben voltunk házassága előtt — most is látjuk néha. Egyik jó barátomat, ki még szorosabb viszonyban áll Orloffal mint én, azzal biztam meg [tudakolja ki] az oroszok nézeteit. A kormány titkait tán nem tudja és ha tudná is nem fogná meg mondani, van erre más kutforrás, de hasznosnak vélem azt is megtudni, vajjon mint nyilatkoznak a fő körökben. Ha szükségesnek tartani fogja az orosz kormányval összeköttetésbe lépni, Orloff herceg tán jó közbenjáró volna. Nem merem ígérni tisztán, hogy akarni fog-e, de reményelem. Tudom hogy velem együtt ezen lépést és mindent ami erre vonatkozik idő előttinek tartani fogja, de kívántam hogy legyen ismeretes előtte ezen összeköttetésem is.

A fenn említett német lapokkali összeköttetéseimen kívül még az Indépendance, New Times, Daily News, Morning Post és Morning Advertiser itteni levelezőivel is vagyok összeköttetésben. Továbbá az Agence Havas útján az itteni lapokba (direct uton is) hazánkat illető közléseket beiktathatnék. Küldhetne Kormányzó Úr néha Magyarországról szülő leveleket vagy csak tényeket?

Jó volna szót emelnünk — mérséklettel ne hogy pretextust adjunk — mert az idő kedvező.

Henri Martin híres történetíró²¹ történetét írja e pillanatban. Ismerem a szerzőt és ha kíván neki valami szempontot ajánlani, parancsoljon én velem.

Az adresse mit utolsó levelemben megküldtem hiba nélküli: Az utca neve és a ház száma megjegyzése felesleges.

Ne vegye rossz néven, hogy azonnal nem feleltem, kissé rosszul voltam és annyi dolgom, hogy egészségesnek kell lennem, hogy birjak vele.

Adja a végzet, hogy óránk üssön nem sokára.

Mély tisztelettel és őszinte szeretettel

hú

SZARVADY FRIGYES

U. I. Bocsássa meg a netalán előforduló hibákat, nem érek rá a levél átolvasására és bizony kissé kijöttem a gyakorlatból, már több év óta nem irtam magyarul. Mással voltam elfoglalva.

²⁰ Orlov Alekszej Fjedorovics herceg (1787—1861) hadvezér, a párisi kongresszuson (1856) Oroszország képviselője, aztán a birodalmi tanács és a minisztérium elnöke.

²¹ Henri Martin (1810—1883) a Sorbonne történettanára, 17 kötetes *Histoire de France* - a végleges átdolgozásban 1855—60 közt jelent meg.

5.

Brüssel (4. Chaussée de Louvain). 1859 február 13.
LUDVIGH²² KOSSUTHNAK A HÁBORÚS KILÁTÁSOKRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M., Kossuth-ir.²³

Édes barátom,

A háború kérdése súlyos és nemzeti jövőnkre veszélyterhes. A helyzet leírhatatlanul nehéz, de senkire sem oly nehéz mint reád nézve. Én ily súlyos kérdésben nem merek ítéletet kockáztatni, azért én csak érzelmet és gondolatot fejezek ki. De engedd, hogy mondjak elébb pár szót a viszonyokról 's miként fogom fel azokat.

Én a francia császár irányából ezt véltem. kitanulni a röppentyűk esete óta.²⁴ „Az olasz török és golyók valamelyike érni fog ha ellenségként az olasz ügy útjában állok. A forradalom ott ki fog ütni és nem maradand hatás nélkül. Családi szövetségre van szükségem; a kedves unokaöcs is egy örök fényezetés. A piemonti király főtámasza az olasz nemzeti ügy. Ha ez ügy védelmezőjéül lépek fel, a gyilkok tőlem elfordulnak, az osztrák készülétek a kitorést lehetlenné teszik és Piemont kegyelmentől függ.“

A császári beszédig²⁵ ez volt benyomásom és a háborút, a közel háborút, nem hittem. A beszéd óta a háborút elhatározottnak látom; hol és mikor tör ki, az csak idő és alkalom kérdése. Igen valószínű, hogy az első ágyú nem Olaszthonban, hanem a keleten fog eldörögtetni, az alkalom erre hibázni nem fog. Nem tudom mi adataid vannak, az enyimeket alább megírom. De benyomásaim azoktól nem függnék.

Hogy állnak most az organisált hadak?

Bonaparte egy oldalról, másik oldalról áll az osztrák.

Kell hogy feltünjön a közvélemény vagy sajtó fordulata. Ugyan azok kik a coup-d'étatra tapsoltak, ugyan azok, kik az angol-francia szövetséget édig emelték, most csak európai coalitioról beszélnek és az osztrák oldalon állnak. Ezeknek szerencsés körülmény az: hogy Magyarország egy osztrák provincia önakarat és hatalom nélkül. Ez az angol kormánynak belső öröme, mert az osztrákot most ép oly erősnek hiszi mint a franciát. A continensen lévő valamennyi angol ezt tartózkodás nélkül mondja, és más érdeket mint osztrákbelit nem is ismer, dühös osztrákbarát.

²² Ludvigh János (1812—1870) publicista 1849-ben kormánybiztos volt a táborban, majd a hétszemélyes tábla bírása. Világos után külföldre menekült és Brüsszelben telepedett le, ahonnan élénk publicisztikai tevékenységet fejtett ki a magyar ügy érdekében.

²³ Az Ir. Em. I. köt. 141—142. lapjain igen kivonatossan közölve.

²⁴ Felice Orsini olasz forradalmár 1858 jan. 14-én bombát dobott III. Napoleon császár kocsjára, de a merénylet sikertelen maradt.

²⁵ III. Napoleon burkolt fényezetése Ausztria ellen 1859 jan. 1-én.

Az angol mint mindenkor az osztrák oldalán áll és meglehet, hogy a poroszt is maga után fogja vónni. Ezen kis ország (Belgium) állítólagos neutralitása fentartása végett 600.000 emberig nevelte véderejét — titokban és papiroson. — Nincs e védkészületnek positiv jelleme, de miután nem idéztethettek sem Sardinia, sem Ausztria ellen, a porosz pedig csendes, világos hogy ez angol, osztrák coalitio színét viseli inkább, mint neutralitásbelit. Lehetetlen, hogy a fr. császár ezeket ignorálja, sőt hiszem előre látta és azért kötelezte le a szerbeket és az oláhokat. Ezek de facto függetlenek. Az angol nem küldheti ellenök a muszkát mint küldte Magyarország ellen; maga hajóival oda nem repülhet, az Osztrák Olaszországból kimozdulni nem mer és így csak az angol pénz és török erő marad fel. Nyugaton coalitioval fenyegetik a francziát, de *megfordítva* áll a dolog keleten. A török magától nem mozdul, ha az angol tuszkolja, lángba borul a kelet. Ha hagyja, a görög követendi az oláhokat, mint ezek követték a szerbeket. Tanuja lesz a világ annak, hogy Magyarország egykori részei politicalai önállást nyernek, míg maga Magyarország osztrák tartományyá sülyedt. És miért? Mert az angol az osztrákokban hatalmas szövetségest lát, és nagyrészt Olaszhon baja is abban rejlik.

Mi inkább nemzeti mint szabadságharczok előestéjén vagyunk; ha az utóbbiakról volna szó, Mazz[in]i programját érteném. Távol legyen tőlem criticust játszani irányában, de azt veszem észre, hogy köre szűkül, és miért? mert elfordítja a fegyvert az osztráktól. Ha ő egy manifestumot Orsini szellemében²⁶ irandott vala, mondván a császárnak: mi olaszok esküdt ellenségeid vagyunk, mert elárultad ügyünket, de ha az osztráktól megszabadítasz, hálánkra számíthatsz, nézőid és segédeid leszünk készen tartva a gyilkot az áruló ellen sat. Ez inkább megrémitette volna mind Bonapartet, mind a coalitiot. M[azzini] szólhatott volna B.-téhez mint olasz származású férfiúhoz. M. le nem mondandott sem elveiről sem hitéről, sem kezet nem nyujtott volna az idegennek, hiszen úgy is ott vannak a francziák Rómában. Jobb és könnyebb egy ellent levéni mint hármat, hozzá nem számítva az angolt.

Míg mindenhol mozognak, mit teend Magyarország? Szerintem semmit, azon egyszerű oknál fogva, mert nem tehet semmit. A vis inertiae volna a legnagyobb hazafiság, nem fizetni, nem mozdulni, nem tenni semmit, de készen lenni.

D'accord, nem lehet uralkodóba bizni. Van elég tapasztalásunk, de mivel nem lehet senkiben sem bizodalunk, azért még nem szükséges M. politicáját követni: mely még jobban elhitesi az angollal hogy Magyarország és Olaszország letiprásával az osztrák legyőzhetlen.

Benyomásom az: hogy egy magyar és egy olasz vagy egy horváth, serb ezred elpártolása az osztráktól az angol beafsteek evőkre és

²⁶ Felice Orsini 1858 márc. 13-i kivégzése előtt a börtönből két levelet intézett Napoleon császárhoz, melyekben Itália felszabadítására szólította fel őt.

lord uraimékra több súllyal birna, minden coalitiobeli politicánál. Ez elég volna az osztrák szövetségnek hátat fordítani és másutt keresni az elemet melyet az osztrákban feltalálni nem hisz. Magyarhon szabad alkotmánnyal, Magyarhon akkori legveszedelmesebb ellenével, mert az osztrák ellen más szövetséget nem talált. Ki kell mondani kereken, szövetkeznünk az ördöggel, ha az osztrák hitszegőtől szabadulhatunk. S e kérdésnél helyzeted súlyosodik és a mi több, nincs embered, ki képes volna egy keleti osztrák elleni szövetség tervén dolgozni mi elébb te neved súlyával hozzá állnál. Teleki nagy ismeretségeinél fogva — francia szép szólását sem felejtve — mind Berlinben, mind Párisban leginkább lett volna erre híva; de ő Toursban mulat. Kell ilyesmire nem csak ügyesség, de ismeretség és név is. Magyarügyet pedig idegen kézbe helyezni nem lehet. Ez mindig veszélylyel járt. Ezen kívül általános baja a magyarnak minden dolgon himezni és így önmagát ámitani. Párisban ügyes emberre van szükséged. Ezeket irván, Szemere²⁷ jut eszembe. Tudom hogy ő nagy ellenséged, és e miatt már sok igen keserű dolgot irtunk egymásnak, félbeszakítottuk a levelezést és újra megkezdtük: nem régiben is olyan formát irtam neki, ha nem szegődik-e Sz. István társaságbeli tagnak és ha Scitovszki²⁸ nem terjeszti-e catechismusába Szemere szenteinek apologiáját? Ezzel csak azt akarom mondani, hogy Szemerével összeköttetésben lévén, hazafiúi kötelességemnek tartanám egy pontot kitalálni, melyben egy iráfiban dolgoznátok. A világ tudja az ő ellenségeskedését, ezen közéletés már magában figyelmet gerjesztene. Aztán a magyar ember még ki sem mondja gondolatát 's már elárulta, és legkevésbé emberismerő. Szemere tud szólni és halgatni valamint más gondolkozását is kilesni. Te neki nem adtál okot ellened áskálódni, 's így személyesen nem érezhetsz irányában semmi közelítési vágyat. De oly perczen, melyben a haza ügye jöhet kérdésbe, igen kívánatos a közelítés. Ha felhatalmazol, a lehetségest megkísértem, világos, szavamát adva, hogy felhatalmazásodról neki nem fognék szólni. Igaz nincs Szemerének az emigratióban barátja és otthon is haragszanak reá, de ez most nem a kérdés. Ember kell az ügynek, Szemerének pedig van ügyessége 's neve is. Telekinek ki Párisban lenni nem széret leghelye volna Berlinben vagy Turinban.

Beszédeidet magam költségén adtam volna ki és tudom nem csak hazafiúi de magamnak is hasznos dolog leende, ha részint az üres erszény, leginkább pedig a törvény ebben nem akadályoz. Az első segithettem, de a másikon nem. Felszólítottam egy menekült tár-

²⁷ Szemere Bertalan (1812—1869) Kossuth kormányzósága alatt miniszterelnök volt. Világos után Törökországba menekült, majd Párisban telepedett meg. Az emigrációban szembefordult Kossuth-tal s többi társától is elszigetelődött. 1859-ben csak újságcikkekkel és felvilágosító emlékiratokkal igyekezett hazája ügyét szolgálani.

²⁸ Scitovszky János esztergomi érsek (1785—1866.)

sunkat, hogy közölünk mindenki venne bizonyos számú példányokat a kiadó felbátorítására, felelete volt, hogy a maga számára vesz egy példányt 's majd ajánlja a Procureur du roi-²⁰nak. Illy válasszal aztán messzire nem mehetni. Választottam tehát oly kiadót, kinek apja az itteni Cassationshof elnöke volt és igen jó hirben van emléke, és azért könnyen perbe nem fogják, mitől valamennyi kiadó félt. — Nem későn jelen meg, sőt az olasz kérdés meghányása után még több érdekléssel bírand, mert a figyelem kelet felé lesz fordítva.

Meglátogattam tegnap a muszka követet, két óránál továbbbeszéltem vele. Jöttek más látogatók keresni, de cselédjének izente hogy jöjjön bár ki, nincs ő otthon. Beszéltünk multról, jelenről, jövőről. Mondtam, hogy nekem úgy látszik mintha Bonap. kivánná, hogy az első ágyú keleten elsüttessék: legyen akármennyi conferentia az oláhok függetlenek, minden esetre egyesültek.³⁰ Felbátorítva a császári beszéd által ellent fognak állni, ha a törököt mint hiszem visszaverik, kérdés fog-e az osztrák interveniálni. Én gondolom hogy igen, mert az angol politica ezt szükségesnek tartja. A követ erre ezt válaszolta, hogy ő az osztrák beavatkozást nem hiszi, mert „két tűz közé“ kerülne. Ezt gondoltam én is, de a két tűz közé kerülés suppositioja megint arra a gondolatra hoz, hogy az orosz kormány az oláhok existenciáját nem akarná nagy birodalmába felolvasztani, és akkor úgy hiszem nem lehet érdeke ellen, hogy az oláhok háta megett akár egy osztrák sláv birodalom akár Németország elválasztó falául Magyarország reconstituáltassék. Ő látszó nyíltsággal azt válaszolta, hogy ő kormánya nézeteit nem ismeri, de hiszi, hogy független fejedelemségek felállítása nincsen kormányának érdeke ellen. De Konstantinápoly, de a Dardanellák? vágék szavaiba. Ez már más kérdés, tán szabad kikötő lehetne sat. Ő azt hiszi, hogy a francia császár csak ürügyet les a háborúra, de hogy az osztrák óvakodni fog ezt szolgálatni. Igen számos kérdést tett nekem rólad, befolyásodról és Klapkáról sőt Görgeyről is. Kell hogy Klapkáról valahol olyan valamit mondtak, mintha nevének a magyar ezredék-nél nagy népszerűsége volna. Nem mondhattam erre mást mint hogy Magyarországon csak egy névnek van súlya. Hiszem, volt válasza, de Kossuth nem katona. Ha van hadsereg van vezér is, de a vezér nem teremt katonát, neki katonát adni kell, jobb pedig a vezér, kit a katona maga kijelel vagy a hadsereg kebelében hoz, mint az, ki katona nélkül egyedül áll, volt az én feleletem.

A multa vonatkozólag azt mondta „hiba volt Önöktől a lengyeleket befogadni.“ Nem azért fogadtuk be, hogy Oroszország ellenében hetvenkedjünk, eszünk ágában sem volt ez, hanem a slávok elnyomásával vádoltatánk, a párisi lengyel emigratio pedig a horváth

²⁰ A beszédek u. i. erős támadásokat tartalmaztak III. Napoleon ellen.

³⁰ A párisi kongresszus határozata értelmében Moldva és Havaselve két külön fejedelemséget képez, de mindkét állam 1859 jan. 17-én, illetve febr. 5-én ugyanazt a személyt, Cuza Sándor ezredest választotta fejedelemmé s ezzel a valóságban egyesült. A két fejedelemség únióját a Porta csak 1861-ben ismerte el.

árulást szabadságharcként dicsőítette, ezt meg kellett hazudtolni. Az angol követet nem ismerem, de van ismerőm ki mindennap van vele. Igaz nem beszél majdnem soha sem politicáról, de annyit még is kivett, hogy ökeme semmit sem tud és minden diplomatai bölcsesége abból áll: hogy az Angolnak Ausztriát fen kell tartani.

Ellenben Károlyiné³¹ Turinban létekor beszélt Cavourral, ki neki azt mondta: legyenek még csak egy kis béketűréssel és nagy dolgokat fognak látni. Én csodálom, hogy a Presse tudván hogy Londonban vagy, Olaszthonban lenni állított. Ez magában nem rossz, ha a hír az osztrák ezredéig terjed, mert az elméket foglalkoztatja. E perczben nincsen senkinek léte annyira az osztrák kérdéshez kötve mint Cavouré és ez oka miért óhajtható: miszerint ott legyen ügyes embered. Klapka belőle egyéni kérdést csinál és nála a hiúság quantum satis és ügyesség minél kevesebb. De ez mit sem teszi, ha rá is szedeti magát, nem fog nagy kárt okozni. Ha neve a magyar ezredéig eljut, azt fogják hinni hol tábornok van ott van hadsereg is 's azért van ott, mert oda küldted.

Nekem feltűnik, hogy az orosz követ István főherczeg^{31a} iránt nekem ismételve kérdéseket tett.

Magyarország közvéleményére úgy hiszem a serbek és oláhok ügye nem maradand befolyás nélkül. Bár követnék most a bosnyákok, csernagoriak és görögök és bár Ausztriának valamely tót népsége kezdené meg a zavargást Ausztriában. Ha Vukovicsban³² több férfiaság lenne mi felséges hatással volna Szerbiában! Nem Londonban hanem Belgrádban volna a helye és Teleki Sándor³³nak vagy Czecznek³⁴ Bukarestben. Nem solid emberek közé tán jobban ille- nek mint bárki más.

A könyvnyomtató hétfőre ígért pár ívet. Heilprin levelét ne felejtssd fiamnak küldeni 704 Broadway. Isten veled. Változatlan hived

LUDVIGH

³¹ L. Blaceanu hozzá intézett levelét *Il contributo ungherese nella guerra del 1859* c. könyvben.

^{31a} 1848-ban Magyarország nádora, kit a király szept. 22-én eltávolított és lemondatott. Schaumburgban élt visszavonultan s 1858-ban kibékült Ferenc Józseffel.

³² Vukovics Sebő (1811—1872) szerb származású magyar politikus, 1848-ban a Délvidék kormánybiztosa, 1849 ápr. 14 után igazságügyminiszter volt.

³³ Teleki Sándor gr. (1821—1892) kolozsvári születésű honvédezredes, aki Bem oldalán végigharcolta az erdélyi hadjáratot. Mint emigrált Párisban, majd Napoleon államcsinnye után Jersey szigetén lakott.

³⁴ Czetz János (1822—1904) erdélyi születésű honvédtábornok, a szabadságharc alatt Erdély védelmének megszervezője. Az 1850-es években Párisban és Svájcban élt.

Genf, 1859 február 24.

KLAPKA KOSSUTHNAK KELETI ÚTJÁRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M., Kossuth-ir.

Hochgeehrter Freund,

Meinem Versprechen gemäss setze ich Sie von dem in Kenntniss was sich seit unserem letzten Beisammensein ereignete. Vor Allem die gute Nachricht, dass ich unsere sämmtlichen Landsleute in Paris von meinem Geiste der Versöhnung beseelt fand, der mich auf das freudigste überraschte. Ich erklärte allen, die es hören wollten, dass es um jede Chance einer besseren Zukunft geschehen sei, wenn wir dem Beispiele der Polen folgend unser Wirken mit einem jämmerlichen Partheigezänke begönnen. Laczi kam von Tours in die Stadt um sich mit mir zu verständigen. Er theilt meine Ansichten und versprach mir, sich später wenn möglich auch nach London begeben zu wollen um mit Ihnen mein verehrter Freund die verschiedenen Fragen zu erörtern.

Ich habe einigemal während meinen Unterredungen in Paris auf den Strauch geschlagen um zu erfahren, ob man nicht geneigt wäre sich mit Ihnen in direkte Verbindung zu setzen. Doch scheint die Zeit dazu noch nicht gekommen.

Vor meiner Abreise habe ich Laczi von allem in Kenntniss gesetzt was geschehen und ihn gebeten seinen alten Posten wieder einzunehmen. Er gieng darauf ein und somit bitte ich Sie seinem Annähern — von ihrer Seite freundlich entgegenkommen zu wollen.

Dass mich meine Angelegenheiten zur abermaligen Reise nach Konstantinopel zwingen, habe ich bereits in London mitgetheilt. Wohin mich mein Weg von dort führen wird, glaube ich mein verehrter Freund Ihnen gleichfalls gesagt zu haben.³⁷ — Mögen Sie auf meine Einsicht und Thätigkeit zählen und überzeugt sein, dass bei meiner Rückkunft (in etwa zwei Monaten) ich Sie mit einer *recht guten* Nachricht überraschen werde. — Die Arbeit die ich im Begriffe stehe zu unternehmen ist die *wichtigste* und erheischt den ganzen Aufwand meiner Kräfte: ich will mich daher vorderhand ausschliesslich ihr weihen.

Oberst Kiss³⁸ wird wahrscheinlich nach London reisen um Sie

³⁵ Magyar fordítása: Ir. Em. I. köt. 110. 1.

³⁶ Teleki László.

³⁷ III. Napóleon, azzal bizta meg, hogy Cuza segítségével román területtől betörést szervezzon Erdélybe és ezzel egy magyar felkelést robbantson ki. Kossuth e tervet, mint igen kockázatos ellenezte, illetve garanciák megadásától akarta függővé tenni.

³⁸ Nemeskéri Kiss Miklós (1820—1902) honvédezredes, majd emigráns. 1849 végén nőül vette a vagyonos Le Charron márkizt s rokonságba került Thouvenel konstantinápolyi francia nagykövettel, aki 1860-ban külügyminiszterré lett.

von Manchem in Kenntniss zu setzen womit ich ihn betraute und was sich füglich nicht auf's Papier setzen lässt. — 17.-én láttam a' nagy urat,³⁹ er fragte mich, auf welchem Fusse wir beide stunden; ich sagte ihm auf sehr freundlichem u. dass wir es auch so bleiben würden. Da vor Juni es kaum zum Ausbruch kommen wird, so hab ich vollkommen Zeit meine Arbeit in Osten zu vollenden. — Bis dahin auf Gott befohlen, mein hochgeehrter Freund, mit wahrer Hochachtung und dem herzlichsten Grusse Ihr stets ergebner

KL.

7.

Brüssel, 1859. március 3.

LUDVIGH KOSSUTHNAK A NEMZETISÉGI KÉRDÉSRŐL
MONDOTT GLASGOWI BESZÉDEINEK BRUXELLESI
KIADÁSÁRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M, Kossuth-ir.

Édes barátom,

Kiss Miklós a röpirat⁴⁰ közrebocsájtását újabb rendeletig függeszteni kívánja. Ez majdnem lehetetlen, mert megjelenése minden ujságban kihirdetett és a német ujságlapoknak is megküldtem mint azt tegnapi levelemből tudod. Azonban a mennyire lehet az áruba bocsájtást meggátolom hónapig valami ürügy alatt. Ha ezt tenni nem sikerül, Miklós a dolgot csupa könyvárusi spekulációként adhatja elő. A beszédek nyilvánosan mondattak és így mindenkinek jogában áll azokat reprodukálni.

E szellemben feleltem Miklósnak hozzátevén: miként ne higye, hogy a röpirat megjelenésének káros következése legyen. Ki utolsó fegyverét is leteszi, azt védekező szerepre sem érdemesítik. Befolyást csak hatalom szokott adni, ki pedig akár a morális, akár a bajonett hatalmáról lemond, azt befolyásától is megfosztják. Semmi viszonyban sem jó a fegyvert letenni. Ha az olasz háborúból nem olyan Krim féle lesz, a röpirat nem gördítend akadályt utunkba, ha pedig igen, akkor a visszavonulás nagyobb compromissio leend. Ki mindig csak hódol, abból nem csinálnak szövetségest. A történet ezt tanítja. Az olasz röppentyűnek nagyobb hatása volt mint minden antichambrirozásnak. Közeledni természetesen kell — de akként mint nekem megirtad. Kéznyujtást annak ki kezet nyujt. Szövetség kell, nem pedig könyörgő szerep. Komoly vállalatban bennünket ki nem felejthetnek; ha pedig nem komoly, nem válunk játékszerűl.

³⁹ III, Napoleon császár fogadta, mint Cavour és Napoleon herceg keleti terveinek megvalósítóját.

⁴⁰ Kossuth L., *La question des nationalités. L' Europe, l' Autriche et la Hongrie*, Bruxelles, 1859.

A franciában a kifejezések úgy is gyengébbek, bár igaz hogy a dolog megvan.

Elfelejtém tegnap még azt is megemliteni, hogy a követnek mondtam: miként e beszédek még novemberben tartattak 's kissé sujtják mind az oroszot mind a francziát: mert leginkább angol szempontból mondattak az angol osztrák szövetség meggátlására, de a kiadók a szónoklat dátumát spekulatív érdekből kihagyták. A követ beszédeidet még nem olvasta volt, csak a kis előszót — és a sujtó mondásokra mélyeket szóval említettem, ez vala válasza és nekem feltűnt: ha csakugyan Magyarország combinatioba jó, egy két sujtó mondat mit sem tesz, sőt a német ligue irányában tán hasznos. Említette azt is, hogy Berlinből jelentették neki, hogy a kamarában interpellatio lesz e napokban.

Irtam Miklósnak⁴¹ hogy, az első harag elmúltával, neked annál szebb kecskeszemet fognak a Tuillériákból mutatni.

Én is fontos leveled vétele előtt oly Miklós féle legyezőzetesen jártattam eszemet. De most *teljesen átlátom*, hogy ezerszer igazad van. Világos szövetség kell. Hogy a leány férjhez mehessen ismeretség kell, de ha az meg van — feltétlenül oda nem adhatja magát az első szerelmes tekintetre. I ső Napoleon átlátta, hogy a magyarok nélkül biztosítva nincs. Elég ha azt mondod, szívesen nyujtok kezét, mik feltételeitek? Mig pedig a szövetség nincsen papiroson, sőt ha már volna is — Napol.-nak sem lehet érdekében kártyát mutatni ellenének. Te tudhattad, hogy a röpirat világot készül látni, de nem akadályozhattad és ha tehetted volna is — jobb ha a világ hiszi hogy közted és a francia kormány közt nincs semmi viszony.

A levélbeli kivonatra nézve várom válaszodat. Általánosságban kell maradnunk, nem szabad sem a franciának sem az oroszoknak hirtelt adni. Én a közlést nem is tekintem más mint közelítési szempontból — majd aztán meglátjuk ha szól-e a cabinet vagy halgat. Közvetlen[ebb] érintkezésbe te nem is jöhetnél mint mikor ők fordulnak hozzád, addig úgy áll a dolog mintha te mit sem gyanítanál a levélkivonat létezéséről.

Adjon neked az ég erőt e bonyolódásokban. Isten veled. Válatlan hived

LUDVIGH

8.

London, 1859. március 3.

KOSSUTH LUDVIGHNAK A NEMZETISÉGI KÉRDÉSRŐL
MONDOTT BESZÉDEK KIADÁSÁRÓL.

Sk. levél O. L., N. M. Kossuth-ir.

Barátom,

Febr. 28. 's Mart. 2.-kai leveledre (mind kettő együtt érkezett) hólnap felelek. — Ma csak ennyit: hogy tartok tőle a beszédek elkészett kinyomatása igen mal à propos lát világot. — Kivánatos,

⁴¹ Kiss Miklósnak.

hogy Franciaországba ne menjen. A baj különösen a körül forog, hogy mincs megmondva, hogy e beszédek Novemberben tartattak, sőt az előbeszéd Februárról lévén datálva, azt az impressiót hagyja hátra, hogy most tartattak. Ezért az emberek a jelen körülményekre vonatkozó dolognak gyanítják, holott nem az. A posta indul. Isten Veled. Barátod

KOSSUTH

9.

London, 1859. március 4.

KOSSUTH LUDVIGHNAK A NEMZETISÉGI KÉRDÉST
TÁRGYALÓ NYOMTATVÁNYRÓL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Barátom,

Tegnap oda nyilatkoztam, hogy kívánatos a brochurenek Franciaországba nem menése, minthogy mal à propos jött ki. Ezt nem azért irtam, mintha a lehető egyesülés tekintetében kívánatosnak tartanám (au contraire e részben Mart. 3-kai leveledben helyesen fogád fel a dolgot) hanem azért: mert czime: „La question des nationalités“ s előbeszédje úgy dátumával mint tartalmával a röpiratot a jelen complicatiók terrenumára állítja s nem lévén megmondva, hogy Novemberben tartattak a beszédek, az olvasót des-appointirozza, s olyan a millyen Status férfiu reputatiómnak árt, mert annyi igaz, hogy a „Nemzetiségek kérdéséről“ MOST csak ennyit mondani, s az Olaszokról nem is szólni különös volna. — Ezért nem szeretem, ha Franciaországba megyen — ha a Czimplaphoz egy kis jegyzék (mint ez gyakran szokás „errata“ jegyzékkel) melly annyit mondana, hogy a beszédek novemberben tartattak, nem volna semmi baj. Ez uton némi más correcturákat is lehetne tenni, miknek szükségét, ha átolvasod, észrevedend. Im történetesen fel vetem a 35.-ik lapot s ott látom: „... Comment sommes nous tombés? Vous ne savez que deux choses“ stb. Nincs értelme. Amit mondtam ez: „mikint küzdöttünk stb. mikint buktunk? ezt tudjátok, de két dolgot talán nem tudtok szintoly jól: Az első az stb.

Azonban ha nem lehet azon datumi hibán segíteni, nem tehetünk rólla; annyit legalább tenned kellene, hogy valamely lapban, a nyomtatványról szólva, azt megemlitse, hogy ezen beszédek novemberben tartatván, mielőtt a jelen krízis csak gyaníthatott volna is, annál nagyobb fontossággal bírnak s annál nagyobb figyelmet igényelnek, minthogy Ausztria állását nem ezen crisis befolyása alatt, hanem attól függetlenül tüntetik fel; az ami a 43. lapon a Francia és Osztrák közti háború esetéről nem alkalmilag, hanem az állás mély ismereténél fogva mondatik, az azótai események által olly látnoki súlyra emelkedik, melly a szónok practicus államférfiúságát bizonyítja egyrésztől, másrésztől az események jö-

vendő fejlődéseinek hypomochlionját jelöli ki. Emlékezzünk mi-kint a szónok semmi körülmények közt nem ingó consistentiával oda intette az angolokat, hogy akár mit mivel a diplomacia az austriai császárság mesterkélt existenciája egy állandó Damocles kard Európa békéje felett, hogy Európa normális állapotba csak az osztrák hatalom dissolutiója által jöhet, mert a Lorrain-Vaudemont ház az egyedüli a világ uralkodói között, melly csak dynastia, semmi egyéb, melly nem csak semmi Status elvet, semmi nemzeti érdeket nem representál, sőt minden Status elvvel, minden nemzeti, minden európai érdekekkel olly kiegyenlíthetetlen ellentétben áll, hogy míg az austriai conglomeratum nem decomponáltatik egyetlen egy nagy európai függő kérdés sem nyerhet definitív megoldást. Ma az olasz kérdés van homloktérben, holnap a keleti kérdés lesz, majd ismét a német egység kérdése, majd más egyebek, mindenütt Ausztria természet ellenes, gyökértelen, légben függő existenciája a megoldás akadály. — A nemzetiségek kérdését nem lehet escamotirozni. Annak igényei olly elháríthatatlan törvényt foglalnak magokban, mint minő az anyagi világban a gravitatio törvénye. 'S mi nem tagadhatjuk meg méltánylatunkat a férfiútól, ki logica útján olly political thesist állított fel, mellyet a szavaira következett egy pár hónap múlva az események már már tény gyanánt mutatnak fel.“

Valami ilyesnek mondása mindent eligazít.

Kiss Miklós nekem is írt. Olly szellemben feleltem neki mint te. Hozzá adtam: hogy ha én valakivel érdekközösség alapján kezét fogok, bizonyosan hű szövetséges is leszek, de az elvtagadó supplicáns szerepe nem enyim — ezzel csak ártanánk hazánknak —, kezét kézért, érdeket érdekért, különben nem csak multamat zsebre nem dugom, hanem hangom — ha azt felemelni tanácsosnak látandom, jövődőben sem fog változni.

Mindent komolyan meggondolva, *nem tartom tanácsosnak*, hogy levelem kivonatját írásban közöld. Feleld csak ezt: confidentiális levélről lévén szó, tartozásodnak vélted meg kérdezni nincs e kifogásom annak másokkali közlése ellen? (nevet per se nem említvén), mire azt feleltem, hogy van kifogásom, nem azért, mint ha a levélbeni nézeteimből titkot csinálnék, nem csinállok, hanem mert előzményes fejtegetéseket supponálnak, mellyek mi köztünk tisztában állván, neked szólhattam általánosságban a nélkül hogy félreérthetnél, de mások nem bírván hasonló kültsal általános nézeteimhez, félre érthetnének. Levelem tehát nem közlési szándokkal lévén írva, nem is alkalmas a közlésre.

Mihelyt reá érek a Concordatróli beszédeimet egy compact logikus tömegbe fogalom össze 's elküldöm egy másolatát.

Az angol közvéleményről is fogok írni, de most oly borzasztó náthám van, hogy szemem nem látja, mit csinál a toll kezemben.

Isten Veled. Barátod

KOSSUTH

10.

Páris, 1859. március 4.

SZARVADY KOSSUTHNAK A PÁRISI HANGULATRÓL
ÉS NIGRA NYILATKOZATÁRÓL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Nagy zavarban vannak. A háború ellenségei növekedő bátorsággal lépnek fel. A miniszterek, a törvényhozók, a senátus, a közvélemény úgy nyilatkoznak. Ehez járul, hogy Lord Cowley mint látszik sikert reményel.⁴² A készülétek meg vannak — az akarat meg van, de fog-e okot találni az egész világ dacára és szövetségek nélkül háborút izenni? A situatio nagyon kényes.

Nigra tegnap jött meg. Ma a barátommal mentem hozzá, de nem mentem be, mert volt valakivel, kit nem ismerek. Én nem akarok mutatkozni, mert úgy tapasztalom, hogy elijesztőleg hatott valahányszor rólunk volt szó. A közvélemény tudja, hogy vége a pár-bajnak, ha mi lépünk fel és hogy akkor csak komoly háborúról lehetne szó. Ha elhalasztatik a háború tán ránk nézve jobb.

Nigra igen meg van elégedve Olaszhon magaviseletével — az ottani közvélemény a szárd kormány mellett nyilatkozik — de elismeri mindenkivel, hogy ha a háború elmarad, a forradalom elkerülhetetlen.

A Belgradba küldendő consul még Turinban van, nem volt itten és nem fog Bécsnek menni. Cavour ezenkívül General consult nevezett ki a hercegségekben. Ez Bukarestben fog lakni és alkalmasint igazgatandja a Belgrádi ügyeket is. Megvallom, hogy ezt nem látom szívesen. Ezen helyzet a mostani Lyonban lakó General consulnak van szánva.⁴³ Ide fog jöni és fogunk vele találkozni. Irjon kérem, hogy mit mondjak Nigrának a belgrádi consul számára.

Barátom a turini pletyka⁴⁴ miatt is szóllott Nigrával. Ez ünnepelesen deklaráta, hogy sem ő sem Cavour Turinban senki előtt rólam említést nem tett. Csak itten szólt Klapkának azt mondván neki: „nous avons ici un de vos compatriotes qui pourrait nous rendre de grands services,” és engem említett. Arra Klapka egyetlen szót nem felelt — „j'ai pensé que ces messieurs appartiennent à de differents partis dans leur pays et je n'ai plus rien dit. C. ne

⁴² Lord Cowley párisi angol követ kormánya megbízásából 1859 elején Bécsbe utazott, hogy ott megkíséreljen kompromisszumot létrehozni Piemont és Ausztria között.

⁴³ Három fiatal külügyminisztériumi tisztviselő, Durio, Astengo és Strambio került szóba.

⁴⁴ Szarvadyt azzal vádolták, hogy fel akarta tolni magát Klapkával szemben Cavournál. Bixio azt igyekezett tisztázni, hogy magá Cavour kívánt szólni vele Torinoban.

vous a pu prier d'amener Mr. Sz. parceque a herceg l'a mis en relation avec Kl[apka] et il avait peur de compliquer les choses dans un moment, hol Magyarországgal még nem léphetünk egységre (ne se trouve pas en première ligne).“ Én ezzel meg nem elégszem, hanem írást fogok kikérni Nigrátúl — meg fogom küldeni, az nem árthat és bizonyos esetben használhat is. Legyen szives a holnapi postával írni. Én Nigrát hétfőn reggel fogom látni — vagy másnap este. Mély tisztelettel és hű szeretettel

SZ.

11.

London, 1859. március 5.

KOSSUTH SZARVADYNAK MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTE- LÉRŐL A HÁBORÚBAN.

Másolat Szarvady kezeírásával O. L., N. M. Kossuth-ir.

Barátom!

Beteg is vagyok 's családomban is betegség van, nehezemre esik az írás 's alig is tudom mit irjak tegnapi levelére, oly kevés alapját látom az érintkezésnek. Egy részt csupa subordinált személyek lépnek fel az érintkezésben (a herczeg is csak ilyen), más részről ezek is mindig azt mondják, hogy Mország ne se trouve pas en première ligne 's hogy még nincs ideje velem összeköttetésbe lépni — bár én soha sem vadásztam azt, nem is fogom. — Igen, de Klapkával még is alkudoznak és mint positive tudom Cavour nagyon is mélyen beereszkedett az alkuba. —

Mit jelent hát ez?

Constatirozzuk a helyzetet.

Én azt gondolom a magyar nép nem kel fel 's nem csinál revolútiót, ha én fel nem hívom, vagy is minimumra reducálom befolyásomat, a nép nem kél fel ha én azt mondom neki ne mozdulj mert megcsalnak, várj!

Ezt ha nem tudják a hatalmak vagy nem akarják tudni, lássák.

Ha azt vélik én befolyásomat oda adom nem velem, hanem háttam mögött kötött oly mozgalmaknak támogatására, mellyekről nem bírok én magam kezemben garantiákat az ellen, hogy Magyarországot csak a parázsboli gesztenye szedőnek akarják használni — ha ezt hiszik, nagyon csalatkoznak.

Ha pedig tudják, hogy Magyarországot komoly felkelésre birni csak velem s általam lehet 's — még sem alkudoznak velem, Kl-
val azonban alkudoznak, mit jelent ez?

Ez azt jelenti, hogy a szándok nem komoly, hogy Magyarországot meg akarják csalni, hogy csak diversiora akarják használni, sauf la faculté azt cserbe hagyni.

A dolog tisztán áll, így okoskodnak:

Kossuth állásához nagy felelősség van kötve nemzetémél. Ha vele egyezkedünk, ő ezen felelősségnél fogva oly feltételeket 's oly

garantiákat kívánna, melyek minket Mország irányában többre engagiroznának, mint a mennyire menni szeretnénk.

Klapka állásához nincs illy felelősség kötve. Ő katona, neki az activitás kilátása kedves, ő nem sokat scrupulosuskodik, il s'y lance adienne que pourra — vele nem leszünk Magyarország irányában komolyan lekötve, diversiót általa is csinálhatunk 's ez nekünk elég. — Ha neki légió alakítására Commandót adunk, kisebb nagyobb mértékben is elvon magyar erőt az osztrák hadseregtől, Kossuth pedig olly jó hazafi, hogy nem fogja őt akadályozni, mert azt fogja gondolni: „csak hadd bonyolódjanak a dolgok, ki tudja mi nőheti ki magát az események súlya alatt.“

Ez a dolog philosophiája.

Igen de egy szakadás van az okoskodás láncolatában.

Épen mert hazafi vagyok 's mert állásom felelősségét érzem, ezen 's ehez hasonló manoevereket nem csak nem hagyandom menni, de meg fogom akadályozni.

Azt fogom a nemzetnek mondani: „én ajánlkoztam a magyar nemzet nevében szövetségbe lépni a hatalmakkal az osztrák ellen, de bérül hazám függetlenségét kívántam, késznek nyilatkozván elveimet subordinálni 's királyt is elfogadni ha nekik tetszik. Ők velem nem akartak kötésre lépni, mert nem akarják hazánkat függetlennek. Ők csak azt akarják, hogy a magyar katona desertáljon, hogy a magyar nép émeutöket csináljon, miszerint az osztrák annál hajlandóbbá tétessék alkudni Olaszhon iránt, ha egyszer ezt elérik, cserben hagyják. Az egész kilátás tehát hontalanság nyomora 's akasztófa, hasztalan vérpazarlás, 's hazánknak consolidált szolgaság. — Csalás van a dologban — én vigyázok a' nemzet érdekeire. Né mozduljon senki — várjunk! — eljő a mi időnk — hazánk ügye szent: — azt nem szabad Bonaparte 's Piemont ambitioja végett meggyilkolni.“

Egy illy levelet beiktattatok az angol lapokba 's beküldök a magyar lapokba, 's minden manővernek vége — egy ember sem mozdul számukra.

Ezt pedig meg fogom tenni, mert megtenni hazám iránti kötelesség.

Tehát lássák mit tesznek, az ő dolguk, én nem kunyorálok, nem supplicálok, nem capacitálok. — Ha ők ellehetnek nállam nélkül, én is nállok nélkül. Megyek más uton, melly hosszabb⁴⁵, de tiszta 's eredménye bizonyos.

Ez minden amit mondani akarnék. Azt akarnám, hogy tudják miként én így fogom fel a helyzetet 's hogy így látom az ő kártyajátékukat 's hogy engem nem lehet elbolondítani.

Azt, mit a belgrádi consul kineveztetéséről irtam, gondolhatja Ön kitől tudom, azon úr azt mondá nekem, hogy maga beszélt a kinevezett consullal.

Az utasítás mit annak 's roumaniai general consullnak adatni

⁴⁵ Mazzinivel szövetségben a népek forradalmi szolidaritásának útján.

ajánlanék színtolly kényes, mint fontos. A nélkül hogy solid basison látnám viszonyomat a Turini Cabinet iránt, nem látom tanácsosnak a delicát dologba avatkozni. Egy titokkal többet birnának céljainkról, mellyel vissza is lehetne éiniök az osztrákoknál argumentumul az alkudozásokban. Nem hiszek nekik.

Azon Belgiumban kijött brochure mult *novemberi* két beszédem igen indifferens becsú fordítása és semmi más. A „malin“ könyvspeculans opportunitási cimmet adott neki 's nem mondta meg, hogy a beszédek 9-berben tartattak. — Ezt restellem, egyébiránt nincs baj a dologban.

Akár mit mond Nigra a turini pletykáru, két dolog áll: 1.) hogy Nigra szólítá fel Önt, nem volna e kész Turinba menni 's hogy midön Ön ajánlkozott azt mondták nem kell. 2.) Én nem szoltam senkinek a dologról, azt hiszem Ön sem tette, még is tudták mások, mert irtak nekem felöle, bár nem mindent jól tudtak mi 's hogyan történt, de még is hallottak rólla, mert ilyesmit mem lehet újból szopni.

Azt hogy én nem vagyok vak, hanem átlátok a játékon a Palais Royallal is bizvást tudatni lehet. De természetesen valami „missio“ alakjában fellépni nem lehet 's nem kell. Én alkuszom, ha felszólítatom, de mem köldulok. Koldusnak olcsó a bére. Enyim nem.

Isten Önnel. Barátja

K.

Kérem küldje vissza nekem e levelet miután másolatát vette. Szeretem birni az egész correspondentiám fonalát

12.

Brüssel, 1859 március 10.

LUDVIGH KOSSUTHNAK AZ OLASZ KÉRDÉSRŐL VALÓ NYILATKOZATÁNAK KIADÁSÁRÓL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Édes barátom!

E perczben a kiadó azt beszéli, hogy már egyetlen egy példány sincs és az olaszok által megrendelteket sem tudja megküldeni, pedig még a hirlapok nem is szoltak. Holnap egy második kiadáshoz fog. Igen szeretném Olaszhonról mondott beszédednek valamelyik általad megjegyzendő részét hozzá csatolni. Hadd terjedjen az eszme. Sietek, mert a pósta indul. Kérlek, akár mi nyelvben legyen az, mit Olaszhonról irtál vagy mondtál, küldd el mi elébb keresztboriték alatt.

Isten Veled. Változatlan hived

LUDVIGH

13.

Páris, 1859. március 11.

SZARVADY-KOSSUTHNAK A PÁRISI HELYZETRŐL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Ne vegye rossz néven, hogy f. h. 5.-ei levelére csak ma válaszolhatok. Nem volt mit írnom. Nigrát még nem láttam, mert barátom tanácsára nem akartam szállani vele mi előtt a' kérdéses declaratiót megkapta tőle, ezt magam tettem fel és barátom leírta, de még nem adhatta át neki, mert nem találta még egyedül — megígérte, hogy holnap minden esetre kézhez fogja szolgálni és megíratni vele azt mit tőle kívánok. Ha hozzá megyek, csak azért teszem, hogy utolsó levele szerint szóljak neki erélyesen személyes meggyőződésemet kinyilatkoztatván, de nem mint ha erre felhatalmazva volnék. A herczeg tudtára is fogom adni, de úgy hiszem neki ezen értelemben szállani még jókor volna. — Hogy tisztelt Uram felfogását tökéletesen osztom, azt előbbeni levelemből láthatta.

A situatio a herczeg visszalépése által nem változott.⁴⁶ De háborúsabb lett, mert Ausztria eddig nem engedett. Lord Cowley mint most positive tudom nem egyenës officiel propositiokkal ment Bécsbe, az angol kormány ellenkezőleg azt várta mi szerint a bécsi cabinet maga fogja megmondani, hogy mit akar tenni a situatio felvilágosítására. Ugy látszik az ausztriai kormány a fait la source oreille. Lord Cowley Londonba megyen az ottani kormánynak referálni. Ez most mint *arbitre* fog fellépni és *direct propositiokat* küldeni Bécsbe. Ha elfogatnak (sic!) Ausztria mellé álland, ha nem Franciaország mellé. De hogy mit fog proponálni és az olyan lesz-e, hogy Franciaország elfogadhatja, azt nem tudták megmondani. Turinba azt izente a császár, hogy ő nem változott és Cavour manifestumot fog közrebocsátani. A király azt mondá Cavournak, hogy őt semmi esetre el nem hagyandja, hanem a trónját hagyandja el, ha meg nem teheti azt, mit a nemzet tőle vár. Napoleon herczeg Ulloa (velencei) tábornokot fogadván azt mondá neki: „Vous partez pour Turin, dites-le là bas et je voudrais que vous pussiez le dire à chaque Italien en particulier, que mon cousin et moi nous n'avons pas changés et nous ne changerons pas à l'égard de l'Italie, mais l'Empereur est trahi par ses ministres.“ Barátom azt mondja, hogy a herczeg most csak akkor fog újra a ministeriumba lépni, mikor a háború bizonyos lesz. Midőn az utolsó Moniteur féle cikkely megjelent 's a herczeg demisszióját beadván a császár ezt visszautasította és késznek állította magát új notát beiktatni a Moniteur-ba, a herczeg azt válaszolta, hogy a ministereit küldje el, ha akarja

⁴⁶ Walewsky külügyminiszter, a háború ellensége, 1859 márc. 5-én a hivatalos *Moniteur*-ben békés cikket íratott, mire Napoleon Jeromos herceg gyarmatügyi miniszteri tárcájáról lemondott.

hogy ő maradjon. A császár egy hónapot kért ki magának. Arra a herceg azt válaszolta, hogy majd ő is egy hónap múlva visszatérend a kormányba. Ez mind történeti, mit beszélek. A háború valószínűbb, mert Ausztria makacsodik. De meglehet hogy újra változik a situatio és bizony minél tovább megyünk annál inkább tapasztaljuk azt, hogy nem lehetünk elég elővigyázattal. A császár nem oly szilárd akaratú mint volt, mint eddig, különben nem bocsátotta volna közre a mult szombati cikkelyét, mi csak ártott neki, mert senki sem hitt neki és mert mindenkit sértett vele. Fould⁴⁷ és Walewski kicsikarták tőle. Százszor igazsága van, ily emberrel kezeség nélkül nem szabad bocsátkoznunk semmibe.

Irányi azt mondván, hogy Teleki szívesen fog látni, én ma látogattam meg. Ő nagyon okosan és hazafiúlag nyilatkozott és nem úgy mint valaki aki nagyon emprisosott, nem kecsgetti magát túlságos reményekkel. Persze mi csak általánosan beszélgettünk.

A Duna hercegségekbe küldendő sard general consul itt van, Stabionenak⁴⁸ híjják. Az után mit utolsó levelében irt nem fogom felkeresni, de ha történetesen találkozom vele az nem árt semmi esetre, hogy tudják mind Roumániában mind Serbiában hogy sympathiakkal vagyunk irántok.

Barátom azt mondja, hogy a herceg támogatja Kl.-t Cavournál, de hogy ez tudja, mihez tartsa magát. Ugy van-e ez? Nem tudhatom. Kl. mint nyilatkozott tisztelt Urammal tartott conferentiáról azt én nem tudhatom. Én még mindég azt hiszem, hogy ha majd komolyabb fordulatot vesznek a dolgok, a diplomaticai negociatiók is más fordulatot fognak venni. Addig nem akarok előtérbe lépni annál kevésbbé hogy barátom is úgy vélekedik mint én.

Nagy sajnálatomra hallom, hogy nem a legjobb egészségben van Uram és hogy házánál is betegség van. Bár Londonban lehetnék, azt hiszem néha segítségére lehetnék, ámbár én is annyira el vagyok foglalva, hogy néha csak úgy beleesem az ágyba.

Utolsó levele másolatát ide mellékelem — meg tartom az eredetit, mert becses előttem minden amit ír — de ha valamelyik oknál fogva épp az eredetit kívánja kézben tartani, úgy küldje vissza a másolatot legközelebbi levelében, én pedig megküldöm az eredeti levelét.

Újra ismétlem, hogy mihelyt bizonyost és fontost megtudok, azonnal irok — ha nem irok, nincs közleni valóm.

Mély tisztelettel és őszinte szeretettel

SZARVADY

⁴⁷ Achille Fould (1800—1867) államminiszter.

⁴⁸ Strambio.

14.

Páris, 1859. március 14.

NIGRA BIXIONAK SZARVADY AJÁNLKOZÁSÁT ILLETŐLEG,
HOGY CAVOUR TÁJÉKOZTATÁSÁRA TORINOBA UTAZIK.

Sk. levél mellékelve Szarvady már. 21-én Kossuthoz írott leveléhez
(I. r. Em. I, 163.) O. L., N, M, Kossuth-ir. ⁴⁹

Confidentielle

Cher Monsieur Bixio,

Je suis prêt à exposer verbalement à M. Szarvadi à vous et aux personnes qui viendraient avec vous, et dont on me garantirait la discrétion, tout ce qui s'est passé entre vous, M. Szarvadi et moi depuis l'époque où vous m'avez fait l'honneur de me présenter votre ami en sa qualité de correspondant de la Gazette de Cologne. Je le ferai d' autant plus volontiers que cette exposition ne saurait être que très honorable pour M. Szarvadi. Je regrette de ne pouvoir rien préciser par écrit, car il s'agit de secrets qui ne m'appartiennent pas; il s'agit d'intérêts et de principes que je ne peux pas compromettre et que je ne compromettrai jamais, quelles que puissent être les conséquences de ma réserve. Je pense que M. Szarvadi approuvera et partagera ces sentiments et je ne doute pas qu'il soit prêt à faire usage d'une égale discrétion. Ce que je peux vous dire dès à présent, et dont je peux vous assurer d'une manière positive sans crainte d'indiscrétion c'est que mon illustre ami,⁵⁰ pas plus que moi, n'a parlé de M. Szarvadi que de la manière la plus favorable pour lui.

Veuillez, je vous prie, présenter mes amitiés à M. Szarvadi et lui dire que j'aurais été chez lui s'il m'avait laissé son adresse.

Agréez vous même, cher Monsieur, mes sentiments les plus distingués.

C. NIGRA

15.

London, 1859 március 15.

KOSSUTH LUDVIGHNAK AZ OLASZ KÉRDÉSRŐL
ÁLTALA KÉRT BESZÉD TÁRGYÁBAN.

Sk. levél. O. L., N. M, Kossuth-ir.

Barátom,

Kívánod, hogy küldjek neked valamit azokból a mit beszédemben Olasz honról mondtam. A dolog nincs nehézség nélkül. Ugyan is: kivéven a keleti háború alatt mondott beszédeimet, egészen a Magyar országról 's Habsburgokról mult 9-berben mondtakig én

⁴⁹ L. Ir. Em. I. köt, 163, kk, 11,

⁵⁰ Cavour.

egy lecturómet sem engedtem kinyomtatni, mert több helyeken kellett elmondanom, hogy élhessek családommal belőlük (már negyedik éve, hogy az élelmünk egyedüli forrása) — ha itt ott rapportirozták beszédeimet, akaratom 's tudtom nélkül történt 's azért hibásan. Azonban még is resteltem ugyan azon egy beszédet változtatlanul másutt is elmondani. Azért mindig változtaték egyes részeken, egy helyütt egyik, más helyütt másik oldalát vettem fel a tárgynak, egy helyütt egy beszédet kettőre nyujtottam, más helyütt kettőt egyre szoritottam 's Angolokhoz szólván mindig a futamló eseményekkel igyekeztem rapportba hozni beszédeim morálját — ekként kézirataim oly Babel-zavar képét mutatják, hogy abból másolatokat tétetni teljes lehetetlen. Össze illeszteni a lapokat, mellyek itt törléssel, amott toldalékkal ki vannak kapkodva 's több lapok közbeszúrásával keverve, oly munka, mellyre magamnak is hetek kellenének — más a világon meg nem teheti — hozzá téve azt, hogy az olasz ügyről pontonkint csaknem mindig visszatérek arra, hogy az olasz ügyet 48-ban Piemont romtotta el⁵¹ 's hogy félni lehet jövőben is az fogja elrontani; ez pedig oly thema, mellyet most nincs érdekünkben felmelegíteni — innen láthatod, hogy nem oly könnyű dolog kívánságotat teljesítenem.

Azonban hozzá fogtam még is 's csütörtökön fogok valamit küldetni.

En attendant le irattam egy toldaléket Magyar Országróli beszédemhez — s küldöm.

Liverpoolban (December közepén) meghívtak s kívánták mondjam el, mikint viselte magát az angol kormány irányunkban — mit amint tudod Glasgowban szándékosan mellőztem.

Ezen kívánságnak eleget teendő a nyelv tusára vonatkozó részt csaknem egészen ki hagyám Liverpoolban 's helyette az angol politicát adtam elé.

Ez az a mit küldök. Fontosnak fontos, reánk nézve — mert nem ismeri a világ — Magyarország legkevésbé. Érdekelheti ez az európai közönséget? most?, az más kérdés.

Ha a második kiadásra hasznát veheted, a beszédet meg kell hagyni, a mint van egészen, 's utánna egy jegyzékben ennyit mondani.

K. meghivatván Liverpoolba e beszédet ott is elmondani, kívánták tőlle, világosítsa fel hallgatóit, minő politicát követett az angol kormány Magyarország irányában 1848—49-ben? A szónok engedvén e kívánságnak, miután Magyarország szenvedéseit és sérelmeit elmondá, egy új részt adott beszédéhez, melly igen nevezetes tényeket hoz mapvilágra 's melyet annálfogva ide csatolunk.

Éppen most veszem a Nationalt.⁵² Nagyon köszönöm. Gondolom még sem lesz a fordításra és közbebecsátásra szánt fáradságod min-

⁵¹ Mazzini *Pensiero ed Azione* c. londoni folyóiratában (1858 nov. 15, 1859 jan. 15. sz.) Kossuth cikket írt *Sguardo sul passato e sull'avvenire* címen s benne szenvedélyes hangon támadta Piemont önző politikáját 1848-ban.

⁵² A nemzetiségi kérdésről kiadott Kossuth-röpirat hírlapi ismertetése.

den morális jutalom nélkül, kivált ha a röpirat utat tör magának túl az osztrák határon is.

Isten áldjon. Barátod

KOSSUTH

16.

Páris, 1859 március 21.

SZARVADY KOSSUTHNAK NIGRÁVAL FOLYTATOTT
BESZÉLGETÉSÉRŐL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Csak tegnap beszélhettem bővebben Nigra Urammal, vagy ott-hon nem találtam vagy másokkal volt. Mint az ide mellékel⁵³ Bixiohoz indított levélből láthatja ezen úr nem merte azt írásban adni, mit én kívántam és a mit ő ígért volt, minekután a tőlem (barátomtól) feltett formulárt olvasta volt. Nem mert olly oklevelet aláírni, mellyből világos lenne, hogy Cavour felszólította az emigratio egyik tagját, tegye magát érintkezésbe a sard kormányval. Nigra ur tegnap ujra mondá, hogy ő egyedül csak Klapkával beszélt rólam és hogy C. bizonyosan csak dans les meilleurs termes beszélhetett rólam. Ha érdekes volna, kész mindenki előtt a kit hozzá vezetnék declarálni, hogy ő volt az a ki engem felszólított, vajjon nem volnék e kész Turinba menni. Ezt azért ismétlem, mert meglehet hogy tisztelt Uram jónak találja, hogy valakit Nigrához vezessek állítólag azért, hogy szájából tudja meg a dolgok állását, de tulajdonképpen azért, hogy Nigrának úgy szóljon, mint én nyilatkoztam, mert abból mit ezen úr tegnap beszélt azt vészem ki, hogy a többi magyar, kivel szóban állott Nigra úr, másként vélekednek mint én.

Nigra azt mondá tegnap, hogy a császár lett volna az, a ki Klapkára figyelmeztette (én pedig tudom, hogy nem a császár, hanem a herczeg, ki Genfben ismerkedett meg a tábornokkal), ámbár Kossuth úrral szívesen lépnének összeköttetésbe. Nous ne sommes pas libres. Du reste ces messieurs ne sont pas tout à fait de votre avis. Tout en reconnaissant la grande popularité et l'influence de Mr. K[ossuth] sur les masses ils croient que si le gouvernement français prenait la cause de la Hongrie au sérieux et si on pouvait s'attendre de sa part à un concours efficace, il serait facile de soulever le pays sans K. Le général a vu a császárt et je suis obligé de reconnaître qu'il lui a dit franchement qu'il ne voudrait se mêler de rien si on ne lui faisait point la promesse de s'occuper sérieusement de la cause hongroise, comme but et non comme moyen. A császár azt szentül megígérte. Mais vous savez jusqu' à quel point on peut se fier à cette parole. Nous autres en faisons l'expérience en

⁵³ L. előbb 14. sz. alatt.

ce moment et nous voyons qu' on change aisément de volonté toutes les fois que les événements changent. Mais il a promis et K. croit que le cas échéant il pourra agir. *En.* Je sais que le général a vu Mr. K. à Londres, que vous a-t-il dit de lui, est il sûr de son concours? *N.* D'après ce qu' il nous a dit, nous le pensons mais je ne saurais vous dire s'il en a donné une pleine assurance à Mr. C. *En.* Puisque nous causons confidentiellement, permettez-moi de Vous dire mon opinion toute personnelle. Je Vous le repète je n'ai pas mission de Vous dire ce que Vous allez entendre, mais j'ai une si forte conviction de voir juste que je m'hésite pas à Vous parler comme je le fais. Malheureusement les choses ont pris depuis quelque temps une tournure telle que nous ne sommes pas près d'agir, mais les choses pouvant changer de nouveau, je tiens à Vous exposer mes vues et je Vous prie de profiter de cette exposition. Comme je Vous l'ai déjà dit, ce qui me paraît indispensable à une action sûre de notre part, c'est une grande unité dans la direction. Il m' a semblé et je Vous ai fait connaître mes raisons que cette direction ne saurait se trouver dans d'autres mains que dans celles de Mr. K[ossuth]. Mais si le général est sûr du concours entier de Mr. K. les choses iraient également bien et moi pour mon compte je n'y verrais point de mal. Permettez moi toutefois de Vous exprimer mes doutes qu'il en soit ainsi. Mr. K. est le seul de nous tous dans l'émigration qui a maintenu sa position comme représentant du pays. Il a consacré tous ses efforts, tout son temps, il a fait le sacrifice de ses deniers. péniblement acquis par un travail inouï à conserver les relations nécessaires avec la Hongrie. Aussi lui seul par les services qu'il a rendus à notre nation, par la position qu'il avait occupé, par son influence qu'il n' a cessé d'exercer est il reconnu en Hongrie comme en dehors comme le véritable représentant de notre cause. Notez bien que je fais abstraction pour un moment de ses capacités qui le mettent au dessus de tous les autres membres de l'émigration. Je n'ai pas besoin de Vous dire que K., tout et connaissant la force qui s'attache à sa position, n'oublie pas non plus la responsabilité qui lui incombe. Je ne crois donc pas qu'il voudra consentir à subordonner son action à la direction d'un autre. Lui étant prêt si l'on s'adresse directement à lui à rendre les services que son pays pourrait réclamer de lui, il me semble qu'il ne peut pas signer les actes des autres. Je puis me tromper, mais j'ai la conviction jusqu' à preuve contraire que K. verrait une cause de juste méfiance dans tout arrangement qui l'écarterait. Il se dira avec raison, puisqu' on a peur de s'engager avec moi, on n' est pas sincère vis à vis de ma nation. Vous admettrez, cher Monsieur, que ce qui se passe à votre endroit est bien fait pour justifier de pareils soupçons. Aussi vais-je plus loin dans mon opinion. Je suis d'avis que K. dans ce cas se déclarera ouvertement contre notre immixtion et il pourrait se voir porté à une exposition publique de son aversion à voir notre nation se mêler dans ce conflit sous ces conditions. Comme je Vous exprime mon opinion indi-

viduelle, je puis me trouver dans l'erreur et je me demande pas mieux. Vous avez un moyen bien simple de verifier l'exactitude de ce que j'avance. Vous n'avez qu' à demander au général une déclaration nette à ce sujet. Qu'il Vous dise s'il est sur du concours de K[ossuth] ou si seulement il a la *certitude* que K. laissera faire? N. úr nagyon meg volt lepve és azt mondá: Moi je vois comme Vous, je le tiendrais pour un malheur si nous devions nous passer du concours de K. et je Vous promets qu'aussitôt après le retour du général de Constantinople je lui ferai poser la question par M. C. très nettement à lui et aux autres. Je leur parlerai moi même et je leur ferai voir la grande responsabilité qu'ils assument.

En többet nem mondhattam. Kl. mit nyilatkozott nem tudom, de én azt hiszem, hogy Turinban és Palais royalban⁵⁴ úgy szóltott alkalmasint mint Genfből hozzám intézett levelében, általánosságokban biztosította talán tisztelt Uram hozzájárulását. Másként nem foghatom meg a dolgot.

Tegnap azonnal barátomhoz mentem és megmondám röviden mit beszéltem Nigrával. Ő azt válaszolta — à Vous vrai dire je me crois pas que Kl. soit franc et de plus il se fait illusion. Je l'ai bien vu par ma conversation avec Mr. Kupa.⁵⁵ De annál fontosabbnak tartom, hogy a hercegnek is megmondjam azt mit Nigra előtt nyilatkoztam volt. Ha úgy kívánja, Kl. jelenlétében is megmondom véleményemet. Ha csatlakoztam, folyamodjanak K.-hoz és aztán majd meglátjuk, hogy ki ítelt jobban. Igazsága van barátom és újra megigérem, hogy málam fog találkozni a herceggel — de tán jobb volna, ha mutathatnánk un fragment de lettre de K., mellyben az azon értelemben nyilatkoznék. Én meg azt válaszoltam, hogy alig fogna ilyesmit írásban adni sans motif. Kérdezzék meg Kl.-tul, vajjon biztosan számíthat K. beleegyezésére.

Fájdalom, a dolgok olly fordulatot vesznek, hogy a háború mind inkább háttérbe lép. Oroszország, Angolhon és Poroszország úgy látszik, egyet értenek és Ausztria, mint félttem, az utolsó órában kész olly koncessiókat tenni, mellyel utoljára is olaszthoni birtokát csak biztosítaná. A congressus majdnem bizonyos és a császár egyik adjutánsát Turinba akarja küldeni pour calmer le Piémont. Nigra tegnap nagyon le volt verve és azt mondja, hogy ha nem lesz háború, C. vissza fog lépni és a király le fog mondani a trónról. Oroszthonban (ezt Orlofftul tudom) csak a reactionarius párt a háború mellett van, mert háború esetében a paraszt emancipatioja elhalasztatnék.

Couza⁵⁶ ügynökével találkoztam. Tegnap estve Turinba utazott, visszajövetelekor gyakrabban fogok vele találkozni.

Én nem érek rá ezen levelemet még ma leiratni. Ha Feri fiával

⁵⁴ Napoleon Jeromos hercegnél.

⁵⁵ Kupa ezredes.

⁵⁶ L. a 30. sz. jegyzetet.

leiratná, és alkalmilag a másolatot megküldené, nagyon le fog kötelezni. Szükségem lehet rá.

Be szeretem, hogy Kormányzó úr reserveben tartotta magát! Reményilem, hogy e soraim jó egészségben fogják találni Önt és kedves családját. Még sokáig lesz szükségünk drága egészségére és ügyünkérti tevékenységére. Mély tisztelettel és szeretettel hive
SZ.

P. S. Barátom nem tudta, hogy Kl. a császárnál volt.

(A levél első lapján Kossuth kézírásával: érkezett mart. 22én; végén: feleltem mart. 26.)

17.

London, 1859 március 29.

KOSSUTH KLAPKÁNAK A HÁBORÚBAN VALÓ RÉSZVÉTEL FELTÉTELEIRŐL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Klapka Tábornok Úrnak.

Kedves Barátom, Tábornok Úr!

Az olasz kérdésnek Congressus elibe bocsátása összekötve N. császár nagyon szemebetűnő habozásával kedvetlen fordulatot ad a bonyodalmaknak. De minthogy a Congressus nem fog a jövő hó vége előtt össze ülni, 's subjectumai még detailjokban nincsenek meghatározva, nem kell a békés tatarozás sikerét bizonyosnak vennünk, kivált mert Piemontra nézve „la position est absoluement intenable“. Így mondják ők magok. Legaggasztóbbnak azt tartom, hogy úgy az Osztrák mint Piemont kötelezték magokat az Angolnak, hogy a Congressusig összeütközést nem fognak provocálni. Mindazonáltal nekünk a háború lehetőségét kell szemügyben tartanunk 's ezen irányban működnünk. Ha nem lesz semmi az alkalmából — nem lesz. De ha lesz, jobb készen lennünk mint meglepetnünk.

K[iss] Miklós itt volt. Csodálkozott ugyan, hogy Tábornok úr Febr. 24.-kei levele folytán őt speciális megbízásokkal felruházottnan vártam — mert, úgymond, ő semmi speciális utasítást nem kapott. Azonban azok a miket mondott a dolgok állásáról tudomásomhoz becses adalékokul szolgáltak. De voltak más biztos kútfőkből is értesüléseim, mellyek a K. Miklóséval összevetve azon meggyőződésre juttattak, hogy saját állásomra nézve a „hatalmakat“ tisztába hozni annál halaszthatatlanabbá vált, minthogy Nemzetünk lehető részeltetését olly sikamlós ösvényen látom, mellyből ha idején nem keresünk biztos alapot, hazánkra végtelen szerencsétlenségnek egyebet nem várhatunk. Ennek pedig elejét venni a legszen-
tebb köteleességek parancsolják.

Engedje, kedves Barátom, hogy Január 17.-kei értekezésünk velejét reassumáljam: Helyzetem az, hogy akár mi felhívás intéz-

tetnék a Nemzethez, ha nem töllem jó is, a nép azt hiendi, hogy kezem van a dologban, 's ha megfelel a felhívásnak határozatára nem kis befolyással lesz azon bizalom, hogy én nem játszom vérevel gondatlanul 's így bizton felkelhet, mert csak én bizonyosan gondoskodtam biztosítékról. Ezért engem még csak a hallgatás sem óv meg a (nem vadászott, nem keresett, de meglevő helyzetemből) reám nehézkedő súlyos felelősségtől. — Ezen kénytelenség resultuma gyanánt állítom fel ezen pontokat, hogy 1. főképen enyim lévén a felelőség a vezényletet kezemből ki nem adom 2. velem kell a „hatalmaknak“ egyezkedni, miszerint biztosítékok legyenek kezemben, mellyek hazánkat vagy a megcsalatástól megóvják, vagy ha mégis megcsalatnánk, kimutatnunk engedje, hogy nem alapos ok nélkül cselekedtünk, 3. hogy a nemzetet csak akkor s semmi esetre nem előbb 's nem a nélkül szólíttassék fel a felkelésre, ha már a francia zászló Magyar földön valósággal engagierozva lesz. Más garantiákra is leszen szükség (tisztában vagyok irántok) de emlékezni fog Tábornok úr, hogy ezt az egyik legnélkülözhetlenebb biztosíték gyanánt állítottam fel. Mind ezen pontok iránt egyetértésre jöttünk.

No már úgy látom a dolgokat, hogy ezen pontokra nézve barátaink körében tetemes tévedések forognak fen. — Ez azonban nem nagy baj, mert könnyen ki lehet egyenliteni. De az már igen nagy baj, hogy a „hatalmakat“ is félreértésben látom lenni s nagyon aggaszt az, hogy ezen szímleges vagy valóságos tévedést (positív tudomásom szerint) ők (a hatalmak) kettős játékra használják, mellynek, ha nem vigyázunk, hazánk lesz áldozatja.

Nehogy félreértésre szolgáltatassak alkalmat, megjegyzem, minden „mentalis reservata“ nélküli őszinteséggel, hogy én ezen tévedéseket a legtávolabbról sem tulajdonítom Tábornok úr szándékának. Én valamint egyenességéről meg vagyok győződve, úgy szándokai tisztasága iránt is teljes bizalommal viseltetem. Hanem én úgy látom, hogy Tábornok úr a köztünki egyetértésről (a mint igen természetes) csak általánosságban szólnán, mások 's különösen a hatalmak is saját inyök szerint magyarázták — 's így a dolgok olly irányba tereltettek, melly egyenes ellentétben van a fentebbi két utolsó ponttal (az elsőt nem emlitem, mert az köztünki, mondhatnám „családias“ dolog — a hatalmaknak ahoz semmi közök.)

Tábornok úr (mint írja) megveregette a bokrot, ha nem akarának e már velem egyenesen érintkezni? s azt felelték: még nincs ideje. — Tábornok úr ebből természetesen azon következtést vonta, hogy „no, semmi, várhatunk“ — azonban midőn a Nagy úr azon kérdésére, miként állunk egymással?, feleletül általánosságban azt kapta: „a legjobban, s úgy is fogunk maradni“ (mit én teljes szívből viszonzok), a Nagy úr azon következtést vonta, hogy tehát nem szükség velem érintkezniök — és (itt jó már a kétes játék) midőn történetesen egy harmadik valaki (nem megbizottam) által figyelmeztettek, hogy ez még is nélkülözhetlenül szükséges, azt felelték: „Ces Messieurs, tout en reconnaissant la grande popularité et

la grande influence de Mons. K.-th sur les Masses du peuple hongrois, crois (!) pourtant que si on pourrait l'assurer du secours français, il sera facile de soulever la Hongrie même sans K. Itt hát már eltökéllett mellőzés üti ki magát.

No, ha személyemről volna csak szó, Isten látja lelkemet, azt mondanám, csak tessék, rajta, (car à vrai dire moi je n'aime pas trop la Compagnie), hanem úgy van, ha nem szóllok a nép imitt amott azt hiszi benne van kezem a játékba 's lesznek, kik felkelnek, de nem az egész nép fog felkelni — lesz aki fejét csóválja 's azt mondja: „hej komám uram, ha jó volna a dolog, itt volna K. L. uram“ s a felkelés nem lesz elég erős a sikerre, de elég lehet arra, hogy a hazát végtelen nyomorúságba taszítsa. Ezt nekem lehetetlen megengednem. Lehetetlen. Azért én inszistálok az alkunak, a biztosítékoknak.

Referáltatott ugyan nekem (nem Kiss mondta, tán nem is tudja) hogy a Tábornok úr kereken megmondván a Nagy-úrnak, hogy Magyarországnak czélul 's nem csak eszközül kell vétetni, különben nem teszünk semmit — a Nagyúr ezt helyeselte szóval 's megígérte szóval, hogy „il s'occupera sérieusement de la cause hongroise“ — igen, de éppen itt van a baj — hogy azt gondolják éppen ezért nem alkuszunk K.-th-tal, mert ő ezen testetlen ígével helyzete responsabilitásánál fogva meg nem elégedhetnék — de a Tábornok állásához nincs olly felelősség kötvé, ő csak mint katona veszi a dolgot és a tette vágyás nemes ösztönétől buzdítva, katonai egyenességgel azt mondja: „jól van, én bízom, nekem ez elég“ 's így ők a velemi alku kénytelenségétől megmenekszenek.

De nekem ezen alkunak a haza érdekében inszistálnom kell, 's határozottan ismétlem, hogy garantiák nélkül nem engedhetem meg, hogy vérbe boritassék a magyar haza.

A dolog így áll:

Ha háború lesz, N. császárnak érdekében áll „que la Hongrie se soulève“, de a többi hatalmak iránti állásánál s „antirevolutionnalis“ saját bázisánál fogva el akarja magától ezt a szint távoztatni, hogy ő szállit fel revolutiot vagy revolutioval kezét fog. Azért így akarna manoevrozni: Ő mint háborús fél pusztán stratégiai szempontból kiköt néhány ezer emberrel valahol a Magyar-Horvát-Dalmát parton (az Osztrák gyanítja, hogy ez történhetik 1° Napoleon is tette 's 30.000 embert concentrál a dalmát partokon) — ő nem szállitja fel a M. Nemzetet a revolutióra, hanem titokban ad a magyar emigrationnak pénzt, fegyvert, hogy ő csináljon revolutiot (például: a Székelyeknél, míg a Francia talán Turinban vagy Zengben marad) ha succedál revolutiójuk, majd meg látjuk Európa viszonyai mit tanácsolandnak, „de quelle manière nous nous occuperons de la Cause Hongroise“, ha pedig nem sikerül, ők lássák; én mosom kezemet, én arról nem tehetek, hogy a magyar használni akarta a háború alkalmát — én nem vagyok compromittálva — czéлом el-

értem, mert diversioul szolgált 's könnyítette vagy győzelmemet Olaszthonban fegyverrel, vagy az olly békekötést, minőt kívántam.⁵⁷

Ez a helyzet, édes Tábornok úr, ezt jól szemügyben kell tartanunk — mert ha nem vigyázunk Magyar Ország lesz az áldozat, mellynek árán az Osztrákot olasz Cessiókra bizni remélik.

En hát azt mondom, így nem hagyhatunk a nemzettel játszani.

A francia császárnak identificálni kell magát a Magyar függetlenséggel; neki kell a Magyart felhívni, mint *nagy bátyja felhívta*; e végett a függetlenségi nyilatkozatra kell támaszkodnia 's *annak alapján* (ebben van a garancia) velem egyezkedni; illy zászlóval kézben kell oda seraget debarquiroznunk s' azt engazsiroztatni, azzal kell nekem be menni, s az első proclamatiónak az ő nevében kell történni én arra hivatkozva hívom fel a nemzetet — így aztán felkél a nemzet — így lesz garancia, hogy megtörjük az osztrákot — máskint megcsalnak.

Ha ezt nem akarja (a mód, az idő dicussio tárgya) jele, hogy meg akar csalni, 's mert ez, a függetlenségi nyilatkozatnál fogva, a velemi egyezkedést supponálja — ha velem nem egyezkedik, jele hogy nincs tiszta szándokkal, hogy a Magyart örvénybe akarja sodorni — s ezt én semmi esetre meg nem engedhetem, — megakadályozni tehetségemben van.

Ennyit 's csak is ennyit általánosságban (részletekbe bocsátkozás nélkül) a hatalmaknak tudomására juttatni kötelességemnek tartottam.

Ha reális a szándok, érdekekben állandó megtenni, amit joggal kívánunk, — ha nem teszik, vigyázatunk által nagy bajtól óvtuk meg a nemzetet.

Tábornok úr viszonyainál fogva ez irányban sokat tehet s a hazát nagy hállára kötelezheti. — A haza szent nevére kényszeritem, dolgozzék közre ezen irányban, — ha mindnyájan nem ezem a nyomon járunk Lengyel ország lesz szegény hazánkból.

Időközben oda dolgozni, hogy a nemzet a jöhető események elvárására magát predisponálva tartsa — hogy készüljön ki-ki magában — de *de conspiráljon* (ez Magyar országban halál — a Magyar nem tud conspirálni, nincs jellemében). Ez helyes, mint helyes nyitva tartani a kezét olly materialis eszközök elfogadására, a minők kínálkozhatnak — de ama biztosítékok nélkül engagement-nokba nem szabad bocsátkoznunk 's kezünket készen de köttetlen kell tartanunk azt akkor s akkint tenni a mint a körülmények fejlődései javasolnadják.

Bizalmas barátságát kérem; s őszinte érzéssel viszonzásomról bizonyossá téve, tisztelettel vagyok hű barátja és polgártársa

KOSSUTH

⁵⁷ Kossuth félelmét a későbbi események teljesen igazolták.

Páris, 1851 március 31.

IRÁNYI KOSSUTHNAK NIGRÁVAL TÖRTÉNT
MEGBESZÉLÉSÉRŐL.

Sk. levél címzés és aláírás nélkül. O. L., N. M., Kossuth-ír.

Ma reggel beszéltem N[igrá]val. Sz[arvadi]val voltam nála.

Sz-t illetőleg azt mondta, hogy Blixilo ajánlatára csakugyan ő szólította volt fel Sz.-t, hogy Turinba menjen.

Ezen előleges kérdés el lévén intézve, átmentem a fő dologra. Előadtam mind a mit megmondani kívánt Ö. 's hozzáadtam néhány okot a magaméból. Úgy láttam egyébiránt, hogy már meg van ígatva sőt meggyőzve Sz. közlései által. A' siker most teljes. Átlátják, hogy Önnel kell alkudozniok, de miután C[avour] K[lapká]val egyezett meg, ennek tudta nélkül s' illetőleg visszajövele előtt nem tehet ez irányban semmit. A' hatalom volt az a' ki, midőn C.-ral a' fürdőben találkozott,⁵⁸ Magyarországot a számolásba felvételni indítványozá. C. tehát mindjárt ezen találkozás után hívta K[lapk]át magához. Az, kinek ouverturjeit⁵⁹ én közöltem először Önnel, csak később lett beavatva a dologba. C. kívánta, hogy Ka. Önnel egyezzek meg s' ez midőn Londonból visszatért, azt mondta neki, hogy egyetértenek. Most az ellenkezőről értesülvén, mint mondtam, be akarja várni Ka. vissza térését. Veszély, úgy mondják, nincs a halasztásban, mert 'a háború alkalmasint elhalad. N[igra] szerint C. beszélt Önről a hatalommal, de mit felelt ez, nem mondta; gondolom nem lehetett ellenvetése, különben felemlíti vala.

Az exposét még nem kaptam meg.⁶⁰

A' mi az itteni képviseletet illeti, én bennem semmi egyéb ambitio nincs mint hazámat ott és úgy szolgálni, a'hol legtöbb hasznot hajthatok; én tehát egyáltalán fogva nem fogom neheztelni mellőztetésemet. De legyen szabad figyelmeztetnem, hogy az emberek választatásánál első kellék az önzetlen hazafiság, 'a hűség, az egyeneség, a rendíthetlenség. Csak az az igaz barát, aki balsorsban sem hagy el.

U. I. N. lakásomat kérte, tehát alkalmasint meg fog látogatni.

Ha netalán még tegnapelőtt tette volna postára az exposét, tehát elveszett, s' ez esetben kérem tessenék ezentúl következő cím alatt írni: Madame de Gerando, 45 rue de Vaugirard, Paris — és belől, új borítékon: I.-nak.

⁵⁸ Napoleon császár és Cavour találkozása Plobières-ben 1858 júl. 20-án.

⁵⁹ Nigra.

⁶⁰ Kossuth egy, az emigrációhoz intézett levelében szegezte le álláspontját s azt elküldte Teleki Lászlónak, Irányi Dánielnek, Kiss Miklósnak és Szarvadynak, hogy tartalmát a császár, Napoleon herceg és Cavour tudomására hozzák.

18/a.

London, 1859. március 31.

KOSSUTH LUDVIGNAK AZ OLASZ KÉRDÉSRŐL SZÓLO
ELŐADÁST KÜLDVE MEG.

Sk. levél, O. L., N. M. Kossuth-ir.

Barátom,

Egy napról másikkra annyira el voltam foglalva, rögtönös választ igénylő fontos levelezésekkel, hogy teljes lehetetlen volt ígéretemet hamarébb beváltani az Olasz kérdéstről. 1856-ban mondott lecture-öm némi kivonatának elküldése iránt. Most küldök valamit a dologból, ha éppen hasznát veheted jó, ha nem, etiam bene.⁶¹ Fontosság nincs a dologban. Érdek is csak annyiban, hogy épen most megint ama congressusi hínárba akarják lökni az olasz ügyet, mellyről figyelmeztetém az angol népet 56-ban, hogy kábaság az olasz kérdést illy uton megoldhatónak hinni.

Heilprin számára ha jól emlékszem még Januárban elküldtem az ajánló leveleket fiad addressára, mellyet tudatál velem.

Isten áldjon, barátod

KOSSUTH

19

Páris, 1859. április 1.

SZARVADY KOSSUTHNAK BIXIO KÖZBENJÁRÁSÁRÓL
NAPOLEON HERCEGNÉL.

Sk. levél, O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Hiven referálok. Barátom ígérete szerint a herceggel beszélt és az oklevélről is szólt — én szóról szóra leirom mit feljegyeztem, mig barátom beszélt. Az oklevélre nézve, miről szinte conversaltak je dois dire que la question posée par K. qu'il est l'homme nécessaire et indispensable en Hongrie, que du moment qu'on ne s'adresse à Vous on a des intentions mauvaises a fait sur le prince un effet qu'il n'a pas produit sur Mr de C. Il trouve ce point de vue trop personnel et blessant pour la France. Quant à la menace de contrecarrer les projets même avant de les connaître et de s'opposer ainsi a la delivrance de la Hongrie que par sa voi (!) lui a paru ne pas être d'un patriote. Barátom hozzá tette — én megvallom, hogy comme question de forme cela m' a choqué aussi. En France on considère les choses ainsi. C'est aux autres qu'il faut laisser dire cela. — Erre én azt válaszoltam: hisz ő nekünk mondta, mert mások nem úgy szóltak mint kellett volna. És ő nem a saját érdekében kívánja felvilágosítani a hatalmasságokat, hanem az ügy érdekében. Egyébként a herceg azért beszél, mert őt is körülvették és mert úgy adták elő, mintha K[ossuth]ból valami ambitio beszélne, mig ő csak egyszerűen előadta mit tévő leszen, az az mit parancsol neki

⁶¹ *Révélations sur la crise italienne.* Bruxelles, 1859.

a kötelesség hogy tegyen. Barátom folytatta: On a compris aussi qu'il est impossible de rien faire en Hongrie sans lui, mais on craint les indiscretions de son entourage (hiszen K. képes az első meetingben megmondani a mit közlöttek vele, kiáltotta a herczeg, mire barátom azt mondá, hogy ez csak mende monda és hogy semmi precedens arra nincsen) il m'a semblé voir — mondá barátom — on voudrait affirmer jusqu'au dernier moment qu'on n'a pas eu de communication avec lui. On est convaincu que quand la question se dénouera et qu'on viendra le trouver pour lui dire ce qu'on veut et peut faire pour la Hongrie, on le trouvera disposé à donner son concours — ou bien on s'en passera. J'espère qu'il ne se compromettra pas d'ici là et qu'il ne rendra de cette façon l'établissement des rapports impossibles. C'est une perspective qu'on envisage et qu'il n'imitera pas l'exemple de Mazzini.

A mi-személyesen engemet illet, a herczeg elismerte qu'il est prévenu contre moi depuis quelque temps, mert én ambitiosus vagyok és nem tudom elfelejteni, hogy engem nem használtak és hogy Úramhoz nem folyamodtak — il est l'âme damné de K. C'est lui qui l'a entraîné à cette démarche inopportune.⁶² Barátom azt találta mondani, hogy én Önnek barátja vagyok, erre a herczeg azt felelte: non l'ami, vous êtes dans l'erreur, il est l'agent. Barátom erre azt mondá, hogy ő ellenkezőleg tudja a dolgokat, tudja hogy mit írt rólam azon levelében mit hozzá intézett, midőn fiait Párisba küldé és azt is mondá neki, hogy mit tud rólam, mióta ismer. Ő azt hiszi, hogy a herczeg másként gondolkozik mostan. Én igen jól tudom, hogy honnét ered a herczeg róلامي véleménye, mert történetesen ezelőtt pár hónappal a legjobban és legkedvezőbben nyilatkozott felőlem — a változás tehát onnét eredt, hogy mint informáltak rólam.

Eddig a tényleges előadás. Én azt hiszem, hogy a herczegből csak pillanatnyi dépit szólt és hogy szerintem nem marad hátra semmi teendő Kormányzó úr részéről, mint bevárni az eseményeket és résen lenni. Talán jó volna személyes levelet írni barátomhoz, mellyben capacitálná indító oka felől. Azt a levelet tán biztosabb volna csupán csak confidentális használat végett hozzám intézni — egyébiránt e tekintetben azt fogja tenni, mit legcélszerűbbnek tart.

T[eleki László]t kerestem. Két izben nem találtam. Ő megkereste barátomat és ez azt kérdeztén tőle: Est ce qu'il vous reste le moindre doute la dessus que sans K. il n'y a rien à faire en Hongrie? T. azt válaszolta, hogy: Il faut distinguer. Si on reussit à faire un débarquement à Fiume avec un noyau suffisant, úgy nincs szükség K.-ra, ha pedig fel kell szállítani az országot felkelésre a nélkül, hogy Fiumeba berohanna a francia sereg, akkor nem lehet boldogulni K. nélkül Ő K.-h barátja és azért nem adta be az oklevelet a herczegnek, mert ő tudja, hogy a legrosszabb hatást tette volna reá és tette reá. Barátom azt válaszolta, hogy csak egy pont van abban mi rossz hatással volt. Ő részéről is sajnálja, hogy nem másokra

⁶² A margón Kossuth írásával ceruzával: „szemtelenkedések”.

hagyta Kormányzó úr azt mondani. J'ai eu tort de ne pas Vous dire cela de sorte cela m'a paru sans importance (ézt nekem mondja, de én úgy hiszem hogy őt úgy mint a herceget csak akkor frappirozta, minekután más figyelmeztette).

Ez tegnap előtt volt — tegnap délután T. újra felkereste barátomat és arra kérte meg, hogy engedje meg miszerint Kiss Miklós urat jelentse be nála, mire B[ixio] szívesen ráállott. Ma reggel beszélt ezt, azt kérdezőtől, hogy mind ez mit jelent. Én azt viszonzám, hogy nem tudom, de, hogy alkalmasint én ellenem van irányozva.

Barátom a herceghez ment és én a kocsiban vártam lent. Ma megint arról szóltunk volt, hogy hogy várhatnák itten, hogy kezeség nélkül velők szövetségeskednék valaki. Csak emlékezzék vissza mi történt itten a legutóbbi időkben, emlékezzék arra, miket ígértek a lengyeleknek az orosz háború idejekor stb. Barátomtól a herceg ma azt kérdezi: Eh bien, votre ami Sz. comment va-t-il, Il travaille modestement, energiquement et avec conscience. Maga, rettenetes ember, ha valaki bizalmát nyerte, megdönthetetlen. Vous êtes digne à mettre sous bocal. Erre barátom azt válaszolta, hogy mikor csatlakozott ő itéletében, midőn egy több évi ismeretségen alapszik és hogy ő mit tud ellenem. Je reconnais que Sz. est un brave homme et qu'il est intelligent, mais il a eu tort de se charger de remettre un document qui va directement contre le but qu'il se propose. Barátom, arról emlékeztetvén mit mondtam neki ma reggel, azt mondja: Legyen őszinte barátom, hát ön azt képzeli, hogy az ember lehet nagy bizalommal dans votre boutique — hát Ön maga nincsen méfiançal igen gyakran — hát elfelejtette már, hogy Lengyelhonnak mit ígértek volt? Là dessus il a coupé court — még több izben barátom előhozott engem et je crois qu'il pense bien autrement de moi.

A dolog moralisa az, hogy bizony nem ijednek vissza semmitől a mi kedves barátaink — őszintén megvallom, je suis rempli de dégout — de újra ismétlem a mit mondek többször, ezek az eszközeink, nincsenek mások — nem lehet visszutasítani. Ha én azt a meggyőződést nyerhetném, hogy csupám én ellenem akarnak dolgozni, nem bánám. Hisz én nem akarok semmit és minél csendesebben maradhatok, annál jobb. Tehát újra arra kérem — akár millyen lehet erántam barátsága uramnak, és ha az én érzelmeimnek megfelel bizony őszinte és meleg az — azt ne vegye tekintetbe és ha az én ecartirozásom akár milly csekély jó eredményre vihet, én szívesen fogom látni azt. Az nem fogja meggátolni, hogy kezeire dolgozzam ott ahol csak lehet. Elöttem nagyon tisztán áll a dolog: Ezen urak másként szóllottak eddig és most kéntelenek, elismerni részenkét legalább, hogy tévuton voltak és most Kormányzó urra és én reám akarják háritani ennek okát. Annyit megnyertünk, hogy tudják kellő helyütt hányadán vannak és én meg vagyok győződve hogy egyenesen Kormányzó úrhoz fognak folyamodni, mihelyt megérették a dolgok és azon esetre ha őszinték Mhon eránti sympathiái és intentiói a hatalmaknak.

(Vége hiányzik.)

Páris, 1859. április 1.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK A NAPOLEON HERCEGGEL
KÖZÖLT NYILATKOZATRÓL.⁶³

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves tisztelt barátom,

Köszönöm szíves jó soraidat. Lelkemre hatottak. Mély megilletődéssel olvastam irántam őszinte baráti indulatod kijelentését. Látom, hogy elvekben is megegyezünk, valamint abban is, hogy mindennek fölébe helyezzük a hazát. Soha sem óhajtottam volna inkább, mint most teszem, nem csak barátod, frigyeseid is lenni, soha ennek nem csak célszerűségét, de lehetőségét is szembeszökőbben nem látam magam előtt mint most. Fölszollitasz erre és én akarom. És még is a legnagyobb lelki fájdalommal intézem hozzád e sorokat. Őszintén kell szóllanom; megengeded, tudom. Én igen kártékonynak tartom ügyünkre, magadra, mindnyájunkra nézve azt a memorandumot, mit Kiss által velem közöltél. Minden lehetőet elkövettem volna, miszerint meggyőztelek arról, hogy nem kell beadni — s ime mielőtt időm lett volna ehhez hozzá fogni, mielőtt megkísérelhettem volna, hogy Neked okaimat elédadjam, mikor még alig volt kezemenél a kérdéses irat, már Irányi és Szarvady eljártak a dologban, gondoskodtak arról, hogy arra nézve a vitatkozásnak ne lehessen többé tere; beadták a piémonti kormánynak az iratot. Tudom, hogy azzal nyugtatják ők meg magokat, miszerint amaz irat nem diplomatiái nota, csupán tudomásul és értesítőül szolgál. Szerintem még is megszire terjedhetnek annak rossz következései.

Ezen iratnak az a hibája is van szerintem, hogy idő előtti. Hiszen mikor még nincs alap, mire feszegezzük a' bizonytalan jövőt, mondva másoknak, hogy mi így vagy így teendünk azon esetre, ha ők így vagy így lépendnek föl? Azt mondhatják reá az illetők: hiszen mi még ilyes dolgokról komolyan nem is gondolkoztunk, tehát ezen iratot melly csak hypothesiseken alapszik, nem is vehetjük tekintetbe. De hát ez, elismerem, nem lényeges oldala a' dolognak.

Azon három pont a' miben központosítottad véleményedet és elhatározásodat, az a *lényeges*. A harmadikra nézve én is egyetértek Veled; én is azt hiszem és vallom, hogy mikor annak ideje eljövend — ha valaha eljövend — csak is ilyen alapon lehet alkudni. Erre nézve bámulatos, hogy majdnem szóra ugyan azokat mondtam Klapkának, miket te, mikor nem pozitívumokról, hanem lehető eventualításokról beszéltem vele. — De a két első pont előhozatala ugyan mire volt? Értem a felelősséget, melly kitünő helyzetnednél fogva terheli személyedet; roppantnak ismerem el azt. De hát ennek nem vala-é teljesen mefelelve, ha azt mondtad volna: mikor an-

⁶³ Az Ir. Em. I. köt. 178—180. II-on tartalom szerint tárgyalva.

nak ideje eljövend, hogy alku történjék, tudni akarom az alkut, bíró akarok lehetni benne, 's ha ezt nem akarnák, akkor én nem csak nem pártolnám, sőt ellenezném s akadályoznám is, hogy a kérdéses, hazánk ügyére nézve olly fontos irányban, bármi lépések történjenek. Mire kell ennél több, midőn minden a' mi ezentúl több, hidd el nekem, azok részéről kik téged nem ismernek, csak személyességekre vitethetik vissza igen könnyen? Hát még a többi? Mikor arról beszélsz, hogy mit fognál tenni azon esetre, ha föltételeid nem fogadtatnának el? Oh! az reám igen fájdalmas hatással volt. Mit? ha valami alku történék ügyünkre nézve, kedvező, olyan mitől föltámadást reményelhetnénk, nemzetünk szebb jövőjét — olly garantiák mellett, mikben te is megegyeznél, miket teljeseknek itélnél, te elleneznél mindent — mindent, inkább nem akarnád hogy bármi is történjék hazánk ügye mellett, sem hogy a te vezényleted nélkül történjék vagy úgy történjék, hogy nem te szállítottátál föl első az alkura? Képes volnál oda működni, hogy az angol az osztrákkal tartson? Nem, az nem lehet! Világosíts föl kérlek erről. Tudom, hogy nem ez volt szavaidnak értelme, de nem adhatok be olly iratot, melly így is értelmezhető. Könyörgök irj nekem erről, nyugtass meg! Hidd el, senki sem óhajt inkább téged a közdolgok élén látni, mint vezetőt, mint én. De igazán, kedves barátom, a kérdéses memorandum arra nézve nem czélszerű mód. Megbocsátsz reményilem őszinteségemnek. A legtisztább egyszerűet 's barátság szól belőlem. Ha csalatkozom, az megbocsátható hibája belátásomnak, világosíts föl. Irj kérlek mentül elébb. Bocsáss meg, ha zavartan s olvashatatlanul irtam, kedélyem s idegeim igen izgatott állapotban vannak.

Vágyok változatlanul s igazán hived

T. LACZI

Majd írok ismét néhány nap mulva.

21.

London, 1895. április 2.

KOSSUTH SZÁRVADYNAK A CAVOURRAL FOLYTATOTT
BESZÉLGETÉSÉRŐL ÉS MAZZINIVAL VALÓ
ÖSSZEKÖTTETÉSÉRŐL.

Sk. fogalmazvány; O. L., N. M., Kossuth-ir.

Barátom,

Mart. 30.-kai 13. számú levele csak tegnap érkezett. Késett a posta az éjjeli vihar miatt. A belső boríték sértetlen volt. De a külsőt correspondense nem ragasztotta be jól. Felvált a ragasz s *nyitva kaptam*. Figyelmeztesse correspondensét.

Jelentését úgy valamint az eljárást mellyre vonatkozik nagyon köszönöm. Általában véve helyes vágásba van vezetve a dolog.

⁶⁴ Kivonatossan Ir. Em. I. köt. 199 kk. 11,

Azonban némelly észrevételket kell tennem, mind irányzatul a jövődre, mind a végett, hogy ha lehet egy 's más impresszió illető helyütt rectificáltassék.

1. Ohajtottam volna hogy a „másolatnak“ átadását semmi levéllel ne kísérte légyen. Tanácsosabb volt volna mind azt, mind német sajtói programját barátja által egyszerűen át küldeni. Általában tanácsos minél kevesebbet írni, nem írni, ha nem kénytelen az ember. Én a *jelen helyzetben* szükségesnek tartom elvül venni fel: írást csak írásért cserébe adni ki kézből (aláírással ellátottat értek) különben nagy előnybe állithatik a másik fél, ki csak szól, míg mi írunk.

2. Igen nagy vigyázatot ajánlok a detaillokba bocsátkozás körül, mert ezekben tévedni könnyű és igen „compromittant“ lehet. Ha mi egyes detaille tetszik a másik félnek, azt kiragadják isoláltan 's azon nyargalnak. Midőn Cavour azt mondá: „Mais comment veut-il que nous envoyons une armée en Hongrie? Il nous faudrait être à Vienne pour le faire. On ne peut pas expédier 50.000 hommes sur Fiume“, stb. — magyon hazardirozott dolog volt azt ígérni, hogy nekünk 10 ezer ember is elég; 's hogy il n'y a pas un seul Hongrois dans l'emigration qui ne soit prêt à s'engager de traverser la Hongrie sous ses conditions.

Austria gyamitja, hogy ha Olasz háború lesz a Dalmát partok hosszában is megtámadtathatik. Klapka nem lévén járatos a diplomatiában sok indiscretiokra adott alkalmat (gondolja csak, a keletről telegrammot küldött *Austrián keresztül*, nem chifferekben 's megírta per extension benne, hogy minő adresse alatt feleljenek neki — aztán azt hogy a császárnál volt még az angol penny lapok is tudták és megírták), azonban, hogy a Dalmát partok feléi expeditio lehetőségét gyanítsa az osztrák, erre még csak nem is kell indiscretio — elég reá a historia. Napoleon I. is tette, tehát Napoleon III. is teheti. — No már ezen gyanakodás folytán az osztrák fortificál mindenütt Fiumetől Cattaroig 's 30 ezer embert *actu* concentrált ott. No már „traversons la Hongrie avec 10.000 hommes!“ ki sem szólhatnánk vagy legalább Károlyvárosig sem mehetnénk.

Lehet eset hogy 10.000 is elég lehet, de számokról most még nagyon is kora szólni; csak elvekről kell. A felelet Cavour ellenvetésére ez lett volna:

Mais Vous dites Vous même que pour obtenir l'indépendance de l'Italie il faut entièrement détruire l'Autriche. Comment voulez-vous donc faire cela, si vous ne voulez envoyer une armée en Hongrie. On ne détruit pas l'Autriche en Italie. Elvehetik azt tőlle, még is nagy hatalom marad. Austria hatalmának megtörésére csak két mód van, vagy marcher sur Vienne a mint Ön (C.) mondja: vagy Lombardiával egyetemben M. Országot is harcz színhelyéül választani. Az első végett először győzni keil Olaszthonban, pedig a cél az olaszthonbani győzelmet könnyíteni, azután kétlem valjon győzelem után is egy marsch Bécs felé nem költené e fel a Németeket mind. Egyébiránt ha Bécs felé marchiroznának Önök, akkor bizony nem

kellene M. országba sereget küldeniök, a marche Bécs felé elég volna felköltetni a Nemzetet. Nem marad tehát fel csak a második mód „pour détruire l'Autriche“. — Magyarország simultaneus hadszínhelyé választása nem költi fel a Németeket. El von erőt Olaszhonból. Képesíti a Magyart nem csak el vonni az Osztráktól mind azon resourcet, mit Hazánkból húzhat, de még 6—8 hét alatt 150 ezer embert állítani ki a közös ellenség ellen. Így lehet csak az osztrákot megtörni, máskép nem.

3. C. azon mondatára: „Nous ne pouvons pas faire de traité avec lui comme avec un gourvenement établi“ — nem szeretem azt feleletül, hogy írhat neki a Császár, igaz valami illyennek majd a negotiatiok folytából ki kell vala magát nőni bási sul, de nem ez a kezdő lépés a közeledésre, ez inkább elriaszt. A felelet ez: „Vannak Önöknek embereik kikben bizhatnak, egy illyen által bocsátkozzék vele a Császár érintkezésbe 's nincs kétség rólla, hogy a közös érdek alapján ki fognak olyan módot főzni együtt, melly egyrészt a részünkről szükséges biztosítékot megadja, más részt a conventiáik susceptibilitásainak is eleget teszen. E pontnál szükséges hogy megjegyezzem mi a fő, mi a vezér szempont, mellyre minden törekvéseinknek irányoztatnia kell:

Szükséges ez annyival inkább, mert C. egészen leleplezte céljait midőn ezt mondá. Non (nous n'enverrons pas une armée en Hongrie). Vous devez vous entendre avec les Roumains et agir de ce coté de la Hongrie etc.

Ez nem csak megerősíti azt a mitől tartottam, de még sokkal veszedelmesebbnek mutatja a helyzetet hazánkra nézve, mint gondoltam.

En a tudomásomra jutott adatok combinatiojából ily forma manoeuvret gyanítottam: a Francia Császár ha háború lesz pusztán strategiai szempontból ki köttet néhány ezer emberrel valahol Fiume 's Ragusa közt, szeretné, hogy ezen kikötésre Magyar Ország felkeljen (s azért titkon add pénzt 's fegyvert az emigrationak), de ő el akarja magától azt a szint távoztatni, mintha ő hivta volna fel a magyar revolutiot, nem akarja magát azzal identificálni — ő mossa kezét — ha sikerül a magyar felkelés majd meglátja mi állásba teszi magát, még az is meglehet azt mondaná az osztráknak, köss békét velem, engedd át Piemontnákn Olaszországot a Tagliamentoig, segítlek a magyar *Revolutiot* elnyomni — még ez sem lehetetlen, ha pedig nem sikerül a felkelés, ő nincs compromittálva, azt mondja a „hatalmagnak“ én nem tehetek rólla, hogy a magyar profitirozni akart a háború alkalmából, „heureusement c'est étouffé“ — magában pedig azt mondja: célt értem, nekem diversioul szolgált.

Ez volt a mit gyaníték. Azt hittem ki kötnek néhány ezer embert Zengnél, de beljebb nem mennek, hanem azt szeretnék, hogy ennek hírére amott az ellenkező határszálen keljen fel a Székely (c'est pour ça qu'il faut Vous entendre avec les Roumains) 's veresse magát agyon mielőtt organisálva lehetne.

Ez az a mitől tarték. De látom a dolog rosszabbúl áll, mert még csak a parthoz sem akarnak küldeni sereget.

Nekem pedig vezér eszmém ez: hogy mi szövetkezzünk, feltételül kell tennünk, hogy a Francia Császárnak indentificálnia kell magát a Magyar függetlenségi felkeléssel; neki kell a Magyarat fel hívni *a mint nagy bátyja fel hívta*, e végett az 1849.-ki függetlenségi nyilatkozatra kell hivatkoznia és annak *elismeréseül* (mivel magában a függetlenségi nyilatkozatban van érdemtelen személyem kormányzóul kinevezve) általam mint e szerint ideiglenesen a nemzet törvényes képviselője által a Magyar nemzetet szövetségesül elfogadnia — illy zászlóval kezében kell 'a sereget szállíttatni, azt ott avanciroztatni — az első proclamationnak a Császár nevében kell kibocsáttatni 's mink a sereggel együtt be menve ezen proclamationra hivatkozva fognók a nemzetet felhívni.

Igy aztán felkél a nemzet — így lesz garancia, így megtörjük az Osztrákokot — máskint nem, máskint megcsálnak 's mi leszünk az áldozat. Ezen indentificálása a hadviselő hatalmaknak a Magyar függetlenséggel úgy proclamationio mind hadsereg küldés által az ém célo, ebben keresem a biztosítékot, nem tractatusokban, nem levelekben, de hogy illyes mihez jussunk azért sürgetem a velemi negotiatio szükségét, mert 1-ször *ezeket nem lehet kitérni előre*, különben elriadnak, csak azon kell lenni, hogy értekezzünk, úgy megértetjük az érdek közösségét 's jó irányban próbálunk haladni.

2. mert Klapka barátunk éppen ellenkező irányban engedte magát sodortatni (*s'entendre avec les Roumains et agir de ce coté de la Hongrie*) mellyből soha ki nem vesszük a dolgot, ha oda nem jutunk, hogy velem negociáljanak.

Igen kívánom, hogy ez iránt Irányi is jól felvilágosítva legyen 's szeretném ha Telekivel is ezt jól meg értetnék, mert fájdalommal látom, hogy ő azon balhiedelemben látszik lenni, mintha az én lépteim személyes vezényleti vágyból erednének. Ez igazán sajnós.

4. a mit M[azzini]vali viszonyomra nézve mondott Ön C.-nak, az egészben helyes. Azonban nem kell felejtetni, hogy ez C. részéről csak ürügy. Hiszen K. tábornok is viszonyban volt M[azzini]val 's ez nem akadályozta C.-t „*se lier avec lui*“. Egyébiránt jó lesz öt barátja által felvilágosítani arról, hogy *d'abord ce n'est pas vrai que moi je suis un des redacteurs du journal de M. et qu'à l'heure qu'il est mon nom figure sur la liste des collaborateurs.*“ *Ez nem igaz.* M. akkor indította meg lapját, mikor még háborúról szó sem volt (Juniusban gondolom), irtam úgy tetszik Septemberben egy cikket „*retrospect et prospect*“, mellynek bevégzését irtam egy másik cikkben Decemberben, megjelent Január. elején.⁶⁵ A mióta a complicatiók megindultak, nem irtam egy betűt sem, 's nevem nem jelenik meg semmi listán. Aztán a felelet ez: „*ém* eddig semmi viszonyban nem voltam Piemonttal, sőt 1851-ben a Turini kormány

⁶⁵ L. az 51. sz. jegyzetet.

egyenesen elutasította egy angol ügynök⁶⁶ által megkísértett közlekedésemet, sőt az osztrákkal desertoraink kiadására kötött szerződést 's effectuálta is.⁶⁷ Természetes, hogy a kormányokkal nem lévén kilátás hazánkra, az Európai revolutio solidaritásában kellett szövetséget keresnem — „et on n'abandonne pas les liaisons pour rien“. — Egyezkedjenek, nyujtsanak kilátást hazánknak függetlenségére 's M[azzini] tudja (sokszor mondtam és mondom neki) hogy nekem e függetlenség célom 's én kezét fogok akár kivel ki erre kilátást nyujt.⁶⁸ Nekünk Olasz bel dolgokba sem jogunk sem kö-zünk, az nem a mi dolgunk.

Telekivel még egy levél váltására lesz szükségem; míg meg-irhatom, ha szükség-e az exposé tudomását Párisba előmozdítani.

Szives barátsággal

K.

22.

Páris 1859 [április 3.], kedden

TELEKI LÁSZLÓ KISS MIKLÓSNAK KOSSUTH NYILATKOZÁ-TÁNAK ÁTADÁSARÓL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves Miklósom,

Kénytelen voltam, meggyőződéselem ellenére, az illető iratnak mását, persze hogy csupán *officiose*, mint tényt közölni az illető helyen, annálfogva az eredeti igazolásomul málam marad. Könnyű lesz azt Kossuthnak is átlátni, valamint azt is, hogy irott megbízása következtében nekem kellett az eredetit átvenni.

Hived

° LACZI

23.

Páris, 1859. április 7.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK A KÖZTÜK FELMERÜLT FÉLREÉRTÉSÉRŐL.

Sk. levél O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves barátom,

Köszönöm szives soraidat, csak azt sajnálom, hogy annyira félre értettél. — De elsöben is megbocsátsz egy kis tényi igazolást. Kissnek azt irtad, hogy őt biztad meg azzal, hogy a nagy urnak, engem pedig hogy a rokonának és Szarvadyt, hogy a piemonti országlárnak nyujtsa be a kérdéses iratot. Ez nem úgy áll, meggyőződött róla ő

⁶⁶ Henningsen. L. *Mazzini e Kossuth* id. mű 140—181. 11.

⁶⁷ Türr segítségével ezek Svájcba s onnan részben Amerikába menekültek.

⁶⁸ Erről valóban több Mazzinihez írott levelében szó van, úgy hogy Mazzini-nak nem volt igaza, mikor Kossuthot 1859-i új irányba fordulásaért őszinteség hiányával vádolta.

is, mert fölolvastam neki levelednek azt illető részét; mind két levemben engem szállítsz föl a két első helyeni közlésre. Ebből önként következik, hogy az eredetit nekem kellett átvenni, valamint abból, hogy a Szarvady részéről tett közlések folytán, a' rokonnál nem maradhattam néma, 's ő immár értesítést kapott az egész tárgyról, az következik ismét, hogy az eredetinek immár nálam kell maradni. Még egyet, első leveledben azt mondod, hogy nem támogatást kívánsz tőlem, csak azt hogy az iratot mint tényt közöljem, utolsó leveledben pedig azt, hogy támogassam is. Csak konstatározni akartam, hogy ezen utóbbi utasítás késő érkezett. Ezt nem vállalhattam volna el. A Tullereriákról nem lehet szó. De meg vagyok a felől győződve, hogy már eddig a nagy úr is mindent tud. Alig lehet különben, No de hiszen ezek a multat illetik. Körülbelöl meg van a mit akartál, majd meg látjuk mi sükere lesz. Azt irod kedves tisztelt barátom, hogy neked igen bámulatosokat, fájdalomsokat s bosszantókat irtam. Hidd el, nem volt szándékomban, bizonyosan rosszul fejeztem ki magamat, mit mondani akartam ez volt: minden garancia az általad elősorolt pontok közül a harmadikban van, annál fogva csak egyszerűen azt akartam kérdeni, hogy ha a 3. pontra nézve megállapodás történnék, te ellene szegülnél-e az alknak s mindennek ami ebből következhetnék, azon esetre ha a 2. első pontra nézve az illető kormányok a tiedtől eltérő véleményem volnának? — s te azt felelted, hogy igen is ellene szegülnél. Ezt így értettem; honfi erényeidet soha kétség alá nem vontam, fáj hogy illyet róllam föltétl. De lásd tisztelt barátom, természetesen talán, ha legjobb barátid, kik nagy tulajdonaidnak legőszintébb elismerői, attól tartanak, hogy az első két pont félre értésre adhat alkalmat s könnyen személyességre magyaráztatnék. —

Én egyébbaránt hidd el kedves barátom, teljesen meg vagyok győződve a felől, hogy még semmiféle frigy vagy alku vagy ígélet, szóval valami olyan, miből következtethetnénk, hogy reánk nézve a cselekvés ideje beállott, nem történt. Ha valaki azt javasolná, hogy a' dolognak mostani stádiumában bármit is tegyünk, mi által nem csak ügyünket de csak bár egyes személyeket is compromittálhatnánk, senki sem ellenezné azt határozottabban mint én. Meg lehet, hogy a mi kedves Gyuri barátunk egyben másban illusiokat csinált magának, idő előtt képzelt bizton reménylhetni (most már tudom, hogy ő is úgy gondolkozik, hogy cselekvésről reánk nézve csak még ezután lehet szó —). A fölött nincs kétségem, hogy veled akar menni, azt minden alkalommal kijelentette nekem szóval és írásban is. Most vettem tőlle levelet melyben kijelenti, hogy mindenről, miket mostani útjában tapasztalt tudositand téged körülményesen, véledi értekezés nélkül a maga felelőssége alatt nem fog semmi esetre a cselekvés terére föllépni. E hó végével érkezned ide. Május első napjaiban hozzád szándékozik, engem is hív oda; mint-hogy tudom, hogy te is szívesen látsz, én is meglátogatlak akkor. Ha nem használok is, legalább semmi esetre nem ártok. Május elejét tehát kérlek várd be. Ha addig megkezdődnek a harc (valami vé-

letlenség következtében) Piemont és Osztrák közt, de mi nem kapunk volna kellő garantiákat, a' következés az volna, szerintem, hogy mi a harczban nem vehetnénk részt: Magamra nézve pedig csak annyit, hogy csak veledi értekezés után fogom magam elhatározni arra, hogy mi alapon és mi téren működjem az én kis körömben, kivéve ha egészségem rongált állapota előné eldöntené a kérdést azzal hogy teljesen haszonvehetlenné tenne. Minthogy most itt semmi teendő nincs, így én elmegyek innen pár hétre magamat ápolni. Ha szerencsétlenség válaszdoddal, címezd könyörgök Kiss Miklós barátunkhoz, ő majd kezemhez szolgáltatandja. Reményilem e levelem elég megnyugtató tartalmú. Isten veled. Maradok tisztelőd és változhatatlanul hű barátod

T. LASZLÓ

Alig olvashatóan 's oly csúful irtam, hogy szinte szégyenlem magamat. Még is elküldöm leveletemet, nehogy válaszom egy nappal későbbre haladjon.

24.

Páris, 1859 április 8.

SZARVADY KOSSUTHNAK A TELEKY LÁSZLÓVAL TÖRTÉNT
VÉLEMÉNYCSERÉRŐL.

Sk. levél O. L., N. M, Kossuth-ir.

Telekivel beszéltem. A mint megírta alkalmasint ő a herczegnél volt és beszélt vele — az exposé értelmében — az oklevelet magát nem olvasta fel (mint nekem mondá) mert a herczeg úgy látszik informálva volt róla (hogy látta e azt nem mondja). Én mihelyest levelét vettem volt, azonnal barátomat megkértem, hogy ne szolljon a documentumról ha csak a herczeg nem kezdene vele. Nem is szólt. Most úgy kezdem hinni, hogy a császár is informálva van és tán az oklevelet magát bírja. Telekivel nagyon hosszadalmasan beszéltem. Ő igen nagy barátsággal és meleg érzellemmel nyilatkozik a Kormányzó úrról. Az oklevélnek rossz befolyásától tart sőt azt mondja ő úgy van informálva, hogy rossz behatást tett, visszajesztőt és ürügyül fogna szolgálhatni. Ő bizonyost nem tud, de az ő egyéni meggyőződése az és bizonyos uton olyanokat hallott mik ezen meggyőződésében megerősítik. Én arra azt feleltem: Én úgy hiszem, hogy tévedésben van: mert nem csak az után itélek mint nyilatkozott Cavour előtt, de a szerint is mit mondott ez barátomhoz. Olly lábon áll vele, hogy bizony nem genirozta volna megvallani, ha csakugyan rossz hatást tett volna reá és a barátom még kevésbbé genirozta volna magát azt nekem visszamondani. Ha úgy van, viszonzá Teleki, igazsága van és én nem kívánok egyebet. Ujra azt állította, hogy Kl[apká]val nincsenek engagirozva és hogy az csak általános phrasis lett volna mit C[avour] mondott. Én nem insistáltam többet. Előtte is úgy nyilatkoztam mint N[igra] előtt, t. i. hogy a mi törekvéseinknek oda kell menniök, hogy Kormányzó úr és Klapka közt teljes egyetértés beálljon a többi aztán magától fog jönni. Ő aztán lassánként Kormányzó úr igényeiről kezdett beszélni

a katonai vezényletről és hogy nehéz lesz megértetni a hatalmakkal, hogy uram tábornoki kiképzettséggel bír. En arra azt feleltem, hogy az nem lesz nehéz, mert mindenki megérti, hogy a mi háborúnk nem csak háború lesz, hanem folyvást és egyuttal revolutio is. Hogy bár milyen ignoráns lett volna K-th és 48-ban elhatározta volna magát arra, hogy a sereg élére lépett volna, bizony a dolgok más fordulatot vesznek. Ő arra azt mondja, hogy csata vesztes esetén nagy kárára lehetne Kormányzó úrnak és illy veszedelmektől távol kell tartani Kormányzó urat saját és az ügy érdekében. Erre én azt elleneztem, igazsága van gróf úrnak. Csak hogy K-th nem fog veszteni csatát, hanem egyik vagy másik tábornok. Egyébiránt én úgy hiszem, hogy K-th e tekintetben a vezényletet nem úgy érti, hogy Kl. mellette meg nem állhatna a maga dicsőségében és egész tevékenységében. Minden az egyetértéstől függ és én meg vagyok győződve, hogy egyet fognak érteni, ha személyesen értekeznek — csak mi is tegyünk mindent a mit e tekintetben tehetünk.

T. azt is említette, hogy ő herceggel rólam is beszélt, nem tudom milly irányban. Hogy ő susceptibilis (roppant nervosus) azt rég óta tudom és én részemről mindent akarok elkövetni, hogy ne adjak neki okot susceptibilitásra. Hogy én őket genirozom, könnyen hiszem. Én visszavonultan élek és azt nem szokták megengedni.

(Klapka, Kiss M., Teleki cselszövései a Hercegnél. Ő bármikor kész félreállni.)

A mi C[avour] grófhhoz intézett leveletem illeti, úgy hiszem igazsága van tisztelt Uramnak. Az elmaradhatott volna, ámbár én úgy stylizáltam, hogy ne legyen semmi officiel alakja — egyébiránt elismerem, hogy szükség nélkül nem kell írásbeli közlésekbe bocsátkoznunk.

Hogy tizezer emberről szólottam az úgy hiszem nem ártott, mert C. azt is találta mondani — nous ne pouvons pas conquérir la H. pour vous. Én véleményemet mondtam, hogy eszméinek más directiot adjak és ha Austria csak ugyan annyira fortificalja magát Dalmáthonban, akkor a Frank kormány nem is fog akarni küldeni csak 10.000 embert, nem fogja veszélyeztetni saját seregét. De C. úgy látszik erről nem tud semmit.

N[igra] tegnap estve utazott el. Ma vettem levelet Turinból C. egyik embere által, mellyben azt írja, hogy Azeglio ide fog küldetni⁶⁹ (Massimo) ez igen jó lesz ránk nézve. Ő jó emberünk és reményilem direct összeköttetésben lehetek vele. Villamarina⁷⁰ jelentéktelen. A levelezőm ugyan azt mondja Azeglio csak rendkívüli misszióval jöjjön ide, de én úgy hiszem itt fog maradni.

Ma a martius 21-iki leveletem is visszaküldöm, leirtam.

Mély tisztelettel és őszinte szeretettel

SZ.

⁶⁹ Massimo d'Azeglio (1798—1866) 1849—52-ig Piemont miniszterelnöke volt. 1859-ben Cavour külön kiküldötteként tárgyalt Párisban és Londonban.

⁷⁰ Piemont párisi követe.

London, 1859. április 20.

KOSSUTH LUDVIGNAK AZ OLASZ KÉRDÉSRŐL.

Sk. levél, O. L., N. M. Kossuth-ir.

Barátom!

Az olasz ügyi brochureod előbeszédje igen jó. A beszéd kivonat igen jól van fordítva. Csak egyet sajnálok, hogy igen elléven foglalva nem nézhettem gondosan által a kiírottak másolatát, szerettem volna, ha némelyek Piemontot illetőleg kihagyattak 's a Párisi hatalmat illetőleg szavakban módosítottak volna. Azonban semmi, a ki részrehajlatlanul olvassa kiveheti horderejét.

Ha netalán 2.-ik kiadást látna a röpirat a 18.-ik laphoz: Ezen szavak után „l'existence nationale! Voilà le point capital“ ezek volnának hozzá adandók (mondva voltak ugyan azon beszédben, de más helyütt és nagyobb részletekben):

„Ez annyira igaz, hogy a ki az olasz ügyekkel csak valamennyire is ismeretes, nem táplálhat a legkisebb kétséget is, hogy akár monarchicus, akár republicanus részről emeltessék fel a zászló, csak legyen az olasz függetlenség és egy vég zászlaja s mutasson rationalis kilátást a sikerre, az egész olasz nemzet pártkülönség nélkül sorakozni fog (se rallier) azon zászló körül. Emelje fel a Piemonti király az olasz függetlenség s egység zászlaját (de legyen az a függetlenség és egység zászlaja, nem pedig egy kis határváltoztatásé), követni fogja őt az egész olasz nemzet, sőt az is bizonyos, hogy a Piemonti király e tekintetben nagy előnnyel bír, mert miután a Nemzeti lét a főszempont, minden olasz érzelmeiben, a kormány forma pedig csak alárendelt tekintet, a leghatározottabb republikanusok sem hunnak szemet azon tény előtt, hogy e nemzeti ujjaszületés munkájában igen nagy előny egy 80.000 főnyi rendesen organisált 's mindennel ellátott 's jól felkészített stratégiai subjectumokra támaszkodó hadsereget látni az első harc sorban felállani, melynek hátában magát a „Nemzet“ hadsereggé rendezheti — más részről pedig a republicanus párt mindig nyíltan azt vallotta 's vallja, hogy ő nem kormányformát irt zászlajára, hanem „egységet s függetlenséget“ 's hogy a kormány formát az illy zászló alatt kivivandó függetlenség után a Nemzet szabad elhatározásától függőnek tekinti.

Ez a dolognak valódi állása, 's ennek történeti bázisa van.

„Les Italiens ont une histoire...“

Nem tudom minő beszédemre hivatkozol tegnapi leveledben. — Én gyakran szóltam Magyarországról, de tudtomra „lecture“-jeim a Crimeai háborúra vonatkozókat kivéve nem jelentek meg külön nyomtatásban. Nem akartam, mert különben minden egyes hely számára új lecturet kell vala készítenem.

A mit a Concordatróli beszédemről mondasz, annak elismerem kívánatosságát, de ha látnád kézírataimat (mintegy 70-szer beszéltem erről minden egyes hely számára törülve-változtatva, laponkint a

3 lecture egyes részeit össze-vissza kapcsolva vagy elválasztva) meggyőződnél, hogy nem csekély dolog a mit kívánsz. Alig tudom képes volnék-e magam is eligazodni a tömkelegen. Aztán most 24 órára sem rendelkezhetem előre a mint a dolgok állanak. Mindennap hozhat, csak nem mindennap hoz oly levelet, melyre a válasz komoly megfontolást s nagy munkát ad, mert *egy részt a negociatiok forrásban vannak* s állásunk mondhatlanul kényes, más részt meg a lehető eventualitások perspectiveje előkészítéseket parancsol. — Éppen most is azon dolgozom, hogy e kérdésre feleljek: mikép gondolom a nemzetiségi viszályokat kiegyenlíteni hazánkban? — 's e kérdésre csak az által felelhetek, ha elő adom azon alkotmányos szervezet alapvonásait, melyet nemzetemnek ajánlandának, ha alkalom nyílnék reá. Mert a szervezet minden egyes ágánál (Egyéni jog, község, megye, kormány, törvényhozás, bíraskodás, honvédelem, közoktatás) a nemzetiségi tekintetre ügyelni kell.

Azért nem mondhatom bizonyosan, hogy megteszem a mit kívánsz, csak azt ígérhetem, hogy megteszem, ha sürgetősb teendőim engedik.

A negociatiok még nem értek meg annyira, hogy mind magad tájékozása, mind fiad végett tett kérdésekre positiv választ adhassak.

Fájdalom vannak intrigák, pedig magyar részről, mik a dolgot nehezítik, mert némelly emberek igen könnyen hajlandók a szegény Magyarra „gesztenyét szedetni ki parázból“ mások számára — én pedig a népünk vérével, Hazánk jövődjével könnyelmű játékot üzetni nem engedhetek, nem engedek. Nekem garantiák kellene, nekem az kell, hogy a háborús hatalmak magokat a magyar függetlenséggel mint czállal tisztán, sans reserve identifikálják 's hogy e szándok realitásának biztosítéka practice kezünkben legyen. Különben azt mondom: „Nem“. Én azt hiszem reá fog kerülni a dolog, de addig míg Congressusok vannak szóban, nem lehet magokat forradalmi elemmel nyíltan kombinálni, ez természetes. Még azt sem tudják, mit mondana hozzá az Orosz, azt pedig tudják, hogy az angol kormány kézzel lábbal rugdalóznék az eszme ellen.

Azonban mindent össze véve impresszióm az, hogy *nem fogunk ki maradni a tánczból*.

Attól ne tarts, hogy Angliában rekedhetnék. Ez lehetetlen... különben is az *positiv tény*, hogy kezdetben az angol nem veszen részt a háborúban — később, ha a „theatrum belli“ túl terjed az Olasz határon, meglehet, 's akkor az Osztrák mellé állna, de csak azon esetben, ha a magyar fel nem kell — mert ha mi zászlót emelünk, akár mit akarjanak a Downing streetben⁷¹ a nép Sympathiának olly menyörgését fogjuk tudni felköltetni John O'Groat-tól Lands End-ig,⁷² hogy nincs olly angol minister, melly ellenünk fellépni merhessen. *Annyit tudnak Párisban, hogy az-angol-osztrák allianceot csak mi általunk lehet lehetetlenné tenni.* Ez állásunk egyik szeglet

⁷¹ Az angol külügyminisztériumban.

⁷² Anglia egyik végétől a másikig.

köve, de ép azért azt mondom „engagement pour engagement“ po-
tomba nem adjuk magunkat.

Ezek confidentialis dolgok.

Ide rekesztve találsz néhány adresset. Jó volna azoknak úgy az
első (Osztrák) röpiratot, mint az Olasz ügyit is megküldeni. Ha kap-
ják kapják.

Isten áldjon, barátod

K.

26.

Páris, április 24, 2 órakor.

SZARVADY KOSSUTHNAK A HÁBORÚS KILÁTÁSOKRÓL
ÉS NAPOLEON HERCEG ÉRDEKLŐDÉSÉRŐL A MAGYAR
FELTÉTELEKET ILLETŐLEG.

Sk. levél O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram,

Az eldöntő pillanat közel. Austria vakmerősége újra meglepte
az egész világot. Csak úgy lehetségessé válhatott a háború a mostani
körülmények között. Én részemről még most sem hiszek tökéletesen
a háborúban és nem fogok hinni míg az első ellenségeskedések nem
történtek. Eddig csak ennyi igaz, hogy a dolgok olly messzire men-
tek már, miszerint a reculade akármelyik részéről igen nehéz lett.
De tudom, hogy még most is roppant erőltetések történnek Bécsben
Anglia, Oroszthon és Poroszthon részéről, hogy még is lehetséges
volna, hogy Austria vissza vonja az ultimatumot és beleegyeznék a
Congressus összehívásába.⁷³

Itten már komolyan dolgoznak és már tegnap a herczeg kérdezte
barátomtól, hát Sz. barátja mint van, mit csinál, mire barátom azt
felelte, vár és dolgozik csendesesen és szerényen ügyünk mellett. N.
herczeg: A percz mikor szükségünk lesz reá már nagyon közel. Ő
mindig kész leszen szolgálni a hazájának és ha olly propositiokat
tesznek neki miket, hiszi hogy K[ossuth] elfogadhatja, elő fogja
adni neki. Mert ez is vár és méltósággal és türelemmel elébe néz az
eseményeknek.

Ma reggel megint a herczeghez kísértem barátomat⁷⁴ és midőn
vissza jött azt mondá, no már ma komolyan a háborúban hisz a
herczeg és arra szólított fel, hogy kérjem fel önt, készítsen egy hoz-
zám intézett javaslatot. Ő a következő pontokra kívánta megtudni
nézetemet: K[ossuth] fogna-e mindjárt valami a háborúnak kedvező
decláratiot kibocsájtani. Proclamatiot küldeni a magyar hadsereghez.
Akar-e titkos szövetségre lépni Frankhonnal pour assurer materiel-
lement Magyarhon felkelését — mennyi pénzre, mennyi fegyverre
volna szüksége. Küldhet-e agenseket Magyarhonba, kiket Frankhon

⁷³ Ausztria lefegyverzést követelő ultimátuma április 21-én egyszerre fel-
borította a kedvező mederben folyó diplomáciai tárgyalásokat,

⁷⁴ Alessandro Bixiot.

fizetne. Ő maga is hajlandó volna-e Mhonba menni. A kormány akarná, hogy míg az ország maga jövő alkotásáról gondoskodhatnék, ideiglenes kormány képeztessek. Erre én azt feleltem, hogy ez mind jó, de az a kérdés, hogy mit tesznek értünk. Barátom azt válaszolá, hogy éppen az én dolgom volna előadni a feltételeket, melyek alatt készek volnánk közreműködésünket ajánlani. Azt tevő hozzá, hogy a herczeg négy óra előtt kívánja venni ajánlatomat.

En az ide rekesztett levelet irtam barátomhoz — nem akartam detailokba bocsátkozni, mert kívánom, hogy ezeket tisztelt Uram maga tegye fel, ámbár nagyon jól tudom, hogy mit akar és mit kell követelnünk. Ugy hiszem meg lesz elégedve eljárásommal, de nem tudom még, hogy barátom mint fogja venni a dolgot és a herczeg miképen lesz meg elégedve. En azon leszek, hogy barátomat szólítsa fel a herczeg, menne el velem együtt Londonba tisztelt Urammal értékeszendő. Még a posta elmenetele előtt fogok írni, mert barátommal együtt akarok a herczeghez elmenni.

SZARVDY BIXIOHOZ.

(Másolatban mellékelve.)

-Mon bon ami,

Vous me demandez mon avis confidentiel sur les bases d'une entente secrète entre la France et la Hongrie, telles que je les crois praticables et conformes aux idées de Kossuth.

Je répondrai sans phrases et aussi succinctement que possible à votre demande. La Hongrie est désireuse, la nation au de dans et nous autres au dehors de nous soulever contre l'Autriche pour nous débarasser de sa domination. La condition sine qua non d'un engagement de notre part serait l'assurance de ce que le concours de notre pays aurait pour but le recouvrement de l'indépendance de la Hongrie. Nous demandons à être surs que les efforts de notre patrie ne serviront pas de diversion seulement, de moyen pour faire une paix plus avantageuse sur un autre côté.

Pour la forme du gouvernement à établir nous accepterons tout ce que les puissances européennes pourront nous recommander dans l'interêt de l'Europe. Le principe monarchique admis, mon pays préférerait un Prince français, j'en ai la profonde conviction.

Il s'agit donc de tomber d'accord sur les moyens de nous donner cette assurance qui puisse nous tranquilliser au sujet de la coordination des interêts de ma patrie avec ceux des autres deux puissances belligerantes, et mettre à couvert la grande responsabilité que nous assumons en soulevant notre nation. Le peuple hongrois est de ceux qui ne bougent pas facilement et une nouvelle défaite pourrait le priver d'ici à de longues années, à jamais peut-être, de la possibilité de s'affranchir du joug de l'Autriche.

Je crois bien être à même de connaître toute la pensée de Kossuth et comme j'ai la conviction que la France fait appel à nous dans les meilleurs sentiments, je suis sûr d'avance qu'on acceptera les propositions qu'il fera dans l'interêt des deux causes.

Je vous donne cette assurance, mon cher ami, et si je n'entre pas dans les détails c'est parceque je crois qu'on s'entendra plus facilement avec K[ossuth] lui même. Conseillez donc à qui de droit d'envoyer une personne de confiance a K. pour causer avec lui. Une demi heure de conversation suffira pour jeter les bases d'un accord à établir.

Je puis Vous promettre dès à présent que nous ne demanderons que des choses faisables et équitables.

Aussitôt l'entente établie quant aux bases d'un arrangement, Kossuth, vous pouvez le certifier, agira en Angleterre par des déclarations, des discours, des publications et par tous les moyens dont il peut disposer au profit d'une politique favorable à la guerre contre l'Autriche.

Il agira en même temps en Hongrie par des agents et par d'autres moyens secrets.

Il ira lui même en Hongrie dès que le moment sera venu car un mouvement qui ne l'aurait pas à la tête ne réussirait pas.

En Vous remerciant de l'interêt que Vous temoignez à notre cause je suis comme toujours à Vous de coeur

À Monsieur Bixio.

SZ.

1859 április 24-én, 6 óraker

SZARVADY KOSSUTHNAK.

(*Úgyanazon a levélpapíron.*)

Barátom a leveletem átadta a hercegnek, de nem tudom, hogy az mit mondott, mert barátom arra kéngetett, hogy ne várjam meg, mert sokáig fog maradni. Ő neki nincsem nagy kedve csak bizalmas missiót is elfogadni. Holnap újra fogok írni — mindenesetre arra kérem, hogy holnapi leveletem be nem várva, irjon és ha lehet minél bővebben, hogy tudjam miként viseljem magamat. — A *háború már nagyon is valószínű*, legalább a francia hadsereg már embarquirozott Toulonban. Baraguay d'Hillier⁷⁵ már elutazott. A holnapi Moniteurban a conseil de régence fog publicáltatni. Isten adja, hogy minden jól sikerüljön. Mély szeretettel és tisztelettel

SZ.

27.

Páris, 1859 április 25.

SZARVADY KOSSUTHNAK NAPOLEON HERCEG
HANGULATÁRÓL A MAGYAR KIVÁNSÁGOKKAL SZEMBEN.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Barátom tegnap átadta a jegyzékemet, de a herceg nem ért rá azt mindjárt átolvasni. Barátom szóval azt mondá neki — Puis-

⁷⁵ Achille Baraguay d'Hilliers (1795—1878) tábornagy, az I. hadtest parancsnoka.

que Vous n'avez pas le temps de lire cette communication maintenant — je Vous dirai seulement que Magyarország kész mindenre à la condition qu'on lui donnera des garanties qu'elle ne sera pas sacrifiée. A herczeg: Comment pas sacrifiée? Barátom: Mais oui, à la condition qu'elle partagera entièrement Frankhon sorsát et qu'on ne l'abandonnera pas pour faire la paix. A Herczeg: Mais cela me parait très juste.

Ma reggel megint oda mentünk, de a h. igen rossz kedvű volt, mert még nem tudott egyezkedni a császárral a neki szánt parancsolatra nézve. Barátom kénytelen volt erélyes (barátságos) szavakat mondani és rólunk nem beszéltek. Barátom nem is akar visszatérni hozzám, míg magához nem hivatja. Igazsága van, én úgy tapasztalom, hogy ismeri barátját.

Tisztelt Uram, most rá ér teljesen instruálni engemet. Én a mellett maradok, hogy valakit Londonba küldjenek, de meglehet, hogy kérdezik tőlem társalkodás útján mint értem a kezességet mit kívánnak. Mit mondjak? Azt hogy francia herczegről beszéltem azért tettem, mert tudom, hogy a többi urak ilyesvalamivel kecsgették. De még sok bajunk lesz míg célunkat elérjük. A mostani francia statusférfiak mind dilettánsok és bizony nagyon könnyen veszik feladatokat. Elhamarkodtatástul nagyon kell óvni és én eléggé nem szerencsélhetem arra nézve, hogy egyetlen egy közeledő lépést nem tett. Minél inkább ismerni tanulom a situatiót s a szerepviselő embereket, annál jobban meggyőződöm arról, hogy eléggé nem vigyázhatunk.

Ujat ma nem írhatok — úgy látszik a készülétek folytattatnak és a francia hadsereg ma Sardiniának indul. De míg nem verekszenek, nem hiszek a háborúban: Mély tisztelettel és szeretettel

SZ.

28.

London, 1859 április 26.

KOSSUTH SZARVADYNAK A MAGYAR RÉSZVÉTEL ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ GARANCIÁKRÓL.

Sk. fogalmazvány O. L., N. M. Kossuth-ir,

Szarvadynak.

24-kei levele nem érkezett elég jókor, hogy már a tegnapi postával felelhessek.

Tájékozással némelyeket előre kell bocsátanom.

A kérdések mikre Önnek nézeteit kívánták megtudni világosan mutatják, hogy az illetők vagy nem olvasták figyelemmel emlékiratomat, vagy csak felkelésre akarnak „titkos segítséget” nyújtani, de sereget nem akarnak azon tájra küldeni, mert ha ezt vennék bázisul, némelyeket azon kérdésekből vagy nem tettek vagy másképp tettek volna.

Én mondtam, mondom 's mindig mondani fogom, hogy a velöki szövetségre 's együtt munkálkodásra *conditio sine qua non* a seregküldés 's Magyarhonnak simultanús hádszintérré vétele.

Ez az egyedüli mód nemzeti erőnket kifejteni 's organisálni.

Ez az egyedüli garancia, hogy hazánk függetlensége czélul vétetik 's hazánk nem lesz az ár mellyen másutt béke vásároltatik.

Én tapogatóztam otthon a népnél, 's a felelet ez volt: „Követjük Önt utolsó emberig, csak jöjjön Ön, de ne jöjjön maga, sereggel jöjjön.“

Én ennek következtében már *activ tájékozást is küldtem haza nézeteimről.*

Mindennek bázisa: a seregküldés.

'S ezzel kapcsolatban a következő eljárás: Én a sereggel megyek. A mint partra lépünk a seregparancsnok proclamatiót intéz a Magyarokhoz a Császár nevében (mint 1809-ben) tudositván őket, hogy mint szövetséges jött őket az 1849.-ki függetlenségi nyilatkozat valósitására segíteni. *Itt kell a fonalat félfogni. Ezen kell elindulni, különben nincs sem alap sem garancia.* Ezen császári proclamatióra hivatkozva én fegyverre szólítom a nemzetet, teszem az organisationalis rendelkezéseket, szóllok a hadsereghez, mondván nekik, hogy haza! haza! a honnak reájok szüksége van 's designalom nekik a módot 's helyet hova *hazajövetel végett* gyűlniök kell 's 6—8 hét alatt az Olasz-Osztrák sereg compacttsága meg lesz törve, 's mi (ha elég fegyver segítséget adnak) 120—150 ezer emberrel fogunk csata rendbe állani.

Ez az eljárás — ha nem ez, úgy mi várjuk az események fejlődését 's meglehet hogy nem (mit Isten ne adjon), meg lehet, hogy kötelezettség nélkül, függetlenül fogunk activitásba lépni.

[Már kérem vesse ezze! egybe kérdéseiket. Azt kérdezik: fognék nyomban proclamatiót küldeni a hadsereghez? s nyomban utána kérdik, akarok e titkos szövetségre lépni Frankhonnal pour assurer materiellement Magyarhon felkelését? Ugyan mit mondhatnék én a hadseregnek, ha azt nem mondhatom: jertek haza! felszabadítani hazátokat! mitkiert mondhatom ezt... *Kihúzza*] s látni fogja, hogy illy eljárás vagy ehez hasonló, de ugyan azon alapra fektetett nem lebeg szemek előtt, különben nem tennének olly kérdéseket.

Hogy a szövetségnek (ha lesz) kezdetben, a tett idejéig, titkosnak kell lenni, az természetes, mert bolondság volna az ellenséget figyelmeztetni [ez az oka annak, hogy én minden meeting meghívásokra, mellyeket itt kapok, azt felelem, most még nem akarok fellépni. *Kihúzza*] (ezért hallgatok én itt, bár mennyi meghívást kapjak is) de ha egyszer tette, ha egyszer proclamatiokra kerül a dolog, a szövetség létele megszünik titok lenni. Ha hát mégis titkos szövetségről szöllumak, félek azért szöllumak így, mert nem akarják magokat a Magyar függetlenséggel identificálni, csak titkon akarnak pénzzel, fegyverrel segíteni.

Hogy nem veszik fel a dolgokat, úgy a mint én *conditio sine qua non*-nak tartom, az is mutatja, hogy „provisorius kormányról“ beszélnek. Ha nem a függetlenségi nyilatkozaton indulunk, úgy mi nem állunk velök szövetségbe (mert az ezen alapon indulás garantiát foglal magában), ha pedig azon indulnak mit beszélnek provi-

sorius kormány organisatiojáról — hiszen organisálta azt a nemzet a függetlenségi nyilatkozatban (*ezt még kell velök értetni, mert úgy látszik nem tudják*) s a nemzet bizony kinevetné az emigratiót, ha ő akarna neki akár minő provisorius kormányt dictálni.

Én egészben a dolgot úgy látom: ha bizonyos is a háború, még az nem bizonyos, hogy nekünk hasznunk lesz belőle. Igen meglehet, a többi hatalmak oda fogják a dolgot terelni, hogy ha már meg nem akadályozhatják a háborút, legalább Olaszországra szorítsák s ha így, akkor a cél minket nem függetlenségre segíteni, hanem csak lázadásra ingerelni 's magunkra hagyni. Az olaszországi háború is ölthet oly alakot, hogy eredeti célja, az osztráknak Lombard-Velenczéből kiűzése a többi hatalmak remonstratioja következtében még csak szóba sem jön, hanem csak közép Olaszország reconstitutiojára lesz a dolog intézve, 's az eredmény: Parma 's Modenának, talán Toscanának Piemonthoz csatolása, constitutio Romában 's Nápolyban, és ezzel vége. Ez esetben is csak diversiót fognának akarni Magyarhonban.

Velünk csak úgy fognak reális alapon alkudni, ha elhatározták magokat az osztrák megtöréseig vinni a harcot 's *erre eddig még koránt sincsenek elhatározva*.

Ezeket magán tájékoztatásul előre bocsátva utasításul most csak ennyit 's nem többet.

Ne bocsátkozzék Ön detailjokba.

Kerülje ki a lehetőségig az irott communicatiót.

Felelje csak azt és mindig csak azt: Kossuth emlékiratában meg mondta a bázist, mellyen hazája nevében egyezkedni kész. Annak következtében várja francia részről a felhívást az egyezkedésre. Ha tehát a francia *kormány* akar Magyarországra nézve alkuba lépni, bizon meg valakit, ki bizalmasan de hivatalosan értekezzen K-thal. Ha az arrangement bázisában egyetért a francia kormány, a detaillokat igen könnyű lesz egy értekezésben elrendezni.

Ha erre azt kérdeznék: mi az a bázis: — a felelet ez: bázis, garantiák arról, hogy Magyar ország függetlensége valósággal célul vétetik. Ezen garantiát keressük és találjuk abban 1.) hogy francia sereg szállíttassék magyar földre 2.) hogy a függetlenségi nyilatkozat alapján történjék a fellépés 3.) hogy a francia kormány magát identificálja, az által, hogy arra hivatkozva 's az 1809.-ki eljárás példáján a francia császár nevében 's francia sereg partraszállása alkalmával bocsátassék ki az első felszállítás a Magyarokhoz.

Adja hozzá azt, hogy én azt óhajtom, hogy Napolen herceg vezénylené a francia sereget magyar földre, mert én késznek nyilatkozatom magamat hazám függetlenségének 's alkotmányos kormányzásának feltétele alatt az alku kötésbe vagy külön toldalékban arra formaliter lekötelezni, hogy egész befolyásom súlyát fel fogom használni nemzetemnél arra hogy a koronát Napoleon

herczegnek megajánlja s profidentia merem mondani, hogy ha én teszem a javaslatot nemzetemnek egyhangúlag elfogadtatni.

Ez kényes pont, sok tapintatot kíván — de talán eldöntő lehet. Szükség leszen helyes tapasztalattal a helyes alkalommal megértetni, hogy Sz. István koronája egészen más állással kínálkozik egy új dynastiának, mint minden a mit Olaszthonban csak képzelni is lehet.⁷⁶

E pont maga meg fogja Önt arról győzni, hogy irott közleményekbe nem lehet Önnek bocsátkozni. Hanem insistálnia kell, hogy egyenest velem értekezzenek.

Ez értekezésre azonban a hivatalos kormány megbízatás szükségét kell sürgetni.

Ha a magyarhonbani seregküldés ellen azt hoznák fel, hogy azt nem tehetik, mert a Német nemzetet költhetné fel 's az Angol is ellenezné, feleletül meg fogja Ön jegyezni, hogy ha a német szövetség terrenuma (különösen Triest) érintetlenül hagyatik, e veszélytől nincs mit tartani, feltéve hogy a Francia kormány a háborút motiválandó manifestumában erről a Német nemzetet ünnepelesen biztosítja. A mi pedig az angol kormányt illeti, itt én alku esetén ajánlkozom minden befolyásomat oda használni, hogy az angol nép és sajtó a *nem interventio* mellett nyilatkozzék — már is teszek e részben némelly előkészítő lépéseket (Glasgowban a jövő héten nagy meeting lesz e végett) 's meg vagyok győződve, hogy Magyar ország ügyének felkarolása nem csak a legsikeresebb, de talán egyedüli mód az Angol kormánynak a háború folytábani barátságos neutralitását biztosítani azon népsympáthia következtében, melyet ezen esetben nagyszerű demonstratiókra provocalhatni biztos vagyok. Úgy hogy azt gondolom, hogy ha a francia kormány biztosítja az Angolt, hogy az Adriai tengerben maga számára foglalást semmi esetre sem fog tenni 's ennek valóságát az által bizonyítja be, hogy a Dalmát-Magyar part valamely pontján, nem mint hódító hanem mint a magyar nemzet szövetségese lép fel, az angol kormánytól nem leend mit tartania. De ha M. országot önálló cél gyanánt nem karolja fel elébb utóbb ki nem kerülhetendi az az angol kormány avatkozását.⁷⁷

⁷⁶ Az utóbbi két bekezdés tele van törlésekkel, igen gondosan van fogalmazva.

⁷⁷ Megszólítás és aláírás nélkül; vége nagyon sietős írással. A Kossuth-iratok közt megvan e levél Szarvady másolatában is.

London, 1859 április 26.

KOSSUTH IRÁNYINAK MAGYAR ALKOTMÁNY-
TERVEZETÉRŐL.

Másolat. O. L., N. M., Kossuth-ir.

Köszönöm észrevételeit⁷⁸ és azokra a következőket jegyzem meg:

1.) A nemzetiségi egyesülhetés jogát a' mi illeti, ezt nem vélem kikerülhetőnek, mert ez az egyesületi jognak — mely elidegeníthetlen személyes jog — logicus következése — 's azt is gondolom, hogy ha a nemzetiségi viszályokat ki akarjuk egyenlíteni, — nem tehetünk jobbat, mintha a' nemzetiséget, mint a' vallást a társas érdekek közé sorozzuk (minek aztán az egyesülhetés természetes következése), mert csak így lehet kikérülni, hogy a' nemzetiség a' politicalai arénán ne váljon Eris almájává. Én nem tartok attól, hogy a' hol a' nemzetiség vallás egységgel nincs összekötve nyelvek szerint egyetemes társadalmi szervezet fog létesülni. Azt hiszem, hogy csak a' Szerbeknél fog — 's ott is a Bunyevácok (katholikus Szerbek) kivételével. Ezen társas egyesületi szabadságot valamint megtagadni lehetetlen, úgy azt igen olcsó árnak tartom a viszályok kiegyenlítésére, mint hogy territoriális juris dictiót nem foglal magában, sőt ennek a' kellő alapon szervezését éppen az teendő lehetségese, hogy a nemzetiségi kérdést a sociális térre utasítottuk.

2.) A nemzet őrségi zászlóaljoknak nem községi hanem nemzetiségi szint ölthetését a' mi illeti, észrevétele helyes. — Az territoriális institutio — tehát jobb azt községinek hagyni. — Annál fogva az illető pont kitörölendő volna (pont: „Ezen honvédelmi elrendezésnél stb. eddig: elevenitené 's emelné“).

3.) A Cultus ministerium megtartása iránti észrevételét nem értem. Ha azon elvet vesszük fel, hogy vallásnak az állammal, államnak a vallással semmi közös dolga (mi minden egyháznak autonómiáját 's azt is magában foglalja, hogy egyház senkit azon jogoktól meg nem foszthat, mellyek mindenkit mint embert 's mint

⁷⁸ Kossuth megküldte. Irányinak a magyarországi nemzetiségi kérdés demokratikus újjárendezéséről 1851-ben Kutahiában írott részletes alkotmánytervezetét, Irányi idézett francia nyelvű könyvének I. kötetében történendő közlésre, Az alkotmánytervezet magyar szövegét l. *Deák Ferenc beszédei* V. köt. 21—38. 11. és a Szakasits Árpád előszavával 'Acs Tivadar által szerkesztett *Kossuth Demokráciája* c. füzetben, (Budapest, 1943); Mazzininek küldött francia nyelvű változatát *Mazzini e Kossuth* c. id. könyvben (120—140. 11.) Kossuth nemzetiségi politikájáról l. Gerőné Fazekas Erzsébet előadását a Történelmi Társulat 1949 szegedi vándorgyűlésén. Az Irányi által javasolt szövegváltozásokra válaszol Kossuth a következőkben. — A román követelésekre és tárgyalásokra vonatkozólag l. N. Corivan, *La politica orientale di Napoleone III. e l'unione dei principali romeni*. Jasi, 1937.

polgárt megilletnek) nem értem mi köze lehetne egy Cultus Ministernek?

3.) hogy oktatási minister legyen vagy annak hatásköre a belügyi tárcához csatoltassék, ez detaille 's nem elv kérdés, melly elvi javaslatban bizvást mellőztethetik. Az egyes Statusokban a Centralis Kormányának két katonai akadémiát kivéve nincs semmi köze a neveléssel. — Egyes statusokban többnyire az alkotmányozó köréhez tartozik az ügy, némelly helyütt a kormányzójéhoz.

4.) A ministerek historicus elnevezése azt gondolom tetszenék a' nemzetnek, azonban nem elv kérdés. Így kellene a pontot módosítani.

„A ministerek nevezethetnének Ministereknek tárczáik szerint, vagy pedig a régi historia alap, 's annak analogiája szerint mint igazság ügyi minister helett *ország bíró*; financz-minister helyett *tárnok* sat. (A' többi részét az illető pontnak, mint szinte a következő pontot is: („a vallás nem tartozván...“ csatolható) ki lehet hagyni.

5.) A módor miért nem létezhetnék parlamentáris kormány mellett? mi az ok reá? Ha monarchicus a' kormányforma, garantiát látok benne az absolutikus elv ellen: le Roi est mort, vive le Roi — ha pedig republicanus a' kormányforma, a' néven nem kell felakadni — azon hivatait értem alatta, mellyet az Egyesült Statusokban alelnöknek czimeznek. — Tiszte: elnöke a' Statusnak 's ha a Presidens meghal, ő lép a' kormányra.

Mind két esetben elvem az, hogy a' kit Nádornak neveznek, az mig király vagy kormányzó van — ne folyjon be a kormányzatba, — éppen a Parlamentáris kormány elvre való tekintetből, — Status tanács elnöke nem lehet, mert mig nem kormányoz, addig a Senatus elnökének kívánom, tehát bíró maga felett nem lehet, — ha pedig kormányoz, akkor ipso facto nem lehet tagja az alkotmány Örszéknek. Egyébiránt a Cumulatio elkerülése végett Monarchicus forma esetére functioi az a.) b.) c.) d.) pontra szoríthatók, az e.) f.) g.) h.) ki is maradhat. — nem elv kérdés. Így szinte köztársasági forma esetére ki hagyandók az illető pontból ezen szavak „s a legfőbb országos törvényszéknek“.

6.) Én az alkotmány Örszékben garantiát találok a legislativ Omnipotentia ellen, mellytől szint ugy félek, mint az executiv omnipotentiatól.

7.) A' Grand Jury-t illetőleg, nem megyei bizotmányról, hanem megyegyűlésről szóllok — melly képviseleti alapon lévén szervezve — jobbnak tartom, mint akár az angol, akár az Americani Grand Jury tervezetét. Egyébiránt legisticus kérdés, 's elismerem vitatható. — Az illető szavak „a megyegyűlés gyakorolja a Grand Jury hatáságát“ kihagyhatók.

8.) Tegyük így: „Lesz fellebbviteli törvényszék, vagy törvényszékek.“

A mi már most azon kérdést illeti, ha felveheti munkája első kötetébe javaslatomat, mint töllem származó indítványt, — e kérdés olly fontos mint kényes dolog rá felelni, mint hogy nem tud-

jük, valjón a Horvátok a teljes elszakadást, — a' Szászok 's Oláhok az Unió felbontását 's a' külön territoriális szervezetet a' velüki egyetértéshez „conditio sine qua“ gyanánt kötni elvannak-e határozva?

Azt mondja Ön egyhelyütt levelében, hogy „ha az egység rovasára tágitjuk a szabadságot félő hogy rövid ideig leszünk szabadok.“

Ezen észrevételnek súlyát nem ismerem el a' saját körökben általam teljes önkormányzati joggal felruháztni kívánt egyéni, családi, községi, 's megyei függetlenségre nézve, mert a közös állami érdek tekintetében az egység, úgy törvényhozást mint végrehajtást [illetőleg] fellévén tartva azon önkormányzati institutiokat távol attól, hogy bomlasztó hatásúaknak hinném, az állam egység legerősebb ragaszának tekintem.

Ellenben említett észrevétele igen nagy súlyal bír azon concessiók tekintetében, miket a' Horvátoknak 's Erdélyieknek megadni kész vagyok *ha máskint velők meg nem alkudhatunk*, de a' melyrei kényszerűséget bizon nagy nemzeti szerencsétlenségnek tekinteném.

Irtózatosan meggyengülünk azon Concessiók által — annyira, hogy semmi más nem vihetne reá, mint az, ha más alternativa nincs mint vagy így meggyengülve felszabadulni, vagy osztrák majorság maradni.

Határunknak a Szávától a Dráváig visszatolása roppant veszteség, 's a' tengertőli elzárás még nagyobb.

Az Erdélyi unio becse pedig megmérhetetlen, — nélküle a' Magyar koronajogok feltartásának gyenge kaptsa sem fogja megővhatni az Erdélyi Magyar elemet az oláh numericus túlsúly terhe alatti elmállástól 's talán Erdély elébb utóbb az elébb utóbb magát consolidálendő szomszéd Rumánia részévé válnék.

Azért a' mint egy részről szükséges magunkat tisztába tenni, hogy meddig mehetünk, ha a kénytelenség úgy hozzá magával, más részt nem tanácsos egyszerre olly árt kiáltani ki, melly talán magasabb, mint a' másik fél kíván.

Én iparkodom oda hatni (eddig még fájdalom kevés sikerrel) hogy az illető nemzetiségek közül jönnének ki befolyásos egyének, — előadandók kívánataikat 's velünk azoknak alapján érintkezendők.

Időközben odahajlik meggyőződésem, hogy a' maximumot nem tanácsos még detailokban kihirdetni.

Ha csak önerőnkeli felkelést terveznénk, természetesen mindent ki kellene tárnunk, — de én a' mint tudja Ön, — a jellemi complicitásokban, ahoz ragaszkodom, hogy a Francziával csak úgy szövetkezünk, ha oda sereget küld, 's annak éléről magát függetlenségi nyilatkozatunkkal identificálja. — Illy helyzetben vagy nem lépünk a' határra, vagy mint olly erő lépünk, melly a sikerre nagy kilátást nyújt. 'S illy fellépés mellett, részünkről a szabadság kínálkozásán, — ellenünkben pedig osztrák elnyomás, német absolutismus, nehéz adók 's ocsmány hálátlanság lévén a mérlegben, — talán nem

illusio hinni, hogy a végszélsőségig menés nélkül is egyetértésre jutunk a szabadság alapján.

Azért javaslatom befejező szakasszai (*mellyek így kezdődnek: „azonban még egyet meg akarok említeni)* következő módosításokkal volnának közölhetők:

Horvát országra nézve.

pont: „*Ha ezen ország Magyarországgal*“ stb így változnék: „Ezen országokra nézve igazságosnak vélem, hogy belkormányzatukat illetőleg minden kigondolható tekintetben...“ stb. egész a pont végéig: „*vonalakat a tengerfelé.*“

A következő pontok egész eddig „*A' mi Erdélyt illeti*“ kihagyandók 's helyökbe ez jönne:

„Azon tömérdek kapcsok mellett, melyek 600 éves testvéri kapcsolat folytán a' személyes, családi és birtoki érdekek körében kifejlődtek, szeretem hinni, hogy Horvát atyánkfiai ha higgadtan számot vetnek multtal, jelennel és jövővel, telyes elégedésüket találандják ezen javaslatomban, mely nemzetiségöket, nemzeti állásokat, 's nemzeti önkormányzatokat tökéletesen biztosítja, 's a velüki kapcsolatot csak is confederalionalis viszonyra szorítja. Így megszorítva pedig, ezen confiderationalis kapcsolat semmi egyéb, mint biztosítás. Horvát atyánkfiainak mind kül absorbtio ellen, mind belszabadság 's nemzeti kifejlődés tekintetében.

Erdélyt illetőleg:

Pont: „*Itt különösen a Szászok és Oláhok jönnek tekintet alá. Ezen rövidke pont itt végződne, 's a' következő szavak „vissza kell emlíkeznünk sat. — gáncs és kifogás” — kihagyandók.*

Az utána következő pont („*a szász nemzetre nézve*“) marad. Az oláhokat illető pont maradhat:

De az utána következő két pont (*azonban ha várakozásom el- lenére* stb. eddig organumait meghatározni) kihagyandó volna.

A *Szerbeket illetőleg* az utolsó pont *Azonban annak bizony- ságául* stb. kihagyandó, mert úgy értesültem, hogy nem laknak a Szerbek compact massákban.

Helyére pedig ez jönne:

„Egyéberánt nyíltan és testvéries érzelem telyes őszinteségével nyilatkoztatom ki, hogyha fentebbi javaslatom túl, másajkú polgártársainknak még egy vagy más óhajtása volna, melyly figyelme- met kikerülte, az csak onnan ered, hogy kívánataikat nem ismerem; de kérem őket, legyenek meggyőződve, hogy a' Magyar nemzet a' mult tévedéseit mind két részről feledékenységnek adva át feléjük testvéri szeretettel nyújtja ki jobbját, 's lehető kívánságaik teljesít- tésében semmitől sem idegen, a' mit testvér testvértől kívánhat.

Csak illy forma módosításokkal vélem a javaslatot munkájá- ban felvehetőnek. — Ugy gondolom azonban, hogy a' nemzetisé- gekrei tekintet, az egész alkotmány terven annyira át van szöve, hogyha közöltetik, annak egészen kellene közöltetnie. A Franciaia centralisatio példájára vonatkozó bevezetésből mindennek a' mi ingerelhet kihagyásával.

Levele végém talállok egy pár kifejezést, melyly azon kérésne ösztönöz „vigyázzon munkájában, hogy mig részreahajlatlan kíván

lenni, fajunk iránt igazságtalan ne legyen. Emlékezzék meg, mennyi idegen ajkú volt az alkotmány sánczain belől, míg 6.000.000 magyar nép az alkotmányon kívül ált. — Emlékezzék meg hogy a' nemzeti-ségi ingerültség mesterkélrt ármány volt, mert Horvát országban volt Magyar barát párt — a catholicus Szerb nem volt ellenünk, a magyarországi Oláh nem volt ellenünk, a' Rutén mind barátunk volt — a Tót megyék többnyire jók voltak — a Szász pedig azért volt ellenünk, mert az Oláhnak jogegyenlőséget adtunk.

Kérem fussa át Glasgowi- (Novemberi) beszédem illető részét — gondolom, küldtem.

Üdvözlöm igaz barátsággal

K.

30

Páris, 1859 április 28.

SZARVADY KOSSUTHNAK A PÁRISI HELYZETRŐL.

Sk. levél. O. L., N, M., Kossuth-ir,

Tisztelt Uram,

Tegnapi levelét vettem és amnyit akarok mondani csak, hogy engem is a hozzám intézett kérdések és az Exposéban úgy mint az eddigi conversatioim előadott főelvek közti divergentia meglepett. Én azért nem tettem említést személyes impressiomról (és azt kérem ne felejtse el a jövő esetekre is) mert nem akartam Uram véleményére befolyást gyakorolni. Én t. i az egyszer öly pessimista lettem, hogy bizony nem igen könnyen hiszek. — A mit az írásbeli értekezésről mond szinte igaz, de nem könnyen elkerülhető. Hogy mint kellene eljárnia az itteni kormánynak ha őszinte azt én igen jól tudom, hisz arról eddigi levelei és azután mit T[eleki] Lászlóhoz irt nem lehetett kétségem. Én arra kívántam utasítást, vajjon conversatio utján előadhatom a föltételeket vagy pedig nem.

Most már e tekintetben is nyugodt vagyok. Ha az alkalom jó, elő fogom adni és insistálni szükségéről. Barátomat már most is úgy capacitáltam, hogy ő részéről érti követelésünk helyességét. Nous avons affaire à forte partie és nem vigyázhatunk eléggé. A mi az exposéját illeti, én most is azt hiszem, hogy a herczeg nem *ölvasta*, ő szórakozottan megnézhetette, neki elég volt az, a mit T[eleki] Lászlól szóval mondott neki. Különben lehetetlen volna, hogy egy oldalról helyeselné azt, a mit másik oldalról helytelennek nyilvánított. A mi a háborút illeti én még most sem tartom fait accomplinak, ámbár minden történik, hogy nem sokára azzá legyen. De azt is látom, hogy a diplomatia szörnyen fél a háborútól és félelméhez mért erőltetéseket tesz, hogy még most is meggátolhassa annak kitörését. Tegnap estve a császár visszautasította volt az angol *különmediatiót*. Azt mondá, hogy ő csak azon esetre kész volna azt elfogadni, ha Angolhon mediatiója sikertelensége esetén megigérné, hogy Francia országgal és Piemonttal együtt Austria ellen fordulna. Persze lord Cowley ezt meg nem ígérte s úgy késznek látszott a dolog. Pedig ma dél óra tájban a császár újra ma-

gához hivatta Cowleyt és Hübnert — de még nem tudom, mit végeztek.

A Toscan forradalom meglehet, hogy visszajeszítő hatást gyakorolt Austriára. Poroszhoz és Anglia mindkettőn dolgoznak, úgy Bécsben mint itten, hogy a háborút elhalasszák. — Úgy látszik meg vannak győződve, hogy minden óra mit nyernek nagyobbá teendi a nehézségeket mik a háború ellen léteznek.

Az itteni officiel világban úgy szóllanak, mintha már visszalépés Frankhon részéről az absolut lehetetlenségek közé tartoznék. Barátom és a herceg plane elkerülhetetlennek látják a háborút.

Mint fogják azt érteni, ha már kitör, azt a jövőendő fogja mutatni; az erántunki magaviseletök nem igen igérkező.

Klapka Teleki Lászlóval együtt ma reggel érkeztek meg, mint Teleki Sándornál megtudtam. Adressöket maga sem ismerte. Megígérte, hogy tudtomra fogja adni, mihelyt maga meg tudja. Ön olvasta volt alkalmasint az utolsó konstantinápolyi levelet, melyben Klapka Szerbhorbani útjáról ír. A levelező mint szinte tudni fogja Éber⁷⁹ nevű magyar ember és Klapka barátja. Úgy látszik Klapkával együtt Európába jött és jelenleg Turinban van, hogy onnét a Timesnak a katonai dolgokról referáljon. Meglehet, hogy e közlésnek hasznát veheti.

Ma nem érek rá a kivánt másolatot megküldeni.

Barátom mindennap megyen a herczeghez mától fogva.

A glásgowi meetinget tudtára fogja adni.

Mély tisztelettel és őszinte szeretettel SZ.

Kérem felváltva használja az általam feladott két adreset. Ha szombatom ír, tanácsosabb a lakásom alattit használnia.

U. i. Éppen most hallom, hogy Delangle és Fould elmennek — ez jó volna — azt mondják Pietri volna az ki Delangle (belügyministert) replacirozná.

31.

Páris, 1859 április 30.

SZARVADY KOSSUTHNAK BIXIO, TELEKI LÁSZLÓ
ÉS KLAPKA TÁRGYALÁSAIRÓL NAPOLEN HERCEGGEL.

Sk. levél. O. L., N, M., Kossuth-ir,

Tisztelt Uram,

A dolgok sokkal jobb fordulatot vesznek és solutio felé indulnak. Eljárásunk és mindennapi működésünk már annyiból is sikerteljes, hogy az urak kéntelenek bevallani, hogy tévton voltak. Úgy barátom tegnap a herczeghez menvén T[eleki] L[ászló] és Kl[apka]val találkozott a várakozó teremben. Amaz ezen utolsót bemutatta barátomnak, egy pár szót váltottak, puis mondja bará-

⁷⁹ Éber Nándor (1825—1885) hírlapíró a szabadságharc alatt Batthyány Kázmér külügyminiszter elnöki titkára volt. Mint a Times levelezője 1853-ban Törökországban, 1859—60-ban Itáliában tartózkodott s mindkét harctéren mint katona is küzdött. Garibaldi seregében 1860-ban, Türr betegsége alatt, annak brigádját vezette mint ezredes.

tom le general a dit quelques mots dans une langue étrangère à Mr. T. et celui ci m'a dit eh bien, Monsieur, nos dissensions sont terminées et nous sommes tout prêts à nous entendre avec K[ossuth]. Barátom persze szerencsét kívánt nekik. A herczeggel csak ma beszélhetett bővebben, ámbár minden áldott nap hozzá mentünk e héten. Ma azt kérdezte tőle barátom, hát gondolkodott e már a mhoni ügyről. *A herczeg:* igen is barátom, a pillanat mellyben cselekednünk kell nagyon közel, de még nem szólhatok olly tisztasággal mint kívánnám és mint Ön kívánja. Én nem azt akarom. Önnek mondhatni csak, hogy én minden erőltetésemmel oda akarok működni, hogy Mhon érdekében cselekedjünk és hogy azt Frankhon érdekében felhasználjuk, én azt akarom Önnek mondhatni, mi készek vagyunk *erre és erre.* *Barátom:* Igazsága van, én is úgy értem, komolyan kell tekinteni e dolgot és úgy kell tekinteni mint fő factort. *A Herczeg:* És Ön folyvást azt hiszi, hogy igen nagy befolyással bír hazájára? *Barátom:* Mindinkább jobban hiszem, mert mind az a mit hallok a legkülönbözőbb részről megerősít ezen véleményemben. K[ossuth] az egyedüli, ki vezetheti a mozgalmat, c'est un homme qui n' a pas d'ambition personnelle, entendons nous, pas d'autre ambition que celle de faire une grande chose, celle à laquelle il est appelé par son passé et par sa position actuelle. De meg vagyok győződve, hogy nem akar magyar köztársaság elnöke lenni és ha a haza érdeke követeli resignálni fogja magát arra méltó herczeg a trónra emelését segíteni. Teszem ha a császár Önt vagy más francia herczeget (ezt úgy odavetve mondta) arra szánná, értem olyan herczeget, aki arra való, K. minden befolyásával előmozditaná a tervet. *A herczeg:* Vous croyez? *Barátom:* Én meg vagyok róla győződve és jót állok érte. *A herczeg:* Il ne s'agit pas de cela maintenant, il faut d'abord voir ce qu' on peut faire et je vous promets que je m'en occuperai.

Miképen beszélt K[apka] és T[eleki]-vel azt nem tudom, úgy mint azt sem tudom ök mit mondtak neki. Annyit hiszek egyébiránt, hogy már most nem fognak uramon kívül dolgozni akarni. Turinban úgy mint itten meggyőződhetek annak lehetetlenségéről. Én csak attól tartok, (ámbár semmi új tény tudomásomra nem jött, hogy ezt higyjem), hogy ök oda fognak dolgozni, miszerint olly tervvel fordulnak uramhoz, mit vissza nem lehet utasítani a nélkül hogy annyi cselekvési és igazgatási szabadságot nyujtana Kormányzónak, mint hazánk ügye érdekében kívánni kell. Én tehát azon vagyok, hogy az első alkalommal azon eszmét insinualjam, hogy Uramat ide meghijják titokban de hivatalosan. De csak úgy akarom insinualni ezen eszmét, hogy tőlük lássék inkább jönni mint tőlem. Minden attól függ vajjon őszintén akarnak-e úgy eljárni mint kellene, hogy Austriát tökéletesen megtörjék. Ha igen, úgy Uramhoz folyamodni, ha nem nem. Ez megállapodott meggyőződésem, mert a mi előítélet Öm ellen létezhetett grace à la sincérité de nos amis, az meg van semmisítve. Tehát várjunk türelemmel még pár napot. Ha ámitani akarnak, másokat fognak ámitani és nem bennünket.

A mi K.-t és T.-t illeti, híroket sem hallottam és feléjük nem megyek, mert ittlétöket sem izenték. Ők készakarva kerülnek és nem gondolok vele, mert csak akkor fognak őszintén Uramhoz csatlakozni, ha meggyőződnek arról, hogy egyenesen Uramhoz folyamodnak az itteni kormány részéről. Akkor is engem fognak akarni mellőztetni és én azt (ujra ismétlem)) szívesen túrni fogom és Kormányzó úr bizonyos lehet benne, hogy szeretetem és ragaszkodásom személye eránt a legkevésbé nem fog szenvedni ezen mellőztetés által. Nekünk számot kell tartanunk a tettleges állással — engem nem sért, ha félre teszen, másokat pedig sértene és elidegenítene az ügytől. Én ambitionomat a kötelesség teljesítésében keresem és szerencsémét függetlenségemben, akár minő szerény térre szorítva is. Ha azonban szükségesnek látja, hogy K.-t vagy T.-t felkeressem, izenjem valamit általam.

A situatiora nézve ennyit mondhatok. Az állítólagos szerződés Frankhon és Oroszhon közt nem létezik, értekeztek és bizonyos eventualitások esetére egyet is értettek, de én úgy hiszem, hogy itten eddig csak Olaszthonban akarnak háborút viselni és csak kényszerből és csak azon esetre, ha Némethon vagy Anglia arra kényszerítene a császárt, más politikát fognak követni.

Holnap már 70 ezer francia lesz Sardiániában. Már most is annyi népök van ottan, hogy egy része az armadiának Casaleba küldethetett. Két seregbe osztják az egész armádiát az éjszakit familiariter a király hadseregének nevezik és ez Canrobert Niel és Emanuel Victor hadseregét foglalja magában. A császár armadiájának nevezik a déli hadsereget, melly Baraguay d'Hilliers, Mac Mahon és Regnault St. Jean d'Auply (a gárdát) hadseregéből áll. Napoleon herczeg corpsja is ehez fog tartani és ez tehát egyelőre nem külön feltételek alatt képezett hadsereget fog commendalni. Ez utósót leginkább Africából visszahivandó ezredékből fogják képezni.

A Francia nehezen fog megtámadni. A császár csak e hónap 20.-n fog indulni. A minisztérium még nincsen alakítva, de alakulásban van. A belügy minister tegnap a császárnál volt azt mondván neki, hogy sokféle hír kering közel eltávolításáról és hogy ez meggátol sok jót, mit tehetne. A császár nem felelt neki semmit. Minő ember ez és minő emberek azok, kikkel dolga van és kik illyes valamit túrnek. Persigny, Pietri és Laity lesznek azok, kik kormányra fognak jutni alkalmasint. De a császár nagyon lassú határozataiban.

Irányival abban maradtunk meg, hogy ő arra birja K.-t és T.-t, mennének által Kormányzó úrhoz, én úgy hiszem úgy leghamarabb egységre léphet velök. Nem láttam I[rányi]-t tegnapelőtt óta és nem tudom mire ment velök. Talán ír ő. Igaz tisztelettel
SZ.

U. i. Az Independance levelezője épp most írja: Il y a des tentatives franco—russes pour faire soulever la Hongrie, le gouvernement autrichien dit qu'il n'en a pas peur.

Páris, 1859 május 2.

SZARVADY FRIGYES KOSSUTHNAK PÁRISBA VALÓ
MEGHIVATÁSÁRÓL.

O. L., N. M., Kossuth-ir,

Tisztelt Uram!

Irányi tegnap estve nálam volt és azt mondá nekem, hogy Kl[apka] tábornok Teleki László és Puky tegnap Londonba készültek. Ő azt hiszi, hogy Önt ide akarják hívni, nem tudja a kormány nevében-e vagy nem. Kormányzó úr tudja, hogy én is nagy óhaj-tásnak tartom, hogy a herceget és még inkább, hogy a császárt lássa. De csak akkor volna kívánatos, ha meghijják az általunk ajánlott feltételek alapján. Kl. és Teleki fel vannak hatalmazva eképpen meghívni kormányzó urat, nem tudom. Ha fontolóra veszem azt, mit a herceg még tegnap mondott barátomnak, még nem állapodtak meg semmiben, sőt úgy tartom, hogy nem akarják ezen kezeskedéseket nyújtani, mellyek nélkül velök egységre lépünk több mint veszedelmes volna. Én ma megint Palais Royalba kísérem barátomat, hogy ez megkérdezze a hercegtől, vajjon ide hivatta-e kormányzó urat. De a herceg igen rosszkedvű volt itteni nehézségek miatt és úgy barátom nem akart szólni ügyünkről. Összevetve azt a mit én irtam magyar barátink előadásaikkal, bölcsesége könnyen el fogja ismerni, hogy kinek szollott őszintebben a herceg, barátomnak-e vagy Kl. és T.-nek.

Ha úgy állanak a dolgok azok szerint miket előadnak ezen honfitársaink, hogy ide jöhetne egy vagy két napra, incognitoban, de a legszorosabb incognitoban, velök személyesen értekezendő, az előmozdíthatná ügyünk menetelét. De én más ajánlattul tartok. Meglehet, hogy tartós itt mulatásra akarják birni, mint fejt egy itten működő ideiglenes kormányznak. Az ellen, t. i. tartósb itt mulatás ellen, a legfontosabb okok szólnak.

Ha a kormány Uram propositioit elfogadva meg akarja támadni Austriát simultaneiter Mországbán és Olaszthonban, akkor a legegyszerűbb elővigyázat parancsolatai kívánják, hogy szövetségünk, sőt hozzájárulási vágyunk vagy akaratunk a cselekvés időpontjáig titok maradjon. *Arról pedig átmodnia sem szabad, hogy Kormányzó úr csak egy hétig itt mulathasson, a nélkül, hogy azt meg ne tudják.* Ilyes valami lehetséges Kl.-nak és másoknak. Önnek nem.

Ha pedig a kormány vonakodnék arra ráállani, mit a haza érdekében conditio sine qua non-képpen ajánlhat, akkor az fog történni, hogy halasztják a decisiot máról holnapra, egyik napról a másikra és utoljára azt fogják mondani, hogy mi gátoltuk meg a dolgot az által, hogy dobra vertük a működéseinket. Ürüggyel szolgálunk. Pedig ezen uraknál mindentül kell tartanunk, annál inkább, hogy a császár nem mindég akarja mit cousinja és hogy nem mindég azt teheti, mit akar.

De azt is kell ajánlanom figyelmébe, hogy Parisban „on s'use vite“, Cavour azt nagyon érezte és panaszkodott barátai előtt. De ez csak mellékes tekintet volna. Fő dolog az, hogy ha úgy jön ide tartósabb mulatás végett a nélkül, hogy a kívánt garantiákra nézve teljes biztosítást nyert, azt fogják mondani, hogy mi futottunk utánok és ha egységre nem lépnek velünk, magoknak ebből érdemet csinálnának későbbben Austriánál.

Mindnyájunknak azt kell óhajtánunk, hogy hazánknak alkalom nyiljék az austriai járom lerázására; mindent el kell követnünk, hogy e szent cél eléréig, de nem szabad felejtőnünk (és számos leveleiből azt látom, hogy Kormányzó úr el nem felejt) kivel van dolgunk. A császár nem a szabadság, nem a népek függetlensége érdekében szólal fel. Előtte csak egy cél áll: megerősíteni magát, megmaradni a francia trónuson. Ha látja, hogy az Olaszokra szorított háború elég popularitást szerez, vagy ha az európai kormányok nagyon rossz szemmel látják, hogy a háborút Olaszhonon kívüli tartományaira kiterjeszti Austriának, úgy cserben hagynak bennünket, ha csak tettelesen le nem kötöttük határozatukat. Én olly jól voltam informálva a negotiatiók meneteléről, hogy a legtisztábban láthattam, miszerint Austria elhamarkodó makacssága nélkül ma már a Congressus összeülne és rá kényszeritené a békekötést mind a Bécsi mind a Párisi Cabinetra. Ha tehát a császár V. Emanuelnak szavát tartotta, nem az ő érdeme, hanem Lord Derby⁸⁰ és József Ferenczé. Pedig V. Emanuel király, és rokonságban van a Bonaparte dynastiával.⁸¹ Hát hogy fognák magokat genirozni erányunkban, ha garancia nélkül kezökbe adjuk magunkat? És a historia azt fogja mondani, hogy mi vétettünk a hazának, mert olly kormánynak, mint a mostani francia kormány, feladata hazudni és ámítani és nekünk azt tudnunk kellett. Ha ollyan ügy mint a miénk, olly segítségre apellál mint a francia kormányé, az csak a legteljesebb siker által felmenthető — tehát nem szabad más szerződésre rá állanunk, mint ollyanra, melly a sikert teljesen biztosítja. Ha Austriát romtani akarják jobb módot és jobb kezességet a sikerre ők magok nem kívánhatnak, mint ugyan ezen kezességek, miket mi követelünk hazánk javára. És miért vonakodnak kérem? Mit hoztak fel ellenünk? Az egyedüli az mit Cavour felhozott az volt, hogy nem lehet velünk úgy szerződni, mintha megállapodott kormány volnánk. A felelet egyszerű. Vagy elismernek bennünket Magyarország képviselőiül vagy nem. Ha igen, hát miért le nem kötelezhetnék magokat erányunkban úgy mint más nemzet erányában. Nem volna nehéz e lekötelezések expressióját találni.

De úgy hiszem, eddig még magok sincsenek tisztában magokkal, minő irányt adjanak a háborúnak és minden esetre azon vannak, hogy minél olcsóbb, minél kevésbé lekötelező feltételek alatt megnyerjék hozzájárulásukat.

⁸⁰ Angol miniszterelnök.

⁸¹ Mária Klótild hercegnő, leánya, 1859 januárjában Napoleon Jeromos herceg felesége lett.

En jobban mint akár ki más, abban a helyzetben vágyok újra elismerni, hogy a haza ügye jó kézben van, midőn kormányzó úr határoz felette; de azért mégis kötelességemnek tartom nézeteimet őszintén megmondani. Ne felejtsük el soha: Ha Austria végvesztét akarja a Francia kormány, akkor rá fognak állani mindenre a mit kívánunk, mert mi csak azt kívánjuk mi a legegyszerűsebb úton e célhoz vezet.

Mély tisztelettel és hű szeretettel SZ. FR.

Ha czélszerűnek látja, hogy itten kérdezősködjem, adjon utasítást.

33.

Páris, 1859. május 10.

TELEKI LÁSZLÓ KLAPKÁVAL KÖZLI A KOSSUTH
KIVÁNSÁGAIHOZ FÜZÖTT MEGJEGYZÉSEIT.⁸²

O. L., N. M. Kossuth-ir,

Kedves Barátom,

Lajos kívánsága szerint közlöm veled hozzánk intézett levelét,^{82a} megtéve egyszérszind annak egyes pontjaira megjegyzéseimet.

Az *első pontra nézve*. Jó volna ha a Piemonti király olly rendeletet bocsátana ki, minőt Lajos tervez, az tenne hatást. Minden esetre megkísértendő. Könnyebben tehetné, ha mi is bocsátanánk ki legalább anonym proclamatiot.

En nekem arra nézve, hogy ne bocsássunk ki jelenleg semmi is még anonym proclamatiot sem, csak azon meggondolásom van, hogy így talán igen is közömbösöknek mutatjuk magunkat az olasz ügy iránt.

A Lajos által tervezett rendeletbe úgy volna szerintem jó a rangbiztosítást beléteni, hogy a két kathégoriában eső tiszteteknek *legalább* is viselt rangjuk biztosítandó (úgy miszerint azoknak kilátásuk lehetne arra is, hogy a viselt rangnál magasabbra léptettetnek föl, mi a kérdéses rendeletnek hatását növelné.)

A 2.-ik pontra nézve teljesen egyetértek, valamint a 3.-ra nézve is. Ezt minél előbb teljesebbé kellene venni.

A 4.-ik pontra nincs megjegyzésem. Helyeslem az óvatosságot. Arról győződtem azonban meg, hogy a Szerbek Vettfertől⁸³ nem

⁸² Kossuth május 5-én álléven Párisba érkezett és kihallgatáson jelent meg a császárnál. Utána Telekivel és Klapkával megalakították a Nemzeti Igazgatóságot, mely megtartotta első ülését. A császár a magyar ügyben megbízottjával Pierre Pietri szenátor volt rendőrminisztert jelölte ki.

^{82a} Kossuth máj. 8-i levelét 1. Ir. Em. I. köt. 334, kk, 11,

⁸³ Vetter Antal (1803—1882) a szabadságharcban a szerbek ellen küzdött, majd 1848 novemberében tábornok és a vezérkar főnöke lett. 1849 jún 14 én a déli hadsereg főparancsnokává nevezték ki. Az emigrációban Kossuth hű embere volt, bár surlódások köztük is voltak a lombardiai lázadás előkészítése idején. L. *Mazzini e Kossuth*. Id. mű.

csak nem irtóznak, de sőt köztüki megjelenését siettetni kívánnák (legalább a Serb kormány). Azonban maguk is úgy látják, hogy ottlétének titokban kellene maradnia.

Az 5.ik pontra nézve is teljesen egyetértek Lajossal — szintúgy a 6.-ikra 's 7.-ikre nézve.

A 8.-ot összekötve a 10.-ikkel az aldunai tartományokba Czeczczel együtt Vukovicsot javasolnám úgy mint polgári megbízottat, a küldöttségben első személyt, egyszersmind pénzkezelőt. Nagy Pétert egyéberánt nem ismervén, nem ítélnék rólla. De azt hiszem Czecz mellé csupán pénzkezelésre is tekintélyesebb személy kellene.

A 9. pontra természetesen nincs megjegyzésem.

A 11. pontra nézve föl szállítottam Villamarinát, de az intézkedésnek, hogy hatályos legyen, a Piemonti kormánytól kell jönni. Te szólhatsz velük Genuában. Intézkedjenek mentül elébb.

A 12.-ik pontra nem lehet ellenvetés, Pietri már talán elindult. Holnap el megyek kérdezősködni utánna. Szóllok vele, ha még itt találna lenni, ha csakugyan elment volna már, úgy nemde szólni fogsz vele.

13. Szóltam Kissel. Megnyugszik abban, hogy az egyenlőségi elv el van ismerve. Most nincs szüksége pénzre — s elvár Genuáig.

A 14.-re nézve megtettem az intézkedést, valamint a 15.-re nézve is.

A mi a 16.-at illeti: Én nem tudok olyan egyént, minő arra kívántatik. Itt nem találtatik olyan.

Ez minden esetre kényes dolog, vigyáznunk kell szerintem nehogy a német szövetséget fölrázzuk ellenünk s szövetségeseink ellen. Tehát az ez iránti intézkedés (ha csak ugyan nem volna későbbre halasztható) a legnagyobb óvatosságot igényelné.

Perczel Mór nem arra a missióra mit Lajos említ, hanem akkorra mikor a kérdéses oldalon is valamit kellene organizálnunk olly féleképen mint az most Piemontban történendik, Miklós testvérét ajánlaná 's az helyén is volna ott.

Arra nézve, mit Lajos levele végén említ, t. i. a magyar önkéntes seregek alakításárai osztrák felhívás tekintetébeni teendőkre nézve, minthogy induló félben vagyok, beszélek Irányival.

Kérlek kedves Barátom, küld Lajosnak mentül elébb vissza ide mellékelt levelét, ezen megjegyzéseimmal s a tieddel együtt. Ölel hived

TELEKI LASZLÓ

Én a vasárnapi hajóval akarok indulni Marseilleből. Lehetetlen elébb.

Intézkedtem, hogy Lajos Mihályal⁸⁴ találkozhassék.

⁸⁴ Obrenovics Mihály volt fejedelem, aki jogainak biztosítása végett járt ekkoriban Párisban. A találkozásról I. Ir. Em. I. köt. 386 kk 11,

Páris, 1859 május 14.

TELEKI LÁSZLÓ IHÁSZ DÁNIELNEK A PIEMONTBA SZÓLÓ
ÚTLEVELE DOLGÁBAN.

O. L., N. M. Ihász-ir fasc. 1490.

Kedves Barátom.

Az útlevél dolgát Kiss és Irányi magukra vállalták. Meg van az intézkedés téve, hogy a Londoni Sard követség is adjon útlevelet. Tudom, hogy már az olta értesítettek erről. Sajnálom, hogy nem utazhatunk együtt. Én már ma estve indulok és pedig a Mont Cenis-en át. Mert csütörtökig nincs hajó.

Perczél ezentúl minő lesz, nem tudom, most még igen csöndös, tractabilis ember volt. Ő már Genuában van.

A meetingéktől én is igen sok jót reménylek. Üdvözlöm Lajost. Baráti üdvözléssel maradok hived

TELEKI

Torino, 1859 május 17.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTH LAJOSNAK AZ OLASZORSZÁGI
SZERVEZKEDES ELSŐ TEENDŐIRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir,

Kedves tisztelt Barátom.

Tegnap érkeztem ide, s itt maradtam, mert mind Gyuri mind bizottmányunk francia közbenjárója ugyan az nap jöttek ide. Gyuri már a te leveledet az én hozzátcsatolt soraimmal együtt vette volt s majd nem mindenben egyezik véleménye a mienkkel. Közli veled megjegyzéseit. Amit később Irányi nevedben közölt velem, közöltem az illetőkkel, az országlárral is azt, ami őt érdekelte. A herczeggel majd holnap beszélek Genuában. Olly memú királyi rendeletben, minőt tervezted, az országlár is megegyezik. Javasolni fogja, csak hogy kissé bureaucratikusabb, tehát mérsékeltebb alakban, mint tervezted — de hát az alapja meg lenne. A mi az Amerikában létező magyar tiszteket illeti, azokat C[avour] nem látja még szükségesnek ide hívni; hanem az ez iránti intézkedéseket akkorra véli halasztandóknak, mikor már a légiók alakításábani törekvéseinknek sikerét tapasztaltuk. Úgy látom, hogy e tekintetben nézeteink nem ellenkeznek az övével.

A' mi a pénzbeli szükségeket illeti, azokra nézve előre biztosított a francia közvetítő, hogy semmi akadály nem lesz. Ő holnap beszélend az iránt a mi utasításunk nyomán az illetőkkel. Azon leszünk, hogy ezentúl ne legyen szükséges minden új költség tekintetében, mit vállalatunk szükségel, újból meg újból értekezni az illető kormányval, hanem előre nem látott szükségekre már előre is tetemesb pénz összeg legyen pénzkezelőnknel letéve.

Vukovicsnak irtam, s miután láttam, hogy arra nézve, mi lenne leg inkább neki való megbizás véleményed teljesen megegyezik az enyimmel, én is kértem őt vállalná el az oláhországi megbizást. Ezt azért tettem, minthogy azt vettem volt észre, hogy neki több kedve volna Londonban maradni. — Majd irok Genuából, ha lesz mit, de igen vigyázva. Kérlek tudasd velem milly cím alatt irjak neked, mert eddig Ihász útján irtam.

Nekem kérlek poste restante, Gênes (Etats Sardes) irj, vagy ha biztosabbnak véled Irányi adresse alatt. Bár találkozhatnánk nem sokára Genuában.

Tisztelettel s hű barátsággal hived

LACZI

36

Torino, 1859 május 17.

KLAPKA KOSSUTHNAK AZ OLASZORSZÁGI SZERVEZKEDÉS
LEGFONTOSABB TEENDŐIRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Sietve

Verehter Freund,

Ich habe insicht von den 16 Punkten genommen die Sie an Freund Laczi richteten und bin mit fast allen vollkommen einverstanden.

Eine anonyme Proclamation würden wir nur dann an unsere Landsleute richten, wenn dies ausdrücklich höhern Orts verlangt werden würde, was bisher noch nicht der Fall gewesen.

Über das Dekret die ung. Legion betreffend haben wir uns heute mit C[avour] verständigt. Es wird in dem Sinne gehalten werden wie Sie es wünschten, nur erheischt die Stellung der Regierung einige Mässigung in Sprache u. Ausdruck.

P[erczel] und ich werden in dem Dekrete beauftragt die Legion zu organisiren, mit deren Oberbefehl ich im einem zweiten Dekrete betraut werde. Die Geldfrage haben wir gänzlich so geordnet, wie es Ihr Wunsch gewesen.

Mit den Ernennungen Vetter, Pulszky's Vukovits's, Tanárky's bin ich vollkommen einverstanden. Beiliegend die Übereinkunft die ich mit Cousa abgeschlossen auf dem Grundlage ich mich auch mit den Fürsten M[ilosch] verständigte. — Es ist *unumgänglich nothwendig* dass wir stets in derselben Richtung fortfahren, wenn wir nicht von Neuem Zweifel u. Misstrauen hervorrufen wollen, geeignet den ganzen Erfolg unserer Wirksamkeit auf's Spiel zu setzen. — Ich bitte sehr dies Ludwig sowohl wie Vukovits an's Herz zu binden. Ich muss gestehen dass ich erst dann über die dortigen Angelegenheiten beruhigt sein werde, wenn ich mich wieder selbst an Ort und Stelle befinde.

Nagy betreffend, so habe ich zwar gegen seine Person nichts einzuwerden, doch muss ich preveniren dass er in Jassy oder Bu-

karest unter den gänzlich französisch gebildeten Bojaren sich weder heimlich fühlen noch uns viel nützen würde. — Ich muss mich daher im Interesse unserer Sache gegen seine Ernennung aussprechen und bitten ihn anderswo verwenden zu wollen.

Vukovits u. Ludvig mögen jedenfalls über Genua ihren Weg nehmen, damit ich sie von Allem was dort geschehen in Kenntniss setzen u. Empfehlungsbriefe an meine Freunde mitgeben könne. — Es ist unsere Pflicht zu sorgen dass sie dort ihrer Stellung u. ihrer Mission gemäss aufgenommen werden u. einen freundlichen Empfang finden mögen.

Die Sendung Vettters kann recht gut noch einige Zeit verschoben werden, Czetz dagegen müsste sich je eher auf den Weg machen.

Mit Punkt 9 bin ich vollkommen einverstanden. Eben so mit 10, der überdiess schon durch die Annahme Vukovits gelöst ist.

Pässe betreffend glaube ich dass von der Gesandtschaft keinerlei Schwierigkeit gemacht werden wird. So oft man deren braucht, werden sie *sicher* verabfolgt werden.

Von dem Erfolg ihrer Agitationen sind die betreffenden Personen pünktlich in Kenntniss gesetzt u. haben sie die Nachricht mit wahrer Genugthuung vernommen.

Punkt 16. können wir später besprechen, zur Lösung des selben ist noch nicht die Zeit gekommen.

Den Brief vom 11. habe ich erhalten, ich werde in seinem Sinne handeln und an den betreffenden Orten unsere Meinung, die hier vollkommen zusammen trifft, geltend zu machen suchen. — Doch mache ich aufmerksam, dass bei Beginn der Operationen fremde Rathschläge und mögen sie auch die besten sein, meistens ungelegen kommen, — daher wir sehr vorsichtig mit denselben sein müssen, um Niemanden zur Last zu fallen. Die Ereignisse und die Macht der Umstände werden früher oder Später unsere Freunde von selbst auf den rechten Weg bringen.

Ihre Gegenwart in Genua ist unumgänglich nöthig. Bitte sonach so bald als möglich ihre Reise antreten zu wollen. — Mit dem brieflichen Verkehr geht es nicht — es sind zu viele Gefahren damit verbunden um ihn lange fortsetzen zu können. Wir erwarten Sie somit Ende des Monats — um welche Zeit beiläufig auch auf dem Kriegsschauplatze die ersten grossen Schläge geführt werden dürften.

Bis jetzt haben wir noch keine Hussaren!! Siessünk a proclamatival!

Isten Önnel, tiszelt Barátom, stb.

KLAPKA

Morgen reisen wir nach Genua zurück.

Páris 1859. május 18.

SZARVADY KOSSUTH-HOZ A CAVOURNAK ÉS NAPOLEON
HERCEGNEK KÖZVETITENDŐ ÜZENETRŐL ÉS A NÉMET-
ORSZÁGI PROPAGANDÁRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Klapkához intézett leveléből lefordítottam azt a mit a turini Cabinet tudtára akar adni és barátommal közlöttem. — Ő azt kívánta, hogy levélformában küldjem meg neki, leveletem Cavournak be fogja küldeni (még ma) és különös figyelmébe ajánlani a Szárd ministernek. Én a levelezésemben azt mondom, hogy a Kormányzó Klapka tábornokot is felszólította, adná tudtára a hercegnek és Cavournak, mitől tart az Angol kormány részéről. Mais craignant un retard possible par suite d'un déplacement eventuel du général, nous nous exposons plutôt à faire double emploi. Barátom igen helyesnek és igen fontosnak tartja a közlését és igen nyomatékosan figyelmébe fogja ajánlani Cavournak.

A herceggel is szólott volt barátom két ízben és igen hosszadalmasan, de siker nélkül. Igaz, eltévesztettük a dolgot a német sajtó erányában, de most már késő, most már nem segíthet rajta senki és abban kell hagyni a dolgot. Ugy dolgoznak itten. Háromféle kormány van mindenre és mind a három visszajed a detailoktól. Folyvást segíteni kell az embernek, ha valamire menni akar és ezért óhajtva várom, hogy Kormányzó Úr az Angolhonbani agitációt szerencsésen berekesztve Genuába sietne. A legnagyobb tevékenység és eszélyesség nélkül nem fognak menni semmire ezen urakkal, még akkor sem ha a körülmények kedveznének. A mint hallom, keleten készülnek és a Belgrádbai küldetés napról napra fontosabbá válik. Én most azon vagyok, hogy Némethonban előkészítsem a barátainkat szóbeli capacitatio útján. Egyik barátom, ki nevezetes befolyással bír Némethonban, jövő szombaton megyem oda propagandát csinálendő. Ő persze nem tud semmiről és csak magán felkelés esetéről szólna. Azon is leszek, hogy Bécsben és Berlinben biztos emberünk legyen, egy legalább. Ha valamire különösen figyelmeztetni óhajtja a német Democratiát, írja meg nekem.

Ha lehetséges volna, hogy pénteki beszédét még pénteken estve ide küldeni, jól volna, én gonddal leszek, hogy lehetőleg híven fordítassék. Küldesse kérem Havas 3 rue J. Jaques Rousseau czim alatt, úgy reggel jókor kapjuk meg és már szombaton fog megjelenni az esteli lapokban.

Nem ártana, ha arczképének egyik példányát ide küldené vagy magával hozná ide. — Ha májd Genuában leszem és ottléte már nem lesz többé titok, ki fogom adni valamelyik itteni műárussal.

Az orosz készülétek roppant sensatiot tettek itten. Kisseleff az

itteni Spanyol követnek, ki tudakozódni ment hozzá, azt válaszolta „je vous affirme que je n'en ai pas la moindre connaissance.“

A Toscanai ideiglenes kormány úgy látszik rosszul működik, erélytelen és feladata alatti. — Ugy hallom már fordultak elő nehézségek a francia és szárd parancsnokok közt.

Hiv szeretettel

SZ.

38

Genova, 1859 május 21.

KLAPKA KOSSUTHNAK A MAGYAR KÁTONÁKHOZ
INTÉZENDŐ KIÁLTVÁNYRÓL.⁸⁵

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Hochgeehrter Freund,

Ich bin in einer wahrhaft fieberhaften Aufregung; dort am Po schlägt man sich bereits herum und wir haben noch immer kein Wort an die ungarischen Truppen gerichtet. Man dräng gestern in uns etwas zu thun und da wir ohne uns unfreundlich zu zeigen, dies unmöglich verweigern konnten, so setzte Laczi einen Aufruf auf, den ich mit Perczel unterschrieb und der heute über die Gränze geschafft und vertheilt werden soll.⁸⁶ — In diesem Aufruf wird den Truppen angekündigt dass sie demnächst a' nemzeti választmánytól die weitem bündigere Weisungen erhalten werden.

Die Geldeingabe haben wir vorgestern gemacht — morgen oder übermorgen hoffen wir die verlangten Beträge zu erhalten und dann soll es unser Erstes sein Ihnen mein verehrter Freund das verlangte zuzusenden.

Unumgänglich, ja *unumgänglich* nothwendig ist es, dass die Missionen nach Jassy und Bukarest sich sogleich auf den Weg machen. Zeitversäumniss kann dort Unheil bringen. — Gestern erhielt ich Briefe, dass die Österreicher in Siebenbürgen wieder das Spiel von 48 aufnahmen. — Wir müssen sobald als möglich die Gemüther beruhigen und sie über den wahren Stand der Dinge aufklären.

Gestern griffen die Österreicher mit 15.000 M. Casteggio u. Montebello an, und wurden von der Division Florenz mi Verlust zurückgeworfen. Auf seite der Alliierten 500 Mann todte und verwundete. — Unter den Todten General Beuret, zwei Chef d'Escadrons u. mehrere Offiziere. — Die Piemontesische Cavallerie hat sich äusserst gut gehalten u. verlor mehr als 200 Mann mit dem Obersten des Regiments. —

Dreihundert Gefangene, welche die Alliierten machten, wurden nach Alexandria geschafft wo ich sie von unsern Offizieren morgen

⁸⁵ A kiáltványt Kossuth kiadta Ir. Em. I. köt. 344—45. 11.

⁸⁶ Perczel Mór (1811—1899) honvédtábornok az 1849 tavaszi győzelmes hadjárat vezére a szerbek ellen. Világos után Törökországba, majd Angliába ment. 1859-ben a háború híre Jersey szigetén érte, ahol családjával megtelepedett.

über manches befragen lassen will. Von den unserigen ist noch Niemand herüber gekommen. Wir haben zu spät begonnen — es war aber immer meine Meinung, die Ereignisse warten nicht auf unsere Kalkül sonden brechen sich selbst Bahn. — Deshalb bitte ich zu trachten sobald als möglich hieher zu kommen.

Der briefliche Verkehr ist zu gefährlich als dass wir ihn noch lange so fortsetzen könnten.

Hüthen Sie sich mein verehrter Freund vor allen Personen, die sich Ihnen nähern, man kennt schon wieder jeden Schritt den Sie thun, so wie man alles wusste was Sie bisher gethan.^{86a}

Senden Sie niemanden mehr, ich bitte sehr, nach Ungarn, bis wir nicht hier vereinigt sind und unsere Beschlüsse gemeinschaftlich fassen können. Die Leute im Lande werden sonst ganz konfus gemacht.

Ich muss morgen wieder nach Turin in Sachen unserer Legion. Wenn doch wenigstens diese Geschichte bereits geregelt wäre um unsere Offiziere nicht als Abentheurer ercheinen zu lassen.

Mit dem herzlichsten Händedrucke stb.

GYÖRGY

Ist Figyelmessy⁸⁷ sicher? ganz sicher?? Vigyázzunk az Istenért! Wir bitten uns die beiliegende Proclamation sobald sie von Ihnen zweckmässig zugerichtet worden, zum drucke übersenden zu wollen. — Laczi wird morgen schreiben, er lässt vorläufig sagen, dass er alle ihre Aufträge vollgezogen. Erhielten Sie seinen turiner Brief?

Hive

K.

Die von mir u. P. unterzeichnete Proclamation ist ein Avis und weiter nichts — daher ich Sie bitte sich nicht daran zu stossen. Laczi hielt seine Unterschrift für überflüssig, und wir theilten seine Ansicht.

^{86a} Osztrák zsoldban álló magyar kémek, törökországi tartózkodása óta (Jasmagy Gábor, Kovács Pál, stb), nem egyszer Kossuth bizalmába férkőztek. L. Hajnal István; *A Kossuth-emigráció Törökországban*, Budapest, 1927. — Az osztrák kémszervezet módszereiről fontos adatokat közölt Kempen rendőr-miniszter naplói alapján Tóth Árpád *A Kossuth-emigráció bukásának igazi háttere* c. cikkében (Katolikus Szemle 1935, 363—366. 11.) Ő hívta fel a figyelmet Rosdolskyj R. *Karl Marx und der Polizeispitzel Bangya* (Review for Social History II., Amsterdam 1937, 229—245. 11.) c. értekezésének a magyar emigránsok szélsőbaloldali kapcsolatait megvilágító adataira, valamint A. Vandermeulen 1862 ben Berlinben megjelent könyvére is (*Enthüllungen aus der höheren Region der politischen Spionage in Berichten eines ungarischen Judas Iscariot*. Századok 1939, 142—43, 518—20. 11.) és kifogásolta, hogy a „magyar emigráció baloldali, kommunista kapcsolataival, amelyek különösen az ötvenes évek elején voltak élénkebbek, eddig történetirodalmunk még nem igen foglalkozott.”

⁸⁷ Figyelmessy Fülöp (1820—1907) honvédőrnagy. Kossuth-ot, mint szárnysegéde, ő kísérte 1859-ben Londonból Olaszországba.

39.

Genova, 1859 Május 21.

PERCZEL TÁBORNOK KOSSUTHNAK.

O. L., N. M. Kossuth-ir,

Hôtel de France.

Édes barátom,

Kimondhatatlanul jól esett keserüségteli lelkületednek leveled. Már félek, hogy midőn a virradásra én is előlépek tíz évi tétlenség-ből egész valóm drága Honunk szolgálatára felajánlani, ez nem fog olyanak elismertetni 's úgy fogadtatni, mint mi lelki sebeim béheggesztve képessé tenne bizalmas 's erőtellyes közremunkálásra.

Hála az égnek elérkezének hajdani boldog 's dicső napok emlékeit felébresztő baráti érzelmek teli soraid: mert már vadúl idegenül kezdém érezni magamat 's arról tanakodék vallyon nem é ilőbb lenne ismét zugomba visszazökní.

Igy azonban telyes erővel küzdeni fogok, hogy hazug, keserű kísérletit legyőzve honfitársimnak barátságot, bizalmat ajándékozva sikert 's áldást szerezzek az ügyek legszentebbjének.

Ügyünkről mit sem irhatok; készség van, lesz minden részről, hiszen őszinte, mert érzélgésen túl szükségből veszi tápját.

Felette kötelezel családomról emlékezéseddel. Igen aggódunk, hogy leveleink elakadnak, mert még ide nem kapék semmi hirt. Félek, hogy Honról nem csak el lesz zárva minden forrás, sőt még rokonink is kezdik majd zaklatni. Hírlik, hogy sokakat már internáltak. Mielőtt indulnál légy szives tenni, mi kívánatos.

Tiszteletem nődnek. Isten Veled, barátod

PERCZEL

40.

[Páris], 1859 május 21.

IRÁNYI DÁNIEL KOSSUTHNAK ARRÓL, HOGY MEGBIZÁSÁBÓL GENOVÁBA UTAZZÉK.

O. L., N. M. Kossuth-ir,

M. áthozta levelét. Szerzek néki útlevelet.

Habár van még dolgom, mégis elmennék Genuába ha Ön szükségesnek tartja, de micsoda czim alatt fogom ellensúlyozni azokat az urakat? Bizottmány tagja nem vagyok, legalább nem döntő szavazattal 's kérdés ha akarnak-e bizottmányi ülést tartani 's engem arra meghívni, de kérdés ha van-e joguk ilyet tartani Ön nélkül. Mint Ön megbízottja nem léphetek fel, mert avval őket bántanók meg, a helyettesítést pedig Ön maga nem fogadta el. A' főfóurakkal nem vagyok ismerős 's így ez uton se tehetnék semmit. Legfelebb tehát magán információ útján tehetnék valamit, ha ugyan el nem titkolnák előttem a' mit tesznek. — Van ezen kívül más nehézség, az hogy nincs pénzem sem arra, hogy itten mozgóvá legyek, sem útra való. Az L.-nek mai napon elküldendő ötezer frank levo-

nása után mindössze 50 frank marad hátra a pénztárban, sőt annyi sem, mert levél 's kocsiérré is már elment egy pár frank.

Meg tetszett kapni a' tegnap előtt küldött három levelet? Kettő Genuából jött.

41.

Genova 1859 máj. 22.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK SÜRGETVE
GENOVÁBA-ÉRKEZÉSÉT.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves tisztelt Barátom.

Ide mellékelve küldöm neked a herczeg ajánló levelét Persignyhez,⁸⁸ minek következtében Te, mihelyt azt átadod, remélem elég confidentialis rapportban leszel vele. — A financiális dolgokra nézve is elintéztünk már mindent, Pietri elvégzendi a többit — e napokban tudositandlak az eredményről. Azt hiszem én is, hogy még most idő előtti a hazába ágenseket küldeni. Be szükség volna, hogy mindenről beszéljünk! Nehezen várom ide jöveteledet. Igen igen szükséges vagy itt már most is, azt hidd el nekem. Nagy baj volna, ha ide jövedeled e hónap végénél tovább késnék. Isten veled! stb.

LÁSZLÓ

42.

Genova, 1859 május 26.

KLAPKA GYÖRGY KOSSUTHNAK JELENLETÉT SÜRGÖSEN
KÖVETELŐ ÜGYEKRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

In Eile

Hochgeehrter Freund,

So eben erhalte ich Ihr Schreiben vom 19. in welchem ich einige Vorwürfe finde die mich wahrlich ungerecht betreffen.

Ich habe alles gethan was in meinen Kräften lag um unser Wirken zu erleichtern und auf Grundlagen zu stellen die uns, wenn auch keinen sichern, doch wahrscheinlichen Erfolg verheissen. — Wenn wir trotzdem noch hie und da auf Schwierigkeiten stossen, so ist es weil unsere Freunde von ihren eigenen Angelegenheiten so sehr in Anspruch genommen sind, dass ihrer Aufmerksamkeit leicht manches entgeht, was uns betrifft. — Über ihren guten Willen dürfen wir uns nicht beklagen: sie thun alles was wir von ihnen verlangen u. werden es auch in der Folge thun.

Laczi schrieb gestern nach Turin um die Angelegenheit der Pässe in Ordnung zu bringen. Sie selbst betreffend glaube ich ist es besser wenn Sie unter fremdem Namen hiher kommen, weil Sie sich sonst auf der Reise manigfachen Unbequämlichkeiten aussetzen

⁸⁸ Persigny herceg (1808—1872) londoni francia követ.

dürften. Übrigens werden wir trachten Ihnen auch einen Pass auf ihren eigenen Namen zukommen zu lassen.

Für Geld haben wir gesorgt. Laczi wird die Übersendung besorgen. Für den Augenblick 30.000 fr. wovon 25.000 à conto der 50 taustnd für Sie und 5000 für diejenigen die Sie hieher senden wollen um später in Serbien u. den Fürstenthümern verwendet zu werden.

Regelmässige Rapporte sind *unmöglich*, wenn wir nicht die ganze Welt von unserem Wirken in Kenntniss setzen. — Mögen Sie stäts vor Augen behalten, dass sämmtliche unsere Briefe erbrochen werden. — Wir müssen uns kurz fassen und können Sie nur im Allgemeinen au courant der Dinge halten; die Berathung der Details behalten wir uns zu ihrer Rückkehr vor. — Seien Sie übrigens vollkommen beruhigt, wir thun sicher nichts was gegen unser Interesse ist, beschränken uns überhaupt auf ein provisirisches Wirken, um nicht später wieder niederreissen zu müssen was wir jetzt aufbauen.

Von abgesonderten Dispositionen sind nur die getroffen worden, welche die Zustände dringendst erheischten. Es versteht sich von selbst, dass in so ernsten und entscheidenden Momenten, wie es der gegenwärtige ist, jeder versäumter Augenblick ein Vergehen an der Sache ist und dass es wegen jeder Kleinigkeit uns nicht immer gestattet ist früher von London Ihre Billigung einzuholen. Ein kräftiges einheitliches Wirken, mein hochverehrter Freund, wird jedenfalls erst dann möglich werden, wenn Sie selbst hier angekommen, daher ich wiederholt bitte, sobald Sie Ihre Agitation beenden, sich hieher auf den Weg machen zu wollen. — Dies ist um so nothwendiger als sich auch bereits wieder verschiedene Pretensionen erheben und diesen ein Ziel gesetzt werden muss.

Was unser Wirksamkeit als Comité betrifft, so glaube ich, dass wir wohl nie Glegenheit haben werden uns zu entzweien, weil wir sämmtlich von demselben Gedanken beseelt und geleitet werden. — Wenn ich manchmal etwas freier und offener spreche, so wollen Sie mir dies zu gute halten. Ein zehnjähriger Aufenthalt unter freien Menschen u. in einem freien Lande wie die Schweiz hat dazu beigetragen meine Gesinnungen wo möglich noch unabhängiger als früher zu gestalten, in mir aber auch das Pflichtgefühl befestigt, meinen Willen stets dem Interesse der Sache zu unterordnen. — Von meinen Pretensionen und Velleitäten haben Sie, mein verehrter Freund wahrlich nichts zu befürchten. Sie können auf mich zählen, so wie ich auf Sie zählen zu dürfen glaube. —

Die serbische, kroatische, wallachische Angelegenheit wollen wir hier gleich nach Ihrer Ankunft in Ordnung bringen. Eben so wie Vetter, der übrigens keinerlei Ordre, sondern bloß die Nachricht von mir erhielt dass das Comité über seine Verwendung entschieden hat.

In einigen Tagen, wenn sich die Österreicher nicht zurückziehen, kommt es zur Hauptschlacht. — Ich reise morgen in einer wichtigen Angelegenheit nach Florenz. — Trachten Sie sobald als möglich zu kommen. Ihr getreuer

Genova, 1859 május 28.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK UTLEVELEKRŐL ÉS ANYAGI
ÜGYEKRŐL.

Sk. levél; O. L., N. M., Kossuth-ir.

Kedves tisztelt barátom,

Az útlevelek dolgában eljártam, 's reményelem, hogy ez el van már igazítva, 's a Szárd követségeknél akadály nélkül fognak ezen-túl kiszolgáltatni az útlevelek azon honfitársainknak, kik Piemontba szándékoznak. Az eddigi akadályok is csak confusioknak tulajdoníthatók.

A Persigny grófhoz intézett ajánló levelet reményelem vetted 's már azolta folytonos és confidentialis összeköttetésben vagy vele.

Angolhonban fölségesen indítottad meg az agitációt. Igen nagy hálával vannak ezért irántad az illetők. Telegraphi hír szerint a Moniteur egész kiterjedésében adta a Londoni (a Lord mayor előnktele alatt tartatott) meetingen mondott beszédedet. Ez roppant sensatiot fog csinálni világszerte. — Működésedről jelentésemet személyesen tettem a rokonnak,⁸⁹ 's a nagy úrral is közölttem a főbb dolgokat Péter⁹⁰ uram által. Pénzt annyit mennyit kívántunk, nem adtak, ismét csak 50.000 francot assignáltak a hónap végéig, mi persze igen közel van. Ez nem jó akarat hiányából ered, csak abból, hogy az illető cassa rögtön néhány napra megürült. Jövő hónap elején ismét kérhetjük a mire szükségünk leszsz, s ők nem teendnek nekünk akadályt. 30.000 francot küldött neked tegnap Puky⁹¹ reményelem ezzel mobilisálhatod magadat, és juthat belőle talán egyéb költségekre is, miket a' pillanat igényel. Itt vehetnéd aztán föl a 250.000 franknyi költsön hátra lévő részét. Nem? — Kérlek jöjj minél előbb, ittléted nagyon szükséges. Sok magyar érkezett e napokban ide, erről tudom Ihász körülményesen tudósított. Mogyoródy és Vörös⁹² épen most érkeztek meg. Czetz már több napok óta. Szeretném ha már itt volnál akkor, mikor Czetz számára *instructiót* kellend kidolgozni, mert a levél útján értesítés sok időbe kerül; s *instructiót* természetesen nem adhatnánk nélküled. Hát Ludvigh hol van most? Elment már Londonból? Különösen arra figyelmeztetek, hogy az 1.200 font sterlingnek, mit Puky küld, még ezen levél érkezte előtt kell kezedbe jutni. Ha nem jutott volna oda, úgy telegraphirozz azonnal ide Genuába Hôtel de France, akár az én nevem,

⁸⁹ Napoleon Jeromos herceg.

⁹⁰ Pietri szenátor.

⁹¹ Puky Miklós 1848—49-i kormánybiztos (1806—1887) 1855-ben Genfben telepedett le és könyvnyomdát alapított. 1859-ben ő volt a Nemzeti Igazgatóság pénztárosa.

⁹² Ihász Dániel (1813—1881) honvédezredes, Kossuth hű kísérője és barátja az emigrációban. 1859-ben az olaszországi magyar légió első dandárának volt parancsnoka — Mogyoródy Adolf őrnagy, Vörös Sándor százados,

akár a Pukyé alatt. — De lehetlen, hogy elveszzen illy küldemény. Váltót küldött Puky és chargeálta levelét.

Tisztelettel stb.

T. LASZLO

44.

London, 1859 máj. 29.

KOSSUTH IHÁSZNAK OLASZORSZÁGBA JÖVETELÉNEK
FELTÉTELEIRŐL.

Sk. levél; O. L., N. M, Törzsanyag,

Kedves Barátom!

Nem érek reá Mednyánszky által írni sokat. Köszönöm leveleit. Kérem folytassa. Hogy sem huszár sem baka, az értem hogy nyugtalanná teszi — de azt mondom „nyugalom“: Nem a Legionarius-Condottieri szerep a mi ügyünk sarka. —

Bevégezvén agitatiomat itt, nagyon mennék Önökhöz. Nagyon — de titkon mint a tolvaj nem megyek, ettől tilt ügyünk érdeke. Három kell a menetelre: pénz, passus, meghívás a hatalmaktól. Kapjam ezt ma, holnap megyek.

Mindenesetre irok 's telegraphálok mert ügyünk kívánja, hogy egy kis lármával történjek a kiszállás — különben hiában proclamálunk, nem lesz sem baka, sem huszár.

Fontosnak tartanám, ha egyikök-másikok a főhadiszállásokon szétnézne, mint igazolja a tapasztalás az ujdonságokat 's ha egy 's más fontos szolgálatot tehetnének, bizony sokat használna ügyünknek.

Ujságokat küldtem Manchester, Bradford, Glasgowból. Nagyon szívesen tudakozódtak Ön felől.

Nóm, gyermekeim testvéries érzéssel köszöntik. Én ölelem változatlan meleg barátsággal.

KOSSUTH

Kiss Miklóst köszöntöm. Igyekeztek, hogy Gyuri és Laczi közöljék vele a levelet, mit ma írtam nekik. Vannak benne némely dolgok, miket Önöknek is jó volna tudni. De nincs időm írni.

45.

London, 1859 május 31.

KOSSUTH TELEKI LÁSZLÓNAK A MAGYAR RÉSZVÉTEL
FELTÉTELEIRŐL.

Tanárký másolata. O. L., N. M, Kossuth-ír.

Másol. No 2.

Teleki Lászlónak, Genuába

Kedves Barátom,

Tegnap (hétfőn) expediáltam Mednyánszki alezredes által hozzatok 1-ső számmal jelölt leveletem, melyben megírtam, minő alapon vélem a' haza érdekét szemem előtt tartva szabadnak, hogy Olaszthonba menjek.

Ma egészen váratlanul Perczel Móricz toppant be hozzám.

Váratlanul mondom, de félretéve ez alkalommal (ámbar nem lesz mindenkorra félre tehető) a' mit személyemet érdeklőleg közbejött csodáltságok iránt említett — minden a' mit közügyi tekintetben mondott, megerősített azon meggyőződésben, hogy azon út, melyet Mednyánszky által írott levelemben felvettem, 's neki szóval is lélkére kötöttem, az egyedüli melyet követnünk kell, melyet követnünk szabad, hacsak magunkat nevetségesen elmálasztani, hazánkat pedig végtelen szerencsétlenségbe sodorni nem akarjuk.

Nézetem ez: A' ki hazánkat puszta diversio végett vérbe fulasztani akarná, a nemzet átkát érdemlő áruló volna. — Nekünk francia sereg kell; nekünk az kell, hogy a' hatalmak magokat hazánk ügyével identificálják. — Egy puszta legionarius condottieri szerep mások javará, nem azon szerep, melyet mi elvállalhatunk, melyért csak egy csep magyar vért is ontanunk szabad.

Ezekben egyetértesz. — Aggódo lelkemnek nagy megnyugtására szolgál visszaemlékezni azon jellemedet hiven tükröző határozott nyilatkozatodra, melyet tőled Párisban hallottam.

Egyetértett Klapka is.

Ezen vezéreszme az én iránytűm. A' felé kell hajlitanunk minden lépést, kicsit mint nagyot. Ezért javasoltam a király által kibocsátandó decretumot. Ezért ragaszkodtam és ragaszkodom ahhoz, hogy proclamatiot csak akkor bocsássunk ki, ha a hatalmak meg egyeznek hogy azt mondhassuk: „szövetségeseink — velök kapcsolatban jertek a' haza megmentésének dicsőségében osztozni“ — ezért insistáltam és insistálok annak, hogy meghivassam, 's nyilvános megjelenésemmel a hatalmak magokat identificálják. Ezért kívántam még csak azt is, hogy tiszteink a főhadiszállásokra menjenek, miszerint a magyar egyenruhá nyíltan activitásban tűnjék fel.

Az impressió melyet minden genuai levél, akár kitől jött — Gyuritól mint másoktól — reám tön, olyan volt, hogy ösztönszerűleg éreztem, hogy Ti ottan „fausse position“-ban tartattok, 's aggódní kezdék, hogy ezzel a' titkos diplomatiának ('s közte alkalmasint a Downing Streetnek is) nagy köze van.

Ez veszélyes, ez aggasztó állapot. Az tellyességgel nem áll, hogy a hamis állás béketürelmes elfogadása, 's a csititgatás, a' kérlelés, a' kicsinyes hátratételek tűrése majd lassan lassan elébbre vezet, 's utunk nehézségeit kiegyengeti. Nem, — süllyeszt az; hátra lők — elmállaszt — végre ott találjuk magunkat hol a Lengyelek voltak a crimeai háború alatt, — s ellöketünk mint a nedvefacsalt citrom. Nagy befolyások állanak annak útjában, hogy a' hatalmak azzal mit a' diplomatia „forradalmi elemeknek“ nevez, magokat identificálják. Csak túlsúlyú érdekek vihetik reá, hogy tegyék. Ha megvan ez érdek, nem compromittálunk semmit, ha velünk identificálásnak szorosán insistálunk; ha nincs meg az érdek, vagy gyengébb mint az akadályozó ellentekintetek, a' nem insistálás által tért veszünk, magunkat compromittáljuk, hazánkat csalváarakozásokba korbácsol-

juk, kalandorokká válunk, 's magunk készítjük elé a percet, hol kisasajtozva belőlünk minden kis avantaget — eldobjanak — 's hogy fogunk akkor állani a világ! a história előtt!

En belőlem már csavartatott ki egy kis avantage — nem is kelene kicsinek neveznem — értem az itteni agitatiót. — Nagy áldozat, — tudtam, hogy az lesz; de vigasztal az, hogy csak személyes lehet. Menjünk egy lépéssel tovább a' nélkül, hogy az ügyünkeli identificálást nyernénk viszonyzatul — hazánké lesz az áldozat, — 's ezt már nem szabad engednünk.

Nem győzők eléggé örvendezni, hogy ösztönöm ezeket sejteté. Innen Mednyánszky általi levelem.

'S ime 24 órával utánna jó Perczel. A' mit az ügyre nézve jelentett — ide jó ki:

A' Décretumot⁹³ még mindég nem adták ki. — de a' nélkül, hogy csak ezen biztosítást is megadnák, sürgetik, hogy mi invitáljuk az átjövetelt.

Tiszteinknek meg nem engedtetik a császári hadszállásokon lenni — a' magyar egyenruhát nem akarják ott láttatni.

Bethlennek ott hová küldetett fogadtatása visszariasztó.

Sem Te, sem más közülünk a Cs.-ral nem szállhatott.

A Piemonti kormány kitérőleg felelget, 's nehézségeket emleget.

A herceg maga akarná a' dolgot, de nincs semmi hatása, mert távol van, nem hathat a határozó gondolatra. Innen habozás, — iránytalanság — 's a' Roumán és Szláv elemekkel iniciatíva gondolatjairai vissza-visszatérés. — —

Barátom, ezek aggasztó dolgok! S im jó a telegramm, hogy Gar[ibal]di Tessinbe szorult. Hiszen, hinni akarom, hogy hamis hír — de ha mégis igaz volna, úgy elhagyatott; 's ez bizonyos jele volna, hogy a forradalmi elemek ecartirozását kivitte a' titkos diplomatia... s akkor? — jó éjszakát szegény magyar!

Mi mind ezekből a tanúság? Az édes barátom, hogy ha azon meghívást, melyet Mednyánszky általi levelemben irtam, nem adják, — nem csak nekem nem lehet oda mennem, hanem nektek is alkalmasint tanácsos lesz onnan eljöni.

En a' hatalmak' jó szándékát nem veszem kétségbe; de attól tartok, hogy a' küldiplomatia által utjukba gördített akadályoknak (hibásan) több fontosságot tulajdonítanak mint a haszonnak, melyet a mi ügyünk felkarolása ígér. Tévednek, — mert Anglia' kormányát éppen csak a' mi irántunki népsympathia által tarthatnánk sakkban. 'Soha azon osztrák seregek, melyek Bavárián által marschiroztak, Olaszthonba küldettek, úgy a' német neutralitás már meg van törve, 's a mi mellőztetésünk nem fogja a' velőki conflictust eltávoztatni.

Ha az általam kívánt meghívásra azt mondják: „még nincs ideje” — úgy hát minek oda csődíteni annyi tisztet? — 's mi minek költjük a pénzt hiában?

⁹³ A magyar légió felállításáról szóló, rég megígért, királyi dekrétumot.

En tegnap kaptam az ezer font Sterlinget magamnak kölcsönül, 's 200 fontot egyéb költségekre.

Az ezer fonthoz nem nyúlok még választokat nem veszem — 's ha rosszul üt ki a' válasz — levonva a meetingek költségeit — visszaküldöm, 's megírom M. országba a' dolgok balfordulatát, nehogy az illúsiók meggondolatlanságra vezessenek. Mert bajba semmi esetre nem engedem, nem engedhetem a' Nemzetet sodortatni.

A 200 fontból 100-at Vetternek adok, miután már fel van lár-mázva, hogy állását felmondta; ámbár ugyan nem tudom mit fog ott csinálni, ha még a sereghez sem eresztik. Azonban a' herczeg seregéhez tán csak csinálhattok utat neki — azt hiszem nem igen kaphatna ügyesebb embert maga mellé.

A megmaradt 100 fontból 50 fontot adjutánsomnak, Figyelmessy őrnagynak adok szenelési segítségül. Az utolsó 50 fontról még nem rendelkezem.

A' mint a dolgok állanak, még ha mennék is, azt tartom, nem kell kezdetben szaporítani a' személyzetet a' legszükségesebben felül; — azért orientálni kívánom magamat a' teendők eránt, 's még Tanárkyt is csak egy pár héttel későbbeni fogom magam után kéretni. Mindnyájunknak szemünk előtt kell a' gazdálkodást tartanunk, különben megsokallják a' látszatot nem mutató költségeket a' hatalmak.

Azt is kívánám tudni, valyon a Genuában lévő tiszték húznak-é gage-t vagy magukéból élnek? Ha így, hamar kifogyunk; ha pedig mi fizetjük, úgy bizony hamar kimerülünk a forrásból, 's nem marad a' lényeges készületekre pénzünk — melyek közt egy bankjegy apparátus a' legszükségesebb, a' legnélkülözhetlenebb — pedig ez maga száz meg száz ezrekbe fog kerülni.

Hallom, hogy Klapka Toscanába ment. Ha eltalálok menni, alkalmasint a' mi működési helyünk sem maradhat soká Genua. Ott bizony nincs semmi teendőnk.

Ha visszajő Klapka légy szíves e' levelet vele közölni, 's ismét és ismét kérlek, találj módot a Cs.-ral szólni; a herczeget pedig különösen cultiváld — mond neki, hogy ő benne bízunk ügyünkben — az ő bennei bizalomból hoztam meg a nagy személyes áldozatot, hogy magamat agitatióm hangulatával a' legnagyobb kellemetlenségeknek kitegyem. Használja fel befolyását annak kivitelére a' mi czélba vétetett, — különben nyomorúságos fiasco lesz az egész háborúból. Nagy dolgok nagy határozatokat kívánnak.

S most Isten áldjon. Vagyok és maradok stb. KOSSUTH

P. M. azt beszéli, hogy Gyuri Steinnek⁹⁵ írt 's invitálja. Ezt nem hihetem, nem hiszem. No csak ilyen emberek kellenének még. Kérdezd Türt, mutathat tőle egy szép levelet. — Már eddig is kell rósta a' főszálláson — különben hanyat-homlok rohanunk az 1849.-iki írtózatosságokba. Hát még Stein!!

⁹⁵ Stein Miksa br. (1810—1860) honvédezt, menekülése után Viddinben mohamedán hitre tért és a Ferhad pasa nevet vette fel. Az emigránsok árulónak tartották és nem érintkeztek vele.

Genova, 1859 május 31.

IHÁSZ DÁNIEL KOSSUTHNAK A GENOVAI ÁLLAPOTOKRÓL.

Sk. levél; O. L., N, M, Kossuth-ir.

Aqua Sola, Salita de'Capuccini No 31.

Mélyen tisztelt Kormányzó Úr!

Felolvasásai itten nagyban megtették az ő hatásokat, s úgy hiszem, hogy azok csak jót tettek.

Sajnos, hogy apáinktól örökölt betegségből még most sem gyógyulhatánk ki, és hogy még most is sirálódunk egyik költőnk mondanása alatt „Átok szálta meg a' magyart, mert az soha együtt nem tart.” Laczi Gyurira mindig gyanús szemmel néz, 's utolsónak állása igen nehéz, — Moritz az egész magyar menekült testet, de magát a magyar hazát is irányában árulónak declarálta, 's annyira felbőszült, hogy sátorfáját összeszedte, elment Turinba Cavourhoz 's onnét Jersey-n át Americába; szerencsés utat szegény boldogtalanoknak. Hogy Turinba mit referált még nem tudjuk, de Laczinak tegnap már oda kelle utazni, 's holnap onnét visszatérendő. Gyuri, Gergely és Miklós egy pár nap előtt elmentek Toscanaba, még tőlök nem kaptunk tudósítást. Ha egyszer Korm. úr itt lesz, minden a rendes kerékvágásba fog ismét menni. Azért adná az Isten, hogy mi előbb ide tarthasson. De minekelőtte megindulna Korm. úr, írjon Párisba Irányinak, hogy málhája végett előre lépéseket tehessen 's hogy úgy ne járjon, mint én, ki holmimat most sem kaphattam meg, noha Veres és Mogyoródi már megérkeztek. Hogy hol lehet a hiba, meg nem foghatom; — de reménylem, hogy ma vagy holnap meg fogom kapni.

En rajtam mintha az Isten átka volna. Midőn Korm. úr szállását kivettem 's aztat mások jelenlétében újra jól megszemléltem, egy sötét gráditson szörnyet estem le, és daczára a gondos borogatásoknak, csakis ma használhatom újra kezemet. No de az a megnyugvásom van, hogy olly szállást leltem Korm. Úr számára, hogy jobbat telyes lehetetlen lett volna. A városban van és még is regényes a' köre, a' csalogányok éjjel nappal folyvást csattognak, a' paták zúgása kíséretében. A szállás magában már jobb nem lehet, de nem Villa, a' második szomszédja Kormányzó úrnak a Muszka Consul a kétfejű sassal. Ügyünk szunyad, de csak azért, mert nincs aki ébressze, szinte látom, hogy fel fog Korm. Úr megérkezéével lobbanni.

Arra az egyre kérem Korm. Urat, hogy tudósítson, hogy ittem mikor fog megérkezni, hogy illendően fogadhassuk, 's az ujságok által tudathassuk a néppel.

Nékem és Miklósnak aligha Korm. Úrral együtt lesz szállásunk, mert a jelen benlakó nem igen készül kimenni.

Dohányt Londonból mennél többet hozzon magával, mert itt nem kapni olyant.

Már beléfáradt kezem az írásba, egyébiránt úgy vagyunk, hogy mi itten úgy szólván a' színhelén, legkevesebbet tudunk az érdeklő ügyekről.

Az én Istenem áldja meg Kormányzó Urat, 's kérem a Nagyságos Asszonytól 's Vilma kisasszonytól forró kézcsókot 's a fiúknál baráti üdvözlétemet jelenteni.

Még egyszer az Isten áldja meg Korm. Urat, 's tartson meg továbbra is tapasztalt szivességébe és barátságába. Maradok holto-
míg a változatlan
IHÁSZ

47.

London, 1859 június 1.

KOSSUTH LAJOS IHÁSZ DÁNIELNEK A MAGYAR ÜGY
ÁLLÁSÁRÓL.

Sk. levél; O. L., N, M, Kossuth-ír.

Kedves Barátom!

Vettem Május 28.-kai levelét is.

A szállás iránti gondoskodását nagyon köszönöm. — A szükségesek ezek: Egy szoba, hol a segédszemélyzet dolgozik 's a látogatók várakoznak. Egy dolgozó 's egy háló szoba nekem. Egy szoba Figyelmesnek, egy Irányinak, egy Tanárkinak⁹⁵. 's egy a legénynek (ha lesz). Legfeljebb még egy ordonnanz szoba kellene, de szükségből a legényé megjárja e célra. Ezeket úgy látom el lehet intézni a szállásban mellyet fogadott. Azért d'accord. — Nem kell három hónapra fogadni. Düljön jóra vagy balra ügyünk, 3 hónapig nem lebzselhetünk Genovában. Ha fizetni kell a szállást, kérje meg Puky nevemben, hogy előlegezze.

De biz az fájdalom még korán sem bizonyos, hogy én Genuába megyek — bár agitációm itten nagy sikerrel bevégezve — égek a vágytól oda mehetni.

Hazánk ügyét ölmém meg, ha megegyezném hogy (a mint kívánják) titkon mint egy tolvaj szarka lopódzam oda. — Nekünk nem az a szerepünk, hogy Condottieri legionariusokat játszunk (à la Lengyelek Crimeában), nekünk hazánk a cél. Azért az én oda jövelelemnek úgy kell történni (vagy nem történik), hogy a hatalmak általa ügyünkkel identificáltassanak. — Ha nem, nem.

Azért kívánom, hogy mind a két kormány adassa tudtomra, hogy oda menetelemet óhajtják. Nekem meghívás kell 's utlevél saját nevemre.

Ezt megirtam Klapka 's Telekinek Mednyánszki által. — Ismétlem az ide zárt levélben, mellyet olvasson el, ragassza le a borítékot 's kérem adja át Telekinek. — Ennek elolvasása ismétlésektől ment fel.

Ezenkívül Mednyánszky általi levelemben még illy formán irtam: A kormány még sem adta ki a decretumot — ez borszasztóan aggasztó jele annak, hogy tartózkodnak — félnek — velünk mago-

⁹⁵ Kossuth gyermekeinek tanítója Londonban.

kat engagierozni — s így semmi biztosításunk nincs még csak arra is, hogy akik át jönnek nem fognak elhagyni 's vándor botra jutni — 's még is azt kívánják, hogy proclamatiokat bocssássunk! — De így bizon nem játszunk. — Nagy hiba volt Perczel és Klapkától egy előleges illy lépést tenni, mellyről előre tudható hogy nem lesz sikere. Ki játszottak egy tromfot, — már csak egy van kezünkben — az én nevem — ha ezt is eljátszuk hiában — el mehetünk aludni.

Én meg mondtam a Nagy Úrnak s rokonának, hogy Proclamot csak akkor bocsíthatunk ki a midőn józanon várhatjuk, hogy sikere lesz. Mikor várhatjuk ezt? Akkor, ha így szólhatunk: jertek! a hatalmak felkarolják hazánk ügyét, a honnak szüksége van a vitéz karjaitokra — siessetek a megszabadítás dicsőségében osztozni — haza vezetünk. — Így kell szólhatnunk, különben 's más érdekért egy Magyar sem mozdul.

Vélik e már a hatalmak, hogy így szólhatunk? Ha igen — mondják meg — nyomban megyek 's lesz proclamatio — de mig azt látom hogy a Magyar egyenruhát félnek még csak az előörs vonalhoz közel is eresztetni — addig bizon nem lesz.

Továbbá ha meghivnak 's mert meghivnak megyek, úgy kell érkezésemet rendezni, hogy az készítsen utat a Proclam. hatásának 's adjon nekünk garantiát, hogy ügyünk felkaroltatott. Az eljárás ez volna: Ha megyek, telegraphálok K[jiss] Miklósnak Marseilleből. A meg érkezéskor tömegnek kellene a parton lenni 's éljen. M. ország éljen Olaszhon hangzani. Önöknek egy kormányi megbizottal kellene át csónakázni a gőzöshöz, a csónakon Magyar és Olasz' lobogóval. — Így szállnánk ki, mennénk egyenest a szállásra, ott a kormány megbizottjának kellene a Magyar Zászlót az ablakon kitűzni a nép látára. Így aztán identificálva lennénk az ügyel, így meg volna az ut csinálva a Proclamationnak 's volna baka is huszár is — ha nem, Isten úgy segítjen semmi sem lesz semmiből.

Ezen identificálás, ezen nyilvános ügy felkarolás körül forog a dolog veleje. — Ha azt mondják a hatalmak: „még nincs ideje“, jó, várunk — de idő közben bizon nem játszunk kalandor szerepet.

Az borzasztó hogy a magyar egyenruhát nem eresztik a táborba. Kapnak e már Önök gage-t? Gondolom hogy nem 's ha nem, mit jelentsen ez?

Perczel betoppant nagy váratlanul. — Igaz ő indulatos, de szereti hazáját önzetlenül — s gyűlöli az apró intrigákat, mellyek fájdalom olly szépen megindultak már, hogy az Ön becsületes, tiszta lelke azt még csak sejteni sem képes. De hiszen erről majd teszünk. — Vigyázzának Barátim! s ne tőrjenek megtorlatlanul semmit a mi a régi irtózatot hinárba sodorhatná hazánkat.

Közölje e levelet confidentialiter K. Miklóssal, kit köszöntök. Nőm, lányom szivesen üdvözlök — fiaim csókolják.

Érkezett leveleit külön itt tettem postára. Ez Párisból megy. Testvéri rokon érzettel holtig hű barátja

K.

48.

London, 1859 Június 5.

KOSSUTH LAJOS IHÁSZ DÁNIELNEK KÉTSÉGEIRŐL,
JÖHET-E GENOVÁBA.

Sk. levél; O. L., N. M., 1848—49-es ir.

Kedves Barátom,

Nyitva küldöm az ide zárt levelet. Olvassa el 's olvastassa Miklóssal is, ha már ott van. — Meglátandja belőlle, hogy állnak dolgaink, 's mi nagyok akadályaink.

Igen borús lélekkel vagyok. — Bár csak mehetnék már — de mehetek-e akár mikor is, 's nem magok lesznek e kénytelenek visszajönni?— igen nagy kérdés.

Vetternek adjon szállást ideiglenesen házamnál. — Küldjek-e pénzt szállás bérül? — Vagy van-e magának szüksége? Ha van, ha lehet, igen kérem írjon testvéri bizalommal — testvéries érzelmet kérek, 's testvéries érzelemről biztosítom jó 's bal szerencsében — a sírig.

Borzasztó dolog az a fatális grádics-esés. Csak nem lesz tartós következése? Kérem nyugtasson meg mielőbb.

Családom összesen s egyenkint a legszivesebben üdvözlik. — Ön ölelem testvéries barátsággal

KOSSUTH

49.

Genova, 1859 június 6.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK ÉRKEZÉSÉT SÜRGETVE.

Sk. levél; O. L., N. M., Kossuth-ir.

(4. via Assarotti; 3 ème étage)

Kedves tisztelt barátom,

Tegnapi levelemhez még néhány megjegyzést kell csatolnom, mi abbul kimaradt.

Abban teljesen igazad van, hogy nem idegen, hanem a magad neve alatt kell hogy jöjj; még pedig francia útlevéllel 's a Piemonti követség visájával. Ebben bizonyosan nem lesz akadály. Hiszen magad neve alatt jöhettél volna már akkor is, mikor utánnad mentünk Londonba a' nagy úr egyenes megbizásából. Véleményem az, hogy nem kellene egyezkedés és tehát kérdés tárgyává tenni azt, mi már el van döntve. E szerint azt hiszem, minthogy egyenes összeköttetésben vagy Persigny-vel, mondhatnád neki, hogy küldjön neved alatt útlevelet, azonkívül mi is megmondhatjuk nagyobb biztosítás kedvéért, hogy siessenek meg tenni az intézkedést innen is, miszerint haladéktalanul útlevelet küldjenek neked. Ha megfoghatatlanul ezt tőled, tőlünk megtagadnák; akkor aztán át látom, hogy nem jöhetnél. — De azon esetben aztán én sem maradnék többé itt, 's nem is látnám többé helyét annak, hogy comité alakuljon, a' míg a körülmények jobbra nem alakulnak. Semmi egyebet egyébbaránt

nem látok szükségesnek kikötni, mint azt, hogy saját neved alatt *teljes nyilvánossággal* jöhess ide. Miért kérdezzük meg a nagyúrtól, kívánja-e, hogy a mi dolgunk 's velei összeköttetésünk devoiliroztassék? miután ő már egyszer felelt ezen kérdésre s mondta *à la fin du mois*. Miért tegyük magunkat abba a helyzetbe, mintha e' részben semmi ígéretet nem nyertünk volna. Használjuk azon helyzetet, melybe ők tettek minket. Ha megbánták volna a' mit tették, jogunk leszsz panaszkodni megcsalásunk fölött 's ez azokra nézve, kik megcsaltak minden esetre *comprommissioval* járandhat. De ha úgy teszünk, mint ha még semmi biztosítást nem nyertünk volna, akkor őket kedvező, mimagunkat pedig nehéz helyzetbe hozzuk szándékosan. Olly nagy most az Európai diplomatiának béke irányú, localisáló, ügyünkre nézve különösen ellenséges működése! ne nyissunk annak több tért mint a' mennyivel már bir. Böcsös előnyt ad a' *pedum positio*. Erre nézve is áll a táblabírói: *beati possidentes*, ámbár átlátom, hogy *cum grano salis* kell ezt érteni.

Föltésem, ha pillanatra megbánták volna az illetők, hogy veled egyezkedtek 's mi úgy vesszük a dolgot mintha nem egyezkedtek volna, ki tudja, talán elfogadják az előnyt a mit nekik nyújtunk — 's kedvetlen választ kaphatnánk; — de ha ide jössz, akkor minden esetre állani fog az, hogy részükről nyert ígéretek folytán jössz, 's nem bujhatnak ki a kötelezettség alól más képen, mintha azt mondják: vissza vesszük szavunkat, ezt pedig nehéz mondani.

A' mi Genuában fogadtatásodat illeti, kár volna azt előre arrangirozni, az, tudom, hogy minden kikötés és rendezés nélkül elég fényes leszsz. Már most is várnak a Genuaiak, 2-ik júniusra mondták idejöveteledet, minden ember kérdezi tőlünk 's a kormány embeireitől is, mikor jössz? Publicitással fog történni idejöveteled, nagy publicitással, devoilirozva leszsz ez által minden, abban nincs kétsegem. —

Mind ezeket fontold meg kérlek, 's ha még is kívánod, hogy azon lépéseket, miket a Mednyánszki által küldött levélben említz megtegyük, ird meg azonnal. Hiszen mi, ha épen akarod, mindent megkísérelhetünk a' mit kívánsz, ha különben nem jössz, kénytelenek is leszünk megkísérelni, ámbár ezen kísérletek káros következéseitől igen félek. Ha kérdezeszsz, meg vagyok elégedve itteni helyzetünkkel? azt kell felelnem, hogy nem — de épen azért kívánom, hogy siess: 1.-ször, hogy ügyünk előmozdításának akadályait egyesült erővel hársítsuk el. 2.-ször hogy teljes egyhangzásba 's következetességbe hozza *ide jöveteled* minden némű működéseinket.

Nagy szerencsétlenségnek tartanám, ha még sokáig késnél.

Magyar seregünk alakulni kezd, van már 110 emberünk, mára várunk vagy holnapra körülbelül ötvenet. — Reménylem a nagy csata következtében, mely most vivotott 's melyben 5.000 foglyot csináltak a szövetségesek, az ellenség még azonkívül 15.000 embert vesztett, nagy *acquisitiókat* teendünk.

Mindennek az a vége, hogy jer! jer! jer! Nem is maradhatnánk együtt, ha nem jönnél.

Gyurit is megkérdeztem az iránt, mit Perczel előadása szerint az ő jelenlétében mondott volna Szabó⁹⁶ rólad. Semmit sem tud rólla, ő is azt mondja mit én, hogy az ő jelenlétében soha nem szólott Szabó másként rólad mint a legnagyobb ragaszkodással és nagyrabecsüléssel és tisztelettel. Tehát Perczel alacsony hazug rágalmozó.

Istén veled kedves barátom, kérlek válaszolj a levelemre, mihelyt veended, azonnal, hogy tudjuk mihez tartanunk magunkat. Sívárogra várlak. Tisztelettel, szertettel stb.

LASZLÓ

50.

[Genova, 1859 június 7.]

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK A MAGYAR LÉGIO
FELÁLLITÁSÁRÓL SZÓLÓ OLASZ KIRÁLYI DEKRÉTUM
KIADÁSÁRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt, kedves Barátom,

Látod belé jöttem a levélírásba, minden nap irok, három nap alatt ez a harmadik levelem. — Neked lelkem legmélyebb meggyőződése szerint, minden esetre sietned kell ide. Most válik meg, a szövetségesek akarnak-é igazán velünk menni s identificálni magukat velünk a' mint mondod te és a' mint ismétlem én, hogy szükség arra, miszerint mi is compromittaljuk magunkat. Az a nagy és eredményében is roppant csata a mi vivotott, reánk nézve válságos időpontot idéz elé. Azt mondják az osztrák seregben a demoralisatio rettenetes! Osztrahon e pillanatban már elveszettek tekinthetnek az osztrákra nézve. Most válik meg, tönkre akarják é silányítani az egész biralmat vagy csak egy tartománytól fosztani meg. Most különösen szükséges a közös erőfeszítés, hogy kivivjuk a' mi minket illet. Most különösen szükséges minden lépéseinkben az egyhangzás. Én azt nélküled nem birom itt föltartani — 's annak következtében különösen most igen könnyen jöhetnénk egészen fausse position-ba. Ha valamit követelnek tőlünk, a' mit meggyőződésem szerint nem adhatunk meg, 's Klapka talán courtoisie-ból vagy gyöngeségből vagy talán azon oknál fogva is, mert ő nem helyezte a fősúlypontot oda hol mi, belé talál egyezni, mit csináljak én — egy ember van egy ellen? Azt tudod, hogy e részben senki nézete sincs inkább identificálva a tiédde mint épen az enyéem — de hát illy esetben még is mit csináljak? Nagyobb compromissioba természetesen soha nem egyezném meg, de ha valami kisebbet követelnének, s a hatalmasságok egyenes óhajtása s azonkívül Gyurival együtt az itteni öszves emigratio tetemes többsége, mely most

⁹⁶ Szabó Imre ezredes.

ügy is nagyobbára katonákból áll, 's tehát tábornoktól inkább fogad el irányadást mint tőllem, meggyőződésemmel ellenkezésbe jönne, akkor én miként állhatnék ellent — s aztán sok kis compromissió végre egy maggyal is fölér.

Tehát ismétlem, jer mentül elébb és sietteve, neved alatti útlevelél természetesen, de ha történetesen nem küldenék épen házadhoz, 's a követséghez kellene küldened útleveléért, azon ne akadj föl, igen kérek! Óhajtanak téged itt, most is tudakozódott Péter gazda utánad 's kérdezé: mikorra várlak? Nekünk együtt kell kivívni a kivivandót; ha ki nem vivhatjuk, együtt kell elhagynunk a tért, mit egyébaránt hogy szükséges legyen, Isten ne adjon! Minden tekintetben egynek kell lennünk különben is; mi a' mig csak Gyuri és 'én vagyunk itt 's te oly messze, el nem érhető.

A Decretumra nézve is történt már valami köztünk, min megbotránkoztam. Tudod, hogy arra nézve mind hárman egyik voltunk. Cavourral elébb én, aztán ketten beszélünk rólla egészen a te értelmében. Most midőn utoljára beszéltem az országlárral Gyuri távolléte alatt, váratlanul azt hallám tőle, hogy nem leszz kihirdetve a' decretum a' mig a legio organizatioja tetemesen előre nem haladt, az az nem leszz tetemes mennyiségű katonánk. Én erre mondtam 'a mit már neked megírtam, hogy ez circulus vitiosus, mert hiszen a' Decretumra épen a' végett lenne szükségünk, hogy katonánk lehessen. — De az már igazán a' különös, hogy mit felelt nekem Gyuri midőn panaszkodtam neki az e' tekintetben közbejött késedelmek fölött, azt, bizony, hogy ő maga is kijelentette az országlárnak, miként nem kell siettetni a Decretum kiadását, nehogy ha netalán azután sem kapnánk magyar katonákat, compromissió keletkezzék belőlle.

Ezen nyilatkozata Gyurinak egészen ellenkezett a Comité egyhangzó határozatával, — aztán az is látszott belőlle, hogy én és ő az országlárnak épen ellenkezőt mondtunk. — Tudom, hogy ő csak jó szándékból 's merőben öntudatlanul tette magát velem 's velünk ellentétbe. Most már jó vágásban van az egész, ő is ezentúl ugyan azt követelendi mit én 's ki leszz adva pár nap alatt a Decretum (már is van 200 katonánk és néhány nap mulva ki tudja mennyi leszz?), azért kérek ne akadj föl ezen kis félreértésen köztünk. De hasonló dolgok ezentúl is történhetnek, 's ha történnének kárára lehetnének ügyünknek. Azért is minden tekintetek (ismétlem) azt javasolják, hogy jer minél elébb. Szeretettel 's tisztelettel stb.

LACZI

Én a te Angliában dicsőséges működéséről jelentést irtam Péter gazda által a' Cs...nak beadandót.

London, 1859 június 11.

KOSSUTH IHÁSZ DÁNIELNEK AZ EMIGRÁNS-SZELLEMRŐL
ÉS ÚTLEVÉL-NEHÉZSÉGEIRŐL.

Sk. levél: O. L., N. M. 1848—49-es ir. fasc. 1358.

Kedves Barátom,

Levelemet átadó hazánkfia Pongrácz Lajos, ki, mint mondja, harczunk alatt mint százados szolgált, mozgalmaink hírére át jött Amerikából saját költségén a hazának karjával szolgálni. Felvilágosítám, hogy várni kellett volna még felhívás megyen Amerikába — hogy hazai harczunk megújíthatása még csak kilátás, koránt sem bizonyosság, hogy e kilátásban kezdődik ugyan az organisatio, de az Piemonti földön és Piemonti fizetéssel történvén, csak „Magyar Légión” nevet viselhet, 's hogy helyzetünk nincs risico nélkül, mert ha kilátásaink meghiúsulának, bizony meglehet nem leszünk képesek elejét venni, hogy kis magyar erőnk Olaszországban ellenség előtt szolgálni kénytelen legyen.

Ő ezen felvilágosítás után is a mellett maradt, hogy a hazai harcz kilátása reményében, ő erre is kész.

Azért, minthogy maga költségén megyen, 's ut levele is van, nem volt ok őt akadályoznom hogy Genuába menjen, 's magát Ön-nél szolgálatra jelentse.

En itt a távolban nem vagyok „au courant” az apró részleteivel a kormány irányunkbani intézkedéseinek, még csak a már kiadott-nak jelentett Decretum szavait sem ismerem, azért nem tudom léphetne e ott mindjárt szolgálatba. — Ön szives lesz irányában akkint intézkedni mint a körülmények megengedik. Jó hazafi indulatú embernek látszik.

A Genuáboli levelek elszórt adatait egybe vetve úgy látom nem csak a hatalmakkal vannak nehézségeink, hanem magunk közt is meggyűlik már a baj. — Ezt a mint előre láttam, úgy meg vagyok győződve, hogy az átkozott „emigrationalis szellem” kész volna sirt ásni hazánkknak, ha erős kerral a rendes kerékvágásba nem tartatik. Ha egyszer a hon földén lehetünk, 's így rendes jurisdictióval birandunk, a dologban nem lesz nehézség, annyival kevésbé mert ott a Nemzet tengerében az emigratio cseppecske. De mig kün vagyunk rendes hatóság nélkül, csak azoknak a kik szivben lélekben egyet értünk „esprit de Corp”-ja által melly minden egyes tag ügyét közös ügynek tekinti leszen a baj csirájában lefojtható.

Bár mehetnék már.

Mennék is, csak passusom volna saját nevemre, hogy nyilvánossággal mehessenek, *máskép mennem nem szabad, nem lehet.*

Passusom pedig még nincs. Itt nem mernek adni onmani utasítás nélkül, onnan meg nem jó utasítás. — No meglehet, hogy a mulasztásnak nem az az oka, hogy ügyünk iránt változott volna a szándék, hanem csak az, hogy nincsenek reá emlékeztetve. — T[eleki] és

K[apka] nem emlékezteték eddig, mert a mint leveleikből látom azt hiszik, hogy nincs akadály, a baj pedig az, hogy van akadály. Innen a Circulus vitiosus. — Irtam már annyi levelet írámta, hogy no. Reméllem már csak tisztába jön a dolog valahogy 's a jövő hét valamellyik napján majd csak megindulhatok.

Csak magokat addig valami zászló eskübe ne zavarják. — Úgy látom a „Legio“ név már nyugtalanságot okoz a sorok alsóbb rétegeiben. — Nagy szükség van az erős disciplínára. Igen ajánlom, édes Barátom.

Ha megyek, majd telegraphálok, hogy tudja érzésem módját és idejét. Reméllem Armádiája kirukkolható állapotban lesz.

Vetter eddig megérkezett. Okosan fogja fel a dolgokat 's jó indulattal látszik lenni. Jó lesz vele — a mig ott marad — az egyet-értést cultiválni.

Viszont látás reményében ölelem testvéries indulattal, hú barátja
K.

Nagyon ajánlom az organisatióban azon alapot melytet említék. Sok bajnak veszi elejét. — A horvátok át nem adása nagy baj. — Annak idejében meg lehetett volna egy szó fordulattal előzni, most nehéz lesz kiigazítani. Pedig ha megyünk, minő előny volt volna Zágrábig egy pár ezer horvát az avant gárdában.

52

Páris, 1859 június 12.

IRÁNYI DÁNIEL KOSSUTHNAK A KÜLPOLITIKAI
KILÁTÁSOKRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Véleményem szerint útlevelet saját nevénem fog kapni semmiféle francia hatóságtól a' nélkül, hogy a császár egyenesen megengedné. De ha kapna is, valljon tanácsos e elmenni Genuába hivatalanul, nem tudom. Nekem, mióta Perczel visszajött, semmi adataim nincsenek a dolgok ottani állásáról. Akkor nem igen kecsegtető volt a kilátás; megváltozott-e azóta, nem tudom.

Az itteni piemonti követ kétségen túl ad útlevelet, de nem hiszem, hogy annak a' francia konzul által leendő láttamozásába avatkoznék, vagy hogy a' francia ügynök az ily felszólításra hajtana.

En részemről nem megyek Genuába mindaddig mig jelenlétem szükségessége fölül meg nem győződtem. Idegen pénzen nem akarok utazgatni szükség nélkül. Ugyis már mások ezereket és ezereket vettek fel 's költöttek el, nagyobb része hiában.

T[eleki]nek megírtam a' mire Ön megkért levelében. Hozzátettem, miszerint sürgetésök támogatására hozzák fel e' két okot:

1. Hogy az osztrák fegyverfogható embereinket nemcsak, de a lovakat is kiviszi.

2. Hogy ha a porosz beavatkozik, 'a muszka^{96a} is meindul.

Ha a porosz 's illetőleg a német szövetség pártját fogja az osztráknak, úgy nem kétlem, hogy reánk is kerül a sor. Tegnap még nagy volt a valószínűség a' porosz beavatkozás mellett. Azóta az angol tory kormány megbukott, nem tudom nem fogja e ez a német urakat lelohasztani. Az angol neutralitás minden esetre kívánatos; ha a tengeren nincs mitől tartania a francziának, a szárazon nem fog félni felvenni a kesztyűt. 'S a' mint dolgaink állanak, úgy látszik azt kell óhajtarmunk, hogy a porosz az osztrák mellé álljon, különben félo, hogy M. ország fel fog áldoztatni Olaszországnak. Jobban szerettem volna ugyan, ha csupán az osztrákkal folyt volna a' háború, de sem hogy áldozatul essünk, alig ha nem jobb hogy inkább csak hadd induljon meg a' porosz is...

Igen nagyon méltánylom sikerteljes fáradozásait a' jövődő angol ministerek rokonszenvének biztosítása körül. De nagyon óhajtandónak tartom, hogy mind Russel mind Palmerston lordokkal személyes és közvetlen érintkezésbe tegye magát. Máshoz is közelített, miért ne közelíthetne ezekhez a' haza érdekében.

53

Páris, 1859 június 13.

SZARVADY KOSSUTHNAK A NEVÉRE VAGY ÁLNÉVRE SZÓLO
ÜTLEVÉL MEGSZERZÉSÉRŐL.

Sk. levél; O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram,

Kívánata szerint Irányival tanácskoztunk. E tanácskozás következtében levéljavaslatot vittünk barátomhoz mit ez a herceghez intézendő küldeménynek használja. E levél javaslatban elöadtuk az okokat, melyek sürgetik Kormányzó Olaszthonba meghívását és az expeditió minél hamarabbi elkészítését. Meg mondtuk Uram sikerteljes eljárását Londonban és mindenütt Angolhonban — említettük a hazából érkező híreket sat. Barátom saját nevében irván sokkal őszintébben és nyomatékosabban nyilatkozhattunk és különösen arra figyelemztethettük a herceget, hogy minő rosz hatással lesz a magyar foglyok eránti bánásmód. A javaslatban a' passzusról is tettem szót, mert tudjuk, hogy semmi féle minister, követ vagy consul nem fogja magára venni Kormányzó úrnak a császár formális és különös rendelete nélkül úti levelet kiszolgáltatni. De barátom azt is roszalotta, hogy mi csak irjunk is. Attól tart, hogy a császár tán jobban szeretvén, hogy most még ne jöjjön, elhalasztaná a dolgot és attól is tart, hogy maga Cavour diplomatiái okoknál fogva Olaszhonra

^{96a} A magyar nemzetiségi probléma megvilágítására e szempontból fontos Trajnin I. P. könyve. *Nacionalnyie protivorcsija v Avsztro-Vengrii ež raszpad.* Moszkva—Leningrád (Akademija Nauk Sz. Sz. Sz. R.) 1947. — Az orosz külpolitika irányvonalaíra vonatkozólag l. *Isztorja Sz. Sz. Sz. R.* Moszkva II, kiad. (Ogiz) 1948. és az ott közölt bő bibliográfiát.

szerezné látni szorítva a háborút, ámbár meg van győződve, hogy Olaszhon hazánk függetlensége nélkül tökéletesen szabad nem lehet. De existálhatnak diplomáciai pressiók, mik kívánatosabbnak látszhatnak, e perczen legalább, hogy szegény nemzetünkről még ne legyen szó. Barátom pedig Olaszhonbani jelenlétét a Kormányzónak sokkal szükségesebbnek tartja, mintsem hogy azt a császár vagy más valaki szeszélyétől felfüggeszteni szabadna. Felhozta a császár gyakrani határozatlanságát és említette, hogy Cavour is majdnem a Császár akarata ellen jött ide utolszor. Barátom szerint a fődolog az, hogy a kormányzó útnak induljon álnevén akár micsoda angol passussal. Azt tanácsolja, hogy jöjjön ide és hogy szálljon le nála, ajánlhat egy kis szobát ugyan, de senki sem látná és biztonságban volna. A legnagyobb készséggel és szíveséggel tette ezen ajánlatot és ha csakugyan Olaszhonban készül a kormányzó és a császártóli feleletet be nem várja, ezen ajánlat elfogadható, mert barátom mindent el fog követni, hogy az útja folytatását megkönnyítse a nélkül, hogy időt kellene veszítenünk. Ő kész arra is Kormányzó urat, hogy ha szükségesnek találná, Jerôme királyhoz(!) is elvezetni. Veszedelemet nem lát a dologban és én is úgy hiszem, hogy nincsen. Barátom érzi, hogy méltóságának inkább megfelel ha ünnepélyes meghívás következtében menne Olaszhonba, de úgy mint ismeri azokat, kikkel van dolgunk, csak erélyes fellépés által mehetünk valamire. Azt mondja, hogy Genuából egyenesen C.-hoz és a császárhoz mehetne, mert Kormányzó úr állása igen jó. Megmondhatja nekik, ime én megtettem a' mit kívántak tőlem és mondhatom, hogy sikerrel jártam el. Mondjátok meg ti is, mit akartok tenni hazánkért, mert én nem akarom magunkat ámitatni senki által. Ez az ő nézete és arra kért, hogy irjam meg Kormányzó úrnak, hogy azért mélyen érzi, miszerint uram más debüt kívánni jogosítva van, de még is azt tartja, hogy ezen túl tenni kellene magunkat.

Ha Kormányzó úr e javaslatra rá áll, kkor jó lesz nem Calaisnak hanem Newhaven és Dieppenek jönnie. A mi fegyvere lehetne, azt egyenesen Angolhonból küldhetné Genuába, azt hiszem nem lesz nehéz kieszközölni az odaküldetését néhány revolvernek s. a. t. A Dieppi utat azért ajánlanám, mert biztosabb, annál inkább hogy multkor Calaisnak jött volt.

Barátom, mint mondám, egyébbaránt kész az útlevel végett is lépéseket tenni és írni akár a herczegnek, akár Cavournak. A fentebb említett levéljavaslat nyomán is fog írni még ma, csak azt kihagyandó, mi a passusra vonatkozik.

Határozzon.

Barátink mit csinálnak Genuában nem tudom, senki sem ír és úgy említés sem történnék ügyünkről a sajtóban, ha néha francia levelekből ki nem ragadhatnánk valamicskét, mit barátim felhasználhatnak. Pedig csak ugyan van ott elég ember és nem igen panaszkodhatnak arról, hogy sok a dolguk. Jó volna, ha Kormányzó úr felszólítani méltóztatnék ott valakit, hogy rendszeren írjon Danihoz vagy hozzám és értesítsen bennünket mindenről mi alkalmat adhatna a sajtó útján értekezésre.

Azzal a reménnyel kecsegtetvén magamat, hogy tán nem sokára lesz szerencsém kezét szorítani, maradok mély tisztelettel és szeretettel

SZ.

F[igyelmessy] hozzám szállhat, van elég lakásom, minthogy családom falun mulat.

54.

[London], 1859 június 14.

GILPIN KOSSUTHNAK ANGOL ÁLLAMFÉRFIAK BIZTOSITÉKÁRÓL, HOGY A SEMLEGESSÉGET MAGYAR SZABADSÁGHARC ESETÉN IS FENNTARTHATÓNAK VÉLIK.

Sk. levél; O. L., N, M, Kossuth-ir.

My dear Friend,

Although I could not induce Lord John Russel to introduce into his speech, an allusion to a possible or probable revolution in Hungary, the explicit and unambiguous way into which he declared, that such revolution could in no way justify the remotest departure from neutrality on the part of England, was very satisfactory, and I think there was some weight in his reason, for not making the statement publicly, that as yet there was no revolution in Hungary, and he might be considered to suggest it, if he named it in his speech.

He will probably be our Foreign Minister, and in his hands I feel entirely secure of the safety of our Alliance with France, and of our absolute neutrality *in all contingences* in the war between France and Austria. He declared plainly, in the hearing of Sidney Herbert and myself, that, while the treaty of 1815 might appear to some to give the shadow of a justification for interference in Italy, there could be no such in Hungary. — Let me say, I have *no doubt whatever of the honesty* of the declarations of Lord John. —

Did I tell You that I found the late Chancellor of the Exchequer (and probably the future one) Sir G. Lewis entirely of the same opinion as Lord John. — He even told me, he would endeavour to bring this view of the subject into his speech, but he told me afterwards, that he found he could not do it without doing more harm than good by appearing to force a subject into the discussion, which could not be held at present to call for public expression of opinion.

Sir Charles Wood, late first Lord of the Admiralty treated the possibility of interference to discourage a revolution in Hungary as palpably *absurd*.

Sir Benjamin Stan, takes the same view, and I believe both those Baronets would not only deprecate and denounce any adverse interference on the part of England in such case, but would strongly sympathise with the Hungarian People. Cobden and Milner Gibson will be offered, and will probably accept, seat in the Cabinet; and you know as I know, that they would rather break up fifty Cabinets, than allow England to go to war in such a cause. —

Now no influence could possibly outblance weight like this in the councils of the Nation, and when we add to this, the fact that a large number of the House of Commons sympathise with the movement for Hungarian Nationality, when as you well know the enthusiasm of the whole People endorses that sympathy, I think we may regard it as impossible that in the event of a revolution in Hungary, there would be any departure from neutrality on the part of England. —

I am bound also in justice to say, that in conversation with several of the Conservative Party including Seymour Fitzgerald, the late Under Secretary for Foreign Affairs, I received assurances and expressions of opinion as explicit as those from Lord John Russell, and that in an interview which I had with Lord Derby, when I went with the Lord Mayor to present an address from a public meeting, though he did not name Hungary, he spoke strongly of his sense of the importance of England's observing strict and impartial neutrality in the war between France and Austria.

I have just mentioned those facts as possibly they may be of some use to you.

And now whether it be in the ordering of an allwise and often inscrutable Providence to open the way for your return to your own loved Country or whether Exile must be still your lot, God bless and prosper you wherever you go! —

Your faithful Friend

CHARLES GILPIN.

L. Kossuth

Did I tell you that Sidney Herbert, the probably secretary of State for war, not only endorsed and adopted Lord John's opinions but in his speech, he spoke of the national sympathy of England „with a People struggling to be free.“ — of course alluding then to the Italy.

Kossuth irásával.

1.

Melléklet Gilpin leveléhez. A Minisztérium névsora.

A kincstár első Lordja (Minister Elnök)	Lord Palmerston
Külügy minister	Lord John Russell
Belügy „	Sir Cornwall Lewis
Hadügy „	Sidney Herbert
Pénzügy (Chancellor of the Exchequer)	Gladstone
Kereskedelmi Minister	Cobden
Indiai „	Sir Charles Wood
Gyarmatügyi „	Newcastlei herceg
Tengerészeti „ (az admirális első lordja)	Somerset herceg
Lord Cancellár	Lord Campbell
Királyi tanács elnök	Lord Granville
Magán pecsét őr	Argyll herceg
Fő posta igazgató	Lord Elgin

A közsegélyezési tanács (Poorlaw board)

Elnöke
Közmunka minister
Lancaster herczegség Cancellárja
Kincstári titkárok
Az admirális titkára
Külügyi al államtitkár
Gyarmatügyi al államtitkár
Közsegélyezési titkár

Milner Gibson
Cardwell
Sir Georges Grey
Peel és Brand
Lord Clarence Paget
Lord Woodhouse
Chichester Fortescue
Gilpin

2.

Pulszky hivatalos jelentése: Londonból Junius 30.-káról.

1. Lord Palmerston következő hivatalos feleletében igazolja 's beváltja szavát:

Tisztelendő Raes David úrnak.

Uram! [Meg vagyok bízva Lord Palmerston által, *áthúzva*] Válaszul az emlékiratra, melyel a Cardigan Pembroke és Camarthen megyék-béli Independensek évi gyűlése a nemavatkozást sürgeti, meg vagyok bízva Lord Palmerston által Önt értesíteni, miként a királyné kormányának teljességgel nincs szándokában tanácsolni a királynénak, hogy részt vegyen a jelenlegi háborúban; és hogy semmi oly események előfordulhatását nem látják valószínűnek a mi őket a semlegességi politikától eltérésre vezethetnék.

C. G. BARRINGTON

2. Ellenben Sir Charles Wood újból megválasztási beszédje oly rozsz a mint csak lehet.⁹⁷

55.

Torino, 1859 június 15.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK A MAGYAR LÉGIÓ
ÜGYÉBEN CAVOURRAL TÖRTÉNT TÁRGYALÁSÁRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

No 6.

Kedves Barátom,

Bizony nagy meglepetéssel olvastam szives soraidat, megfoghatatlan mellékletükkel együtt. Ezt csakugyan nem vártam volna! Föl kell derítnem a dolgot. Holnap beszélek Péter gazdával, ki Genuában vár reánk; s aztán ha használhat a többiekkel, kikkel lehetend. — Péter gazda egyébberánt most a' rokonhoz készül Florenzba. Ha a nagy urral kellend beszélnem, irást kérek a' rokontól, mert, úgy hallom, hogy most igen nehéz hozzá jutni. Hallottam sokakról, kiket oda rendelték úgy szólván az ő nevében, 's kik még sem juthattak hozzá. — Neked most is azt mondom, mit utolsó levelemben, ha nyilvánosan 's neved alatt jöhetsz, úgy jöjj, ha nem, úgy ne jöjj. Nem képzelem, hogy ebben akadály volna, s te hát

⁹⁷ A két melléklet Kossuth kezeírása. — Jánosy Dénes, *Great Britain and Kossuth*. Budapest 1937.

nem jöhetnél nyilvánosan 's annál fogva nem jönnél, úgy természetesen én is elmennék innen, — mit egyébiránt különben is megteendek azonnal, mihelyt tapasztalandom, hogy legfelsőbb helyeken nincs irántam bizalom.

A legio dolgában jöttem ide. Roszsz volt a decretum, mintha csak valami Piemonti hadtest alakítása tervezetett volna. Voltam az országlárnál,⁹⁸ Gyuri is jött velem. Jóakarattal találkoztam — s írásba adták, hogy

1. a magyar seregnek magyar zászlója lesz.
2. hogy csak addig fog Olaszthonban küzdeni, a míg magyar földön magyar függetlenségért nem küzdhetendik.
3. hogy az enrölementben is megemlítettendik.
4. hogy az esküformában is egyenesen megemlítettendik, még pedig úgy miszerint a katona köteles legyen mihelyt magyar kormány alakulandik annak engedelmesskedni s parancsára magyar honba sietni. (Kért az országlár, hogy mindezekről ne igen beszéljünk, a Diplomatia miatt, melly féltékeny). — Ez tehát meglehetősen van intézve. Mert a' mint mondtam, mind ez írásban van. (Az országlár mind ezt egy hozzánk intézett levélbe foglalta). Jobbat nem lehetett kivívni.

Én, mikor a hiányos Decretum megérkezett, első voltam, ki azt mondtam, hogy azt lehetetlen elfogadnunk. Most azt mondom, ezt fogadjuk el. Miután meg van adva 's kijelentve hogy mihelyt megjelen az alkalom a sereg magyar földön küzdend, lehetetlennek vélem, hogy ne küzdjön most előre Olaszthonban is. Nagyon roszz hatást szülne 's azonkívül arról is meg vagyok győződve, hogy roppant hatással leend a magyar katonára (az osztrák seregben szolgáló magyar katonára), ha a csataterén szemben magával magyar sereget, magyar zászlót látand. Ez legtöbb szökevényt hozand hozzánk át. Kérlek, ezt ne ellenezd! Szomorú volna, s igen roszz hatást tenne itt, általánosan, ha a magyar légió széthomlana.

Egyébiránt nem is igen fog mostanság a magyar sereg harcra mehetni. Sokáig tartand, a' míg egészen magalakulhat. Isten veled, kedves barátom, már nem irhatok tovább, mert igen fáradt és beteges vagyok a' sok nyugtalanságtól.

Igazad van, hogy a magyar legio alakulása a többi teendőkhöz hasonlítva, csekélység. De a többire nézve, hogy teljesen kivívjuk, mindhármunknak együtt kellend működni. Ugy-e? együtt. Áldjon ég!! Isten hozzon minél előbb!! Hú barátod és tisztelőd

LASZLÓ

U. i. Az országlárnak megmondtam a' mit Legrand^{98a} adressére nézve irtál, 's az ő megegyezésével egy meghitt hivatalnokánál fölirtam, hogy az ilyen leveleket Genuába küldjék „aux soins de Ladislav Teleki.“ Jól van így? Ma kezdem numerálni leveleimet. Erre 6.-ik számot irtam. Ámbár tudom, hogy hatnál több levelet irtam neked Piemontból.

⁹⁸ Cavournál.

^{98a} Kossuth álnéve.

56.

Lyon 1859 június 18.

KOSSUTH NEJÉNEK, BESZÁMOLVA UTAZÁSÁRÓL.

Lyon, Grand Hotel de Lyon.
Szombat éjféلكor.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves Lelkern Angyalom!

Eddig volnánk. Egy óra előtt érkezünk baj nélkül — Párisból 11 órakor reggel indulván. — Itt ugy a vasuton utazás olcsóbb 's kényelmesebb mint Angliában — mint, legalább ezen pompás fogadó után ítélve, mellybe ezen pompás városban Figyelmessy beszállított 's melly igazán a csin és kéjelem legnagyobb fokán áll 's a mellett olcsó. — Egy salon, nagy uri kényelemmel, még a fala is bársonyos, 's a padolata Brüsseli kárpitos 's két hálószoba három ágygal (Irányi is jó) nem egészen egy font (22 frank 50 centimes) 24 órára.

De a Genuába érkezés iránt, úgy hogy a czélnak megfeleljen, nagy bajban valék. Londonból küldött telegraphomra választ nem kapván, Párisból újra telegrapháltam csütörtökön, mihelyt megérkezem, 's ma 11 órakori elindulásomig megint nem volt válasz. Vak-tában indultam olly czéllal, hogy innen Irányit a Mont Cenisnek utasítom, ki hétfőn déltájban odá érkezik — én pedig Marseillebe megyek indulandó az első hajóval, mellyről Párisban azt hallók, hogy minden nap indul — a tengeri útra szántam magam azért, mert nem kapván hirt Genuából, nem tudtam szárazon érkeve lehetséges-e nyilvánossággal megérkezni. De még így is fel maradt a baj, hogy Marseilleből kellene telegraphiroznom mikorra várjanak 's két telegraphomnak válasz nélkül maradása azon gyanúra adott okot, hogy telegraphjaink kézhez nem jutnak.

Végre itt még is kapjunk egy telegraphot, melly Parisba érkezett — Szarvady utánunk küldé. Ennyit veszek ki belőle, hogy nem voltak Genuában hogy „depeche ouverte,“ hogy tengeren menjek, nappal érkezem, hogy tesznek a mit lehet arra, hogy fogadtatás legyen, de „hivatalos alig valószínű,“ nehézségek nagyok.

Ez nem biztató — Sok egyéb is nem az... — Meglátom 's én ugyan nem tágitok feltételeimtől. Ha nem — nem.

De az útra nézve a dolog vége az, hogy Marseillenek megyek, — de ha nappal akarok érkezni Genuába, csak a keddi hajóval mehetek 's szerdán érkezem. — Irányi holnap szárazon előre megy, — lesz másfél napja működni. — Így lévén a dolog, talán inkább itt töltöm a veszteglő napot — hogy lássam ezt is, ha már várni kell valahol.

Ha itt maradok, holnap hosszú levelet írok 's ha úgy fordul a dolog, hogy nem én megyek hozzátok vissza hosszú orral, hanem Te jössz Lelkern hozzám azzal a rendes pajkos kis orroddal, melly az én ujjomot annyira szokta invitálni, akkor majd le írom neked lépésről lépésre, hogy menj, merre menj, hogy ülj, hogy állj, hol

egyél 's mit — és hol hálj — 's az én kedvesem megigéri nekem, de szentül, hogy betüről betüre követi utasításomat — 's olly gyönyörű utat fogtok tenni Európa leggyönyörűbb részén, hogy az én Lelkem Angyalom fájós szivecskéje ihletettséggel fog felmagasztalódni szemléletén a természet szépségének. — A paradicsomi Comoi tó mellékét is meglátod. Azt hiszem, ha a dolog egy ideig függőben talál maradni, annak vártában a Porosz be mász e háborúba (ha teszi, óhajtom tegye, mielőtt a mi dolgunk elhatározatnék), azt hiszem egy kis pótlék lesz magán szempontból a csalódásokért, hogy legalább illy gyönyörű utat fogsz tenni — életed hú kalaúza karjain, s jó fiaid kíséretében stb.

S most jó éjszakát — jó éjszakát. Közel egy óra 's fáradt vagyok. — Szerelmem áldásai lebegnek álmaidok felett. — Csókollak ezerszer — magadat, lányomat 's fiaimat. — Beh messze van az a szerda, mikor levelet kapok tőled!

LAJOSOD

57.

[Torino], 1859 június 24.

KISS MIKLÓS PULSZKY FERENCNEK KOSSUTH GENOVÁBA ÉRKEZÉSÉRŐL ÉS MEGBESZÉLÉSÉRŐL CAVOURRAL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves Barátom, A Kormányzó megérkezéséről tudom már értesülve vagy, de arrul nem, hogy én személyesen mennyire sajnálom, hogy így és nem másként üthetett ki utazása s érkezése. Híjjába sokszor a legjobb akarat sem elégséges a dolgok szerencsés elintézésére, még ha a természetes ügyetlenség sem vádolja az intézőt.

Hivatalos és udvarias eljárást akarván követni, a Kormányzó elküldött engem a Genuai kormányzóhoz és katonai főparancsnokhoz azon tudakozással, hogy mikor lennének hon s készek az ő látogatását fogadni. Mindketten azzal válaszoltak, hogy tüstént kormányzónkhoz jöttek tisztelkedni, mely látogatást K. egy óra múltán viszszaadá nekik.

Nem a kifolyásokhoz, hanem a forrásokhoz kíván menni K., elhagyá tegnap este Genuát a Cs[ászár] a K[irály] és a H[erczeg] főhadiszállására menendő, velök egyenesen értekezni. Útközben a vasuti állomásokon mindenütt roppant néptömeg várt reá s frenetice éljenezte, sőt Noviban a katonai parancsnokság is (Tábornok 's Ezredes) részt vett a demonstratióban.

Én kísérendem K.-t a főhadiszállásokra s foglak értesíteni ha lesz miről. Jelenleg van C[avour]nál, Klapkát betegen hagytuk tegnap Genuában, de igazán beteg ám szegény.

Isten veled Ferkó, igaz barátod

KISS MIKLÓS

12 óra.

A tulsó lapon a nyilvánosság elé is mehet nagyrészben, de ami itt következik, az nem.

Most jött vissza K. C.-tól, meg van elégedve, mert C-r igen örvendett azon, hogy nyíltan és cathgorice szólt Lajos. — Holnap fogunk a főhadiszállásokra menni. C-r velünk adja megbizottját, Ni[gr]át, hogy Lajos útján intellectuális és materiális senechal legyen. Ma este még egy értekezlet leend a két főnök közt. Az orosz hidegzik, a háború localisálását óhajtja.

58.

Torino, 1859 június 24.

KOSSUTH LAJOS IHÁSZ DÁNIELNEK AZ OLASZORSZÁGI
MAGYAR SEREG FELADATAIRÓL.⁹⁹

Sk. levél: O. L., N. M. 1848—49-es ir. Fasc. 1358.

Ihász Ezredes úrnak.

Kedves Ezredes úr!

Semmit sem óhajtok forróbban, mint hogy a parancsnoksága alatti vitéz Magyar sereget, mi hamarébb láthassam, 's szenvedő Hazánk nevében üdvözölhessem.

Ha még nem vagyok körükben, csak azért nem vagyok, mert közös Hazánk iránti szent kötelességemnek tartám Olasz honbai megérkezésemnek legelső perceit is mindgyárt arra fordítani, hogy tisztába hozzam a hatalmasságokkal, mi az a mit tőlük hazánkra nézve várhatunk.

Ezt tisztába hozva egyszersmind az olasz honbani Magyar hadseregnek összesen és személyenkint javát akarom, biztosítani 's megszerezni rendeltetésöknek azon alapot, melly után mindnyájok lelike sóvárog.

Ezen alap alatt azt értem, hogy Magyar Hazánk felszabadításáért küzdhessenek.

Tudom hogy ezen vágy vezette őket a Magyar három színű lobogó alá.

Hiszem, hogy ha azt mondhatandom nékik: „Vitézek a cél biztosítva van! Minden lépést mellyet előre teszünk, a végett tesszük, hogy Hazánkba jussunk, ott vivandók ki a szent harcot, melly Nemzetünket a nyomor és elnyomatás siralmából a jólét és szabadság templomába vezetendi“ — ha ezt mondhatom Önöknek üdvözetül, hiszem nem lehet olly akadály utunkban, melly a Hazába vezet, hogy Önök bajnok karjai azt le ne győznék.

Ezen biztosítás megszerzésének óhajtása vezérli lépteimet a Francziák hatalmas Császáranak, 's Piemont vitéz királyának fő hadi szállására, hová útban vagyok.

Eljárásomban kedves kötelességemnek tekintendem a szervezésben lévő Magyar hadsereg kellő ellátására úgy, mint nemzeti önérték kielégítésére gondoskodásomat kiterjeszteni.

⁹⁹ Sokat olvasott, gyakran hajtogatott, gyűrött kék-kockás levélpapíron. A kiáltványszerű levelet közölte Ihász másolatából Pulszky Ferenc (Életem és korom, II. köt. 196—198. 11.)

Mihelyt ezek iránt tisztában leszek, Önök táborába sietendek.

Abban bizhatnak Önök, hogy én senkit nem fogok áltatásokban ringatni, 's hogy a mint célunk egy, a haza felszabadítása, úgy én e célra szentelve életemet, atyai hűséggel hordozom szivemen mindazok javát, érdekét, becsületét, kiknek magamat a szent cél elérésében bajtársuknak nevezhetni büszke vagyok.

Felszollitom tehát Ön által a parancsnoksága alatti Tiszteket és bajnok legénységet, hogy eljárásom eredményét nyugton s bizalommal várják be.

Ha Isten segít, hogy a Magyar lobogót, feltámadásunk eme zálogát szélnek eresztjük, Önök vitéz soraié lesz a dicsőség a hontmentő Magyar hadseregnek magkövét képezni.

Nagy dicsőséghez nagy köteleességek vannak csatolva. Az Olaszokban szervezett magyar seregnek nem csak vitézségben kellend magasztos példát nyújtani a Nemzetnek, hanem rendben 's fegyvelemben is, melly nélkül sem győzni nem lehet, sem katona a világ tiszteletére nem számíthat.

Meg várom, hogy a parancsnoksága alatti sereg becsület érzete minden bujtogatásokat férfiasan eltávolítand soraikból, 's hogy a rend, erkölcsiség 's fegyvellem olly hű örre talál mindenki saját önérzetében, mi szerint legkisebb sem történendik a mi Nekem vagy lehetlenné tenné vagy csak nehezíthetné is azt hogy úgy a hazának, mint Önöknek összesen és egyenkint érdekeit biztosíthassam.

Ohajtom, hogy mint magyar hazafi biztos kilátás örömevel, mint a nemzet főnöke pedig nemes elégedéssel üdvözölhessem Önök bajnok sorait.

Éljen a szabadság! Éljen a Haza!

KOSSUTH LAJOS
Kormányzó

59

London, 1859 június 24.

PULSZKY KOSSUTHNAK ANGOL BÉKEKÖZVETITÉS
ESHETŐSÉGÉRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

A' kormányzónak.

1. Megtudván tegnap előtt estve Szabó Istvántól, hogy a Szardíniai Követség által magyaroknak kiadott uti leveleket nem visálják a' francia Consulatusnál, elmentem tegnap Park Linebe, 's nem találván a követet otthon, felszólítottam Gróf Cortit, hogy a' francia követségnél eszközöztessék ki a visálás. Megígérte, hogy a követnek megmondja kívánságomat, azonban ma reggel tudósít, hogy szükséges miszerint Olaszországból instructio jöjjön a francia Consulatushoz e' részben. Ámbár nem említi Persignyt, úgy látom, hogy ez nem akart maga intézkedni.

2. Voltam Monchton Milnesnél, megmondtam, hogy kívántam volna neki a' külügyi hivatalban mint alstátustitkárnak tisztelkedni, ő felelt, hogy Lord John a házban foglalván helyet, Lordot kellett

kinevezni a második helyre. Lord John,¹⁰⁰ folytatta, is quite at Sea, az az nem tudja mit kellessék tennie, de minden esetre békíteni kíván és sokat vár a' porosz propositióktól 's Eszterházy feltételeitől. Én megmondtam neki, hogy a porosz propositciók bár mik legyenek, minden esetre el nem fogadhatók, 's hogy Eszterházynak nincsenek feltételei, he comés to feel his way. (Ez azolta tökéletesen beteljesedett, a' porosz propositio nevetséges, Lombardia visszaadása az osztráknak, hanem a' külön szerződések megsemmisítése és Congressus, szóval a régi Cowley basis, mellyet a' háború előtt Ausztria el nem fogadott. Eszterházynak pedig valósággal nincs semmi propositioja (Milnes továbbá említette, hogy Bajor ország akarja Magyar országot meg védeni 's oda garnisonokat küldeni). Ezzel valószínűleg ijeszteni akart, én ezt kereken tagadtam, mert ezen hír alaptalanságát P.-től megtudtam, 's említém, hogy ez a német neutralitást csak úgy megszegné mint ha Olaszországba küldenék seregeiket a' Bajorok s. a. t. Mind ebből látom, hogy itt minden áron pacificalni akarnak 's félnek a magyar diversiótól. Nagyobb s bátrabb politikáról nincs fogalmuk, 's csak a status quo-t szeretnék valahogy össze férczelni. Mondta, hogy legközelebb meglátogat és folytatja e tárgyról beszégetésünket.

3. Horner veje a Mobilizáció hírére' tüstént el akart utazni Berlinbe, levelet kapott a Ministertől, ne siessen, 's ne aggódjék két fiáról, kiknek be kellett rukkolniok, csak menjen kényelmesen a' mint eredetileg szándékozott Párisba 's dolgozzék ott a könyvtárban, *nincs semmi összeütközésről szó.*

4. Nőd tegnap nálunk volt, én minden nap látom, jól van azaz úgy mint mindig, a fiúk egészségesek 's erősök, nem látszik rajtuk meg az exameni erőfeszítés. Vilma köhécsel, de jó színben van, nőm tisztel. Hived

PULSZKY FERENC

60

Páris, 1859 június 24.

SZARVADY KOSSUTHNAK WALEWSKY FORRADALOM-
ÉS MAGYARELLENES ÁLLÁSPONTJÁRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Tegnap vettem választ O[rloff] ipájától. Jövő kedden ki megyek hozzá falura. De azt írja, hogy O. feleségestül elutazott és úgy hiszem Oroszthonba mentek. Talán jó lenne ez a'kalmat használnunk. Küldhetnék neki emlékiratot a magyar dolgokról azzal a kéréssel, hogy a csár kezéhez juttassa. Ugy reménylem, hogy még O. közbenjárása nélkül is a császár kezére játszhatnék egy nézateinket megfejtő oklevelet. Tán ez uton többre mennénk mintha vagy itten vagy Turinban a követségekkal bajlódni kéntelenek vagyunk.

¹⁰⁰ Lord Russell (1792—1878) angol külügyminiszter.

Ha kormányzó úr e részbeni nézetemet osztja, legyen szíves a pontokat megemlíteni, miknek megfélejtését kívánná. Én eléggé ismerem Kormányzó úr nézeteit és szívesen levonom vállairól ezen fáradságot, de ha a dolog fontosságánál fogva szükségesnek tartja, úgy szíveskedjék a közlendő oklevelet egészen megírni, a mint akarja, hogy az a csár elébe jöjjön, majd hiven lefordítandom. Hátározzon, én a szerint fogok csálekedni mint azt célszerűbbnek tartja. Minél előbb küldhetem a közlést Pétervárhoz, annál jobb lesz.

Walewski mindent követ el, hogy Mországról szó ne legyen. Az inspiratiója [szerint] író levelezők mind azt hirdetik, hogy Frnk-honnak semmi köze nincsen a revolutioval és tehát a kormányzóval sincsen; hogy a császár nem hívta meg a kormányzót. Hogy ilyesvalamit irnak, tán nem árt, de tudom, hogy W. legnagyobb ellensége a mi részbesítésünknek a háborúban. Meglehet — jogom van hinni — hogy azon hír, melly szerint az orosz követ Turinban a magyar legio formatioja ellen protestált volna, szinte a külügyi ministeriumból eredt. Én e tekintetben kérdést intéztem Kiseleffhez, mert szeretnék e tekintetben au courant lenni mi előtt az oroszokkal szölandok.

A romai dolgok nagy aggodalomnak az oka a diplomatiai világban. Félnék, hogy Olaszthonban magában divergáló mozgalmak történnek és hogy a császár kéntelen lesz mindinkább forradalmi alapot adni az olasz háborúnak.

Poroszthon illetőleg Walewsky állítja hogy még nem történt semmiféle propositio és hogy még nem is lehetséges az időszakot meghatározni, hogy mikor fog elő lépni a porosz kormány e tekintetben terveivel. A Berlii Cabinet azon van megtudni, hogy Anglia miféle combinatióra ráállni hajlandó volna.

Kl. tábornok az Esperohoz intézett levele igen jó hatással volt itten. Hű szeretettel

SZ.

Küldök egy kivonatot a M. Advertiserből és egy francia illusztrált lapot.¹⁰¹

¹⁰¹ A Morning Advertiser mellékelt cikke: A „London morning organ of the Tuileries” cáfolata ellenére fenntartja állítását, hogy Napoleon, a forradalmár Kossuth-tal konspirál. Kossuth Persigny londoni francia követtel folytatott hosszú, személyes tárgyalás után Párison keresztül Genovába utazott, hol Klapka és társai várták, hogy „forradalmosítsák Magyarországot.” Hogyan higgyünk hát Napoleon erősködésének, hogy Itáliára akarja korlátozni a háborút? Napoleon a magyar emigráltak forradalmi terveit támogatja.

61.

Párma, 1859 június 26.

G. CAVALLI KÖSZÖNTŐ VERSE KOSSUTHOZ.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Al Prode Generale Kossuth
venuto a Parma nel 26. giugno 1859.*Sonetto*

E Tu, che qui pur vieni, e chi sè Tu?
Come! nol sai? Ebben te lo dirò.
Quel grande io sono General Kossuth,
che spavento ai tiranni ognor portò.
Ah! vieni pur coll' alta tua virtù,
che benigna Natura ti donò:
vieni: momento equal non riede più;
Nè devi dire per l' Italia un no.
Propugnatore Tu di libertà
Per cui trapassi fatigando il dì,
suda per poco ancor, che sorgerà.
Già l' ora del trionfo in ciel suonò,
E la barbarie, che regnava qui,
Pluto pietoso all' Erebo cacciò.
Nè dubitarlo no,
che tutta quanta la genia tiranna
Il Franco-Sardo già distrugge, e scanna
E Tu, qual dolce manna
oggi riscosso dalla musa mia
Sù reca libertade all' Ungheria

Un libero Italiano
L'AVV. GIO. CAVALLI

62.

Genova, 1859 június 29.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK A ROMÁN
KÖVETELÉSEKRŐL.

Sk. levél; O. L., N. M. Kossuth-ir.

(4. via Assarotti)

Kedves tisztelt barátom,

Nem mehettem el, a' mint már tudod, oda a' hova akartam, Puky ment el helyettem. Beteg voltam. Az ide mellékelt levelet azért küldöm Turinba, mert hihető, hogy elébb fogsz oda vissza érkezni mint ide. Te tudod legjobban mit lehessen az Oláhokkal tenni. Hiszen már eddig is tettél bizonyosan a' mit lehetett. Még merem reményleni, hogy a még ezután teendő lépéseknek sikerük leszen. Bratiano maga nem capacitálható egyéniség, úgy ismerem őt. Talán Cavour által lehet valamit kivívni. — Tudom, hogy az egész dolog állásáról kellőleg vagy informálva.. Csak pour l'acquit

de ma conscience küldöm Balatchano levelét, melyet ma 29.-én vett Strzeleccki,¹⁰² s mely tehát hihetőleg tegnapról költ. Nem küldhetem máshova, csak Turinba, mivel nem tudom hol vagy. Dicsőséges utat tettél, látom mindenből s lelkem mélyéből szerencsétlenek, mindnyájunkkal együtt, tégedet. Perczellel már találkoztam, most igen csöndes, de én vele csak általánosságokban beszéltem. Irányinál történt a találkozás, azolta már volt is nállam, mindenkiel ki akarna ő most békülni. Meddig tart? Szeretettel, nagyrebecsüléssel, hű barátod

LASZLÓ

Sóvárgunk utánad mindnyájan.

63.

Milano, 1859 július 2.

CZETZ TÁBORNOK KOSSUTHNAK CAVOURRAL FOLYTATOTT
TÁRGYALÁSÁRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Kormányzó Úr!

Eljöttem Turinból ide, hogy Kormányzó Úrnak szóval jelentsem gróf Cavourral utolsó beszélgetésemet. Nem lehetvén szerencsés Kormányzó Úrral találkozhatni, sietek azt pontonként leírni — bocsánatot kérve a rögtönzött fogalmazásért.

1. Vetter altábornagy urat illetőleg, nagyon is kikérdezett fölöle 's főleg a felől, mit akar ő a táborban művelni? — mire én a kellő felvilágosításokat megadtam. A minister elnök aztán mondá nekem, hogy Vetter számára a levél már meglesz és elhozhatom magamhoz át küldés végett.

2. Bratiano urnak tegnapelőtt nyíltan kimondta gróf Cavour, hogy ha ő és pártja az erdélyi kérdést csak megpendíténék is, ő, a ministerelnök, az oláh dolgokról többé mit se akar hallani. E nyilatkozat következtében Bratiano még azon este elindúlt Párisba, tehát a főhadiszállásra, a Császárhoz nem megyen.

E tárgyra nézve még jelenthetem Kormányzó úrnak, hogy Balachano urat visszatartóztattam máig — és hogy ma este megy Génuaába, Kormányzó Urat ott bevárandó.

3. A pénzre (illetőleg a papírpénz nyomdaránézve) mondá a Minister, hogy a Császár eddig is adott és ezután is annyit adni hajlandó, a mennyi szükséges.

4. A légióra nézve:

a.) a Császár maga is kívánván, hogy magyar öltözetet viseljen, ebbe gr. Cavour tökéletesen bele egyezik, 's evégett a légió főparancsnokának (illetőleg Klapka tábornoknak) már felhatalmazást is adott.

¹⁰² Strzeleccky József, aki a romániai fegyverszállítás lebonyolításával volt megbízva.

b.) nem lehetvén, hogy a Ministerium, főleg a hadügy, egy comitéval álljon levelezésben

c.) az organisatióra nézve Kormányzó Úr nézeteit az által képviselt már elfogadottaknak, hogy a légió parancsnokság által elterjesztett organisationalis tervet, mely természetesen a magyar helybe hagyta.

d.) a légió használatát illetőleg, hogy ő nem hiszi, hogy a nagy hadsereg jobb szárnyán működhessen — tekintve a Pápai Stásusok neutralitását; továbbá hogy Mantova és az Alsó Pón csak hideglélésnek s más minden betegségnek volnának kitéve 's végre; hogy a legiónak inkább az Olasz Hadsereghez kellene tartozni, — a Császár ezt nem vállalhatná magára, stb.

e.) hogy béke esetében a szövetséges hadsereg elég coercitif eszközökkel bír az emberek sorsát biztosítani; hogy tehát a légió: a háború folytatattván a szövetségesekkel megy Magyarországba; hogy béke esetében a fennebbi áll;

hogy a legrosszabb esetben velünk maradnak, mondá a gróf.

f.) hogy eskü nem kívántatik — csak engagement irandnak alá, mellyben Victor Emanuel neve nem is lesz említve, és hol csak engedelmességet ígérnek a haditörvényeknek.

g.) hogy a dépôt rövid idő alatt Alexandriába téteti át 's az első zászlóalj legközelebb Pizighetoneba küldetik.

Végre:

5.) A muszka követ panaszt emelvén, hogy lengyelek is vannak Acquiuban, én megáltam s irtam Iház ezredesnek, hogy adna be egy nemzetiségi lajstromot, mit hétfőn be fogok nyujtani; és/

6.) a mi legfontosabb — úgy vettem észre a gróf beszédjéből, hogy débarquementről jelenleg nem is lehet gondolkozni.

Magamat Kormányzó Úr kegyeibe ajánlva, stb.

CZETZ tk.

64

Genf, 1859 július 2.

MEDNYÁNSZKY SÁNDOR EGY Klapka Mellett
TARTÓZKODÓ BARÁTJÁNAK HIREKET KÉRVE.

O. L., N. M. 1848—49-es ír. Fasc, 1358,

Kedves Barátom,

Nemde váratlan reád nézve itteni tartózkodásom híre? Igen, én itt vagyok nőmmel, ki mindaddig akar itt maradni velem, míg a Tábornok el nem hivand Génuába vagy is inkább a ki induló sereghez. Hát nálatok hogy fejlődnek hazánk eseményei? Mi az eredménye Kossuth találkozásának a Császárral? Lesz-e belőlünk prédikációs halott? és mikor? Ha valamely érdekes tények tudomásodra jönnének, légy szives s közöld azokat velem a Grófnő adresse alatt.

Kérlek, barátom, mind addig míg vissza nem jövök, viseld gond-

ját podgyászomnak, ha pedig elmennél Klapkától, légy oly szives s add át azt Pukynak, kinek kofferem kulcsát is kézbesitettem.

Isten áldjon stb.

MEDNYANSZKY

65

New York, 1859 július 5.

ASBÓTH SÁNDOR¹⁰³ KOSSUTHNAK AZ AMERIKAI MAGYAR
EMIGRÁNSOKRÓL S AZ OTT TÁROLT HADIANYAGRÓL.

55. E. 13-th Street

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Mélyen tisztelt Kormányzó Úr,

A Francia-Osztrák háború kitörésekor az itteni lapok azt hirdették, hogy Kormányzó Úr már is a Dunához sietett; Dr. Schütte pedig, ki az Európai német Demokratákkal folyton levelez, egész bizonyossággal állítá, hogy Kormányzó Úr Belgrádból Oláhországba visszatérvén, Bukarestben organisálja tetteleg a szerb-oláh-magyar érdekeket, — miglen Klapka tábornok gróf Teleky Lászlóval Genuában indítják a magyar mozgalmat. — Jól tudván milly gondos figyelemmel kísérte Kormányzó Úr hazánk veszte óta a' szerb-oláh fontos kérdést, örömezt adtam hitelt Dr. Schütte szavainak, alapos reményt merítvén belőlök, miszerint Kormányzó úr fáradhatatlan munkájával végre oda fejlődtek a dolgok, hogy hazánk szabadságáért újra sikerrel küzdhetni alkalmunk leend. S minthogy Kormányzó úr nem írt senkinek és a hirlapok is több hetekig nem közöltek Kormányzó Úrról semmit, én siettem írni Ludvighnak Bruszelbe, Vaisz kapitánynak Genfbe és mult hó elején ismét Ludvighnak és Klapka tábornoknak Genuába, tudósítást és utasítást szorgalmazván.

Az itteni Magyarok zaklattak kérdéseikkel a' távollévők pedig számos aláírásokkal ellátott levelekben utasítást kértek, de én nem mondhattam egyebet, mint mit a hirlapok adtak.

Emigrationalis gyűléseknek sohasem voltam barátja, hogy azonban a már is megkezdett szerencsétlen pártoskodásokat mellőzhessem, Május hó 28.-án egy magyar meetingben résztvettem, mellynek az 7. alatti melléklet mutatásaként eredménye az vala, hogy Európából kell bevárnunk a jelszót.

Azóta Kormányzó úrnak az Angol néphez intézett búcsú szavait olvastuk, láttuk a lapokból hogy a' magyar menekültek Genuába gyülekeznek, hogy ott Kormányzó úr egyetértésével Klapka tábornok magyar légiót organisál és hogy Kormányzó úr is személyesen oda induland.

Illy hírek után én nem véltem idő előttinek 2.) alatti idezárt aláírási íveket kibocsájtani, ezen úton kitudandó, ki akar átmenni? mi volt, mit tett? és mire képes?

¹⁰³ Asbóth Sándor honvédezedes, mint emigráns az Egyesült Allamokban telepedett le.

A dolgok illy állásában végre tegnapelőtt vettem Kormányzó Úrnak múlt hó 14.-én Londonból kelt nagybecsű sorait. — Fogadja forró hálámat, Kormányzó úr, ezen kegyességéért, el van felejtve a szenvedések hosszú sora és az új tettmezővel új élet nyílik előttem, Kormányzó Úr bölcs vezérlete alatt hazámnak egész lélekkel szolgálhatni ezután is szent kötelességem maradván.

Tegnap Július 4.-e lévén nem lehetett tennem semmit a városban, de kirándultam Fornethez és vele közölvén a közlendőket, né-mely teendőkre felkértem. — Ma sokat jártam ugyan, de kevés sikerrel, mert még csak néhányan tértek vissza a városba. Jövő gőz-azonban körülményes jelentésemet beküldendém kormányzó úrnak az állam kimutatással egyben; most sietve csak annyit, hogy George Law raktárából, kivéve a vásárolt szuronyos pusztát és a Moringvillében készített töltényeket, melyeket Kormányzó úr parancsára Henningson és Nelson uraknak kiadtam, úgy szinte kivéve az átküldött két nyomdát, a' többiből én nem vettem se nem adtam ki vagy el *semmit* és mai napig birván az illető raktár felügyelők aláírásaikkal ellátott részletes vevényeket, hinni akarom, hogy más sem vett ki semmit. Gerge Law-tól ma nyert ígéret szerint holnap leend alkalmam minderről meggyőződhetni. — Ezt tisztában hozván a pénz adakozást kísértendem meg indítani amerikai bizottmányok által. — Azután a hadszerelésbeni legújabb javításokra meendek át és a portatív konyha, kovács műhely, patkó gép, kapsli gép, ponton hidakra használható vastárszekerek — Gen. James elastic ágyú golyói, Lyman „Silent gun“ és több hasonlók iránt igyekeztvén tisztában és ha lehetséges *birtokba* jönni. — Az osztrák ócska ágyúkat nagy előnnyel lehetne riflirozni, — kivált a könnyű 6 fontosokat és iránymérczével Armstrong vagy Napolen módja szerinti minie shape golyókkal és eféle (minie) közönséges vagy shrapnell-bombákkal használni. Illy riflirozott ócska ágyúval kétszeres távolságon sokkal nagyobb pontossággal (6:1) lehet löni. A minie bomba pedig két annyi puskaport bir mint a régi gömbölyü és minden téglá és kőfalba behatván, belől rombol. — Az e célra használandó gép nem kerülne többé 50 dollárnál és egy ágyúnak riflirozása és irány mércével ellátva 20 dollár. Ugyan ezen géppel az ágyú csővel egyben furható — és a minie bombák öntése. — Reménylem, hogy ezen soraim vételekor már Napoleon új 12 fontos rifled ágyúi kitettek Mantua alatt a régi 24 fontosokon.

Mit tegeykérem Kormányzó Úr a 10 láda kölcsön jegyekkel?

Addig is, míg az állam kimutatást felterjeszhetem, Kormányzó úr figyelmébe ajánlom Fiola, Albert és Fornet őrnagyokat és a két Radics testvérek, László és Kauser utász és tüzér tiszteket, kik az elevei organisationál is igen jó szolgálatot tehetnének.

Méltóztassék kérem Kormányzó úr Zsulavszky és Ruttkay testvérek iránti kívánságát tudatni vélem: Laczi és Lajos mérnökök.

Várva várom Genuából Kormányzó úr kegyes parancsait és hódoló tisztelettel stb.

ASBÓTH SÁNDOR

Páris, 1859 július 7.

SZARVÁDY KOSSUTHNAK A NÉMETORSZÁGI MAGYAR
PROPAGANDÁRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Uram!

Nagyon nagyon örültem szives és érdekes közlésének. Most már hála Istennek és sikerteljes eljárásának legalább az egyik oldalról tudjuk, hányadán vagyunk. Tudjuk mily irányba kell tennünk erőfeszítést, mert én meg vagyok győződve, hogy ama nagy úr szintén úgy vélekedik mint a hogy azt megmondta. Az orosz befolyás Berlinben még elég nagy, hogy annak ügyünkérti megnyerés erőltetésünket megérdemelné. Mit tartok e tekintetben teendőnek, azt már utolsó leveleimben előadni bátorkodtam. Némethonra nézve pedig más terét a tevékenységnek és agitationnak fog kelleni keresnünk. Ottan a közvéleményt kell megnyernünk és e tekintetben minden szeréntelenség nélkül mondhatom, hogy saját működésem vagy indirecte befolyásomnál fogva igen sok történt. Magyarhonra nézve nehezebb lesz az állásunk, mert van még liberális lap is ki nem látná szivesen, ha Austria tökéletesen megrontatná, ámbár igen megindító naivsággal azt vallják be, hogy Austria a legnagyobb ellensége. Némethon egységének és megerősítésének. Oda embert kellene küldnünk 's nekünk kellene e tekintetben az intiatívát megragadnunk, mert sem Turinban, sem a Tuileriakban fogják fel e lépésnek fontosságát. A két nevezett helyütt csak követségi vagy kémbeli tehetséget ismernek az internacionális viszonyokban. Hogy politikai agenseket kiküldjenek, mint teszi azt Angolhon, az eszükbe se jött vagy ha történt Mouchard-féle egyéneket válogatnak ki, kibefolyás, tekintély és leggyakrabban helyismeret nélküliek is. Tegnap előtt érkezett ide Bernays San Luisból. A Kormányzó úgy tartom ismerkedett meg vele amerikai útján, Teleki tán emlékszik róla. Én csak annyit tudok, hogy 1848-ban az ideiglenes kormány által Bécsbe küldetve ottan igen ügyesen működött volt. Pulszky jól ismeri és adhat róla kimerítő felvilágosítást. Ha ez kedvező volna, B. igen jó ügynök volna Némethonban. Ismeri az országot és saját nevével utazhatnék és a sajtó útján mint más uton igen hasznos szolgálatokat tenne. Barátomnak, kivel reményilem Turinban vagy Genuában találkozni fog, is beszéltem a tárgyról és ő késznek nyilatkozott. Cavourral beszélni. Bernays az Anzeiger des Westens című lapnak főszerkesztője és azért jött ide, hogy lapja számára levelezzen és Olaszthonba készül. De a sárd vagy a francia kormánytól eredő politikai missiót Némethonba szivesen fogna elvállalni.

A orosz kormányhozi emlékiratot illetőleg még azt kell megjegyznem, hogy T[rubetzkoj] herczeg annak beküldését nagyon sürgeti.

A Kölni ujságban közre bocsájtott proclamatio végett kikérek magamnak egy pár sort. Én részemről már terjedelmes magány levelet intéztem hozzá capacitátiója végett. Jó volna ha Kormányzó Úr nevében is megerősíthetném azt mit irtam. Én nehéz állasomon e fontos lap erányában könnyíteni fogna. A némethonbani propagandára pénz is lehetne szükséges, mert a mit az ember a lapok útján nem mondhat, arról röpiratokban kellene értekeznünk. Ha akarjuk, hogy azok terjesztésök nagy legyen, a könyvárost kell kármentesítenünk.

Most engedje meg, hogy magamról is mondjak egy pár szót.

A Kormányzó megigéreni sziveskedett, hogy mihelyt az első hajó hazánk felé indítatik, azonnal értesít és haza hí. Ezen ígéretere újra emlékeztetni bátorodom, mert én ázalatt hogy otthon verekszenek nem maradok itten semmi áron. Reménylem Kormányzó Úr nem fogja kivánni tőlem ezen áldozatot.

Továbbá arra instállom Kormányzó Urat, hogy azon meghatalmazás mit ideiglenes működésemmre küldeni akarnak úgy szölljon rólam mint a bizottmány Frankhonbani képviselőjéről. Ugy látom, minél inkább elárendelt helyzetben kívánnak megtartani bizonyos oldalrul. Én azt ugy mint meg nem érdemeltem, ugy el nem fogadom. Ha Kormányzó Úr. abban nehézséget talál, ugy egészen hivatalos állás nélkül kívánok maradni. A sajtó útján a nélkül is működhetném és Kormányzó Úr szolgálatjára is a nélkül maradhatok. Arról bizonyos lehet, hogy a haza és ön minden körülmények közt és feltétlenül számolhat készségemre.

Hú szeretettel és mély tisztelettel

SZARVADY

67.

Asti, 1859 július 9.

KISS MIKLÓS KOSSUTHNAK A FEGYVERSZÜNET HIRÉRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Tisztelt Kormányzó Úr,

A fegyver szünet egy kissé meg zavart, de azért még mindent veszve nem gondolok.

Nem a harmadik zászlóalj Mogyoródyval, hanem a 2. és 4. két századossal küldetett ide és minő állapotban!! De nem vagyok a panaszkodás embere, ámbár telyes jogom volna elégedetlenségemet e részben Kormányzó Úrnak előterjeszteni 's orvoslásért meg kérni.

Még nem vettem észre a rossz hatást, melyet a tisztekre vagy a legénységre a fegyverszünet gyakorlott volna. Amennyire lehetett már, előre munkáltam. De a rosz hatás igen is kitünik azon hiánybul, melyet a legénység szenved, se ing, se lábbeli, sem egyéb nyári öltöny nem érkezett; még csak a 3 frank gratificatiót sem adhatom ki a 4. Zászlóaljnak, mert nincs pénz. Klapkát már hivatalosan felkértem erre, valamint arra is, hogy a szükséges ruha kellékek kiadását eszközölje, de hát nap nap után megyen és semmi siker.

A tisztek számára igazgatóságilag elrendelt felszerelési öszvegeket is kértem, erre sincs intézkedés; szükségem volna tehát a legénység számára circa 2500
 a tiszti felszerelésekre circa 3000

Összesen 5500 fr.

Ihász épp most küld ide 3000 fr.-t a Piemonti cassabul napi dijjakra, erre nincs szükségem, mert a' rendes dijjakra amennyi kell, kapok itt, sőt a tiszti fizetésekre is, habár még a tisztt ministerileg ki nincs is nevezve. Visszaküldeném tehát ezen 3000 fr.-t Ihásznak.

Azt is kértem Klapkátul, hogy azon öszvegeket, melyeket Ihásznak kiadott, az Igazgatóság nékem is adassa ki, bármi néven nevezve, erre sincs se válasz, se siker. Szóval elhagyottan vagyok itt, hivatalos irataimnak utaztatása Turinba, onnén Genuába ismét Turinba 's végre megint ide, becses és pótolhatlan időt vesz el.

Ezeket kérem, tisztelt Kormányzó Úr, figyelembe venni 's a mennyire lehet gyorsan segélyt nyújtani.

Vége, Kormányzó Úr, meg kell jegyezmem, hogy Czecknek általa igazán oly kellemetlen a milyet ellenségemnek sem kívánok, semmi némű hivatalos kinevezése nincs, pedig mondhatom, hogy ő tette eddig is a legfőbb szolgálatokat a sereg organizálása körül, 's képes is erre inkább mint sok más. — Kormányzó Úr kevésbül sokat ért.

Mély tisztelettel stb.

KISS MIKLÓS

68.

Asti, 1859 július 18.

KISS MIKLÓS EZREDES JELENTÉSE AZ ELKESEREDETT
 HANGULATRÓL, MIT A HÁBORÚ VÁRATLAN BEFEJEZÉSE
 KELTETT DANDÁRÁBAN.

O. L., N. M. 1848—49-es ir. Fasc. 1359.

A MAGYAR HADSEREG OLASZHONBÁN.

Kiss ezerekes dandársága.

A sereg Főparancsnokságához

Turinban.

A legénység úgy a tiszti kar olly levert s kétségbe esett a dolgok illy szomorú fordulata fölött, hogy a legjobb akarat s szellem egyszerre egy véletlen esemény által nyilt elégedetlenségre s tán kihágásokra is adhatna alkalmat, — minek folytán arra kérem Tábornok urat, hogy minden befolyását s energiáját méltóztassék felhasználni, hogy a magyar sereg a lehtő leggyorsabban felosztassék s az osztrák hatóságnak átadassék, mert ha ezen állapot soká igy fog tartani, félek hogy a magyar név külföldön nem fog olly szep-lőtlen tisztaságban fentartható lenni mint Tábornok úr és minden igaz hazafi óhajtaná.

Van szerencsém egyszersmind Tábornok úrnak beadni:

1. A dandáromban levő tiszti kar rangfokozati lajstromát.
2. Úti levelet kivánó Tisztek jegyzékét.
3. Az általam a tiszteknek a felszerelés fejében kiadott öszvegről szóló jegyzékét.

Itt meg kell említenem, hogy az Igazgatóságához folyó hó 13.-án kelt felhívásomhoz csatolt rovat betöltését s hozzám való át küldését már folyó hó 15.-én kértem, s most ismételve kérem, mert anélkül lehetetlen a tisztek egyéni számadását rendesen megállapítani.

4. Ihász ezredestől felhívásomra hozzám küldött azon rovatot, mellyben dandáromban levő tiszteknek általa adott pénzek jegyzéke foglaltatik.

Folyó hó 17.-éről kelt napi parancsban kívánt azon jegyzék melly a tiszteim által megrendelt ruházat-szabók neveit tárgyazza csak holnap tehetek jelentést, de előre is állithatom, hogy dandáromban egy tiszt sem rendelt posztó egyen ruhát edig elé.

Van azonkívül e dandárság Pénztárában 919 frank, melly a hadfogadó díjaktól felmaradt, de mely elmaradt fizetésekre, lábbeli s egyéb szükségletekre nélkülözhetetlen, s melly öszvegről számadási könyveim világos kimutatással fognak szolgálni.

Végre pedig jelentem ez úttal, hogy az Igazgatóságtól hozzám küldött tiszti fölszerelési 2500 frank öszvegből még kezeimnél van 1640 frank.

Azonban bátor vagyok megkérni Tábornok urat, hogy az Igazgatóságához 15.-én tett felterjesztésem szerint méltóztasson a tisztek havi dijja és felszerelése eránt a számadások megalapítását elrendelni, mert csak így lehet igasságosan eljárni a tisztek erányában.

Egyébb eránt felszerelésre most már pénzeket adni céltalan dolog lenne, miután többé egyen ruhát egy tiszt sem fog magának csináltatni.

KISS MIKLÓS ezredes

69.

Genf, 1859 július 24.

KOSSUTH LAJOS IHÁSZ DÁNIELNEK A BÉKÉRŐL, A JÖVŐ
KILÁTÁSOKRÓL, A MAGYAR SEREG SORSÁRÓL
ÉS SAJÁT MAGÁNÉLETÉRŐL.

O. L., N. M. 1848—49-es ír. Fasc. 1358.

GENEVE, HOTEL DU RHONE

Vasárnap.

Kedves Barátom!

Soha életemben nem került annyi erőködéseembe lelkem felzúdult indulatinak lecsillapítása mint most. Míg 1849-ben az utolsó hónapok alatt csak nem reménytelenül izzadtuk a kötelesség nehéz útját, 's napról napra közelebb tudtuk magunkat a végromláshoz,

most nap nap után új meg új reményt hozott 's csak nem kinyújtott karunk értelmében láttuk a honszabadulás érett gyümölcsét, midőn mint villám a tiszta égről, úgy csapott le fejünkre az enyészet.

Nem tudok kibékülni a sorssal. Illy biztos kilátásokat nem hiszem hogy (legalább a mi életünkben) ismét birhasson szegény hazánk.

Vigasztalásul szeretem magamnak mondani, hogy Európa állapota abnormisabb a békekötés által mint előtte volt — hogy még a béke vég megkötésének is ezen olly akadály áll útjában, melly látván a közelégedetlenséget, Napoleonnak alkalmat adhat visszatérni a józan ész útjára, melytől egy boldogtalan perczben saját romlására eltért, hiában mondom magamnak, hogy vagy egy Európai háború, vagy a megszakadt olasz harcz újból felvétele, vagy egy olasz forradalom küszöbén állunk.

Mind ez nem nyújt vigasztalást. Mert azon Európai háborúból, melly kilátásba van, hazánkra nem várok hasznót. Ha ez a Porosz ellen lesz intézve, 's az Angolt a Francziával állítja szembe — ebből reánk jó nem nézhet ki — ha az Osztrák a Francziával tartand az. Angol ha akarna sem adhatand nekünk támaszt, ha pedig a Francia ellen szövetekeznek, mi csak Orosz ösztön alatt léphetnének activitásba...

A harcz újból felvételében nem bizok. Nem olly könnyű még Napoleonnak is despoticus hatalma minden erejével bár a helyzetet oda vissza állítani, hol a solferinói csata után állott, — 's a kedélyek ingerültek mindenhol, Napoleon ellen, nem csak mi nálunk, de még Olasz honban is senki sem bizik, senki sem bízhatik többé benne.

Az Olasz forradalom pedig, vagy még Francia interventiót is idézend elé; vagy a mennyiben az Osztrák ellen volna intézve elnyomatik, vagy legfellebbebb Toscana 's Modenának Piemonthez csatlakozására 's a Pápai tartományok kisebb nagyobb mértékben secularisatiojára vezethet, — s mind ebből reánk nézve semmi haszon, semmi kilátás.

Én tehát nagyon, nagyon komor színben látom a dolgokat. A kötelesség mindig készen találand, de reményem nincs.

E helyzetben aggodalmaim az Olasz honban olly biztatóan fejlődésnek indult Magyar Sereg sorsára vannak függesztve. Biztosítani személyeiket üldözés ellen, 's megtartani őket a hazának, e kettő körül öszpontosulnak vágyaim 's gondjaim. Mind kettő azt javasolja, hogy haza menjenek, mindegyike megannyi apostola a jó ügynek 's mindnyája együtt kész hadsereg, bár váratlan de lehető eventualitások számára. — Személyes biztosításuk azon ígéret valósitása körül forog, hogy Osztrák szolgálatba többé nem kényszeritettek. Ezt nem szűnök meg sürgetni, de nyugodt csak akkor leszek, ha az ígéretet be váltva látom, mert azok után a miket tapasztalánk, ki [hidjen Napoleon ígéretének.

Azon kell tehát lennünk, hogy addig míg ezen biztosítás valósitatik, bajtársaink el ne széledjenek, (különben földön futókká lesznek) hanem depot-ikban együtt tartva Piemont által rendszeren elláttassanak. — Ez lévén nézetem, aggodalommal hallom, hogy

különféle oldalról mozgásba tétettek a rugók seregünket a Toscanai mozgalomba eszköz gyanánt bele sodorni.

Tudom, hogy Önt józan tapintata meg óvta ezen speculatiokbani részvétől — és ezt hallanom igen jól esett, — de hogy mások is megóvassanak a jó akaratú tévedéstől, jónak véltem Önnel tudatni, kedves Barátom, hogy én ezen Toscanai szolgálat tervét határozottan rosszallom 's igen nagy szerencsétlenségnek tartanám, ha seregünknek csak egy kissé tekintélyes része is bele hagyná magát e tervbe sodortatni. — Okaim ezek:

Akik ezt teszik, azok a haza mehetés útját magok előtt bevágják 's úgy hazájuknak, mint családjuknak el vannak veszve. Hontalan, földönfutó nyomor áll előttünk, vagy condottieri zsoldos szerep, mitől óvakodnunk kell. — A Magyar név szeplőtlenül áll — óvjuk meg azt a jövődönnek. A Lengyel emigratio példája óvakodásra, nem követésre int.

Nincs az érdekében Toscanának is. Ha ők forradalmat csinálnak a Villafrancai kötés azon pontja ellen, melly Fejedelmeket helyre állítja, azt csak úgy tehetik biztosan, ha nem adnak ürügyet a hatalmaknak azon elvtől eltérni, hogy a köztük 's fejedelmök közötti kérdésbe nem lesz idegen interventio. — Ez nem lesz, ha a nép önként oda nyilatkozik, hogy Piemonttal egyesülni akar. E nyilatkozatra nem kard és szurony kell, hanem voks. — De ha Magyar, tehát idegen sereg pressiója alatt történnék e nyilatkozat, factiosus párt manoeuvernek 's nem a nép szabad akaratának kereszteltetnék, 's a revolutio végetti idegen avatkozás a revolutio elleni interventiot vonna maga után — 's aztán mi lenne bajtársainkból? 's minő színben állanának Európa előtt.

Végre a mi legfőbb a Toscanai mozgalom semmi kigondolható esetben nem nyithat utat nekünk hazánk szabadságáért küzdeni. Annak resultatuma csak a körül foroghat, vissza megyen e előbbi Fejedelmének uralma alá vagy Piemonttal egyesül, — de minket semmiesetre nem szállít Fiuméhoz. — Tehát mik volnának? Condottierik, kikről azt mondaná a világ, hogy desperatióinkban zsoldért zavart csinálunk idegen földön.

Engem még Turinban megszállítottak eziránt némelly Olaszok, nem szerettem a kérdést, mert kérek megtagadás bal magyarázatot szülhete, de nem ígértem semmit, sőt capacitálni igyekeztem, hogy nincs érdekükben a mi avatkozásunk — mindenféle nehézségeket említettem 's meggyőztem őket arról, hogy a forradalmat, ha ugyan annak nevezzük, idegenek avatkozása nélkül kell megtenniök, 's csak annyit mondék, hogy ha majd a Villafrancai kötést ünnepélyesen repudiálván rendes kormányt állítanak 's attól hivatalos felszólítás jó a Magyar légió szolgálatba vétele iránt, én azt közleni fogom a sereggel, de sem rendelkeznai, sem ajánlani nem fogom, hanem elmondva mindkét oldalra a következeseket, kinek kinek szabad tetszésére bízom a választást.

Minél többet gondolkozom, annál határozottabban mondom, hogy nem kell tenni. — Kiszedetnék velünk a tűzből a geszte-

nyét — 's aztán égett ujjal szélnek eresztenék a szegény Magyar, ki többé haza nem mehetne ha bár a béke kötésben úgy a bántatlan haza mehetés, mint az Osztrák katonai szolgálatra nem kényszeríthetés stipulálva leszen is.

A jövődő lehetségeire úgy, mint derék bajtársaink személyes biztosítására való tekintet azt javasolják, hogy a szegény fiúk haza menjenek, ha bántatlanul tehetik, mint búcsú napi parancsunkban mondtam, hiven megőrizendők a hazafiság szent tüzét a cselekvés perczére.

Ezen irányt ajánlom befolyásos figyelmébe.

A haza mehetés azonban csak a vég békekötés után történhetik, mert csak akkor lesz meg a kettős biztosíték, mellynek reményében nyilatkozott a sereg a hazamenetelre. — Addig katonai rendben 's fegyelem alatt kellene együtt maradnia. E kénytelenség Öntől, kedves Barátom, ki nekik attyuk volt, áldozatot igényel, a parancsnoki állás megtartását az elszállítás perczéig — mi annyival szükségesebb, mert csak így lehetend azon magasztos szellemet feltartani, melly ügyünknek színt annyi barátot szerzett, mint a minő becsületére vált a magyar névnek. — Meg vagyok győződve, hogy Ön nem vonandja meg a szegény fiúktól ez áldozatot.

Reménylem Kiss Miklóssal jól van. E reményben kérem közölje vele is e nézeteket, miket neki is irottaknak vétetni kívánom — 's cselekedjenek egyetértésben.

Mióta elbúcsúzáink nem kaptam körükből levelet. Nyugtalan vagyok, nem ismerem a közbejöttöket, 's félek nehogy valami közbejött légyen a mi bajnak lehetend kútfeje. Irok Klápkának, de kérem Önt is, legyen szíves engem mindenről részletesen értesíteni — a levellem fejezetén irott adressere, honnan akár hol lesznek leveleim kezemhez jutnak Horváth püspök úr gondoskodása által.

Most magán viszonyaimra térek, mikben Ön, kedves hű barátom testvériesen részt veszen.

Nőm a béke váratlan hírére, még személyes bátorlétünk iránt is olly aggodalomba esett (mit angol barátaink csillapítás helyett a rémületig növeltek) hogy nyakra főre rohant egyedül Feri kíséretében, pihenés nélkül Aixig — Ott találkoztam vele; olly beteg, idegrendszerében annyira megrázva, hogy nem tudom mi történt volna, ha bizonytalanságban még a Mont Cenisén át sanyargatja magát!

Lassan csillapodik ideg ingerültsége, de még mindig nagyon beteg; — a baj görcsös köhögéssé fajult.

Mind köz, mind magántekintetben jónak láttam vagy 3 hetet Sveiczben tölteni, mielőtt Angliába vissza mennék, hol e perczben már fejünket sincs hová lehajtani — mert szállásunkat feladtuk. —

Lajosnak irtam jöjjön utánunk. Szegény fiú most utazandik először egyedül. Fontos személynek érzendi magát — Szerdára vagy Csütörtökre várom. — Öt Montex-ben várom be — Genftől két órányira a hegyek között. — Aztán ki rándulunk Chamonixbe a Mont Blanchoz 's ha szűk erszényem engedi máshová is. Különben va-

lami magányban (talán St. Gervaisban, Chamonix-on innen) meghúzzuk magunkat egy pár hétre. Ronsolt lelkemnek magányra 's az örök természet csillapító befolyására van szüksége.

Beh sokszor mondjuk, bár csak velünk lehetne Ön kedves hű barátunk, kihez tíz évi családi viszony a testvériség érzetével egygye forrasztott. — Nem tudom engednek-e áldozatos kötelességei egy kis kirándulást.

De ha majd meghiusult reményeink kötelességeink láncza végkép le pereg 's ismét a hontalanság nyomora újra kezdődik, sokszor kérdjük egymástól, ugy leszünk e ismét mint tíz év óta valánk, vagy hiányozni fog e családunk köréből Ihasz a hű barát, kit testvérnek megszoktunk tekinteni.

Kérni nem merem Önt édes barátom! mert tudja, hogy én csak inséget, nyomort, nélkülözést ajánlhatok, mellyben tíz év óta önfeláldozással híven 's zúgolódás nélkül osztozott; 's bizon csak jellem szilárdsága 's lovagias hűsége bírhatá reá hogy illy soká istúrje azt.

Köszönöm, köszönjük lelkünk mélyéből hozzám, családomhozi példátlan csatlakozását; 's hálátlanok volnánk, ha nem kérnénk, hogy csak, 's csak is egyedül saját vonzalmát vegye vezérül jóvendőrei elhatározásában. De ha e vonzalom oda vezetné Önt, hogy továbbá is osztozni akarjon örömtelen tengésünkben, mondanom sem kell, hogy örömmel és vigasztalt érzéssel üdvözlendjük Önt, családunk körében, mint szeretett testvért, kinek hűsége elviselhetővé tette 's teendné éltünk bánatos terhét. — De ha másként határozand, családi körünkben nagy lesz ugyan a csorba, de életben halálban hű szerető testvérei maradunk. — Irjon kérem mi hamarébb hű barátja

KOSSUTH

70.

London, 1859 július 25.

PULSZKY KOSSUTHNAK A BÉKEKÖTÉS KILÁTÁSÁIRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

13. St. Albans Villa, Highgate Rise N. W.

Bárhogy törjem is ostoba fejemet még sem tudom kiszámítani, hogy lehessen a Villafrancai békeelőzményekből békét kifaragni. A herczegségekben restauratio 's az olasz szövetség kivitele a körnégszegesítésénél is nehezebb feladat, hacsak a francia sereg nem fordul az olaszok ellen a' mi erkölcsi lehetetlenség 's a' suffrage universel felforgatása. Hát aztán a' Legatiók dolga, meg a Szárd király beleegyezése! Mivel az ki nem vihető a Zürichi Conferentia által, hol két makacs fél áll egymás ellenében, 's nincs ki a a kettőközt határozó végzést hozhasson. Ezen tömkelegből csak két kimenettel lehetséges, Európai conferentia és háború. A' mi az elsőt illeti, mi eddig azt hallottuk, hogy a Villafrancai pejtély kulcsa azon el-lenszenv mind a két császárnál, mellyel a neutralis hatalmak dic-

tatioja ellen viseltetnek. Hogy lehetne az, hogy most ugyan azon császárok ugyanazon dictatiót maguk hívják fel. Angol ország azon kívül mindennap erősebben kimondja véleményét, hogy bármi kedves legyen Lord Palmerstonnak 's Russelnek részt venni illy értekezletben, Angliának érdekei kívánják a' be nem avatkozást. A béke előzményei nem tetszenek itten, 's így tehát a nép nem akarja az ország tekintélyét olly békébeni részvét által compromittáltatni, melly senkinek nem kell 's minden résztvevőt Olasz gyűlöletnek 's Európai neheztelésnek teszi ki. A' lapok e részben egyhangúlag nyilatkoznak, leg erősebben az Economist, melly a Ministerium egy részét képviseli. Gilpin azt mondta nekem tegnap, hogy a parlamenti tagok többsége ugyan ezt akarja. E' szerint hogy lehessen kibontakozni a' nehézségekből nem látom, különösen miután Lord John kijelentette, hogy a francia kormány hivatalosan kijelentette mi szerint nem fogja erővel vissza vinni a hercegeket. —

Szabó Pistának adom e levelet, ki ma este indul Svajczba. Lajos még mindig passus nélkül van, ámbár reméljük, hogy még ma fog kapni.

Nódet tisztelem, félek hogy a Svajczi levegő nem jó neki. Vilma jól van, piros, jó kedvű, jövő hétfőn indulnak Ventnorba, hol csak nagy nehezen kaphattunk házat.

Isten veletek. Hived

PULSZKY

71.

London, 1859 július 25.

PULSZKY KOSSUTHNAK LONDONI BARÁTAINAK
AGGÓDÁSÁRÓL SORSA MIATT.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves Öregem,

Valahára meg van Lajos számára a francia visa 's így tehát ma este útnak indul. Ma reggel irtam már egy levelet hozzád, mellyet Szabó Pista vitt magával, most csak azt adom hozzá, hogy itt hiszik, hogy Ferencz József enged Modena, Parma és Toscana iránt, 's feladja nagybátyja' és öccse jogait. Mindenki várva várja Lord John ígért felvilágosító észrevételeit Pénteken 's addig felfüggeszti végitéletét az olasz bonyodalmak iránt. Mittheltől Mac Adamtól és Rawlinstól. folyvást jönnek a levelek tele részvétellel 's Gilpin azt mondta, hogy a parlamenti tagok rendre kérdezzetik, hol vagy 's bátorságban vagy e. Amerikában Asbóth felszólítására nagyon készülnek a magyarok, természetesen július 12.-ikig még csak a' Solferinói csatát tudták, két héttel később tudhatták csak meg a béke megkötését.

Lajos el fogja neked hozni a Bellot society levelét, egyéb levelél nem jött, melly érdemes volna elolvasásra.

A' St. Albans villák egyike kiadó, 75 font három évre, ha első év végén elhagynád 10 font bonus, ha második évben 5 font. Szebb és nagyobb a ház a' templom mellett, közel a vámházhoz a mi ut-

czánkban, évi bére 70 font azért mert a templomnak harangja is van és vasárnaponként irtózatosan kondul. Mindenesetre Sept. 27.-dike előtt kell házat fogadni, később nehéz találni, mert akkor van a negyedév.

Vilma jól van. Isten Veletek. Hived

PULSZKY F.

72.

Genf, 1859 július 31.

KÖSSUTH IRÁNYINAK EGY SZEMERE BERTALAN CIKKÉRE
ADANDÓ VÁLASZ TÁRGYÁBAN.

Sk. levél aláírás nélkül; O. L., N. M. Kossuth-ir.

(Hotel du Rhone)

Kedves Barátom,

A német hirlapok csipős támadásaiból látom, hogy mai napig sincs desavouirozva azon koholt proclamatio, mellynek desavouirozása iránt még Genuában rendelkezünk volt. — Szarvady minden kíséret nélkül át küld nekem egy metszetet a Kölni Zeitungból, Szemere Bertalan egy hosszú epe ömlésével, mellyet én ugyan nem olvastam végig, de kezdetére vetvén szememet látom, hogy szintúgy ama koholt proclamatoria van építve.

Nagyon sajnálom, hogy az elrendelt desavouirozás meg nem történt. Nem tudom kinél van a mulasztás, de mondhatom, hogy igen rosszul esik az, mert midőn a reánk nehezedő szerencsétlenségben egyedüli vigaszom az, hogy óvatosságom által a hazát egy elhamarkodott felkelés hasztalan vérözönétől mentettem meg; — akkor bizon nem jól esik az embernek azzal vádoltatni, hogy éppen én akartam a nemzetet ama vérözönbe bele sodorni, 's hogy a baj csak az által hárittatott el, hogy a nemzet nem hallgatott szavamra.

Szarvady annyi sok lappal lévén összeköttetésben egy határozott, positive „dementi“ által egyszerre el vághatta volna a szint olly boszantó, mint ügyünkre nézve káros pletyka fonalát.

Sajnálom, hogy nem tette, de mert nem tette, azt hiszem formászerűbb alakban 's aláírással ellátva szükség a mulasztásnak pótoltatni.

Erre önt vagyok bátor megkérni, tisztelt barátom, Önt, azért, mert az ügyvezetésbeni részvéte Önnek mind a szükséges tekintélyt megadja, mind illetékességet nyujt a felszólalásra.

Kérem tegye meg.

Felszólalásának egy tekintélyes Francia lapban, azon kívül a Kölner Zeitungban kellene történni. — Az angol lapokról gondoskodandom.

Kivánnám, hogy ne csak a tény meghazudtolására szoritkozzék, hanem tegye hozzá azt, hogy nem csak semmiféle proclamatiót, felhívást, felkelési felszólítást Nemzetünkhöz nem intéztem, sőt inkább a hazában ben minden lehető lépéseket megtettem arra, hogy a Nemzet békén maradjon mind addig, mig az olly váratlanul véget

ért háborút az események logicája Magyar országra ki nem terjeszti. Kün pedig a háborús hatalmakkal érintkezéseimben Magyar Országnak a háborúbani részeltetését olly feltételekhez 's olly biztosítékokhoz kötöttem, mellyek, ha a háború folytában teljedesre jutnak, hazánk függetlenségének helyre állítását, emberileg szólva, bizonyossá teendették, ha pedig a háború a kikötött feltételek teljedesébe vétele előtt berekesztetnék, legalább azt biztosították, hogy Magyar ország egy elhamarkodott felkelés szerencsétlenségétől megóva maradjon, 's jövődjöje szó ígéretekre épített illusióknak ne essék áldozatul.

Az ezen garantiákhozi eltérithetlen ragaszkodás annyira politikájához tartozott, mind az Olaszthonban, a szövetséges hatalmak sanctiója alatt működött Magyar Nemzeti Igazgatóságának, mellynek elnöke valék, mind nekem különösen, hogy távol attól, hogy a Magyar Nemzethez felkelésre buzdító akár minemű direct vagy indirect felszóllítást bocsátottunk volna, még csak az Osztrák hadsereg Magyar Contingenséhez sem intéztünk, sem Kossuth, sem az igazgatóság semmi nemű felhívást; úgy hogy a már öt zászlóaljra szaporodott magyar had csapat szorosan a haza szolgálatjára önként vállalkozott hadi foglyokból organisáltatott; — a haza felszabadításának zászlaja alá sorakozásra való felhívás — a fent említett politikával öszhangzólag: az eseményeknek az általunk kívánt biztosítákok irányábani tovább fejlődésüktől függesztetvén fel, — elannyira, hogy még azon proclamatio is, melly Klapka tábornok egyedüli nevében a Magyar Hadsereghez intézett gyanánt jelent meg a hirlapokban, csak feltételes tervezet volt, melly nem érett meg a megállapítás fokára, 's nem csak az Igazgatóság határozata ellenére, hanem magának Klapka tábornok úrnak is tudta és megegyezése nélkül csempészetiileg (subreptitieusement) talált utat a nyilvánoságra.

Azért is: midőn legpositivabb tudásomnál fogva kijelentem, hogy sem Kossuth maga, sem az elnöklete alatt működött bizottmány sem a Magyar Nemzethez, sem a Magyar hadsereghez semminemű proclamatiót nem intézett, 's a hirlapokban neki vagy az Igazgatóságának tulajdonított minden proclamatiokat koholmányoknak nyilatkoztatok, egyszersmind nem vélek indiscretiót elkövetni, midőn positiv tények alapján kijelentem, hogy legalaposabb reményeink szint olly váratlan, mint motiválatlan meghiusulásából eredett méltó hazafiúi fájdalomnak közepetté mind K. mind a kik vezérlete alatt vele együtt működének, vigasztalásunkat abban találjuk, hogy ha nem sikerült is ez uttal hazánk függetlenségének helyreállítását eszközölnünk, legalább a K. vezérlete alatt követett óvatos politicánk hazánkat egy elhamarkodott felkelés roppant szerencsétlenségétől megmentette, úgy hogy egyenesen annak lehet köszönni, hogy nem Magyar ország lön az áldozat, mellynek árán a háború Olasz országban berekesztetett.

73.

Acqui, 1859 augusztus 1.

IHÁSZ DÁNIEL KOSSUTHNAK AZ OLASZORSZÁGI MAGYAR
LÉGIÓRÓL ÉS JÖVŐ TERVEIRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Mélyen tisztelt Kormányzó Úr,

Rég óhajtott levelét csak is tegnap kaptam, — hogy mult hó 24.-ik óta hol késhetett oly soká, meg nem foghatom, — de annál nagyobb örömöm. Mindenkitől kérdezősködtem Korm. Úr adressa iránt, de senki sem tudta, vagy nem akarta megmondani. Nagyon tartottam, a' mi fájdalom valósult is, hogy a Nagyságos Asszony megbetegedett, reményilem, hogy a jó 's egészséges Sweitzi levegő rövid időn vissza adja sött erősített egészségét.

Az én kedélyem a' nem reménylett események következtében annyira lehangoltatott, hogy nékem soha ez életben már jó kedvem nem lesz, ha csak a kegyetlen sors nem könyörül, 's bennünket egy nem reménylett uton, független hazánk szent földjére vissza nem vezet.

A mi a' politicus tartalmát illeti Korm. Úr becses levelének, én igen is ugyan abban a véleményben vagyok a' mint Korm. Úr azt taglalja, — reményilem, hogy a jövőre nem egy könnyen ülünk nagy urakkal az asztalhoz egy tálból cseresznyét enni.

Csapatom, melyet mind eddig a szép remények bölcsőjében ringatok, páratlan türelemmel van, azt teszi a' mit javaslok. Én őket a hazamenetelre biztatom, noha nehezen akarnak a' németnek hinni, de azért tanácsomat követik. A tiszt urak közül néhányan még nem határozta el magokat a' hazamenetelre, de majd ha eljő az idő, úgy hiszem, hogy ők is elborzadnak azon rajztól a' minőt én a külföldről elejbe teszek mindennap. A legénység között van egynehány, kiket tiszta lelki ismerettel nem lehet a' hazamenetelre biztatni, — van olyan, ki ezredesét, őrnagyát 's tisztjét leszurta vagy lőtte, 's egész szakaszokat áthoztak, — már úgy hiszem, hogy ilyenekre az Amnestia nem szólhat. Az ilyeneket én Klapka tábornoknak elővezettem, ki jutalmat ígért nekik, 's azt is, hogy a' Szárd kormánynál lépést fog tenni miattok. Jó volna, ha az ilyenekért Korm. Úr is emlékeztetné Klapka tábornokot.

Hogyha Korm. Úr egyik szolgáló mellett egy legényt venne csapatomból maga mellé, fogadom, hogy választanék olyat, ha nem különbet mint a volt Márton.

Ha csak félig meddig szabadulhatnék is, milly örömmel utaznék Kormányzó Úr kedves családja körébe, — de ez most teljes lehetetlen, — nincs fogalma Korm. Úrnak, hogy mennyire le vagyok az író asztalhoz kötve, — a' számadást a' kormány részéről nagyon szigorúan veszik, pedig tudja Korm. Úr, hogy milly rendetlenül láttattunk el pénzzel mind a nemzeti igazgatóság, mind pedig a Szárd kormány részéről, — no hanem majd ezen is keresztül esünk.

Én innen nem távozom mind addig, míg csapatomból csak egy lé-
szen is itt, — én voltam az első, ki karjaimat feléjük kitértam 's az
utolsó is akarok lenni, ki jobb jövődöt 's szerencsés utat kívánok
nékik, — ezzel nékiek tartozom, 's tenni szent kötelességemnek tar-
tom.

Már azok közül, kik haza menni nem mernek, néhányat el-
helyeztettem.

A tiszt urak közül kik a törzsnél alkalmazva voltak, nagyobb
része, untokból a' jó gratificatiót zsebre rakták és odébb álltak.
Nem panaszkodom, pedig sok háládatlanságot arattam illy rövid
idő alatt.

A' mi Kiss Miklóst illeti, Korm. Úr, bámulok, hogy azon kér-
dést intézi hozzám levélben, vagyis azon észrevételt teszi, „remény-
lem Kiss Miklóssal jól van.“ — Olly két jó barát mint mi ketten
nem egy könnyen szakasztjuk meg a barátság kötelét, ha bár az
ármány még úgy működne is. Mink hárman, én, Kiss és Bethlen
még idejövételünk előtt elhatároztuk magunkban az intriguák ellen
vállainkat össze tenni. Jobb kezekbe nem jöhetett volna reménylt
Armádiánk alapja, sajnos, hogy hiúsult.

Azon sorok tartalma, melly Korm. Úr becses levelében szemé-
lyemről szól forró könnyeket hullatott szemeimből, — de mind a
mellett, hogy jól esik szívemnek azokat viszont meg viszont olvasni,
még is félre kellett a levelet tennem, mert még jelenleg ke-
mény szivre van szükségem. Holnap megyek Alessandriába az első
Zászló aljamat meglátogatni 's onnét elmegyek Kiss barátomhoz
néki Kormányzó úr levelét kézbesitendő.

Minek előtte Korm. Úr becses levelét kaptam, személyemről 's
nyomorult hontalan jövődömről ekkép gondolkoztam:

Minekutána mindennap öregbedem és ki tudja, hogy azon for-
rás, melyből eddig hazulról a pénzbeli segítséget merittem nem
szikkad é ki vagy valami mistikus kéz által nem vágatódik é el, a'
mint az már tavál is történt, hogy az eddig rendesen kapott segít-
séget hazulról 8 hónappal később kaptam, a' mit Kormányzó Úr
előtt titokban tartani minden áron iparkodtam, 's ha mutattam is
ollykor ollykor egy kis jó kedvet, az mindig a legnagyobb erőlkö-
désembe került. Ne hogy tehát illy magát elő adandó esemény kö-
vetkeztében Korm. Urnak legkevésbé is terhére essek vagy ros-
kedvem által kedves családi körét nyugtalanítsam, félig meddig
arra határoztam el magam, hogy Franciaországba Kiss barátom
jóságán egy kis gazdaságot mivelek, hol fáradtságom után annyit
keresendek hogy belőle megélhessek, — ezen tervem kormányzó úr
becses 's szivre ható levelének tartalma következtében annyira meg-
változott, hogy nem csak kérését, de *parancsát* várom Kormányzó
Urnak, méltóztasson velem rendelkezni, — ha legkevésbé is szük-
séges lehetek házánál, nincs azon áldozat, melyet fel ne cserélnék
Kormányzó Úr és családja körében lehetéssel. Ha a kegyetlen sors
csapását itten végképpen kiállandom, 's kedves csapatom utolsó
egyénét is eltávozni látom, akkor a legelső kötelességem az lesz, hogy

Korm. Urat bárhol felkeressem, parancsát veendő. Én Korm. Úr irányban, mig élek, változni nem fogok.

Constantinápolyból megérkeztek Tüköry és Kiss Lajos őrnagy, Eberhárd százados és Tolnay hadnagy urak, — Kalmár őrnagy úr az úton Constantinápolyból ide, meghalálozott, — az özvegyét Klapka Tábormok úr 3000 frankkal ellátva vissza küldötte Constantinápolyba.

Marchal Baraguey de Hillier itten a' fürdőket használta, melly idő alatt háromszor meglátogatott; — az olaszokat háládatlan nemzetnek nevezte, — hogy ők (franciák) nem bánják, akár mit tesznek az olaszok jövőre, de az ő segítségekre többé ne számítsanak, — és hogy a magyarok sem akartak semmit sem tenni sat.

Az idóm szüke kénytelenít leveletem végezni. Nem tehetné azt Korm. Úr, hogy a fiúkat vagy egy hétre ide küldené hozzám, hogy őket Dandáromnál bemutatthassam, — bizony nagy enyhülés lenne szegény kesergő csapatom vérző szívekre. Tegye meg ezt, Édes Korm. Úr, ha csak lehetséges, vigyázni fogok reájok, mint testvérjeimre, 's egyuttal tapasztalást szereznek magoknak 's megláthatják azon szép csapatot, mellyre szegény hazánk annyira számolt. Fogadják mindnyájan szívem mélyéből ömledező óhajtásim. A siromig hivek

IHASZ

74.

Bex (Svájc) 1859 augusztus 12.

KOSSUTH LAJOS TANÁRKY GYULÁNAK SVÁJCI
UTAZÁSÁRÓL ÉS GONDJAIRÓL.

Sk. levél; O L., N. M., 1848—49-es ír. Fasc. 1359.

Kedves Barátom!

Midőn Julius 22.-kei levelét vettem, annyi gond nyomta fejemet 's annyi levelet kellett írnom jobb sorsra érdemes szerencsétlen légiónk sorsának biztosítása miatt, hogy az eladással fenyegetett sajtóm iránt tett kérdésére el kellett halasztanom a feleletet. Utóbb pedig bús 's bajos elfogultságomban megvallom megfélejtkeztem a dolgról.

Most már tán késő is felelnem. Azonban mégis csak felelek ennyit: hogy ha a vámhivatal általi eladás felment még erkölcsileg is azon kötelességtől, hogy Croskeynek az Amerikából szállítási bért megfizessen, úgy biz én azt mondom, boldoguljon vele a vám hivatal, csak fizesse ki Croskeyt — nem méltó vele bajlódni. Vettem volt 360 dolláron, 's bizon nem hiszem, hogy ha eladnók, 120-nál többet kapnánk érte, ha ugyan kapnánk csak annyit is. Ez esetben tehát nem váltjuk ki. De he a vám hivatal el adja, 's még is én tartoznám Crosskeyt fizetni, akkor biz' inkább ki váltanók, csak-hogy az a baj, hogy ha van Warrant (a miről én kételkedem) 's én nállam van, úgy az könyves ládámban van, melly Isten tudja hol kóborol.

Én azonban azt hiszem, hogy a mit Ön warrantnak vett, az semmi más mint a Crosskey ház első számlája. Az ő hajójukon érkezett volt a sajtó. Kérdeztek, küldjék-e Londonba, vagy hagyják a vám hivatalnál Southamptonban? Azt feletem, hagyják. S hagyták, és sem én nem kértem, sem ők nem küldtek soha Warrantot — nem tartottam a dolgot soha gondra érdemesnek.

Legyen hát kérem szíves megtudni, hogy ha eladatik, ment lesek-e a Crosskey ház irányában minden kötelezettségtől, — ha igen hadd adják el; — de ha nem, s még nem késő, úgy kérje meg Pulszkynét, adjon letett szegénységünkéből annyit, mennyi a kiváltásra kell. — Küldje el Crosskeynek 's váltassa ki, egyszersmind kérde meg, magára vállalja-e az eladást? — mert nincs helyem a lomra — hiszen olyan vagyok mint a vándor madár, nincs csak lakom is a föld hátán. — Ha nem vállalják el Crosskeyék az eladást (limito: a költség, mellyet fizetünk) úgy készen tartsák tárukban, mig vissza megyek Angliába.

Mi Genfből Chamonixba mentünk. Onnan a Tête Noire-on át jöttünk a Rhone völgyébe Martignyba s onnan fel vánczorgánk a Sz. Bernardi Hospiceba. — Mig járánk kelénk a fáradság itt ott egy kis fejszédítő 's láb sikamlító kalandozás, 's a panorámakint szemünk előtt el el vonulató oriai természet prczekre elfelejteté velem Ön magamat 's magammal a hazafi bánatát: — de a kalandozás nagyon költséges, azért a budget egyensúlyozása végett megállapodtunk Bexben (Rhone völgy St. Maurice s a Genfi tó közt), hol a vidék szép 's a „Pensio“ jó és olcsó (4¹/₂ frankot fizetünk naponta személyenkint lakás, reggeli, ebéd 's esteliért) — hajh! de a megállapodás vissza viszi a gondolatot a csalódott nagy reményekre és „post equitem sedet atra cura“ — hiában! olly szépek voltak kilátásaink, olly biztos az eredmény 's olly magas a bukás, hogy nem tudok nyugasztalódni.

Szeretném az utazást hogy magamat önfeledésbe ringassam — de szegény az Eclésia s reménytelen a jövő. — Azért gazdálkodni kell: — Tehát nem teszünk több mulatságos utat, hanem részint itt, részint Clarensben (a Nouvelle Heloise színhelyén) vagy Chillon (Byron 's Prisoner of Chillon) szomszédjában megülünk Augusztus végig — s aztán szégyen pirúlt arczal vissza Angliába.

Köszöntse szívesen Pulszkyékat — mondja köszönetemet szülei gondjaikért szegény lányom irányában. — A jó Pulszkyné ajánlatát háza iránt nem lehet elfogadnunk — mert cselédünk nincs, az egy cseléd kit ott hagyott, nem volna képes főzni is, kiszolgálni is, a házat is rendben tartani, azt pedig teljességgel el nem fogadhatnám, hogy több cselédektől fossza meg magát. — Tehát igen igen köszönjük, de practice véve a körülményeket nem lehet elfogadnunk. N'en parlons plus.

Hanem azt ugyan megköszönnénk, ha alkalom akadtával tudakozódhatna valami jó Lodging House forma accomodatióról — kivált Londonon kívül. de közel, vasut vagy omnibus érelmében — hol 2—3 hétre meghúzhatnók magunkat, elvisélhető árért, mig há-

zat találunk 's butorozhatjuk 's meg szólhatjuk. — Mert hiában! ezek olly dolgok, miket az embernek magának kell tenni.

Fogadjja szives üdvözetemet, barátja

KOSSUTH

Boritékon: Jules Tanárky, Sea Cliff, Ventnor, Isle of Wight, England.

75.

Ventnor (Isle of Wight), 1859 aug. 18.

PULSZKY FERENC KOSSUTHNAK AZ ANGOL KÖZVÉLEMÉNY
ITÉLETÉRŐL SZEREPÉT ILLETŐLEG A HÁBORÚBAN.

Sk. levél O. L., N. M, Kossuth-ir.

A' kormányzónak,

Miután visszajövedeled közelget, szükséges hogy ismerd az angol közönség nézeteit személyed iránt 's azon szerep iránt, melyet az utolsó crisisben játszottál. A' Villafrancai béke hírére az egész világ kikelt a császár ellen, azonban senki sem vetette a Te szemre, hogy vele szövetkeztél. Blind ugyan irt egy cikket az Advertiserbe, mellyben ő, a' vak, sajnálja rövidlátásodat, egyébiránt semmi angolra nem akadtam, a' ki eljárásodat rosszalta volna. Azólta a nemzet még egyszer keresztül ment az invasióális félelmen, 's akkor a Császár még inkább népszerűtlen volt itten, de még akkor is nem találkozott senki, a ki rólad csak egy rosz szót is mondott mind a' mellett, hogy épen akkor mind a Constitutionel mind a Patrie két oszlopos dicsérettel elhalmozott. Azólta megint meg változott a közvélemény, a' herczegségek sorsa, melly az angol népet igen érdekli, úgy látszik hogy jobbra fordul, 's miután tegnap az általános, teljes és kivétel nélküli Amnestia hire megjött, nem is kételkedem, hogy ismét népszerűvé lesz Napoleon. — Nincs tehát miért pirulnod kellene, hazánk javát elő akartad mozdítani becsületes és biztos módon, kezdetben nagy sikerrel, de jelenleg hiába, ámbár hazánk is nyert az által, hogy a Császár és a Szárd kormány Tégedet mint Statusférfit elismertek. Mind ezen előkészület, mind ezen értekezletek, szervezés és diplomatia nem maradnak meddően; nem adok a' mostani állapotoknak két évet 's ismét lesz francia-osztrák háború 's akkor aztán csakugyan nem lesz semmi fennakadás. A Szárd és most az amnestia után a Francia kormány systema is örökös ellentétet képeznek az osztrák rendszer ellen, melly az események logicája szerint mulhatatlanul új összeütközésekre vezet. Én azért „nem mondok le a' világról, mézet lehet itten szedni sok virágról.“ Közelget a' mi felszabadulásunk órája is, 's ugyan azért nem úgy kell visszajönnöd az angol közönség elébe, mintha megverték volna, de úgy mint annak a' ki, habár nem volt alkalma a' megütközésre, még is meg tette az előleges készüléteket a' harcra 's győzelemre. „Sursum Corda!“ jó szolgálatot tettél a hazának 's a szabadság ügyének. Mit mond Mazzini, azt nem tudom, 's avval nem gondolok, most az olasz események eléggé megmutatták, hogy

jelenleg legalább nincs semmi befolyása, Garibaldi most a párt főnöke, nem Mazzini.

A' mi a lakást illeti, azt előre nem lehet felvenni, szükség, hogy tudjuk, mikor érkezel, 's hány szobára van szükséged, akkor könnyű lesz lodging houest találni, mert ha csak előre nem fizeti az ember, két három napnál nem tartják tovább üresen. Ird meg tehát mikorára vegye ki Tanárky, 's mit kívántok. —

Isten veled, stb.

PULSZKY

76.

Jersey, St. Hélier, 1859 augusztus 19.

IRÁNYI KOSSUTHNAK A HÁBORÚ ALATT NEVÉVEL
KERINGŐ KIÁLTVÁNYOK HITELESSÉGÉNEK
MEGCÁFOLÁSÁRÓL.

Sk. levél; O. L., N, M, Kossuth-ir.

Tisztelt Barátom!

Becses levelét mult hó 31.-éről csak tegnapelőtt vettem Jerseyben. En t. i. alig hogy megérkeztem Párisba, mindjárt másnap folytattam utamat ezen szigetbe, hogy Olaszországban megrongált egészségemet a' tengeri fürdők által helyreállítsam. S ámbár megkértem volt Henszlmant,¹⁰⁴ hogy időről időre nézzen a' rue Vaugirardba ha nincsenek e leveleim, ő mégis csak ismételt sürgetésre tette f. hó 15.-én. Igen sajnálom, a' késedelmet 's a' mint vettem felszólítását, elhatároztam a legközelebbi gőzössel, azaz ma, átkelni Franciaországba. Azonban tegnap rosszabbul lettem 's így kénytelen vagyok néhány napig elhalasztani elindulásomat, de a jövő héten Párisban leszek és el fogok járni a legió ügyében.

A' proclamatio meghazudtolása megtörtént. Még Genuában valék, midőn Szabó Imre említette, hogy az Allgemeineban olvasta, miszerint Sz[arvad]y dementirozta a' Kölni-ben úgy az önét mint a Kl.-ét. Sz[emer]e cikke, ha jól emlékszem, júl. 11-ről szól, tehát alkalmasint előbből mint a démenti. Egyébiránt Sz-y midőn nekem is átküldötte ezen cikket azt írta, hogy Ön nem válaszolt neki, vagyis inkább nem mondta mit tegyen ezen támadás ellenében. Azóta a National Zeitungban megjelent levelet is küldött hozzám, melyben valamely firkász, ki hallott ugyan harangozni, de nem tudja hol, Perczelék bölcs magaviseletét magasztalja. En azt gondoltam, hogy a proclamatiok meghazudtolásán kívül nem szükség jelenleg egyéb felszólalás. A' dolog még nincs befejezve, ráérünk, ha kell, magunk igazolására később is szót emelni. Azonban ha Párisban leszek, majd tájékozni fogom magam e' tárgy körül, de oly részletekbe semmi esetre se látom sem tanácsosnak, sem — tekintve a francia sajtó állapotát — lehetségesnek bocsátkozni, minőket Ön javaslólag hoz fel.

¹⁰⁴ Henszlmann Imre archeologus és mütörténész.

Néhány napja Teleki Laczinak írtam 's levelébe Ön számára is zártam néhány sort. Remélem megkapta.

Én sem orosz kombinációnak sem annak nem vagyok barátja, hogy Magyarország részére engedményeket igyekezzünk szerezni Auszriától a' congressus útján. Le mieux est l'ennemi du bien. Az öszhangzás, melyet légközelebb tapasztaltunk a' haza minden osztályaiban az általános elégtelenségnek volt eredménye. Minek megosztani azt oly concessiók által, melyek utoljára is írott malaszt maradhatnak.

Ha válaszolni méltóztatik, Párisba tessék utasítani levelét.

Önök tisztelet és baráti érzellemmel.

I. D.

77.

Vevey, 1859 augusztus 21.

KOSSUTH LAJOS IHÁSZ DÁNIELNEK A ZÜRICHI BÉKE- ÉRTEKEZLETRŐL ÉS SVÁJCI UTITERVÉRŐL.

Sk. levél; O. L., N. M. 1848—1948-es ír. Fasc. 1358.

Kedves Barátom,

Vándor életet éltem az utóbbi két hét alatt. St. Gervay-ben, Chamonix-ban (kirándulás a Jégtengerre), onnan nyolc órai gyaloglással a Tête Noire-on keresztül Martignybe; onnan ismét fel a St. Bernardi Barátokhoz, majd vissza a Rhone völgyén St. Maurice, Bex és környékére, hol egy hetet mulattunk, egyensúlyozni egy olcsó pensióban az excursiók által erősen derangierozott budgetünket. Sok szép mászkálást tettünk, még többet tettünk volna, kivált fiaim, ha Ön társaságának örvendhetek volna — de én bizony 's Teréz gyalogolni tudunk nagyban, de a hegy mászásnak nem nagy barátai vagyunk. — Gyakran emlegetjük Önt, a fiúk mindég mondják, ha egy pár ezer láb magasságban vagyunk: „ha Ihász itt volna még ez 's ez hegyre is felmásznánk.“ Erőssen hiszik, hogy ha Chamonixban velünk volt volna, még nem álta volna, hogy fel ne másszon a Mont Blanc tetejére, csak a hireért is, hogy a világszerte gazettirozott Ascensionalisták közt egy vitéz Magyar bakkancsos is át adassék registrálva az utókornak. — Én kétlem, mert drága az üres dicsőség, a normalis 10 kalauz ezer frankba kerül.

Bex-ből vissza jöttem ide, hogy Teleki Lászlóval s némelly más bajtárssal találkozzam.

Ha Isten is úgy akarja mint magam további Marsch rout-om következő lesz.

Holnap Aug. 22. hétfő — Hotel Byron — Chillon mellett.

Aug. 23—24 utban Aigle-ből (Rhone völgy, közel a tóhoz) a Val d' Ormond-on fel 20 angol mfldet gyalog Chateau d' Oex-ig, onnan a Simmenthalon (Brenner Oberland) kocsin Thunig. —

Aug. 25. a Thuni tavon, gőzösön Interlakenbe.

Aug. 26, 27. Interlaken.

Kirándulás Lautenbrunnenba 's Grindenwaldba a Gletscherekhez.

Az Aug. 27.-ig inclusive megérkezhető levelek Interlakkenbe — Oberland Brennois, Suisse — poste restante adressálhatók.

Aug. 28. Giesbach a Brienzi tónál.

Aug. 29—30. Brienzig hajó — onnan a Brünigi Passuson át gyalog Lungernig 's onnan kocsin 's illetőleg ladikon Sarnen — Alpnach — Stanstad felé Lucernbe.

Aug. 31. Lucern. (Kirándulás gőzösön a Vierwaldstädter Tón végig Fluellenig 's vissza. Az e hó végéig megérkezhető levelek, Lucernbe poste restante utasítandók.

Sept. 1. Vasuton Baselbe.

Sept. 2. „ Strasbourgba.

Sept. 3. „ Páris. — Ott két napot mulatok s aztán el, betemetni bús gond terhelte fejemet a Londoni világáros zaj magányába.

Azért irom ezeket, mert mind Ön, mind Kiss Miklós lassan s későn érkezett, de megérkezett Aug. 1. és 4.-kei leveleikben kívánják tudni, hogy mikor hol leszek.

Seregünk sorsának hosszúra nyúló biztalansága mondhatatlanul aggaszt.

A fegyverszünet első hat hete le folyt 's a béke nincs elintézve. De azért ne csináljunk magunknak illusiókat, — a béke meg van, a végkötés halasztása legfellebb csak Congressust vonhat maga után, háborút nem. — Ennek vége van. A Közép Európai bonyodalmak nekünk nem ígérhetnek kilátást. — Ha nem lesz interventio, nem lesz restauratio, békés voksolással végzik a Revolutiót 's Congressus consolidálja az eredményt, ha pedig interventio lesz, restauratio lesz — az angol protestálni fog a nép akarat erőszakolása ellen, de kardot bizony nem húz 's nem lesz háború. — Ez úttal vége kilátásainknak.

Azért nincs ok kívánni, hogy a Légio feloszlatását halasztani lássuk. Ezer ok van kívánni, hogy a dolog be rekesztessék, 's a felelősség leszáljon vállaimról. Ha hamar nem lesz vége, félek nem végezzük pályánkat becsülettel. — Borzadva a harapódzó nyugtalanság következményeitől, mind jelenre mind jövőre, mind mágunkra mind a hazára.

Látván a Zürichi Conferentia hozadalmasságát, én csak egy segéd eszközt gondolhaték: megkísérteni, hogy a legiót illető pont (amnistia, szolgálati mentesség 's ingyen haza szállítás) a peres pontoktól függetlenül döntessék el. —

Ennek megkísértésére két lépés történt:

1. Felsőllítám Teleki Laczit, menjen Zürichbe. Megtette. Isten áldja meg. Holnap ott lesz.

2. Irtam a Császárhoz egy memoriálét 's mert a Császár nincs Párisban, Szabó Imre ezredest küldtük el a Memoriálevall, olly utasítással, hogy addig menjen, míg hozzá jut. Elláttuk minden eventualitásra levelekkel.

Mást tenni nem tudok. Adj' Isten sikert. — Én a nagy csalódások után már kisebbekben sem tudok reményleni.

Ön feláldozását, miszerint mindvégiglen kiállni a sarat magát elhatározá, nagyra becsülöm, de meg is vallom, hogy azt okvetlenül, elkerülhetetlenül szükségesnek tartom, hogy sem a Dandár parancsnokok, sem Klapka tábornok el ne távozzanak míg az ügy tökéletesen le nem lesz gombolyítva.

Ha csak ugyan vannak némelyl anyyira compromittált egyének mint Ön írja, igen természetes, hogy őket nem lehet 's nem kell haza menetelre biztatni — de arra sem kell őket biztatni, hogy a világot vegyék nyakukba 's a hontalan vándor élet inségére kárhoztassák magukat. Nekik a legjobb tanács az: válasszák a megajánlott másik alternatívát, a francia szolgálatot. — Ha a Piemonti szolgálatot preferálnák, — csak egy kis számról lévén szó, azt hiszem azt is ki lehetne vinni, de ez csak hit; ama bizonyos — Én Klapkát felszólítám s ezennel felszólítom Önt is, küldje be nekem egyéni állam lajstromát azoknak, kik nem gondolnak haza mehetni, minden név mellé megjegyzendő: rang, fegyvernem, hogy mi nyelveket beszél, akar-e francia szolgálatot vállalni — vágy különben minő foglalatosságra képes. — E kimutatást Lucernbe várom.

Sajnálom, hogy szegénységem nem engedi, hogy szolgálégyent fogadjak. — Nőmnek s Leányomnak nem szolgálhatna ki, a Szakácsnének pedig nem lehet a konyhából fel 's alá futkozni, tehát csakugyan két leány cselédet kellene tartani, — a legény harmadik volna, — sem fizetéssel, sem munkával nem bírnám ellátni. Az eregetés 's vendég jelentés igen kívánatosná tenné a legény szolgát, de a kít csapatjából ajánlhatna barátom, Angolúl bizonyosan nem tud, s' nállunk bizony meg sem tanulna, tehát e részben sem érnék czélt. — Azért hiában, csak addig takaródzunk, meddig a pokrócz ér. — Szegény az eclesia.

Most még egy szót magáról kedves Barátom! Hogy azon terv mellyet magára nézve velem tudat, sokkal kellemesb existentiát ígér, mint az én örömtelen nyomorúságom megosztása, az igen természetes. Isten őrizzen hogy lebeszélni akarjam — igen érzem, hogy nincs módomban olly kilátást nyujtani, melly kertészkedő stb. hajlamait is tekintetbe véve (a mi bizony hontalanságunk örömtelen pályáján nagy ressource-a a vigaszos elszórakozásnak) azt csak távolról is pótolhatná. — Én majd csak tengem, mint tengtem komor magányomban, míg ki rántják alúlam a pokróczot — nem sok kell reá. — Ismétlem tehát 's vegye kérem változhatlan barátságom jeléül, Isten őrizz hogy lebeszélni akarnám; sőt kérem tegye, ha tetszését találja benne. — Én csak annyit mondok, hogy ha akármi oknál fogva tervéről le akarna mondani 's éveken át hú barátsággal mellettem elfoglalt helyét, úgy mint a multban, jövődőben is elfoglalni határozná magát, mind én, mind családom testvéries Isten hoztával fogadandjuk. — Csak azon egyet kérném, legyen szíves velem mi hamarébb tudatni, mire határozta magát, mert

szállást kell keresnem, 's azt Számunkhoz képest kellend választanunk.

Testvéries érzettel híven változhatlanul barátja a síríg
 KOSSUTH
 Levelem nem privát részét közölje kérem Kiss Miklóssal.

78.

Vevey, 1859 augusztus 21.

KOSSUTH KISS MIKLÓSNAK A FRANCIA SAJTÓ VELE
 SZEMBEN HASZNÁLT HANGJÁRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves Barátom!

Augusztus 4. kei szíves levelét (bizontalan ubicatiom miatt későn bár; de) vettem, 's köszönöm. — Sok volt benne, mit érdekel 's tanúlással olvastam. — Nem lehet nem örvidenem, hogy a desolatio között, mellybe a villafrancai villám csapás' sodort bennünket, reményét nem vesztette. — A köteleesség csillaga elég kalúznak, de nem melegít — a remény igen. — Az én egemen nincs remény csillag; — nem tesz semmit, — amaz el vezet és fázni meg szoktam.

Coquettieroznak Párisból levelekben 's hirlapokban. — Értem. — Van, ki azt mondja, személyes jóakarátból folyik. Nem vitatom, de nem építék reá. — Hajlandóbb vagyok így magyarázni. — Emphasissal repudiálták a forradalom eszméjét, az attoli borzalmat a villafrancai óriás bak lövés okai közé is sorozták a világ előtt — de a tény ott volt, hogy forradalmi elemekkel szövöttek. — Ezt ki kellett egyenliteni. Tehát neki áltak mutogatni, hogy mi nem vagyunk forradalmárok. — 'S igaz is, mi legitimisták vagyunk, csak hogy a Nemzet örök jogának legitimistái — mi csak bitorlónak tartjuk az osztrákot 's elakarjuk kergetni, — s magunk urai akarunk lenni. — Ezentúl nem vagyunk revolutionáriusok. — Ha ez értelemben egyet értenek velünk a Tuillériákban — Bon. Különben: „Qui est ce qu'on dupe ici?“ — Van egy más magyarázat is. Szeretnék, hogy hallgassunk, mert hejh! az angol irritabilis egy gyerkőcz, 's nem szeretnék hogy olajat öntsek a tűzre. — Hadjuk ezt. —

Egyet sajnálok. Azt hogy fürdőbe menvén a Nagyúr, nem lehet vele találkozni kilátás, mielőtt a Continensst elhagynám. — Nem voltam volna idegen tőlle, bár nem kértem volna, mert refusirotatni nem akarok.

September 3.-kán Párisban leszek. — Tán vagy két napot ott mulatok — aztán el örömtelen nyomor magányomba — mert magányosabban lehet élni Londonban, mint a St. Bernárdon, vagy a Sahara sivatagjában.

Ihászna meg irtam Marsch routemat, közölni fogja — bocsásson meg, hogy kétszer nem irom. Kezem nehéz.

Közölni fogja azt is, mit a légió ügyében irtam. Itt csak annyit, hogy a Zürichi conferentia hosszadalmassága borzaszt 's nem látok

más módot mint megkísérteni, hogy a seregünket illetők függetlenül más ügyektől elhatározottassanak.

E végett Teleki Laczi Zürichbe ment. Holnap ott lesz. — Azonkívül emlékiratot írtam a Császárhoz 's (mert nincs Párisban), hogy kézhez jusson, Szabó Imre ezerezes vitté el — kellő utasítással s levelekkel ellátva.

A haza menni nem akarók, vagy nem akarhatók iránt, írtam Ihásznak. Közleni fogja — 's a kívánt kimutatást Önnek is figyelmébe ajánlom.

Hogy békétlenül vágyik St. Ange-ba,¹⁰⁵ értem, — de hiában a hontalannak ösvénye göröngyös — nem lehet a dandár parancsnokoknak elhagyni postjukat, mielőtt az ügynek vége van. — Tudom, hogy ezt Ön is úgy látja, 's resignálva van. — Én csak köszönetet mondhatok, 's nagyrabecsüléséről biztosíthatom.

Hú barátja

KOSSUTH

79.

Páris, 1859 augusztus 27.

SZABÓ IMRE JELENTÉSE KOSSUTHNAK A RÁ BIZOTT
KÜLDETÉS ELINTÉZÉSÉRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

(Hotel d' Espagne. 4 Rue Taitbout)

Igen tisztelt Kormányzó Úr,

Hogy e' 22. reggel ide megérkeztem, hogy Pietri senatort nem találtam, hogy Napoleon herczegnél voltam, vele hoszasban társalogtam, hogy ő az ügyet felkarolni 's elvégezni ígerte, erről e' hó 23. terjedelmesben tettem jelentést, 's nem kétlem, hogy az eddig gr. Teleki L. útján Kormányzó urnak kezeire is jutott. — Azóta semmi uj sem adta elé magát, csak hogy meg tudtam tegnap Rapetti¹⁰⁶ itt létét, de noha már több izben kerestem, nem voltam képes megjelni, reményilem holnap korán reggel menve hozzá' sikeresebb leend kísérletem.

Ugy hallom hogy Kl. tábornok ide készül, 's a vett hir után minden órában várom megérkezését, akkor tán ő a másik ügyet (a pénz végett) is elvégezheti, ő ugy is szorosabb viszonyban van a' Herczeggel, 's akkor az én további működésem ugy is megszűnik. Ha netán kívánna neki írni, tessék ide czimezni, ő alkalmasint ide szálland, mindenesetre itt fogják őt találni levelei.

Az itteni vendéglős, Liot, nagy megtiszteltetésnek tartaná, ha Párisba jöttekor nála szállana. — Tíz évtől sok magyar lakott nála, — most kiterjesztvén a vendéglőt Hotel d' Espangne et de Hongrie-nak nevezte; — elég jutányos áraival 's szép szobák vagynak főleg:

¹⁰⁵ Kiss Miklós birtoka.

¹⁰⁶ Pietri szenátor titkára.

uj házában kiadók; — ha egy pár sort irat neki vagy nekem megérkeztéről, úgy mindent rendben fog találni.

Ide mellékelem uj hirdetését, melly a magyar lapokban is megjelent.

Ha Kl. tábornok ide jön s átveszi a' kérdésben lévő ügyek vezényletét úgy én alkalmasint e' hó 29—30.-án Angliába viszatérendek; — itt nincs mit tenni, — 's mulatásra más kedély kell, — mint körül belől a mienk lehet.

Ha holnap v. holnap után valami uj adná elé magát, úgy arról, mig Klapka nem ir, fogok Baselba — a' 3 Rois hotelba írni, — hová Horváth püspök podgyászát is intézendi. —

Kérem sziveskedjék stb.

SZABÓ IMRE

Mellékelve: KOSSUTH NAPOLEON HERCEGNEK A LÉGIO ÜGYÉBEN.

Monseigneur,

Conformement au désir que V. A. I. m'a exprimé dans sa bienveillance pour mes compatriotes, j'ai l'honneur de Lui enoyer la note ci jointe contenant l'indication de ce que je crois en conscience necessaire et indispensable pour achever de mener à bonne fin l'affaire de la legion hangroise. Je prie V. A. I. de vouloir bien se rendre l'interpret de mes voeux auprès de S. M. l'Empereur. — J'ose reclamer toute la sollicitude de V. A. I. pour nous obtenir une solution aussi prochaine que possible.

Je prie V. A. I. d'agrèer l'hommage de mes sentiments respectueux.

80.

Ventnor, 1859 szeptember 5.

PULSZKY KOSSUTHNAK A JÖVŐ KILÁTÁSÁIRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M., Kossuth-ir.

Kedves Barátom,

Tegnap vettem Aug. 31.-i leveledet, mellyből örömmel láttam, hogy nem szakítottad meg összeköttetéseidet a hatalmasságokkal, utasításodat angol barátainkra nézve előre gyanítottam, 's leveleimet azon szellemben irtam, mellyet most utólag sinórmértékül kitűztél. Bárhogy tekintsem Európa mostani állását, semmiképen nem tudok egyéb következtetést húzni, mint hogy a béke nem lehet tartós, vagy is inkább hogy a' béke nem fog megkötteni, 's hogy talán már a jövő tavasz ismét fegyverben találja a francziát az osztrák ellen. Lady Louisától ismét volt levelünk, mellyben a' vén Lord Lansdowne kérdezi véleményemet, mert ő a vén Status férfi „est au bout de son latin,“ 's nem látja tisztán az események további folyamát. Lónyay Menyhérttel értekezésemet megirtam volt Neked annak idejében, 's sajnálnám, ha levelem eltévesztett volna, ha idő-

közben nem láttad volna Keményt, kitől körülbelül ugyan azt hallhattad, mit Lónyay mondott a haza ügyeiről. Egyet azonban ismételni szükségesnek vélek, hogy t. i. hemzseg az ország orosz emissariusoktól, 's ha N. nem segít oroszra lesz M. ország a legközelebbi összekoczczanásnál. Itt Ventnorban találkoztam egy gazdag orosz literátorral Moszkvából, ki nincs összeköttetésben a kormánnyal, de a társasághoz tartozik. Ez azt mondja, hogy míg csak Gorcsakoff a Minister, az orosz politika kiengesztelhetetlen ellene fog maradni az osztráknak 's mihelyt a szolgafelszabadítás crisisén keresztül esett az ország, bizonyosan háború lesz az osztrák ellen. Ezeket újra irom, talán használhatod, ha a' nagy urakkal össze találnál jönni. Már az a gondolat is keresztül villant eszemen, hogy az orosz-szal azért volt némi nehézség Villafranca előtt, mert Gorcsakoff félte, hogy Magyar ország felkél mint egy ember a' mint az első francia magyar földre lép, 's inkább a' maga számára akarta feltartani ezen kövér falatot.

Mitchelnek e' napokban irok egy okos levelet, minden barátok közt ő az, kire leginkább lehet számolni 's olyan véleményre hajlítani őt 's azokat kikkel összeköttetésben van, — a' melly reánk nézve legkedvezőbb. Mac Adam most erősen influencirozva van Mazzini által, kinek jelenlegi állását sajnálattal látom, mint hogy elvágja maga alatt a fát, 's veszti befolyását Olaszországban impracticus javaslatokkal. Ha csak egy két hónapig tudott volna hallgatni, lehetne most súlya, holott hamis profecziája megrontotta hitét. — Ha N. tavaszra újra megkezdí a' háborút, akkor csakugyan dicsérni fogom a politikáját, mert időközben a porosz és osztrák közt már is megbomlott a' kevés rokonszerv, melly az idén létezett, a' német sympathiák elnémultak, az olasz nép egy része organisalta magát 's le rázta magáról Sybaritását, tavasszal megkerülheti a' francia a' négyszöget délről, 's magyar hadjárattal két hónap alatt bevégezheti Austria felbontását. Mind ez lehet így, sőt valószínű, feltéve hogy nincs congressus, mit az orosz szláv csak azért sürget olly erősen, nehogy Magyarország markából kiszalasztassék.

Vilma jó színben van, nődet tisztelem, 's maradok híved

PULSZKY F.

81.

Torino, 1859 szeptember 6.

KLAPKA KOSSUTHNAK A LÉGIÓ KATONÁI JÖVŐ SORSA BIZTOSÍTÁSÁRÓL.

Sk. levél O. L., N. M. Kossuth-ir.

Theuer verehrter Freund,

Ich bin in aller Eile hiehergekommen um die durch verschiedenartige Symptome dringend erheischte Auflösung der Legion zu beschleunigen. Da nun die Hauptfragen geordnet, so handelt es sich nur noch genau zu wissen, was denn die österreichische Regierung unter dem Ausdruck „ils seront revoyés dans leurs foyers“ eigent-

lich versteht. — Es ist dies nothwendig zu wissen, damit wir unsern Leuten nicht mehr versprechen, als man in Wien zu halten gesonnen ist. In dem einen und andern Falle müssen wir sie heim senden; doch können wir es mit besserm Gewissen thun, wenn wir früher kein Mittel ausser Acht gelassen, ihr Los daselbst so günstig als möglich zu gestalten. — Dürfte ich Sie daher bitten, mein verehrter Freund, gleich nach Erhalt dieses sich an den Prinzen und durch ihn an den Kaiser wenden zu wollen, damit uns hier durch den Telegraphen die Lösung des etwas vagen „renvoyés dans leurs foyers“ zukomme.

Es ist dies wie gesangt pour acquit de conscience, denn überwachen lässt sich die Sache für die Dauer doch nicht.

Es wäre ein wahres Glück wenn uns noch einige Geldmitteln zur Verfügung gestellt würden. Krivácsy és Dunyov, Winkler, Ludvigh bitten Alle um eine kleine Unterstützung, ausser dem haben wir hier tausend unvorhergesehene Auslagen für deren Deckung nicht minder zu sorgen wäre. So z. B. eine etwas ausgiebigere Hilfe für die im Auslande verbleibende Mannschaft und Unteroffiziere.

Ich schreibe diese Zeilen in aller Eile um den Abgang der Post nicht zu versäumen.

Mit dem wärmsten Händedrucke stb.

KLAPKA

P. S. Ich sehne mich nach Ruhe wie der Verwundete nach einem Tropfen Wasser, sürgesse tiszelt barátom a' feleletet Zürichből. Kiss átvette a 2.-ik dandár parancsnokságát.

82.

Páris, 1859 szeptember 9.

KOSSUTH LAJOS IHÁSZ DÁNIELNEK
A LÉGIÓ HAZATÉRŐ KATONÁI SORSÁNAK BIZTOSÍTÁSÁRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M. 1848—1849-es ír. Fasc. 1358.

Kedves Barátom!

Augusztus 25-kei levelét Sept. 4.-én vettem Luzernben.

Holnap után végre Londonban leszek.

Némellyeket kell közlenem a Legio érdekében eljárásomról.

De mielőtt tenném, először életemben, 's mert először igen nagy sajnálattal kénytelen vagyok mint Igazgatósági elnök az Ezredet és Dandár Parancsnokot kötelesség mulasztásért megfeddeni.

Veveyből levelemben utasítottam, hogy nekem részletes kimutatást küldjön azon egyének számáról s qualificatiojáról, kikről azt irá, hogy súlyos körülményeknél fogva haza semmi esetre nem mehetnek, kiknek tehát segéllyel kellene elláttatni.

Ezen kimutatást nem küldötte meg 's ez nem csak positiv rendelkezlet végre [nem] hajtása, hanem egyszersmind alig helyrehozható szerencsétlenség, mert félek, azon kimutatás hiánya miatt nem le-

szek többé képes azon szegény emberek számára olly pénz segélyt kieszközölni, minőt különben ki eszközölhettem volna.

Minden mulasztás sajnos, kétszeresen az, ha következései nyomasztók.

Ezen feddő észrevétel Kiss ezredest is illeti, ha utasításom, a mint rendelém, vele közölve volt.

Szomorú megnyugtatót azt mondanom, hogy nem én leszek az oka, ha a kérdéses egyének üres kézzel lépnek a hontalanság keserves pályájára, vagy csak azon nyomorult 100 frankkal, miről írja, hogy minden egyes számára már kezében van.

Erre nézve kérem írja meg nekem (13. St. Alban's Villas) honnan jött ez a pénz? — csekélység egyenkint, de még is százezrekre menő összesen? A Szárd kormány adta? vagy ki? szóval mi a dolog históriája?

Most dixi et salvavi animam, 's a dologra.

Megirtam volt, hogy a Legio ügyének szabott feltételeink szerinti gyors és sikeres eldöntése végett emlékiratot küldék a Császárhoz, 's hogy annak átadására Szabó Imre ezredes úr Párisba küldetett.

Az átadás Napoleon herczeg által történt, ki titoknoka által Szabó Ezredes úrnak az $\frac{1}{2}$ alatti választ adá.

A kifejezés „renvoyés dans leur foyers“ határozatlan lévén, 's attól lehetővé tartani, hogy az osztrák rosszakarat nem fog alatta szolgálattól vég mentességet, hanem legfellebb csak „Urlaub“-ot érteni — magyarázat s pozitív stipulotio szüksége forgott fen.

A herczeg kéretett, hogy ha Párisba érkezem azonnal látogassam meg.

Éjfélkor jöttem, s már 7 órakor reggel fogadott.

Nem tudott megnyugtató magyarázatot adni, csak a Császár eredeti levelét adá kezembe mellyből az $\frac{1}{2}$ másolva volt.

S minthogy sem a Császár nincs Párisban, sem még csak Pietri is, sem senki a kihez fordulhatnánk, a Herczeg pedig már 9 órakor reggel elutazott, Bouqueney követ úr pedig semmit sem teszen Zürichben, mire világos utasítása nincs — a Herczeg egy újabb Notának írására szólított fel, s annak a Császárnál előmozdítására ajánlkozott.

Meg irtam. Ma megyen a Herczeg után 's általa a Császárhoz.—

Öt pont van benne.

1. Utasittassék Bourqueney¹⁰⁷ — a kétes kifejezés magyarázatát kívánni, 's ollyannak insistálni, hogy a katonai szolgálattól végmentességet biztosítsa.

2. Francia Szárd és Osztrák biztosok „ad hoc“ neveztessenek a légio elbocsáttásának végrehajtására, úgy hogy minden egyén

¹⁰⁷ A francia megbízott a zürichi konferencián.

Geleit-Schein-nal láttassék el az Osztrák Biztos által, mely az Amnistiát 's szolgálattoli mentességet constatirozza. Utasítás Bourque-ney urnak ezt Zürichben keresztül vinni.

3. Engedelem, hogy ügynökünk lehessen Zürichben Bourque-ney urat a légió ügyéről felvilágosítandó.

4. Kérdés tiszteink léphetnek-e rangjok megtartásával francia szolgálatba?

5. Száz ezer frank adatván rendelkezésünkre tiszt urak kárta-lanitása végett, azt fel 's kiosztottuk. Könyveink készen 's rendben megtekintésére. Azóta több complicatiok jöttek közbe. — Érkeztek tisztek, kik hamarébb indultak mint a békét tudhatták, 's most inségben vannak. — Keleti missióinkban nem contramandálhatott költségek jöttek közbe. Némelly bajtársaink sulyos viszonyoknál fogva az amnistiában nem bizhatnak 's haza nem mehetnek, sorsuk megalapítása külföldön segílyt igényel. — Némellyek a hosszú vá-rakozás nyugtalanságában Americába menni határozták magukat 's ingyen át szállítást kérnek. — Tehát a 2.-ik pontbani Császári biztosnak adassék felhatalmazás és mód, úgy ezen pontokat, mint minden egyéb a legio ügyével kapcsolatos tárgyat úgy elintézni, hogy a dolog berekesztése elégedést, bizalmat és hálát hagyjon hátra, mely a nemzet érzelmére is kiterjedend. Sajnálom, hogy a fentemlített mulasztás a financiális segílyt iránt határozottan s szám szerint szöllanom nem...

(Vége hiányzik.)

83.

Asti, 1859 szeptember 12.

KISS MIKLÓS KOSSUTHNAK A MAGYAR LÉGIÓ FELOSZLÁSÁRÓL.

Sk. levél O. L., N. M. Kossuth-ir.

Mélyen tisztelt Kormányzó Úr,

Okvetien szükségem volt nőmmel találkozni, némely bajokat el kellett intéznem, mert négy holnapi távollétem alatt sok adta elől magát, melyre alá írásom és határozatom meg kívántatott. Szabadságot kértem tehát Klapka Tábornok úrtól hat napra, 's Zürich felé (egy kis varga betű) Lyonba mentem, hova nőm meg érkezvén, St. Angebun ott 48 órát töltöttem vele, 's September 4.-én ismét Astiba voltam. Zürichbe egy éjjelen át voltam, Nigrával beszéltem Telekit nem találván.

Kormányzó úrnak augusztus 21.-ikén Veveyben irt levelét Lyonban vettem, bocsánatot kérek, hogy eddig nem válaszoltam, de előbb itt körül akartam magam kissé nézni. Ihászhoz sept. 9.-én Párisban irt sorai Kormányzó úrnak tegnap előtt közöltettek velem. Az abban foglalt kimutatásnak feljelentését eddig nem teljesíthettem, ide, zárva azonban van szerencsém azt békülden. Egyéb-iránt ezen jegyzékst Klapkának már hetek előtt beadám, ki a szabad elszállításrul gondoskodott is, Jó lenne biz az, ha a 100 frank-

nál többet is kapnának, de ezt csak Kormányzó úr eszközölhetné ki a Császárnál. A kinn maradó őrmesterek 150, tizedes 120, közharcos 100 frankot kapnak. Ezen pénz a Comité pénztárából jó s dandáromnál összesen 4000 frankot alig halad meg.

Azon altisztekből lett tisztek, kik haza mennek, a kivetett 1000 helyett csak 600 fr. kapnak, nálam 2 ly tiszt van, az ekként fenn maradt 800 fr.-ot a haza menő altisztek közt s némely köz ember közt per 5, 10, 40 fr.-t nyugta mellett kiosztjuk. A 15 napi gratis zsold Alexandriában az első transportnak már ki is fizettetett, ugyan ott két pár fehér ruhát, köpönyeget, szóval egész ruházatot faszolt az első transport.

Igy áll tehát a légió materiális oldala, ez órában. A mi a morális részét illeti a légió állapotának, az szomorító kezdett lenni az utolsó időkben. Holnapok óta biztattuk őket; az Igazgatóság szívszakasztó bucsuszava már két holnap előtt megmondá, hogy háborúra, fegyveres erővel hazamenetelre ez uttal minden remény elveszett; a Piemónsi kormány minden zaklatásnak dacára ruházatot nem adott, csak szép szóval tartott bennünket, le szakadt embeinkről az ing, fáztak már nyári kabátban stb. —; levelek érkeztek a hazából, hogy már igen sok katona szabadsággal haza bocsájtattott, s még számtalan itt föl sem sorolható körülmények azon eredményt szülték, hogy egyszerre a honvágy megszállta a legénységet olly hatalmasan, hogy elkezdtek szökni. 160 szökött el az összes seregéből, mely számban 27 az én Dandáromat illeti; el volt tökélve a legénység, hogy egy szép reggel alaromat veretnek 's utnak indulnak. De azért ne gondolja ám, Kormányzó úr, hogy a tisztek iránt szeretettel, ragaszkodással nem volt a legénység, elég jele ennek az, hogy két holnapig jó fegyelemben a leg abnormisabb körülmények közt meg tudtuk őket tartani. S ez nem kis feladat volt, 's mit csak az képes meg ítélni, ki éjjel nappal a szegény rongyos, reménytelen sereg közt volt.

A szökevényeket a gendarmeria kötözve hozza vissza Austria határárul, minő szégyen az egész Nemzetre. Szóval a légiót tovább becsülettel együtt tartani lehetetlen volt s elhatároztuk közös akarrattal a dandárnokok és törzstisztek, hogy a felosztás órája eljött s Klapka eszközlésbe vette a feloszlást. Mihez neki tellyes joga volt, miután az Igazgatóság bucsuszavában reá ruházta a befejezés eszközlését a légió ügyében. Maga pedig együtt véve a vitéz sereg irányában állását mint Igazgatóság befejezettnak nyilvánította ugyan azon búcsú szavában. A tiszt kar nincs azon a véleményen, hogy nagyobb szerencsétlenség a hazára, ha a légió tagjai bésozotatnának Austria által (a mitől óvákodni fog a hatalom) mint az, ha disciplináris képtelenségét egy ly parányi kis magyar sereg külföldön kimutatná, magátul szétszökdelne s mint rabló vagy leg-alább is vagabund csordák összefogdotatnának, vagy nyomorult egyéniségeikkel ellepnék egész Európát 's a nagyra becsülés és sympathia helyett, melyet eddigi példás magaviselete által Európa előtt maguknak kivívták, megvetést és utálatot idéznének elől gyütt

ment vagabundságuk által; vagy pedig ha desperatiojukban seregestül áttörnének Austriába, meg mutatván a világnak, hogy szívesebben vannak Austria alatt mint a forradalmi vagy nemzeti magyar légió szolgálatában.

E fentebbi meggyőződésre a tisztí kar érett megfontolás és tapasztalás útján jutott, mert bizony tény, hogy jelenleg a legénység a legjobb impressióval hagyja el a légiót áldva s imádvá Vezérét és tisztjeit, mert látta, tapasztalta, hogy ezek szüntelen velük voltak, nem hagyták el őket a mint a reménytelenség órája megkondult; mert látták, tapasztalták, hogy mindent elkövettek sorsuk enyhítésére, jövőjük biztosításáért 's ha e jövő biztos nem lessz és ők újra besoroztatnak, tudják, hogy nem a mi mulasztásunk az oka, hanem Austriának ismételi hitszegése leend. Mind meg annyi apostol a haza térő legénység, jól felvilágosítva, béoktatva otthoni kötelességeik iránt, mondandójuk iránt, a terjesztendők iránt. Szóval jelen dispositiójukbani haza menetelük, habár a besorozás ellen biztosítva nincsenek is, valódi nyereség a szabadság ügyének. Míg ha tovább kin tartanánk őket csak egy hétig is! erőszakhoz kellene nyúlni, miként az Alexandriai zászlóalj már három hét óta a Citadelába tétetett által s úgy szólván mint foglyok őrizés alatt vannak embereink.

Az / ide mellékelte bizonyítványt azért küldöm,¹⁰⁷ hogy lássa Kormányzó úr annak szerkezetét és formáját.

Tegnap előtt indult az első transport mely áll mind az öt zászlóalj 1.-ső századaibul összesen 750 emberből, Alexandriában összpontosítatnak s onnéd másnap egy Szárd s egy Magyar százados kíséretében reggel 5-kor kellett volna tovább vasuttal Lonato vagy Desenzanoig, hol Moland tbk. a kellő rendelkezéseket a csapat elfogadására s Austria részéről pedig az átvételre meg tett s meg tétetett. Így kellett volna négy nap alatt az egész légiónak elszállíttatni, de Klapka felfüggeszté a szállítást két napra s csak holnap fog az első csapat Alexandriából tovább menni. A haza menni nem akarók, kiknek száma sokkal csekélyebb, hála Isten, mint gondoltuk volna, Alexandriába maradnak katonailag ellátva addig is míg elhelyezésükrül, elszállításükrül gondoskodva lesz, a kórházban lévők szinte oda szállíttatnak felgyógyulásükkor 's onnad tovább. Eberhard őrnagy ott marad a dolog vég befejezéséig.

Az egész legénység kimutatása, a mint K. úr levelében kívánja, már hetek előtt birtokomban van. — Vége időmnek. j— Mély tisztelettel, stb.

KISS MIKLÓS

En csak 20.-án hagyhatom el Astit 's 25.-én leszek St. Angeban.

¹⁰⁷ Igazolvány a légió katonái és altisztei részére.

84.

[Torino 1859 szeptember 14. táján.]

KLAPKA KOSSUTHNAK.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Névjegyzéke

azon egyéneknek a'kik még semmiféle gratificatiot nem vettek
Ludvigh (père et fis) számára 1000 fr. már is deponálva van
 Karacsaynál Stambulban.

*Winkler József**de Lalande* (Olivier)*Strelecky* (József)

keleti missiójukért

gondoskodni kellene

Szabó (István) ezredesnek a még hátra lévő két ezer frankot
Dunyov alezredesnek és

Krivácsi ezredesnek mindegyiknek legalább két ezer ötszáz
 frankot kezeikhez juttatni.

Öt vagy hat ezer frankot kellene itt Turinba gr. Bethlen Ger-
 gely vagy Kupá ezredesnek dispositiojára hagyni, azoknak felsze-
 gitésére, a'kik itt Olaszthonban maradnak, ha mindjárt munkát
 nem kaphatnak.

A szükségelt összeg valami 30.000 frankra tán 40.000 is menne fel.
 Felszólítottam Rapetti¹⁰⁸ ez iránt, az Elnök úrral összekötte-
 tésbe tenni, minek utána e hó 20.-kán Olaszhont végkép elhagyan-
 dom és tartózkodási helyem bizonytalan leend.

KLAPKA

85.

Brüssel, 1859 szeptember 16.

LUDVIGH KOSSUTHNAK, BELGIUMBÓL VALÓ

KIUTASITTATÁSA ÜGYÉRŐL.

Sk. levél O. L., N. M. Kossuth-ir.

Édes Barátom,

Megmaradhatásom kérdése még nincs eldöntve. Egy tekervé-
 nyes vállatáson mentem át, melyet velem aláíratlak. Abból bizony
 nem lesznek okosabbak. Ha fogas kérdéseket tettek, még fogósab-
 bak voltak a feleletek. Mielőtt vállatásomhoz fogtak, kinyilatkoz-
 tattam: hogy én itteni barátaim becsületének tartozom bebizonyí-
 tani, hogy én Belgium — mint második hazám — törvényeit nem
 sértettem, a köznyugalmat 's neutralitást nem háborítottam: ha kiűz-
 nek a ministert a törvényszék elé idézendem 's e végett egyik baráto-
 mat már fel is hatalmaztam. Gondolom, hogy ebbeli és ehhez hasonló
 nyilatkozatom következtében protocollálni kezdték vallomásomat, de
 erre kérdéseket kellett tenni, mint p. o. Mikor távoztam el, micsoda út-
 levéllel, hová, hol laktam, mi célból mentem el, miért nem kértem
 elmevetési szabadságot, miért nem útlevelet — miután menekültnek

¹⁰⁸ Pietri szenátor titkára.

engedelem nélkül távozni tilos. Ha ismerem-e e részbeni rendeleteket? s. a. t.

Feleletem veleje ez volt. Jártam Francia és Olaszországban egy nekem szent ügyben, dans une affaire d'honneur, de famille et de fortune, és hogy szent 's hogy fiam nem volt velem, onnan is tudhatják, hogy halálos betegsége ellenére kötelesnek éreztem magamat eltávozni. Útlevelet nem kértem, mert nem volt reá szükségem. Viszajövet, noha van szard útlevelem azt szinte nem kellett használni, 's azért nem találták a határrendőr jelentéseiben nyomát: minek is, volt belföldi útlevelem 's már külalakjából a rendőr láthatta, hogy brüsszeli lakos vagyok. Mi engedelmök nélküli elmeneteletem illeti, ismerem az idegenek iránt fenálló törvényt 's a törvény ily engedelem szükségéről nem szól, de különben ki hihesse hogy existálhasson törvény mely az embert kötelezhessen a rendőrségnek bejelenteni, hová megyen vagy honnan jön. Különösen még azon kérdést tették, ha voltam-e a magyar Comité tagja, miután egy olasz lapban annak mondtam. E kitünő tiszteletben nem voltam részes, miután a comité csak három tagból állott és a kérdéses időben nem is voltam Genuában.

A belga Pietri — azaz rendő-Prefet nekem jó emberem és biztosított, hogy megmaradhatásom iránt mindent meg fog tenni: nem ő, hanem maga a minister Seoch — egy szivtelen, neveletlen paraszt, mihelyt eltávozásunk tudomására jutott — en principe azt a rendeletet kiadta, hogy eltávozó menekült többé nem tűretik és hogy a kamarák és a minister nézeteit elfogadták — mert neutralitásuk nem engedi, hogy innen más hatalmasságok ellen bár mi kísérletek tévessenek 's aztán mint egy várba visszavonuljunk. — Én az elvkérdés megvitatásába ereszkedvén — a rendőr főnök kéntelen volt azt mondani: „igazsága van és többet mondok, ön helyébe ugyan azt tettem volna és tenném mindig“ — de ilyen a rendelet, ilyen a törvény. Önök hatalma — mondtam — országuk határain túl ki nem terjed 's mi önök országában neutralitásuk ellen mit sem csináltunk. De van törvényünk, mely a belga polgárt is polgárjogától megfoszt, ha engedelem nélkül más hatalom szolgálatába lép, 's az olyat ha subsistentiája nincs az országból kiutasíthatjuk — volt felelete. Furcsa dolog — folytatám — önök nem tudom hogy 's mikép francia canons rayés-t szereznek s az osztrákkal szerződnek, hogy minden ágyuját 7 fr. 50-ért rayirozzák, 's azt neutralitásnak nevezik, míg azt sértettnek látják, ha két menekült országukból csendesen kimegyen és viszajő. Az osztrák maga amnestiát adni kéntelen és önök békés embereket üldöznek s. a. t.

E szerint bizonyost még nem tudok, pedig kellene már Serbiába írnom a mint nekik megígértem, de addig mig dolgom nem lesz tisztában, nem merek írni — mert kiüzetésem úgy találna feltűnni, mintha viszonyunk el volna árulva és a különben is gyanakodásra hajló serbeket bizalmatlanokká tehetné. Ha innen el kellene mennem, csakugyan nem tudnám merre fordítani vándorbotomat.

Hogy van a légio ügye? És általában mi sikerét látod jegyzékednek? Én részemről nem nézek a pénzre — noha 100 aranyat kölcsön kellett vennem, de mindenesetre furcsának tartom azt, hogy míg a lengyelnek pár napi mulatásért 10.000 fkot tudtak adni, eszükbe nem jutott, hogy én a londoni fránzia s. a. t. utat négy hónapi távollétben 5.800 f-kal nem fogom megtehetni. Ezt csak számítási adatként említem — 's ez így mindig volt.

Utamra vonatkozó rövid jegyzéki resumét fogok küldeni, mi-helyt megmaradhatásom nehézségei el lesznek háritva.

Az itteni szárd követ — úgy látszik — nagyon hasonlít a párisi követsegi titoknokhoz, ki K. — nevét nem látszott ismerni. Az én ügyemben nem kérem semmire sem — de miután ő az, ki Sréter ügyét kompromittálta, fogok vele szólni: hogy internationalis viszonyok és maga a belga constitutio szempontjából fogja fel a dolgot és ne compromittálja Piemontnak érdekeit és becsületét. Ha ő csak ennyit mond: hogy hozzájok nem tartozik Piemont és Austria közti ügyben bíraskodni, hanem határaikon belül maradni, és hogy ha kormánya utlelevele tiszteletben nem tartatik, ő az ellen protestál 's kéntelen lesz kormányának a barátságos viszonyok ellen intézett ebbeli eljárásáról a belga kormány részéről jelentést tenni — soha sem leendett kikergetésünkről szó. Fogom a követnek mondani, én scandalisalodtam azon, hogy lehettek olaszok, kik hazájuk e szent harcza alatt idegen földön maradtak, de most másként látom a dolgot — mert sikertelen harcz után nincs ki őket védje, nincs ki a sard kormány utlevelét respectáltassa.

Rapettniek megküldtem Olasz és Magyar ügybeni beszédeidet, valamint az én utolsó röpiratomat is. Nem rosszul kelt, azt hitték, hogy a nouvelle page a mostani eseményekre vonatkozik.

Küldöm neked Mazzininak a Sanchoban megjelent cikkét. Nem tudom, ha másutt meg jelent e vagy sem.

Én a Constantin-féle^{108a} tervet mesének tartom: ha itt maradok, tán sikerül a mostani követtel megismerkedni.

Magnannak¹⁰⁹ még nem irtam, mert magad is mondtad, hogy várjak, míg házad lesz. Nagyon furcsa az, mit ő mondott. Ezt combinálva Klapka missiójával, továbbá hogy Brattiano, Golesco s. a. t. a herczegtől igen barátságos levelet kaptak — egy kettőt olvastam is — gyanítanom kell: hogy Klapkát luddá tették és az első terv volt oláh-szerb insurrectiót előidézni, melyet csak a te szövetséged a császárral megakadályozott. Isten veled. Változatlan hived

LUDVIGH

^{108/a} Konstantin Nikolajevics (1827—92) orosz nagyherceg, II. Sándor cár öccse. Osztrák-gyűlölete és érdeklődése Magyarország iránt a Cavourral 1858 decemberében Torinóban folytatott beszélgetéséből is kitűnik (l. *Carteggio Cavour-Nigra* I. köt. Bologna. 1926. 237—38. 11.)

¹⁰⁹ M. dunai gőzösök segítségével akarta a betörést Magyarországra megvalósítani.

London, 1859 szeptember 26.

KOSSUTH LAJOS IHÁSZ DÁNIELNEK, KÖZÖLVE VELE
MEGJEGYZÉSEIT A LÉGIÓ FELOSZLATÁSÁNÁL KÖVETETT
ELJÁRÁSRA VONATKOZÓAN.

O. L., N. M. 1848—49-es ír. Fasc. 1358.

Kedves Barátom!

A légio szétosztásárolí busan érdekes levele kezemhez jutott. Nem lévén hirtelen ki által leiratnom eredetiben küldtem át Teleki Laczinak Párisba (visszaküldés mellett) minthogy ép akkor irtam volt neki a Császárnál még függőben lévő pontok iránt.

Lesznek némelly detaillok iránt felelni valóim, akkor fogom tenni ha levele viszajő Telekitől.

Most egy dologra akarom kérni, mi igen szivemen fekszik. Mí-
dön Párisban utolsó emlékiratomat küldém a Császárhoz, kíván-
ságaim közé azt is befoglalám, hogy az Americába menni akarók
ingyen szállitassanak át. Ludvigh éppen ott lévén kért fiát Gyulát
is foglaljuk be az elszállitandók számába. Nem volt ellene kifogá-
som, annál kevésbé, mert az ifjú Ludvigh a Magyar Nemzeti Igaz-
gatóság irnokává volt kinevezve, tehát ellátási gondoskodásunkra
szintoly igénye van, mint a többinek. Szabó ezredes ott lévén meg-
hagytam neki, hogy tegye meg a kellő lépéseket Turinban. — De
Szabó másnap Angliába jöven nem tudom nem felejtette-e el. Nem
szeretném ha a szegény fiú elfelejtetnék. — Klapka már elutazván
nem tudok más módot mint Önt megkérni, irassa be Ludvigh Gyula
Igazgatósági irnokot az Americába ingyen szállitandók lajstromába
's írja meg Ludvighnak Brüssellbe, ha megtörtént e, 's mikor és hová
kell a fiúnak menni, hogy a transporthoz csatlakozzék. — E dolog
nagyon szivemen fekszik — tartozunk vele.

A legio elosztása iránt mind Ön édes Barátom, mind Klapka
tábornok 's Kiss ezredes sokat irtak arról, hogy az elharapózott
nyugtalanág a rögtönös elosztást halaszthatatlanná tette. Azon-
ban ('s ez Klapka eljárása iránt neheztelésem oka) minden argu-
mentum megszünik a következő körülmény ellenében. — Sept. 6.-
kán azt írja nekem Klapka, hogy becsületbeli pont az elosztás
előtt biztosítást szerezni a seregnek azon kétes pont értelme felöl
„seront renvoyés dans leurs foyers“ — azért kér, tegyek haladéktal-
anul ez iránt lépést a Császárnál. E felszollítás 8.-án érkezett 's
nem is érkezhett hamarébb kezemhez Párisba — 's én Klapka
egyenes kérése folytán még az nap 8.-kán irtam a Császárnak, hogy
bővebb biztosítás nélkül lelki ismeretünk 's becsületünk nem en-
gedi a legio hazaküldését eszközlésbe venni. — Azonban Klapka,
ki e lépésre 6.-kán egyenesen felkért, nem csak rationabilis ideig
nem vár a Császár válaszára, de éppen 8.-kán, levelének hozzám ér-
kezte napján arbitraire „volte facet“ csinál Turinban 's az eloszlá-
tás iránt rendelkezik. — Compromittálja a Császárt és minket a
Császár előtt. — Igy nem szabad köz ügygel, nem szabad velünk ját-

szani. Ez megbocsáthatatlan könnyelműség. — 'S lám a mi később történt csak sullyosítja a dolgot. — A Császár ugyan csak figyelembe vette kérésemet. Maga írja Barátom, hogy a harmadik transport elindulása előtt meg jött a Császári biztosíték. Ki tagadhatja hát, hogy az első két transport megindulását vagy utazását nem volt volna nehéz detailokban akkint lassítani, hogy szegények ők is megkapták volna a biztosítást, mielőtt Osztrák kézre jutottak.

Ezek tények 's mert tények nem engednek tért ellenokoskodásra.

Tehát mi csakugyan elválunk kedves Barátom? — Fájdalmasan esik mind nekem, mind családomnak. — Igen rideg magánosan fogok ezntul jární hontalan pályámon. Csak az vigasztal, hogy Ön kedves jó barátom jövőjét gond ellen biztosítva látja. — Adja Isten, hogy a Piemonti Ezredesre háruló kötelességek soha se legyenek incompatibilisek a Magyar polgárra hárulókkal.

Mi rosszul vagyunk itt. Még házunk nincs (most alkuszom 12 Regents Park Terrace iránt — nem messze a York and Albanytól 's a Queens Road mellett) — lodging házban¹¹⁰ nyomorgunk — annál fatálisabb existencia, mert a mióta Londonba vissza értünk Teréz mindig beteg 's Vilma mindig köhög. Nervosus vagyok az aggodalomtól. Nem sokára irok ismét. Hú barátja

KOSSUTH

87.

London, 1859 szeptember 29.

KOSSUTH LUDVIGNAK AZ OLASZORSZÁGI MAGYAR LÉGIÓ FELOSZLATÁSA KÖRÜL TÖRTÉNT HIBÁKRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Barátom!

Szállásom még mindig nincs — most vagyok alkuban egy iránt, alkalmasint ki veszem. 12 Regent's Park Terrace N. W. London, de még bele kerül két hét, míg helyre vergődöm, addig csömörletes boarding houseban¹¹¹ vagyunk kénytelen nyomorogni, mi annál bajosabb, mert Nöm — mióta be' érkeztünk e rettenetes Londonba, folyvást 's már súlyosan beteg. — Sok bú gond van szegény fejemen.

A Legio már el van oszlatva. 18.-án ment el az utolsó csapat. — A Császár Biaritzból 16.-kán ezeket telegraphálta a Királynak: „Le Comte de Rechberg¹¹² a promis par écrit que les Hongrois de la legion étrangère (Hongroise) seront amnestiés et dégages de tout service militaire.“ Ez tehát jól van — ez határozott, nem hiába sürgettem a magyarázatot. — A többi pontokra, nevezetesen a még függőben lévő indemnisationra nézve (hová te is tartozol) még nem kaptam választ. Várnunk kell — érezni fogod, hogy morális lehetetlenség koldulgatni. — Ha nem felelnének — mi meg lehet — gon-

¹¹⁰ Szállodában.

¹¹¹ Penzióban.

¹¹² Osztrák külügyminiszter.

dal leszek, hogy te minden esetre kárpótoltassál. A hátra maradá-
st — mint sok egyebet — Klapka okozta. — én rendelést tettem, hogy
neked 3000 frankot küldjön. De ő a pénztárt ki hagyta meríteni
olyanok által, kiknek vagy nem volt igényük vagy legalább nem
előttd volt, 's már nem tudott 1000 franknál többet assignálni. —
Mint mondtam egy vagy más uton segíték a dolgon.

A tiszt urak közül egy főhadnagy 's 11 hadnagy haza ment. —
A többiek majdnem mind, Bethlen ezredes is, Modenai szolgálatba
léptek — 21 huszár is át ment oda — Americában át szállítatnak 24-en
..., Oláh országban 27-en. Amúgy külföldön maradtak öten.
mesteremberek. — Ihásznak, Tüköry, Kiss József, Eberhardt őrna-
gyoknak a piemonti fél zsold megígértetett — Mogyoródy őrnagy
visza jó Angliába — Podhorszky főhadnagy Genfbe megy — Kri-
váczy ezredes Dunyov és Zsurmay Modenába — Pongrácz száza-
dos Párisba orvoslatra.

Jelenléttedben hagytam meg Szabónak, hogy fiadnak az Ameri-
rikába menők lajstromába foglalását effectuálja — nem kétlem, tette
— de kétlem Klapka a hanyat homlok dispositiókban nem mulasztá-e
el. Azért irtam 6 nap előtt Ihásznak is, meghagyván neki, hogy ér-
tesítsen téged egyenesen, mikor és hová kell fiadnak menni, hogy
a transporthoz csatlakozzék. — Meglesz, kivéve ha Szabó elmulasztá
a reá bizottat 's a transport elment, mi előtt én innen rendelkezém.
Ha így volna, ne búsulj rajta — Várd be Ihász tudósítását,
's ha már el ment a transport, irj nekem — eszközök in itt ingyen
átszállítást gőzösön fiadnak — szinte jobb szeretném így mint
amúgy. Isten veled, barátod

KOSSUTH

Miért nem irod adressedet leveleidre? Zavarba hozol, nem tu-
dom ezt megkapod-e, nem tudván lakásodat.

88.

Acqui, 1895 október 2.

IHÁSZ DÁNIEL KOSSUTHNAK A MAGYAR LÉGIÓ
TISZTJEINEK SORSÁRÓL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Mélyen tisztelt Kormányzó Úr!

Megbocsásson hogy becses levelét illy soká válasz nélkül hagy-
tam, — de bizonyossat akartam sorsunk felől írni, tehát vára-
koztam.

Tegnap kaptam meg a ministeriális rendeletet, hogy a két Bri-
gada egész tiszt karának, s azonkívül Bethlen, Kupa és Strzelczki-
nek is füzessem ki a 3 havi gratificatiót, és még egész September
óra a havi díjat. — Holnap megyek Alexandriában számadásaimat
bényújtandó, 's ottan egyuttal mindenkinek a járandóságát kifüze-
tem. — Hogy Alexandriában, meddig leszek kéntelen maradni, azt
egyelőre még nem tudom.

En, Tüköry, Kiss József és Eberhard őrnagy urak a Piemónsi szolgálatba megtartattunk félfizetéssel, de a 3 havi gratificatiót nem kapjuk. — Nekem évi járandóságom 3000 frank és egy lótarítás a mi színté a 720 frankra rug egy év alatt. — Engedje az Isten, hogy mielőbb a' magyar ügyért húzhassem ezen szép füzetést. —

Hogy Kormányzó Úrtól ideiglenessen meg kelle válnom, kimondhatatlan fájdalom, de bizok az Istenben, hogy nemsokára eljövend azon idő, hogy újra 's a' legnagyobb örömmel vezénylete alatt fogom lobogómat a' szent ügyért a' csatatérre vinni. — En ez alkalommal csak az egyenruhát változtattam, de elvem 's szívem változhatatlan marad 's mindég Kormányzó Úr rendelkezésére kész. — Azért paracsoljon vélem szabadon Édes Kormányzó Úr, hátha hazámnak jelen állásomban használhatok. Tudassa vélem kedves Kormányzó úr, hogy felolvasási útjára mikor mén, én azonnal útnak indulok 's úgy hiszem, hogy ideiglenes kormányom nem fog kérésemnek ellen szegülni.

Ludvigh végett Petiti tábornok Úrnál (ki ez ügyben meg van bízva) meg tettem lépésemet az Amerikában való átszállítás végett, — de ez nehezen fog menni, minekutánna csakis hárman vannak kik oda utazni szándékoznak, — és ha sikerül Genuából fog indulni a' hajó. — Képzelteti Édes Kormányzó Úr, hogy vitorlás hajón illy hosszú utra nem a legkellemetesebb az utazás, — de Ludvighnak nem is ajánlanám 's hozzá még Brüsseltől ide utazni, mennyiben kerülne. — Egyébiránt ha kedve van s bizonyítvánnyal ide utazik, én elfogom illy módon szállíthatni, — hogy mikor fog a' hajó indulni, azt talán holnap Alexandriában megfogom tudni, 's ugy az Oláhországba utazandókat is.

A Modenába ment tiszt urak egy pár hét alatt mind alkalmazva lesznek, — a' legénység közül oda mentek nagy örömmel alkalmaztattak, számok a' tiszt uraknak 18, u. m. Bethlen, Krivacsek és Zurmay Ezredes, — Novelly, Reh, Valentini, Dobay, Benedikti, Mihálovics, Mayer, Pap Pál százados, — Jávorka, Palmano főhadnagy — Vasváry, Guyon, Ischléri, Sallér, Rishon hadnagy urak, részént a lovasság, részént a gyalogságnál lesznek alkalmazandók, — Az altisztek s legénység száma 32, 20 huszár és 12 gyalog — a' huszárokat Bethlen verbuválta az utolsó hazatérendő csapatból, Angliába egyet sem hagytam menni, nehogy ottan Kormányzó Úrnak terhére legyenek. Párisba mennek 3-an, mind mesteremberek.

Mogyoródy Genfbe utazott a' telet ott töltendő, Podhorszky főhadnagy szinte, ki ügyes mechanikus, ott a testvérje segítségével alkalmazást keres. Veres kapitány az Oláhországba menőket kíséri, 's ő is ott szándékozik maradni. Pongrácz kapitány, kinek orrában a' rák seb elhatalmazott Párisba mén magát gyógyíttatni.

Kupa ezredes nem tudom mi szándokkal van, jelenleg a Modenai tüzérség és lovasság számára lovakat vásárol.

Dunyov ezredes, ki az utóbbi időben Krivacsek tüzér ezredesével szökött ki a hazából, jelenleg itt van nálam betegen a' fürdőt

használja 's Kormányzó Úrnak mély tiszteletét jelenti, — derék 's becsületes hazafi maradt a' 8 évi fogság után.

Kiss Miklós már egy hete otthon van St. Ange-be, a' tegnapi Ministeriális rendeletben a St. Maurizius rendel ajándékozott meg.

És így a szép reményeink hiusulása után a lelkes kis csapatunk vég romjai alkalmazásáról és hollétéről van tudomása Kormányzó úrnak. Mikor lesz újra egy illy csapatunk? talán soha.

A napokban Don Miguel Ezredjéből egy őrmester Lombardiai transportot hozott Alexandriában. — Ő jobbnak találta szolgálatja bevégezése után a némethez többé vissza nem menni, és a' Modenai magyarokkal ment. Mantuából az utolsó napokba két magyar szökevény jött, kik azt mondják, hogy ha a' magyar ezredeket Olasz-honból mielőbb el nem teszik, tehát igen hamar kevesbedni fog a magyar osztrák ármáda, 's velek a Modenai szaporodni, — hisz csak az ügyünkre hasznos volna, tehát csak örülni lehetne rajta.

Becses levelének utolsó sorai nagyon is le lehangoltak azon tudósítással, hogy a' Nagyságos Asszon beteges és Vilma kisasszon folyvást köhög, — de hogy ne is abban a borzasztó Londoni téli climában. — Istenem, ha Kormányzó úr kérésemet ki nem nevetné 's engedne, és a Nagyságos Asszony és Vilma kiasszonyt kíséretemben ide engedné jönni 's az itteni gyenge és kellemes klimát élvezni, fogadni mernék, hogy mindketten felgyógyulnának 's a Doctor Freund erszényét nem töltenék. Miért nem lehetnék egyszer olly szerencsés, hogy azon végtelen sok jótéteknek egy igen csekély részét, melyet édes Kormányzó Úr és kedves családja körében élveztem, azzal fizethetném vissza, hogy a Nagyságos Asszon és Vilma kisasszon itten az én ápolásom alatt 's költségemmel egésségeket vissza nyerve, a tavaszal ismét Angliába vissza térhetnének. Tudom, hogy erre Édes Kormányzó Úr azt mondja, hogy bohós Iház, pedig nincs igaza. Most olly fizetéssel a' minőben részesülök, minő szívessen és milly könnyen viszonzhatnék annyi szívességért legalább valami csekélyel. Paracsoljon vélem minden tekintetben Édes Kormányzó úr, soha hivebb követője nem volt 's nem is lesz, mint én voltam, 's leszek örökké.

És még a távolból is terhellem, Édes Kormányzó Urat, — no hanem kéréssem nem olly fontos, hogy azt tellyesíteni elkerülhetetlen szükséges volna, — de két derék egyént nagyon is lekötelezne 's velek engem is, hogyha t. i. Doctor Alessandri Domenicot, ki több száz betegeinket úgy a kórházba valamint a laktanyába a' legnagyobb figyelemmel 's szorgalommal gyógyított, egy pár házias sorral szerencséselteté, — nem különben Olivieri Giuseppe (Geometro) Nemzet őri kapitányt, ki Kormányzó úr itt léte alatt századjával őrt állott, — mindég zaklatnak, hogy kérjem meg Korm. urat, — én ezúttal megtettem, 's ha kaphatnak egy pár sort, boldogoknak fogják magukat érezni. A számvevő kapitányom is sokat kérdez, hogy lehet-e reménve.

Nékem talán egy pár hetet Alessandriában kell töltenem, mert

borzasztó nagy pakk a számadásom, 's onnét egy pár napra Turinba megyek a kormányznál köszönetemet tenni. Onnét vissza térek ide Acquiba a' nyelvet nyakra főre tanulni, 's hol Kormányzó úr rendelkezéseit várom. — A levél engem Acquiból mindenütt s hamar megtalál. Nagyon szeretném tudni, hogy Kormányzó úrnak mikor lenne legalkalmasabb Angliába-jövelelem, — azonnal mennék néhány hétre.

Megbocsásson Édes Kormányzó Úr töredezett levelemért, nagyon sebessen kelle írnom 's fejem pedig egészen kábul a számve-téstől, — hála Isten, hogy bevégeztem. A jövőre kikérem magamnak, hogy az illy terhes végét az organisationak más vigye, — elég volt ebből enyi.

A Nagyságos Asszon, Vilma kisasszonnak mi előbbi felgyógyu-lást szivemből kívánom. . stb. tartsák meg szives emlékezetekbe az örökké hú

IHÁSZ-t

Az itteni fürdő a Nagyságos Asszonnak nagyon használna, minden házban van.

89.

Ferrara, 1859 október 21.

IHÁSZ DÁNIEL KOSSUTHNAK A KÖZÉPOLASZORSZÁGI
ÁLLAPOTOKRÓL ÉS A PÁRMAI SEREGET SZERVEZŐ
MAGYAR TISZTEKRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Édes Kormányzó Úr!

Az Aqui fészkeimből ezuttal egy kissé távol is jöttem, — de régi tisztjeim egészen idáig szétvannak szórva, 's azokat pedig még egyszer látni akartam, — részént a gratificatiojokat kézbesítendő, más-részt pedig a barátság vonzalma 's az utazási vágy hozza illy meszire.

Holnap vizamegyek Modenába, 's ugyan aznap este Mailandba, 's ott egy pár napot töltök 's aztán vissza ismét Aquiba.

Utamban mindenütt a legnagyobb lelkesedést tapasztaltam, mindenütt úgy tódul a nép a' háromszinű zászló alá, mintha lakodalomra mennének, — a városok s a' vaspályák telve ujjoncokkal, — a felszerelés 's fegyverezés olly gyorsasággal mén, mintha a jövő héten már ütközni akarnának. — Bethlennek már van 750 huszárja, — de csak 30 magyar, a többi nagyobb része Olaszország legjobb házaiból, — de a' lóvásárlás az lassabban mén, pedig a magyar tisztok szétvannak küldözve a bevásárlásokra, Zsürmay Némethivel Florenzbe, Simoncsics Mihaloviccsal Ferarába, — a Staab Parmában nagyon. — Öltöztetik sötét zöld dolmány nemzeti sinorzattal 's fehér gombbal, — sötét zöld pantalon nemzeti vitézkötéssel, — vörös mente fekete prémmel 's nemzeti szín sinórzattal, — vörös csákó fehér tollal. — A' tiszt urak sinórzatja aranny.

Krivácsi ezredes az egész artilleriát és a genie-corpst parancsnokolja a' herczegségekben, — a felszerelést és a' lőszertárokat mind ő kezelli. A Modenai Aristocraták nem igen akarnak szokni az új

kormányzathoz, de ellenben, Parma, Toscana és Bolognában áttá-
nos a lelkesedés. Talán nem fog szalmatúzként elaludni, 's ha vala-
mire kerülne a' dolog a tavaszal, úgy hiszem, hogy jó sikerrel vég-
ződne, — mert az osztrák ellen a gyűlölet határtalan. Velenczéből
a kivándorlás szünni nem akar, pedig én úgy gondolom, hogy jobb
volna, ha honokban maradnának, mert ha valamire kerül a' dolog,
tehát hon a' legnagyobb szükség volna rájuk.

Hogyha Napoleon császár azon semmit, melyet Kormányzó úr
elibe terjesztett, megadná, tehát figyelmeztetem Korm. Urat, sze-
gény Türr és Winklerre, kik nincsenek a többiek sorába beadva, el
ne nem felejtkezni, — bizon sokkal jobban megérdemlik mint töb-
ben a beadottak közül. Azon summát pedig, a mi még előre nem
látott kiadásokra fennmarad, azt ne méltóztassék Kupára vagy
Bethlenre (ez köztünk maradjon) bízni, a' mint az elhatározva van,
hanem Valeriora, vagy más becsületes olaszra, — mert ha a két
emléttett földinket valami balsors éri, kin veszi meg az ember?

Sokat, de igen sokat tudnék írni, úgy a fiúknak is, de mi marad
akkor elbeszélteni való.

Az Anviti ezredes legyilkoltatása Pármába, borzasztó volt, de na-
gyon is megérdemelte, — az egész esemény már elnémult, mintha
nem is történt volna, — az igaz, hogy befogatások történtek, de
nem sok.

A Nagyságos Asszony és Vilma kisasszony egészségeken nagyon
aggódom, mert az a' Isten adta rossz Londoni levegő a legjobb egés-
séget is megrontja.

Mikor találná Édes Kormányzó Úr legalkalmasabbnak, hogy
Londonba jöjjenek egy hétre? E hó végén az itteni kormánnyal tö-
kéletesen végzendek, aztán folyamodhatok a' mikor tetszik a' Lon-
doni utamért.

Kérem édes Kormányzó Úr, legmélyebb tiszteletemet stb.

IHASZ

U. I. Piacenzában még 10.000 francia van, ugyannyira meg
van a' város rakva vélek, hogy alig lehet tőlök járni, — de már
idább nincsen nyomok, a' tegnapi lófuttatásnál láttam Bolognában
egy' pár tisztet, ez az egész, — de igen lenézték őket. Dunyov bará-
tom velem van, ki a legforróbb üdvözetét küldi Kormányzó Úrnak.

90.

Genf, 1859 december 10.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK A MAGYAR PROPAGANDA
ESZKÖZEIRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Rue du Rhône, Hotel du Rhône.

Kedves tisztelt barátom,

Azért irok neked most, hogy bocsánatot kérjek tőled, ha olly
szives, olly fontos, olly megható, olly gyönyörű leveleidre még ma

nem válaszolok. Arra gondolok pedig egész nap! Adj nekem még két napot — hogy magamra nézve megfontolhassak mindent. Hiszen a dolgot illetőleg előre is már csak helyeslést mondhatok nézeteidre. Az a kérdés, volnék-é én képes illy hivatásnak megfelelni? Csak az; de az, többféle okok miatt, igazán kérdés. Arról légy minden esetre meg győződve, hogy szintolly testvéri barátsággal mint igaz mély tisztelettel ragaszkodom hozzád — s hogy elveim minden tekintetben teljes egyhangzásban vannak a tieiddel. Köszönöm bizalmadat, mélyen hatott rám annak ezen új jele is: — az kopár életemnek egyik legjobb vigasza — bár lehetne alkalmam teljesen megérdemelni!

A miket nekem irtál a sajtó agitációról ugy-é Miklósnak is¹¹³ megírtad. Nekem említette, hogy levelet kapott tőled és követni fogja tanácsodat. Én azt hiszem nézeteink az övéitől nem különböznek. Hiszen te is azt mondod, nem szükség minden alkalommal kimondanunk, hogy a décheance emberei vagyunk, csak hogy ne mondjunk soha ellenkezőt, ha jól értettem. J[ósika] Miklós is így gondolkozik.

— Sőt azok szerint, miket most legutoljára irt nekem, azt kell hinned, hogy nem memorandumot, hanem brochure-t óhajt ő is s olyat óhajt miben semmi sem mondatnék függetlenségi nyilatkozatunkkal ellenkező. Ludvightól is kaptam levelet. Az már nagy kérdés, hogy valami névtelen nyilatkozat, bármilly jól volna is írva, hatást tehetne é. Nem árt azonban, ha megtéteik a kísérlet. Egy tekintetben különbözök tőlle. Ő azt hiszi igen hosszúnak kellend lenni a kérdéses nyilatkozatnak, hogy teljesen megértesse a világgal a magyar kérdést; én meg arról vagyok meggyőződve, hogy ha hosszú leend, bármilly jó legyen írva, senki sem olvassa el. — Annál fogva (s ez persze baj, minthogy sok a' mondani 's magyarázni valónk) nem is lehetne ama publicatio elég rövid. Időt kellene venni reá, hogy még is rövid lehessen. Egy embert tudok csak, kit olvasna a publicum ha bár hosszsan írna is; ez az ember te vagy. De hát az, hogy Te irj, mint annyira helyesen fejtetted meg, sok okokból lehetetlen. — Ludvigh kétségtelenül igen szép tehetségű ember — de még is kérdés meg van é benne az a tehetség neme, mi illyen iratra megkívántató (kérlek, ez köztünk maradjon). Ő igen jól ír, de néha állításaiban túlzó. Engem említett, én éppen nem vagyok arra való. — Jól teszi ha ir, mint hogy kedve van rá, ha iratához egy vagy más tekintetből kifogás férhetne is, arról meg vagyok előre győződve, hogy jó leszsz, mint könyv, s ha nem érend is egészen czélt, az ügynek használand. Egyben különbözök talán tőled kedves tisztelt barátom a' sajtó agitatio tekintetében. Én nem bánom, ha egy vagy más lap a mi ügyünket nem is egészen a mi szempontunkból fogja föl, csak hogy elismerje jogunkat. Így tett például a Times is. — Abban is különbözünk talán, hogy én nem tartanám reánk nézve

¹¹³ Jósika Miklós (1794—1865) régényíró emigráns, Bruxellesben élt és 1859 után a magyar propaganda-működés irányítójává lett.

szerencsétlenségnek, ha a congressus szólna rólunk, de csak is úgy, ha a jogi szempontot nem mellőzné. Hiszen beszéltünk erről! Ezekben a' kis vélemény különbségeken nincs semmi baj, minthogy a' tekintetben biztosak vagyunk, hogy irányunk, a' mi részünkről teendőkre véleményeink teljesen egyeznek. Te sem fognál, ha szóba akarnának hozni, a congressusnál, akadályozólag, titakozólag föllépni, csak hogy megfejtenéd az igaz szempontot. — t. i. a jogit — miből egyedül helyes és üdvös kiindulni. Ugy tudom egyébiránt, hogy honunkban mit sem reménylenek a congressustól, — s épen nem vettem észre, hogy valami memorandum féle irat benyújtását kívánnák. — Én azok közé tartozom, kik épen nem hiszik, hogy való concessiókat akarjon adni Austria, de kik honunkra nézve nem találnának benne veszélyt, ha tenné is, 's kik bármilly uton is lehetetlennek látják a kibékülést honunk és a Habsburgok közt. Az Aristocratia is hú marad, mert a mellett hogy szereti hazáját, tönkre sem akar silányulni, már pedig nincs mód benne, hogy őt Austria tönkre ne silányítsa. S ez így maradand mind végig banque route előtt és banque route után. Mindenből látszik, hogy nagy most hazánkban a lelkesedés, és meglehetősen erélyt mutatnak. Mikor még Cziráki János is Vörösmarty szavait idézi föl a primásnál: „*megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán!*“ — Erdélyben is jól vannak a dolgok. Nő de száz szónak is egy a vége, mondva, hogy nem irok, még is meglehetősen hosszú levelet irtam, mellyet azzal végzek azonban, mivel kezdtem; engedd, hogy mindent megfontolva holnap után válaszoljak csak. Beteg vagyok. Nyomott kedélyi állapotban, nincs semmi különös oka, de hát sóha sem voltam még olly csügedett és olly bégyulladt. Nyavalya; talán elmulik. — Puky a legszívesebben tisztel — mondj kérlek részemről igazán szívből jövő tiszteletet stb.

TELEKI LÁSZLÓ

91.

Genf, 1859 december 14.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK AZ OLASZ KIRÁLYNÁL
TEENDŐ LÁTOGATÁSRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M. Kossuth-ir

Kedves Barátom,

Utolsó leveletem, azt melyben még időt kértem a gondokodásra, 's ígéretem hogy két nap mulva fogok írni, reményilem vetted. Azólta sokat tépelődtem magamban. — Legjobbnek találom minden hiúságot *fausse-honte*-ot félre téve egészen úgy beszélni a mint érzek, ha bár ez által felőlemi jó véleményed csorbát szenvedne is. Azon igaz barátságnál fogva mi egymáshoz köt, kötelességnek vélem az irányodbani teljes őszinteséget, legyen bár annak következése magamra nézve ártalmas. Én minden tekintetben egyet értek veled. Csupán abban különbözök, hogy én egészen képtelennek tartom magamat azokat elvégezni, miket szíves leveleidben említsz. Be jó

volna a királyt *mind azokról* meggyőzni! nyert ügyünk volna azonnal. — De én nem tudnám azokat miket emlitesz úgy előhozni a mint akarod 's a' mint kellene. — Hiába, nem bízom eléggé magamban, nincs elég erélyem, elszántságom hozzá. Te tudod miért? leginkább azért, mert annyit kellene véle olasz-piemonti politicáról beszélnem, mielőtt azt a' mi ügyünkkel összekötetésbe hozhatnám!! Vedd tekintetben, kedves tisztelt barátom, az én helyzetem szerénységét. Csodálkozhatsz-é, ha attól tartok, hogy engem a király meg nem hallgatna, midőn neki arra nézve adnék tanácsot, hogy miként viselje magát Olaszthonban, 's miként a nagyúr irányában? — Hiszen én előtte merőben ismeretlen vagyok; hihetőleg alig hallott róllam, ha hallott, azt hitte eddigelé bizonyosan, egy személy vagyok Sándorral. És pedig nemde azt a' mi mondani valóm volna, egyetlenegy audientíán kellene előhoznom! Nehéz, lehetetlen, hogy ez nekem sikerüljön: Ládd, kedves tisztelt barátom, ha épen kellene ilyféle személlyel szóllanom külföldi politicáról, még talán könnyebben tudnám magamat arra határozni el, hogy a' nagy úrral szóljak, mint arra, hogy a királlyal. — A nagy urat ismerem, beszéltem vele, persze hogy már igen régen, de több ízben. Ő szereti, ha a francia politicáról beszélnek előtte, 's aztán, a' sok magasztaláshoz, mindig enged ragasztani valami jó tanácsot. Nem is kap naponta anyi mindenféle utasítást, mint a piemonti király. Ez kap alúlról is, felúlról is, 's olyat mit akaratlanul is el kell fogadnia. Könnyen megunhatta már, ez az unalom könnyen kitörhetne belőle olyankor, midőn a jó tanács olyaskitől jönne, ki iránt különös respectussal nem tartozik, ki hivatalanul vette magának azt a' szabadságot, hogy neki tanácsával szolgáljon. Ezt hidd el csak az teheti sükerrel a' kinek nagy — világszerte elismert — helyzete van; nincs magyar, ki tehesse, mint csak te egyedül. Neked is — nem mondom, hogy bizonyosan sükerül ilyen föllépés; de lehetséges hogy sükerüljön. Abból a' mit mondok nem következik, hogy mindjárt menj; de mehet más, előkészíteni a dolgot, tapogatódzni. Én Kisst küldeni helyesnek találnám. Csak hogy nem biznám rá, hogy a követendő politicáról szóljon a királlyal, mert őt, hiszem, még kevésbé hallgatná meg a király mint még engemet is. De az üzenetet tőled megvihatné, 's megtudhatná szélszerű-e hogy jöjj? — A mellett, hogy kedve teljék, mondhatna holmi általánosságokat is az olasz és magyar ügy közti szoros rokonságról. — Neki oka van a királlyal beszélni, a' keresztnél fogva, mellyet tőle kapott. Még talán kell is, hogy megköszönje. Ha oda megy, bizonyosan roppantul dicsekedni fog, említeni hogy milly kitüntető leereszkedéssel 's tisztelettel volt iránta a király. Nagy phrasisokat kürtölni, miket ő mondott volna és miket neki válaszoltak volna, melyeknek persze csak tized része is alig lesz igaz. Ő a humbugok embere. Emlékszem még, hogy miket beszélt a herczegről. Mintha őt a Herczeg minden Marschalnak 's minden országlárnak fölébe tette volna. Ő szivarozgatott őherczegségével, a' mig az elő szobában alázatosan várakozott szegény Franciaország — valahányszor sejtette a Herczeg, hogy ő jön hozzá,

mindanyiszor egész Franciaországnak elébe került, stb. stb. Mind ezekre te is tudom szint úgy emlékezel mint én. — Azt is tudod, hogy ő buktatta meg *Carlier*-t, ő vezeti *Thouvenelt* — *connu! connu!* De hát mit árt mind ez, mikor ismerjük az embert? Hadd dicsekedjék. Azt minden esetre tudni fogod általa, mikor leend czélszerű hogy megátogasd a királyt; — ennyi elég nekünk. —

Már most, ha kezemet szívemre téve meg kell neked mondanom, hiszem-e, hogy a királyt és kormányát azokra lehessen birni, miket az ő saját ügye érdekében olly czélszerűknek itélnénk, kénytelen vagyok megvallani — hogy én ilyen eredményt még a te föllépésedtől sem várok, ámbár olly igaz, olly gyönyörű, czáfolhatlan logicával van írva minden, mi e' tárgyról leveledben áll, hogy semmi ellenvetés nem fér hozzá. A' francia azt mondaná reá: *ce n'est pas écrit, c'est buriné.* Az is igaz, hogy dicsőséges volna azon szerep!! — de még is lehet, hogy nem sikerülne, és pedig neki, mint minden királynak annyi vesztetni valója van! — de neki pedig különösen azonkívül a' mit öröklött az is mit nyert.

Hiszem, hogy sok tanácsot, mi Párisból jön, nem szívesen fogad el, még is kéntelennek érzi magát engedni. Azonban ne hidd, hogy nem volnék fölöle kedvező véleménnyel, azzal vagyok; minden királyok közt Ő szerintem a' lehető legjobb. — Csak hogy a királyságnak, a' mint meg van a' maga nimbusa, úgy meg vannak maga áthághatatlan korlátai. Sokra leend képes, ha egyik másik nagy hatmasság által pártotatí, ha valahol rést látand maga előtt, szívesen haladand mindig előre, de arról meg vagyok győződve, hogy nem fogja magát csupán a forradalmi erőre támaszkodva, az egész congressussal ellentétbe tenni. — Attól is féleml talán, hogy a forradalom nem fejtend ki Olaszthonban annyi *nyers* erőt (mert erkölcsi van elég), mint kellene. Ettől megvallom in is félek. Olaszthon nem Magyarország. Nállunk sok tekintetben áll az, hogy *vitam et sanguinem, sed avenam non*, ő róluk pedig megfordítva inkább igaz: *avenam igen, sed vitam et sanguinem non.* Nem reménylém, hogy bármilly erélyel is 240.000 emberből álló sereget teremtsen az olasz függetlenségi harcz, olly rövid idő alatt, mint szükség volna reá.

Azon hatásra nézve is, mellyet az olaszokra egyáltalában, sajtó útján valamint különben, gyakorlandónak vélsz, áll ugyan az, mit a királyi értekeződésről mondtam: nem vagyok képes sikerrel működni e tekintetben sem. Isolálva volnék ott tulajdonképen, az egy *Cavourt* kivéve nincs egyetlenegy ismerősöm a befolyásos emberek közt. Az én hatásom bárhol is csak édes kevés lehet, de sehol sem lehet kevesebb mint Olaszthonban. Már az is nagy hátrány, hogy nem ismerem a nyelvet. Mennyire nullificálja ez az embert, Olaszthonban létem alatt éreztem. — Ollyan ember kellene ott, minő te vagy — de félek tölle te is már késő érkezel oda. — Nem tudom vannak é terveí a nagyúrnak? meglehet nincsenek, de hát látjuk, hogy ezen tervtelenségnek, ha az, mindenki alárendelte magát. A ki ezt nem akarta, mint *Garibaldi*, annak el kellett hagyni az ügy szolgálatát.

Ki van már mondva mindenütt, hogy nem preoccupaltatik a' congressus határozata. — Ha jól értettem Buoncompagni delegatioja is csak illy értelemben fogadtatott el. A' minő bizonyosnak hiszem, hogy az ég boltozatja össze nem dől, olly bizonyos előttem az is, hogy Piemont egyedül nem fogja megtámadni Austriát, nem is leszsz ereje (mostanság t. i.) a mivel megtámadhatná. Várni fognak tétlenül és ha sokáig kellend illy provisorius állapotban várniok, okvetlenül lankadni. Azonban meg lehet, hogy a cselszövőknek nem sikerülend kieszközölni az elkergetett fejedelmek számára a színlelt nominális többséget. Isten adja, hogy ne! Azon esetre megerősödhetik Piemont s' az annexio véghez mehet — hiszem később sok reményeket köthetendünk Olaszthonhoz. Jelenleg én csak Európai conjuncturáktól reménylek; attól, hogy a congressus tagjai nem érendenek egyet. Ki tudja, a nagyúrnak talán, épen azért mivel nincs terve, inyére leszsz, ha Austria ott ellenállásra talál. — Mi Piemontnak Austriávali viszonyát illeti, hiszen, úgy tudom, ki van már csinálva, hogy követekkel tisztelendik meg egymást, s desingnálva is vannak már a respectivus követek: Szomorúan folynak ezek a dolgok. Cavourra nézve pedig azt olvastam, hogy sem a ministeriumba nem lép, sem a congressusra nem megy. — Be jó volna a' papismustóli megválás a legatiókban! ez már sükeres orvoslás volna. De tudom, hogy ezt te sem reményled. Nem csak, hogy az abszolút jó kivihetetlen, de meg az sem lehető mi azt úgy közelitené meg, a' mint te olly bölcsen javallod. Nincs reá Olaszthonban ember — én fájdalom így látom a dolgokat. — — Azért még is igen hasznos leend, ha a királlyal találkozzandol, ügyünk szempontjából kívánom ezt, hogy te légy az, ki honunknak vélei összeköttetését föntartod. — Kissre kell visszatérnem, ne hogy félre érts, kérlek, ne értsd őt illető tréfáimat úgy mintha épen ellenszenvvel viseltetném iránta. Hidd, elismerem, hogy vannak jó tulajdonai 's érdemei. Igen; azt is elő hozhatná Kiss a királynak, hogy Austria miként szegte szavát a légio iránt — de nem gondolnád, hogy az ez iránti reclamationnak minden azzal járó lépésekkel együtt francia részről kell történni, mert vele köttetett az egyesség 's a nagyúrnak adott szóban bizva küldtük haza a katonákat. Frankhonra nézve ez, szerintem, böcsületi kérdés. Én is hallottam már, hogy a tiszték besoroztattak, ámbár nem ugyan azon ezrédekben, hol szolgáltak volt és nem mint közlegények, hanem altiszti rangjuk megtartásával. Bövebb tudositást reménylek valakitől, Ezen ügyben talán leginkább Gyuri van érdekelve, de ha kell, felléphetünk mindhárman is. Úgy tegyünk a' mint te legjobbnak és legsükeresebbnek itéled. Kérelmünknek nem lehet több hatása mint ha te egyedül irsz.

Magyar honból naponta jó hírek érkeznek. Mindenki fölvette a magyar öltözetet, férfiak mint nők utcákon s egyházba is úgy járnak mind föl vannak már használva az arany, ezüst csipkék, úgy hogy jelenleg már nem is lehet ilyet Pesten készen kapni, készíttetni kell, hozatni nagyban. A Primási ünnepélyen mind Széchen, mind Jósika [Samu] 's Apponyi is nemzeti alkotmányos toastokat

mondtak, Cziráky János szolt legerélyesebben, háromszor szakította beszédét félbe harsány éljenzés. Rauscher bécsi érsek, ki jelen volt, azt mondta gondolom a primáshoz fordulva, *das ist eine Wühlerei*.

Albrecht főherczeg és Thun a' legnagyobb zavarban voltak. Képzeld csak, még Károlyi Lajos is, kit majdnem felakasztottunk osztrákságáért, hazafi akar lenni (mit mondand reá fia, az osztrák követ és biztos? Mikor a Primás jubileumánál a Főherczeg számára készült emelvény mellé (az egyházban) Thun készült ülni mint minster, kijelentette neki épen Károlyi Lajos, hogy ha ő ül oda, úgy senki nem megy a templomba, és aztán az következett belőle, hogy Apponyi foglalta el a' fő helyet (a főherczeg után) mint Magyarhon volt kancellárja.

Azon kápolnában, melyet a Görgey által kivégeztetett Zichy Odön (Eugène) emlékére építettett a' kormány Isteni tisztelgetet tartott, melyre a Főherczeg egész kíséretével elment, és mindenki meghívatott, azonban a Zichycsalád néhány tagján kívül csak két egyén jelent meg, az újonnan grófositott Karácsonyi Guidó, másik Szapáry József volt, kormány zsoldjában álló ember, kit mint tudod mindenki megvet. Hallottad, hogy Bissingen velencei kormányzó Ferencz Józseffel annak szükségéről beszélvén, hogy a Velenceieknek nemzeti institutiók adassanak — a császár dühbe jött, kardjához csapott és ordítva felelt neki, hogy a mig hú seregére támaszkodhatik, addig az efféle anti-osztrák tanácsokat megvetéssel utasítja el magától. Bissingen rémülten futott el. — Még sok irni valóm volna — hiába postára kell tennem leveletem mentül elébb, különben elkésem mátol is. — Mondtad, kedves tisztelt barátom, egyik leveledben, hogy a sajtó működések irányáról irni fogsz Jósikának, valamint arról is, miként véled azt a közönség elébe bacsájtandó brochure-t szerkesztendőnek, melly részünkről manifestum helyét pótolandná. Kérlek irj neki erről minden esetre, a dolog őt igen érdekli, és azt hiszem nem igen van különbség az ő véleménye meg a tied közt, de tisztába kell jönnünk az iránt is, egészen. — Gondolod, hogy *anonym*nak kellene ama brochurenak lenni? tehetne ilyen anonym irat hatást?

A mit a soldatescáról beszéltél, arra nézve természetesen egyet értek veled — szintugy arra nézve a mit Gyuriról mondtál. Most bizonyosan látni fogod Gyurit, mert Londonba ment és hihetőleg ott töltendi az egész telet. Nem szoltam vele utolsó leveleidről; czélszerűbbnek véltem azokról hallgatni, miután azok legnagyobb részét úgy sem közölhettem volna vele. —

Mielőtt berekeszteném leveletem, arra kérlek, ne csak ne kételkedj igaz barátságomban, de higgy örökké hú frigyessednek, elvroskonodnak 's követődnek. — Feledhetetlen marad előttem a mi együttlétünk, együtt működésünk 's irántami sok szivességed emléke! —

Puky tisztel. Jelentsd kérlek legszivesebb tiszteletemet, üdvözlételemet egész kedves családodnak. Maradok stb.

TELEKI LASZLO

Be jól tennéd ha kevés idő múlva is megvizsgálnál ismét egy levéllel. Deczember 4.-ikén költ leveledet pár nap múlva elküldendem neked, csak engedd, hogy elébb magam számára leirjam. Ég áldása kísérsen.

- 92.

London, 1859 december 21.

KOSSUTH LAJOS IHÁSZ DÁNIELNEK AZ OLASZ KIRÁLYNÁL
SZÁMÁRA KIESZKÖZLENDŐ KIHALLGATÁSRÓL.

12 Regents Park Terrace.

Kedves Barátom,

Csak igen sietve ennyit:

Kérem a volt Olaszthoni Magyar Sereg individuális névjegyzékéből legyen szíves egyenesen Kiss Miklósnak *minél elébb* megküldeni névjegyzékét azon volt altisztekeknek kiket tisztekké előléptettünk, de Magyar Országban *lakásuk kijelölésével*. — Ez lényeges. Megírom K. Miklósnak mit tegyen vele.

Iparkodjon ha lehet alkalmat találni Cavourral találkozni. Emlitse neki legszívesebb tiszteletemet, 's hogy mondhatlan megvizsgált annak tudása, hogy ő megyen a Congressusra. — Így már nem félek a Congressustól. — Emlitse azt is, hogy nagyon vágnék a királynak sok kegyességét a légio iránt személyesen megköszönni 's hogy e végett örömet el mennék Turinba ha tudnám, hogy nem fogom a királyt genierozni, s ha elfogad. — Emlitse azt is, hogy az Osztrák megtörte szavát 's Straff Comaniákba dugja katonáinkat. — Panaszkodtam miatta Párisban.

Mindnyájan igen vágyunk Öntől levelet kapni. Ölelem testvéries szeretettel hű barátja

KOSSUTH

II.

**AZ OSZTRÁK KÜLPOLITIKAI-
ÉS KÉMSZOLGÁLAT IRATAI.**

Magyarországon az a hagyomány van elterjedve, hogy az 1849-i szabadságharc leküzdésére nálunk járt orosz tisztek kijelentették, vissza fognak térni, de nem mint ellenség, hanem mint felszabadítók. Mint ellenség is az orosz nálunk jobbindulatúnak bizonyult, mint az osztrák. Ezt az egész országban elterjedt hitet a mozgalom emberei ügyesen kihasználják, terjesztik és céljuknak, annak megfelelőleg, hogy Magyarországot elszakítsák Ausztriától és egy orosz herceg alatt független királyságot alakítsanak, kiaknázzák... Általánosan elterjedt vélemény, hogy Oroszország kardcsapás nélkül, csupán kiáltványokkal tönkretelhetné Ausztriát.

(A magyarországi fő kormányzóság jelentése 1859 május 13-án.)

1.

A Kossuth-emigráció tevékenységére vonatkozó nyugati jelentések.

93.

München, 1859 január 21.

HARTIG GR. MÜNCHENI KÖVET JELENTÉSE BUOL-SCHAUENSTEIN KÜLÜGYMINISZTERHEZ A KÉSZÜLŐ MAGYARORSZÁGI ZAVARGÁSOKRÓL.

St. Rapp.

Hochgeborner Graf,

Freiherr von der Pfordten erwähnte gegen mich einer Äusserung, die ein angesehenener, hier privatisirender Herr, ein Italiener, letzthin machte, als er mit dem Herrn Minister über die politischen Zustände der Gegenwart sprach. In einigen Wochen, meinte jener Herr, wird Öserreich in Ungarn genug zu thun bekommen, denn es werden dort ernsthafte Auftritte statt finden. Als Herr von der Pfordten hierauf erwiderte, dass ein Ausbruch oder ein Versuch einer Revolution dermalen in Ungarn gar nicht wahrscheinlich erscheine, bemerkte jener, er habe gerade nicht eine Revolution gemeint, wohl aber Demonstrationen, welche der Regierung einige Verlegenheit bereiten könnten.

Da mir der Herr Minister anheimstellte von dieser confidentiellen Äusserung beliebigen Gebrauch zu machen, so glaube ich sie Euer Excellenz melden zu sollen, denn die Person, welche jene Worte sprach, gehört ohne Zweifel zu denen, die von den sardinischen und russischen Umtrieben eine tiefere Kenntniss haben.

Geruhen etc.

HARTIG

An Seine des Herrn Grafen von Buol-Schauenstein etc. Excellenz.

94.

Wien, 1859 február 8.

KEMPEN RENDŐRMISZTER A LOMBARDIAI KORMÁNYZÓ-
SÁGHOZ KUPA EZREDESNEK PIEMONTI MEGBIZATÁSÁRÓL.

St. Bm. 719.

An den Herrn Statthalter der Lombardie

Von der revolutionären Propaganda in London soll demnächst der gewesene Honvéd-Oberst Kupa (richtig Karl Petz) nach Piemont entsendet werden. Es wird zunächst an den in Nizza verweilenden berichtigten polit. Flüchtling Grafen Alexander Teleky gewiesen, sohin aber dem Garibaldi beigegeben werden um die ungarischen Deserteurs zu sammeln, und unter sein Commando zu nehmen.

Kupa, Kossuths Adjutant war vor dem Ausbruche der ung. Empörung einer der renomirtesten Gauner in Pest, er ist sehr gewandt, wurde nachmaln in Sardinien und in der Schweiz, zuletzt aber in Hamburg und im Holstein'schen als Emissär verwendet.

Ich beehre mich Eu. diese Notiz zur weitersgefälligen Verfügung mitzutheilen.

95.

London, 1859 május 21.

APPONYI RUDOLF KÖVET JELENTÉSE KOSSUTHRÓL ÉS A
LONDONI MAGYAR EMIGRÁNSOKRÓL.

St. H. Pol.

Hochgeborner Graf,

Durch eine dem hiesigen k. k. General-Consulate zu gebote stehende sichere Quelle ist zu dessen Kenntniss gelangt, dass die einem hohen k. k. Ministerium nach den bezüglichlichen verehrlichen Reskripten Z. 9434/D. vom 10 August 1851 und Z. 124/g vom 20. August 1857 bekannten ungarischen Flüchtlinge, Ihász und Vörös mit vielem Gepäck nach Frankreich abgereist sind, unter der angeblichen Absicht sich hierauf auch nach Österreich zu verfügen.

Sie sollen erst kürzlich viel Geld aus ihrer Heimath erhalten und hier ausgewechselt haben. Auch soll ein anderer, eben von Brüssel angekommener Emigrirter, Namens Ludwig hier thätig sein.

Nach verschiedenen Angaben, welche der Gesandtschaft zugekommen sind, soll Kossuth noch in England sein und zwar sich abwechselnd in seinem Hause 323. Upper Gower street, Bedford Square, oder bei dem russischen Refugirten, Herzen in Putney aufhalten. Klapka soll viel zwischen Paris und hier herumreisen und letztlich beim Geschäftsmanne eines Mr Th. Russel Crampton, Civil Ingenieurs, Buckingham street 15. grossartige Waffenbestellungen gemacht haben, und mit allen diesen Bewegungen soll die erhöhte Thätigkeit Telekis in Verbindung stehen.

Genehmigen stb.

APPONYI

96.

Wien, 1859 május 18.

GRÜNNE A KÜLÜGYMINISZTERNEK Klapka LONDONI
ÁGYÜRENDELÉSÉRŐL.

St. Dipl.

*MILITAR CENTRAL KANZLEY
SEINER MAJESTÄT DES KAISERS.*

In der Beilage beehre ich mich Euer Excellenz einen Bericht des I. Armee-Kommando, den Verkehr des ehmaligen ungarischen Insurgentenführers Klapka mit Personen in London wegen Lieferung von Kanonen betreffend, zur bleibigen weiteren Gebrauchsnahme zu übersenden.

GRÜNNE Fml.

An Seine etz. Grafen Recherg Excellenz.

97.

Wien, 1859 május 23.

KEMPEN RECHBERG KÜLÜGYMINISZTERNEK Klapka
LONDONI ÁGYÜRENDELÉSE ÜGYÉBEN.

St. H. Pol.

Dem General-Gonvernements-Präsidium in Ofen ist folgende Revelation zugekommen:

„Nach einem Schreiben aus London vom 7. dieses Monats verkehrt gegenwärtig Klapka sehr oft zwischen Paris und London, und hat jüngst die Ausführung einer Bestellung von Kanonen einem in London ansässigen Fremden anvertraut. Gorg Holroys, Sekretär der East-Kent Eisenbahn soll sowohl die Natur dieses Auftrages, als auch jenen Fremden kennen, und dürfte (als ultratorrystisch gesinnt) den Schlüssel abgeben, um über Alles, was in dieser Beziehung vorgeht, Kundschaft zu erhalten. Klapka und sein Freund haben mit einem londoner Advokaten sich berathen, wie sie es anzustellen hätten damit der Freund in England der Strafe entgehen könnte, welche ihn nach dem Foreign Enlistmentact wegen Versorgung der Kriegsführenden mit Waffen gegen einen England befreundeten Staat treffen würde.

Weil das genannte Präsidium auf diese Mittheilung grosses Gewicht legt, und die Bitte stellt, Einleitungen zu treffen, damit unter dem Beistande der königlich grossbritanischen Regierung der Sache auf den Grund gesehen, und die von Klapka, oder anderen mit ihm verflochtenen Personen angestrebte Ansichbringung von Waffen, die ohne Zweifel gegen Oesterreich benützt werden würden, verhindert werde, so beehre ich mich, Euer Excellenz die fragliche Revelation in Vorstehendem ihrem Wortlaute nach mit der Bitte mitzutheilen, in der geeignet scheinenden Weise das Erforderliche

geneigtest veranlassen zu wollen, damit die gegebenen Daten zu dem erwähnten Zwecke benützt werden.

Von dem, was Euer Excellenz zu beschliessen, und zu verfügen finden werden, wie eventuell von dem Erfolge, bitte ich gütigst mich zu benachrichtigen.

KEMPEN Fm. Lt.

98.

Genova, 1859 május 24.

STROBAEUS BAJOR FŐKONZUL JELENTÉSE A MAGYAR
EMIGRÁNSOK GENOVAI TEVÉKENYSÉGÉRŐL.

Kivonat. St. H. Pol. London, 1859 május 21.

Kossuth, Teleki und viele ungarische Revolutionärs, jüngstens dahier eingetroffen, haben bei einem hiesigen Goldsticker aus dessen eigener Mittheilung ich es weiss, *zwei hundert* reichgestickte ungarische National-Costüme à 500 frcs. für die Stickerei allein bestellt und die Vollendung derselben so ausserordentlich gedrängt, dass ein eigener Reisender nach Livorno gesendet wurde, um die genauen Farbenmuster der hellblauen, grünen und blauen Tücher, welche hier nicht aufzufinden waren — ohne irgend Rücksicht auf die bedeutenden Kosten — zur Anfertigung dieser Uniformen anzukaufen.

Diese Revolutionsherren sollen sich heute nach Voghera begeben — und ihnen bereits vom Kaiser Napoleon und dem Könige Victor Emmanuel gnädigst genähmigte Audienzen zugesichert worden sein.

Die Hauptabsicht dieser Repräsentanten der ungarischen Revolution soll ganz verlässlichem Vernehmen nach darin bestehen, in ihren brillanten Nationalkostümen den alliirten Truppen im Hauptquartier zu folgen, um bei sich darbiethenden Gelegenheiten die ungarischen Regimenter der österr. Armee in Italien zum Abfalle und zur Meuterei zu bewegen.

99.

Berlin, 1859 május 27.

A BERLINI OSZTRÁK KÖVETSÉG JELENTÉSE A KÜLÜGY-
MINISZTERIUMNAK POROSZORSZÁGBAN MŰKÖDŐ MAGYAR-
ÁGENSEKRŐL.

St. N. Pol. Interna

Vor ungefähr drei Wochen erhielt die kaiserliche Gesandtschaft die Nachricht, dass auf der Eisenbahn zwischen Frankfurt a. O. und Landsberg sich zwei anständig gekleidete Reisende, welche sich durch ihre Aussprache als Ungaren verriethen, dadurch bemerkbar gemacht haben, dass sie sich bei den Mitreisenden eifrigst um die Stimmung in den verschiedenen Volksschichten in Preussen erkun-

digten. Sie erzählten, dass sie nach Posen reisten, um dort Verbindungen anzuknüpfen und die Volksstimmung zu erforschen und äuserten, dass sie auch nach Berlin kommen würden, um hier ihre Verbündeten aufzusuchen, wollten aber in 14 Tagen, längstens 3 Wochen in Ungarn zurück sein, wo sie bei dem Ausbruche des bereits vorbereiteten Aufstandes nicht fehlen dürften. Sie haben die Eisenbahn in der Station Landsberg verlassen und beabsichtigen die Reise nach Posen mit Extrapost forzusetzen. Ihre Namen, die nicht eruiert werden konnten, finden sich vielleicht in dem Namenbuche des Landsberger Gasthofes verzeichnet.

100.

Hannover, 1859 május 30.

Gr. INGELHEIM JELENTI A KÜLÜGYMINISZTERNEK,
HOGY KOSSUTHOT NAPOLEON CSÁSZÁR GENOVÁBA HIVTA.

Sürgöny. St. H. Pol. Interna.

Graf Vilmansegge telegraphirt aus London, dass Kossuth von Napoleon die Erlaubniss erhalten hat nach Genua sich zu begeben, wo Klapka sich befindet.

101.

London, 1859 május 30.

Gr. APPONYI JELENTI A KÜLÜGYMINISZTERNEK, HOGY
KOSSUTH ELUTAZOTT GENOVÁBA.

Sürgöny. St., H. Pol.

Je tiens de bonne source que Kossuth est parti pour Gènes appelé par l'Empereur Napoléon et aurait, dit-on, l'intention de se rendre de là en Hongrie.

102.

München, 1859 június 1.

Gr. HARTIG MÜNCHENI KÖVET RECHBERG KÜLÜGY-
MINISZTERNEK A MAGYAR EMIGRÁNSOK GENOVAI
MŰKÖDÉSÉRŐL.

St. Rapp.

Hochgeborner Graf!

Laut einem Bericht des königl. bayerischen Consuls in Genua sind dort vor einigen Tagen Kossuth, Klapka und noch ein dritter ungarischer Insurgenten-General angekommen. Sie bestellten 200 reiche ungarische Uniformen nach gegebenem Muster, zu welchen das Tuch und anderes Zubehör nicht zu finden war, aber in Eile verschrieben wurde.

Die drei Revolutionären begaben sich hierauf in das Franko-Sardinische Hauptquartier und wurden von dem Kaiser Napoleon und dem König empfangen.

Man vermuthet, dass die Uniformen für ein aus Ungarn zu bildendes Freicoorps bestimmt sind, welches man hauptsächlich den kaiserlich-ungarischen Truppen entgegenstellen will und diese dadurch zur Desertirung zu verleiten hofft.

Genehmigen Euer Excellenz den Ausdruck meiner tiefen Verehrung.

HARTIG

An Seine des Herrn Grafen von Rechberg etz. Excellenz.

103.

Wien, 1859 június 2.

RECHBERG KÜLÜGYMINISZTER JEGYZÉKE KEMPENHEZ
A FRANCIÁK ÁLTAL TERVEZETT MAGYAR FELKELÉSRŐL.

St. Dipl.

Die gegen gefälligen Rückschluss anliegenden und von grossbadischer Seite vertraulich mitgetheilten militärischen Kundschaftsberichte aus Frankreich und der Schweiz dürften von E. E. theilweise nicht ohne Interesse eingesehen werden.

Die darin vorkommende Angabe, dass von mehreren höheren französ. Civilbeamten mit auffallender Sicherheit für den Monat Juni der Ausbruch einer Revolution in Ungarn als bevorstehend angedeutet wurde, dürfte insofern Aufmerksamkeit verdienen, als dieselbe mit einer mir aus London zugekommene Motiz zusammentrifft, wonach Kossuth von Kaiser Napoleon die Erlaubniss erhalten hätte, sich nach Genua zu begeben, wo Klapka sich bereits befindet.

104.

Wien, [1859] június 7, déli 12 1/2 h.

RECHBERG KÜLÜGYMINISZTER METTERNICH HERCEGNEK.
NAPOLEON TERVÉRŐL, HOGY MAGYARORSZÁGON
FORRADALMAT SZÍT.

Másolat. Számjeles távirat. St. Dipl.

Fürst Metternich

im Kais. Hauptquartier

VERONA.

Gr. Apponyi telegraphirt, das englische Kabinet wisse, dass Kaiser Napoleon drei Millionen zur Revolutionirung Ungarns, Slawoniens und Siebenbürgens bestimmt habe. Es sei Alles vorbereitet und nach dem ersten glänzenden Siege solle die Parole ertheilt werden. Englisches Kabinet glaube, die Bewegung werde binnen vier Wochen ausbrechen. Kossuth solle um 5 h. Abends von London und zwar nicht nach Genua, sondern direkt nach Ungarn gereist sein.

Ich habe Erz. Albrecht, Bach, Kempen, Fst. Fritz Lichtenstein davon benachrichtigt.

RECHBERG

105.

Dromana, 1859 június 8.

HARRIET-PROHÁSZKA BÁRÓNŐ KEMPENNEK A MILANOI
MAGYAR CSAPATOK KÖZT ÉSZLELHETŐ FORRADALMI
PROPAGANDÁRÓL.

Kivonat. St. Bm.

Dass Versuche gemacht wurden um die ungarischen Truppen zum Treubruch zu bewegen habe ich persönlich Gelegenheit gehabt in Mailand zu bemerken. Jedoch der Punkt war ein delicateser und ungern wirft man einen Schatten auf die Ehre eines Regimentes. Ubrigens haben eben diese Regimenter bei der Schlacht von Montebello glänzend ihre Ehre bewahrt und es dürfte sich nur auf einzelne Individuen erstreckt haben.

Wer aber am 5-ten, 6-ten Jänner durch die Vorstadt Ticinese ging und einen Blick in die sogenannten Cafés warf, konnte sich genügend überzeugen, wie eifrig in diesem Sinne gearbeitet wurde.

Deshalb dürfte das plötzliche Erscheinen ungarischer Honved-Regimenter auf der Seite des Feindes unter Führung Kossuths und Klapka's bei einer entscheidenden Schlacht eine perfide Wirkung hervorbringen, und das in Mailand begonnene Complot könnte eben auf dieser Weise zur unerwarteten Reife gebracht werden.

106.

Wien, 1859 június 10.

RECHBERG KÜLÜGYMINISZTER GRÜNNENEK AZ APPONYI
LONDONI KÖVETNEK KÜLDÖTT UTASITÁSÁRÓL KLAPKA
ÁGYÜRENDELÉSE ÜGYÉBEN.

St. Dipl.

In folge der schätzbaren Zuschrift vom 18. vorigen Monats-2775/ck, deren Beilage in Anschlusse zurückfolgt, habe ich nicht verfehlt, den kaiserlichen Gesandten in London auf die angeblich durch Vermittlung des ehemaligen Insurgentenführers Klapka in London geschehenen Bestellungen von Kanonen aufmerksam zu machen und ihn zu beauftragen, wo möglich den wahren Sachverhalt zu ermitteln und dann die weiteren erforderlichen Schritte bei der Englischen Regierung zu thun.

Welche Schwierigkeiten sich dem Grafen Apponyi bei Erfüllung dieses Auftrages entgegenstellen und welche die bisherigen Ergebnisse seiner Bemühungen sind, ist aus dem angeschlossenen Gesandtschaftsberichte vom 2. D. M. zu ersehen den E. E. nach davon genommener Einsicht gefälligst an mich zurückgelassen wollen. Dem Chef der obersten Polizeibehörde, von welchem die Sache gleichfalls angeregt worden ist, gab ich von derselben gleichfalls Kenntniss.

An FML Graf Grünne

107.

Wien, 1859 június 10.

WERTHER BÁRÓ BÉCSI KÖVET A POROSZ KÜLÜGY-
MINISZTERNEK.

Csatolva Kempen 1859 jan. 15-i Grünnehez intézett leveléhez St. Gd. 535.

Baron Werther telegrafirt in Chiffre an den Minister des Ausseren Schleinitz in Berlin aus Wien.

Die österreichische Armee zieht sich vor der französisch-sardinischen Übermacht, angeblich zu 300.000 Mann geschätzt, zwischen Adda und Mincio zurück. Italienische Freischaaren sollen schon auf Tiroler Gebieth dringen, und Kossuth soll vom Kaiser Napoleon 3 Millionen zur Revolutionnirung Ungarns erhalten haben. Bei diesen bedenklichen Nachrichten sagte Graf Rechberg, wäre es begreiflich, wie sehr sich der Kaiser und er nach der aus Berlin erwarteten Entscheidung sehnen.

108.

Verona, 1859 június 15.

GRÜNNE ÁTIRATA A KÜLÜGYMINISZTERHEZ, HOGY
TILTAKOZZÉK AZ ANGOL KORMÁNYNÁL K LAPKA ÁGYÚ-
RENDELÉSE ELLEN.

St. Dipl.

Indem ich Euer Excellenz in Erledigung der geschätzten Note vom 10. I. M. den Bericht unseres Gesandten zu London bezüglich der zur Sprache gekommenen Bestellung von Kanonen in London durch den ehemaligen Insurgentenführer Klapka hierneben zurückstelle, erbitte ich mir die gefällige Mittheilung der darin noch weiter in Aussicht gestellten Auskünfte und verbinde damit das Ersuchen, sobald genügende und überweisende Daten vorhanden sind, bei der Englischen Regierung gegen dieses Treiben der revolutionären Parthei offiziell Klage führen zu wollen.

GRÜNNE F. M. L.

109.

Wien, 1859 június 15.

KEMPEN GRÜNNENEK KOSSUTH LONDONBÓL VALÓ
ELTÁVOZTÁNAK HIRÉRŐL.

St. Gd. 535.

PRAESIDIUM DER K. K. OBERSTEN POLIZEIBEHÖRDE.

An Seine etc. Feimarschall-Lieutenants Carl Gr. von Grünne Excellenz.

Ich gebe mir die Ehre Euer Excellenz anliegend den Inhalt eines im geheimen Dienstwege zur Vorlage gelangten Chiffre-Telegramms des hiesigen königlichen-preussischen Gesandten an

den Minister Schleinitz in Berlin ergebenst zur hohen Kenntniss zu bringen.

Die Notiz über Kossuth wurde aus mir unbekanntem Gründen vom Grafen Rechberg auch dem Minister des Innern mitgetheilt, und ward vom Letzteren in einer Weise dienstlich benützt, das leider im Gegensatze zu dem beabsichtigten Resultate, vielmehr eine die Gemüther aufregende Verlautbarung in Ungarn mit Grund zu besorgen steht.

Ich muss von meinem Standpunkte den, durch die Mittheilung des Herrn Minister des Äusseren hervorgerufenen Schritt bezüglich der Pläne Kossuths um so mehr bedauern, als letzterer den neuesten Nachrichten zufolge noch immer in London weilt.

KEMPEN F. M. Lt.

110.

Wien, 1859 június 17.

KEMPEN RECHBERG KÜLÜGYMINISZTERNEK KOSSUTH
ELUTAZÁSÁRÓL LONDONBÓL.

St. H. Pol. London, máj. 21.

Nach Telegrammen der österreichischen Korrespondenz, von denen das eine direkt aus London, das andere über Berlin kommt, hat Kossuth London gestern verlassen, und, mit einem sardinischen oder französischen Passe versehen, über Paris und Marseille die Reise nach Genua angetreten.

Der Umstand, dass diese Nachricht, gleichfalls im telegrafischen Wege aus einer anderen, von mir für verlässlich erachteten Quelle bestätigt wird, bestimmt mich, die Abreise Kossuths von London, wie die von ihm eingeschlagene Route für gewiss anzunehmen.

Ich beehre mich demnach Euer Excellenz unverweilt davon in Kenntniss zu setzen.

KEMPEN Fm. Lt.

111.

JELENTÉS KELET ÉS ALÁIRÁS NÉLKÜL A NEMZETISÉGEK
LÁZADÁSÁRÓL AUSZTRIA ELLEN.

St. Bm. 3513.

Der Apothekers-Sohn Guglielmo von Landeshut gerieth in Strassburg unter französische Werber zur Fremdenlegion und ging, betrunken gemacht, eine Capitulation ein.

Zu den Depôts nach Ajaccio auf Corsica geschleppt, gab ihm dort sein Hauptmann Urlaub nach Marseille um seine Civilkleider zu verkaufen.

Er traf in Marseille viele österreichische Gefangenen, nementlich

Ungarn. Der Aus der Revolution bekannte Klapka war auch dort, hielt eine Rede, welche ein Uteroffizier ins Deutsche übertragen, worin er sagte, dass die Stunde zur Befreiung Ungarns von seinen Unterdrückern bald schlagen werde, dass auch der Vaterlandsretter Kossuth da sein werde, und dass kein ächter (!) Sohn Ungarns fehlen dürfe, worauf die Gefangenen Ungarn alle den Eid geschworen, in die Legion zur Befreiung ihres Vaterlandes einzutreten.

Guglielmo wurde dort mit einem regelmässigen Passe versehen, und kehrte so nach Deutschland zurück. Unterwegs ward ihm Gelegenheit, sich mit Offizieren und Soldaten zu unterhalten, und namentlich mehrmal — ohne ihn weiter zu verstehen — den Ausruf zu hören: *Le 10 Juillet oui, ça sera une grande affaire.* Ein Deutscher erklärte ihm, dass es von Montenegro über den türkischen Länder, Serbien, Bosnien, bis nach Ungarn losbrechen, und ein russisches Armee-Corps helfen werde.

112.

Wien, 1859 június 20.

KEMPEN RECHBERGNEK KOSSUTH FRANCIA ÚTLEVELÉRŐL
ÉS ELUTAZÁSÁRÓL.

St. H. Pol. London, 1859 máj. 21.

Nach einer weiteren, für zuverlässlich erachteten Mittheilung, hat Kossuth, welcher am 16. d. M. von London über Paris und Marseille nach Genua abgegangen ist, von dem französischen Gesandten einen Reisepass erhalten. Dieser Pass soll wie auf das bestimmteste versichert wird, lauten: für den Gouverneur Kossuth, welcher mit seinem Adjutanten reist.“ Auf dem Passe wäre ferner bemerkt: „auf hohen Befehl.“

Hievon beehre ich mich Euer Excellenz im Nachhange zu meinem Schreiben vom 17. d. Mts. Z. 3397/B. M. ergebenst in die Kenntniss zu setzen.

KEMPEN Fm. Lt.

113.

Brüsszel, 1859 június 27.

VRINTS BR. BELGIUMI OSZTRÁK KÖVET JELENTÉSE
RECHBERG KÜLÜGYMINISZTERNEK AZ OLASZORSZÁGI
MAGYAR LÉGIÓRÓL.

Kivonat. St, Rapp.

On affirme que huitcents soldats hongrois prisonniers forment le noyau de la légion hongroise à Gênes, nonobstant les objections du Gouvernement russe.

114.

Brüssel, 1859 július 5.

LÖWENTHAL EZREDES PÁRISBÓL KAPOTT KÉMJELENTÉSE
A MAGYAR FELKELES ELŐKÉSZÜLETEIRŐL.

St. Dipl.

Man schreibt mir von Paris, dass auch die 4-te Infanterie-Division der Armee von Paris marschbereit und nur des Befehls gewärtig ist, nach Italien abzugehen.

In Mézières, Sédren und allen befestigten Plätzen an der Gränze bis Strassburg werden bereits die Geschütze eingeführt, welches die Bevölkerung nicht wenig in Angst versetzen soll.

„Si, setzt man bei dieser Stelle hinzu, ces Allemands montraient leur nez, se serait ici une panique. Mais on dit qu'ils n'osent pas. Depuis Magenta et Solferino on est devenu si insolant.

On s'attend à une grande affaire pour la fin de la semaine.

On envoie des mortiers monstres pour Venise.

On enrôle encore ici pour la Pologne, mais cela ne produit pas, il n'y a que 600 hommes jusqu'à présent. Adam ne donne pas d'argent, l'hôtel Lambert est désert.

Kossuth und seine Bande sollen in Turin zurückgehalten werden, um dieselben als revolutionäre Hilfe gegen Österreich zu gebrauchen, falls Deutschland angriffsweise vorgeht.

In diesem Falle dürfte die ungarische Emigration über Antivari in jene Gegenden dirigirt werden, wo sie auf Erfolg hoffen kann, ähnlich dem Vorgehen Garibaldi's.

Sollte Louis Napoleon jedoch Kossuth's nicht benöthigen, so dürfte dieser wohl am Ziele seiner revolutionären Laufbahn angekommen seyn, da er fortan nur ein pensionaire Napoleons ist.

115.

Wien, 1859 július 6.

RECHBERG KÜLÜGYMINISZTER APPONYI LONDONI
KÖVETNEK MEGBIZÁST AD, HOGY TILTAKOZZÉK A KLAPKA
ÁLTAL VÁSÁROLT ÁGYÚK KISZÁLLÍTÁSA ELLEN.

St. H. Pol, London, 1859 május 23.

Mit Beziehung auf den Schluss des Berichts d. d. 24 v. M. N. 64. D., theile ich E. E. mit, dass zu folge unmittelbar in London eingeleiteten Nachforschungen es mit der Bestellung von Kanonen in der englischen Hauptstadt durch Klapka seine Wichtigkeit habe.

Die Kanonen von Metall schweren Kalibers wurden in der Fabrik der Mress A. Maria Glascott, Great-Garden street, White chapel angefertigt. Die Bestellung lautet auf 25—30 Stück, und sind darauf bereits 750 Liv. Sterl. bezahlt worden. Ihre Bestimmung ist angeblich für die Yacht eines vornehmen Herrn in Constantinopel.

Sie sollen in Kisten verpackt und so versendet, jedoch nicht in Constantinopel, sondern in einem Donauhafen auf türkischem Gebiet ausgeladen werden.

Ich ersuche demnach E. E., bei der grossbritannischen Regierung entsprächend dahin zu wirken, damit die gedachten Kanonen, falls solche wirklich zu dem oben berührten Zwecke verfertigt wurden, nicht zur Ausfuhr zugelassen werden mögen.

Über das Resultat der betreffenden Schritte, sehe ich E. E. baldthunlichster Berichterstattung entgegen.

116.

Wien, 1859 jüljus 8.

KEMPEN GRÜNNENEK EGY LONDONI KÉM JELENTÉSÉRÖL,
AKI OLVASTA KOSSUTH LEVELÉT NEJÉHEZ.

Praesidium der k. k. Obersten Polizei-Behörde

An Seine etc. C. Gr. v. Grünne Excellenz

Ich gebe mir die Ehre, Euer Excellenz jene Notizen ergebens zur hohen Kenntniss zu bringen, welche ein Agent aus London unterm 5-ten d. M. mir berichtet.

Der Vertrauensmann hat einen Brief Kossuths an seine in London zurückgebliebene Frau gelesen, welcher aus Parma vom 30 Juni l. J. datirt ist, und worin er den ihm gewordenen enthusiastischen Empfang beschreibt.

Kossuth ordnet an, dass seine Söhne sich reisefertig halten, denn die „heilige Expedition“ — so lauten seine eigenen Worte — werde bald angehen, und die Burschen müssen zu den Waffen greifen. Er werde nächstens bekannt geben, wohin sie zu gehen haben, und hoffe, Dalmatien oder Fiume werde der Ausgangspunkt sein.

Kossuths Kinder haben bereits bei ihren Bekannten die Abschieds-Visiten begonnen.

Kossuth versichert ferner seine Frau, dass an der guten Absicht Napoleons nicht mehr zu zweifeln sei, und sagt: „Wir Alle haben den grossen Mann nicht verstanden.“

Geld habe er (Kossuth) soviel als nothwendig; fünf Millionen Franks habe Napoleon ihm angewiesen, Die rettende Aremee wird dringend organisirt, und von den Coriphäen Schneeball gennant, wommit angedeutet werden will, dass sie, einmal im Rollen, stets wächst.

Über die Raschheit der Rüstungen schreibt Kossuth unglaubliches; 5 Tausend Mann sollen schon wie „Löwen“ kampfbereit dastehen und nur das „Vorwärts“ erwarten.

Zum Schlusse sagt Kossuth er werde in 3 Monaten zu Pesth Befehle ertheilen.

Madame Kossuth und Pulszky haben ihre Wohnungen für Ende September aufgekündigt.

Lord Palmerston behauptet, fährt der Agent in seinem Berichte fort, dass Präussen eine falsche Rolle mit Osterreich spiele, und Letzteres aufsitzen werde.

Kossuth werde im Revolutioniren mit Erfolg wirken, ausser es gäbe der Kaiser von Oesterreich Ungarn eine Constitution. Graf Alexander Teleky und Gál Sándor sollen mit Aufträgen Kossuths nach Siebenbürgen gegangen seyn.

Ausser den vorstehenden Notizen, hat derselben Vertrauensmann unter meiner persönlichen Adresse ein Promemoria eingeschickt, welches ich Euer Excellenz im Original gehorsamst mit der Bitte zu unterbreiten so frei bin, den Inhalt zur Allerhöchsten Kenntniss Sr Majestät des Kaisers gütigst bringen zu wollen.

KEMPEN Fm. dt.

117.

Wien, 1859 július 10.

ZUSAMMENSTELLUNG ÜBER KOSSUTHS AUFENTHALT UND BEWEGUNGEN IM JUNI 1859.

Es melden

London V. 28—V. Ein Courir von Genua erscheint bei ihm in London, beruft Ihn nach Genua.

London M. 26—V. er wolte nach Genua, es fehlte aber noch Geld.

„ V. 1—VI., 4—VI. er ist noch in London, aber reisefertig.

„ C. 7—VI. reist heute mit 300. Getreue ab.

„ V. 11—VI. ist noch in London.

„ Dr 14—VI. dasselbe.

„ V. 14—VI. will jeden Tag abgehen.

„ V. 16—VI. geht heute Abends über Marseille nach Genua.

„ Danv. 16—VI. er kommt erstens nach Paris (die Allg. Ztg. vom 19. VI. meldete: am 16—VI. sei er in Paris angekommen, am 20—VI. werde er in Genua sein.)

Corre. Bullier Kossuth empfängt in Paris Visiten.

London M. 19—VI. Kossuth wurde mit Bewilligung Napolens nach Genua berufen.

Wien 28—VI. 1859.

Weiter wurde gemeldet:

London V. 25—VI. Kossuth schreibt seiner Gattin von Genua aus, dass er bereits am 21—VI. in Genua eingetroffen sei, seine Erwartungen aber nur zum Theil befriedigt seien.

London V. 2—VII. Kossuth schreibt aus Italien Schmidt in London, dass ihm Napoleon 5.000.000 frs zur Verfügung gestellt habe.

London V. 7—VII. Vukovich in London wollten wissen, Kossuth sei mit den Franzosen in Lussin Piccolo gelandet.

Die Kreuzzeitung vom 28—VI. meldet Kossuths Ankunft in Turin unter 23—VI.

Die Indépendance vom 29—VI. meldet das Gleiche als unter 25—VI. erfolgt.

Patrie vom 29—VI. meldet, es sei der General Kossuth von Klapka, Teleki und Perczel in Genua beim Landen empfangen worden.

Die Kreuzzeitung vom 5. Juli erfährt, Kossuth sei am 20. Juni von den Behörden in Parma mit Auszeichnung empfangen worden, in Piacenza, wo er übernachtet hat, habe man ihm die Pferde ausgespannt (sicher eine Lüge, da er erst am 21—VI. nach Genua kam).

118.

Wien, 1859 július 11.

KEMPEN GRÜNNENEK A KLAPKA LONDONI ÁGYÜRENDELÉSE ÜGYÉBEN TÖRTÉNT HIVATALOS TILTAKOZÁS CSEKÉLY EREDMÉNYÉRŐL.

K. K. Oberste Politik-Bebehörde
An Seine etc. C. Gr. v. Grünne Excellenz

Auf das an den Herrn Minister des Äussern unter 3. d. M. Z. 3496/Bm. gerichtete Schreiben bezüglich der von Klapka in London bestellten Kanonen, von dessen Inhalt ich Euer Excellenz mit meinem ergebensten Schreiben vom gleichen Tage in die Kenntniss zu setzen die Ehre hatte, erhalte ich soeben die Erwiederung, dass der kais. Gesandte in London unter Anführung der betreffenden Daten beauftragt worden sei, bei der königl. grossbritannischen Regierung dahin zu wirken, damit die fraglichen Kanonen nicht zur Ausführung aus England zugelassen werden mögen.

Gleichzeitig aber wird von Seite des Ministeriums des Äussern die Überzeugung ausgesprochen, dass auch dieser Schritt von keinem günstigen Erfolge begleitet sein dürfte, weil inzwischen von dem genannten kais. Gesandten ein Bericht eingelangt ist, welcher zwar mit dem erwähnten Auftrage sich gekreuzt hat, jedoch unzweideutig die Unwillfährigkeit des kön. grossbritannischen Kabinetts, unserer Forderung gerecht zu werden, bezeugt.

Ich erlaube mir Euer Excellenz eine Abschrift dieses Berichtes zur geneigten Kenntnissnahme in der Anlage ergebenst zu überreichen.

KEMPEN Fm. Lt.

119.

Dresda, 1859 június 18.

EGY KÖRNER NEVŰ ÜGYNÖK JELENTÉSE A MAGYARORSZÁGON KERINGŐ FORRADALMI KIÁLTVÁNYOK NYOMTATÁSI HELYÉRŐL ÉS TERJESZTŐJÉRŐL.

St. Bm. 4186.

Einer aus London kürzlich anher gelangten vertraulichen Mittheilung zu Folge, sollen die meisten von Kossuth in Ungarn verbreiteten Proclamationen in der Herzen-schen Druckerei zu London gedruckt, und zum Theil durch Szabó, der mit einem englischen Passe unter dem Namen I. Harold (oder Aarold) aus Liver-

pool in der letzten Zeit mehrmals in Ungarn gewesen sein soll, dort verbreitet worden sein.

Ich ermangele nicht, Ew. Excellenz hiervon ergebenste Mittheilung zu machen.

120.

Zürich, 1859 július 23.

EGY OLASZORSZÁGBÓL VISSZATÉRŐ KÉM JELENTÉSE, AKI
KOSSUTH ÉS A VEZETŐ EMIGRÁNSOK BIZALMÁBA
FÉRKÖZÖTT.

St. Gend 639.

Am 31. v. M. war Kossuth bereits von Genua nach dem Hauptquartier Napoleons abgereist. Ausser Oberst Szabó und einigen Adjutaten war Niemand dort zu treffen. Klapka war zwar noch in Genua, begab sich aber damalen nach Acqui und Turin.

Leider traf ich hier um wenigstens zehn Tage zu spät ein.

Am 1. Juli besuchte ich Vetter (ungarischer General-Lieutenant); nach einigen Relazionen lenkte ich das Gespräch auf die Tagespolitik und unsere Landesverhältnisse. Es gelang mir sein Vertrauen zu gewinnen. Während des Gesprächs trat Oberst Srelitzki (Pole von Geburt, ehemaliger Offizier von Leiningen Infanterie — 1841 in Hermanstadt verhaftet) ein. Wir machten durch Vetter unsere erste Bekanntschaft. Vor Strelitzki erfuhrt ich, dass er im Auftrage eine Bereisung der an Oesterreich nächst gelegenen fürstlich serbischen Grenzlande vorgenommen hatte, um einen Ort zu ermitteln, wo ein Waffendepot errichtet werden könnte, um von da aus nach Ungarn die für den Aufstand nöthigen Gewehre etc. schaffen zu können. Es wurden mehrere Orte genannt, die jedoch nicht unmittelbar an Serbiens Grenze liegen; — besonders hervorgehoben wurde aber Kragujevacz. Auch soll mit der serbischen Regierung eine gewisse Verbindung hergestellt worden sein. Oberst Strelitzky scheint in dieser Gegend schon öfters gereist zu sein.

Vetter ist rein Militair, er gehört unter jene Offiziere, die mit gewisser Methodik die Kriegsführung behandeln, seine Ansichten sind ganz die eines gebildeten Militairs ohne höheren Schwung. Er huldigte dem Napoleonismus aus dem Interesse, das er für sein Vaterland, das ist Ungarn, sich versprach, ohne debei zu verhehlen, dass die österreichische Politik, trotz grosser Verluste und verlорener Schlachten, sich sichere Vortheile zu verschaffen wissen wird. Vetter ist ehrgeizig, seine Zurücksetzung durch Görgey konnte er nicht leicht vergessen, und im Herzen birgt er für die österreichische Armee manche Gefühle, wie es aus seiner Äusserung an mich: „Es thut mir leid um die alten Kamaraden, die gegen die Verbündeten gefallen sind“ — hervorgeht.

Perczel traf ich unvermuthet in Genua; ich fand ihn sehr gealtert — in seinem ganzen Wesen eine gewisse Dusterheit, Missmuth, Missstimmung. Ich fand ihn in seinen Ansichten seit der Zeit der Revolution ganz ungeändert. Er gehört nicht zu dem National-

Comité, weil er in seinen politischen Gesinnungen mit demselben nicht übereinstimmen konnte, und weil es seiner Würde zuwiderlief, sich zum blossen Werkzeuge Anderer zu machen. Er will ganz unabhängig sein. Meinerseits theile ich seine Ansichten vollkommen — ich konnte ihm mein altes politisches Glaubensbekenntniss ablegen, denn die Interessen des Vaterlandes sind identisch mit jenen der Dynastie, nur warf er mir vor, dass ich eine aggressive Politik nach Aussen festhalte. — Später sagte er mir: „Ich will durchaus nicht, dass Sie meinetwegen jetzt von der Sache sich abwenden; — Sie sind noch jung, um ihre eigene Rolle zu spielen zu können, ich bin ein armer Familienvater, habe 7 Kinder, und das 8-te ist im Anzuge; mir liegt die Pflicht ob, für meine Familie zu sorgen. Nach dem Waffenstillstande sagte er mir mit gewissermassen innerer Befriedigung: „Ich habe dies vorausgesehen, und das Comité vor unbedingter Hingebung und blinden Glauben gewarnt, jetzt sind sie in der Patsche, ich habe mir nichts vorzuwerfen. Wenn Sie übrigen, fügte er hinzu, nicht eintreten wollen, so gehen Sie von hier sehr bald fort, — ich rathe es Ihnen als Freund. Klapka wird Ihnen eine Bestätigung geben, ohne dieser können Sie von hier nicht mehr fort.“

Erst den 8. d. M. konnte ich Klapka sprechen. Er trug mir die Inspizierung der Organisation der Legion an, — ich lehnte dies jedoch ab, mit der Erklärung, nur ausschliesslich für höhere Generalstabsdienste mich zur Verfügung stellen zu können.

Erst am 9-ten erhielt ich ein Certificat, und am 10-ten einen Pass der Questur, ohne den ich in die grösste Verlegenheiten gerathen wäre. Am 11. reiste ich nach Turin, wo Klapka mich erwartete. In Betreff seiner Beziehungen und seiner Stellung in der gegenwärtigen Epoche ging aus seinen Mittheilungen deutlich hervor, dass er mit Napoleon zuerst in direkte Verhandlungen getreten war, und dass er, bevor er in der Sache Ungarns eintrat, vier ganz genügende authentische Zusagen erhalten hatte, die ihn zu einem Schritte bewogen, den er ohne Stütze nicht gemacht haben würde, denn er ist weit entfernt, seinen Ruf und seine Ehre durch Handlungen eines Abenteurer-Unternehmens zu brandmarken, sein Vaterland und sich zu kompromittiren. Durch den Waffenstillstand unangenehm berührt, schob er die Ursache desselben auf die zu grosse Ostentation, mit der Kossuth seine politische Bedeutung zur Schau trug, als er in das Hauptquartier des Kaisers fast offiziell sich begeben hatte: die Italiener zogen seinen Wagen und küssten ihm die Hände. Pietri hatte vorher gerathen zu einer geheimen Zusammenkunft mit Napoleon, Kossuth lehnte dies jedoch ab, und machte Aufsehen. Sonderbarer Weise erfolgten zwei Tage darauf der Waffenstillstand und der gewisse Artikel der Times, den später der „Siècle“ gab, worin über Kossuths Benehmen in dieser Hinsicht eine Missbilligung ausgesprochen war.

In wie weit die Beziehungen zu Russland gediehen sind, mag ich mit Bestimmtheit gerade nicht andeuten, weil die Sache der russi-

schen Politik zu fein gewoben ist. Klapka verhehlte zwar nicht, dass die Krone Ungarns von Seite Russlands angenommen würde.

Der Friedenschluss versetzte ihn in eine sehr düstere Stimmung. In dieser sagte er unter anderen: „Napoleon will weiter nichts, als die Verträge von 1815 stürzen, und hat uns dazu auch in's Mitleid gezogen.“ Bei Klapka befindet sich ein Oberst Sgliniski, ein geborner Franzose, der bei Prinz Jérôme einige Zeit Adjutant war. Dieser dient auch Napoleon, soviel ich errathen konnte. Mit Kossuth sprach ich mehrere Male.

Das Comité besteht aus nur drei Personen: Klapka, Kossuth und Graf Ladislaus Teleki, mit den nöthigen Secretären und Adjutanten. Perczel ist ganz isolirt, und hat sich zurückgezogen. Ich habe mit diesen Herren eine direkte Verbindung angeknüpft. Ihre Correspondenzen gehen alle unter fingirten Namen auf Umwegen, ich konnte den einzige Namen Baron Mednyánszky erfahren. So viel ist übrigens gewiss, dass Briefe nach Abony, Tolna, Arad und Jászberény gehen, sehr viele aber über Serbien, auch über Tirol, durch Kaufleute.

Die Legion in Acqui ist in fünf Bataillone organisirt, zählt 5000 Mann, und wurde aus den Reihen der gefangenen Ungarn angeworben. Damalen waren die Leute nicht alle in Acqui, sondern theils in Alessandria, theils an anderen Orten. Kaiserlicher Offizier trat keiner über. Ein früherer Honvéd-Hauptmann, jetz Major Weiss (Jude) war derjenige, welcher die Gefangenen zum übertritte aufgefordert hat. Die Mannschaft sagte freudig zu, wurde jedoch nicht sogleich, nach Acqui beordert. Für Beischaffung der Waffen und Montur wurde bereits in Frankreich Sorge getragen durch die französischen Armeelieferanten. Es war dies schon früher so angeordnet.

In Bezug auf die Gefangenen erfuhr ich, dass sie kundgegeben hätten in Oesterreich nicht mehr dienen zu wollen. Ich würde rathen, auf ihre Heinkehr zu wirken, ohne Unterschied ob sie desertirt seien oder nicht.

Aus Paris wird ein Brief unter Adresse: Mr. Jörk Richard nach Raab (faubourg Szigeth N. 196) einlangen, — ich bitte Sorge zu tragen, dass derselbe in Empfang genommen wird; diese Verbindung ist wichtig.

Richten Sie ihre Aufmerksamkeit auf die Moldau, Walachei und Serbien.

121.

Wien, 1859 július 27.

KÉMJELENTÉS KOSSUTH TARTÓZKODÁSI HELYÉRŐL
ÉS TOVÁBBI TERVEIRŐL.

St. Gend. 627.

Kossuth ist seit einigen Tagen in Aix les Bains bei Genf, wo auch dessen Frau mit dem ältesten Sohne bereits angekommen ist. Das Mädchen und der zweite Sohn sind in London bei Pulszky zurückgeblieben.

Madame K. reiste über Paris und wurde bei der Ankunft im Pariser Bahnhofe von der Polizei empfangen, nach dem von ihr bezeichneten Hôtel begleitet, und dort ihre Bagage strengstens untersucht.

K. hat in London alle Mobilien verkauft und man weiss überhaupt nicht, ob er nochmals dahin zurückkehren werde.

Den Offizieren der ungarischen Legion hat Piemont freigestellt, in dessen Diensten zu treten.

Das Ehepaar Kossuth Schrieb bereits aus der Schweiz nach London, und verlangt, dass der jüngste Sohn Lajos unverzüglich zu den Eltern komme. K. hat mit Napoleon stipulirt, dass im Falle des Nichtgelingens ihres Insurrektionsplanes, alle Offiziere eine 1 Jährige Gage, und die Mannschaft 1 jährige Löhnung als Abfertigung erhalten sollen, ferner soll Napoleon bei Oesterreich erwirken, dass die zurückkehrende Mannschaft nicht wieder in die Armee eingereiht werde.

Interessant ist es, dass die Häupter der Umsturzparthei schon im Vorhinein dem Prinzen Napoleon die Krone Ungarns angetragen hatten, unter Vorbehalt, dass die Nation diesen Beschluss genehmige.

Prinz Napoleon hat das Anerbiethen angenommen, und dem Kossuth die kräftigste Unterstützung versprochen.

Der Prinz ist nun über den Friedensschluss seines kaiserlichen Veters wüthend, steht in *fortwährender Verbindung* mit Kossuth, und hat *geschworen*, dass noch nichts geendet ist, und er dennoch, was er wollte, durchsetzen werde.

122.

Berlin, 1859 július 29.

LOVAG KOLLER RECHBERG KÜLÜGYMINISZTERNEK
SZEMERE BERTALANNÁK „KÖLNER ZEITUNG“-BAN
MEGJELENT CIKKÉRÖL.

St. Rapp.

Hohgeborner Graf,

Die Kölner Zeitung vom 27.-ten d. M. veröffentlicht den abgeschlossenen Artikel¹¹⁴ „Die Ansprüche Ungarns“ betitelt, welchen

¹¹⁴ A Kölner Zeitung szerkesztősége Szemere hozzá írott levelét és a Palmerstonhoz intézett jún. 11-ről keltezett memorandumot a következő szerkesztőségi jegyzettel közli a mellékelt 27-i számban:

„In dem wir den Einsendungen jenes hervorragenden ungarischen Patrioten, welcher stets i der Verbannung den extremen Bestrebungen Kossuths sich entgegengestellt hat, des ehemaligen Minister Präsidenten von Ungarn, *Bartholomäus Szemere*, gern hier Raum geben, sind wir eben so weit davon dem etwas starken nationalen Selbstgeföhle in Betreff der Grösse und Bedeutung Ungarns mit unseren historischen oder statistischen Bedenken entgegentreten zu wollen Wir geben dieseselben wieder als Zeugnisse der Asichten und Stim-

der ungarische Flüchtling Bartholomäus von Szemere, der sich als ehemaliger Minister-Praesident von Ungarn unterzeichnet, an die Redaktion dieser Zeitung von Paris aus gerichtet hat, und auf welchen ich die hohe Aufmerksamkeit Euer Excellenz zu lenken mir erlaube.

Die darin ausgesprochene Grundidee ist die, dass Ungarn durch Herstellung seiner historischen Gränzen und seiner alten Verfassung wesentlich befriedigt werden würde, und Szemere hat, wie Euer Excellenz ohne Zweifel bereits bekannt ist, in diesem seine zwei Denkschriften an Cavour und Lord Palmerston gesendet, um zu Erreichung dieses Zweckes den moralischen Einfluss Frankreichs und Englands auf Österreich zu gewinnen.

Die an den englischen Minister gerichtete Schrift, welche in diesem Aufsatz veröffentlicht ist, enthält schliesslich die fünf *Friedensbedingungen*, die, nach Szemere's Meinung, allein geeignet wären um Ungarn zu befriedigen und durch Ungarn Österreich zu einer starken Grossmacht zu machen.

Genehmigen stb.

KOLLER

Postscriptum: Im Betreffe der Einrückung dieses Artikels in einem preussischen Blatte nehme ich mir vor, dem Freiherren von Schleinitz morgen eine entsprechende Bemerkung zu machen.

Genehmigen stb.

KOLLER

123.

Wien, 1859 július 31.

KEMPEN MEGKÜLDI GRÜNNENEK EGY ÁLTALA GENOVÁBA
KÜLDÖTT KÉM JELENTÉSÉT.

St. Gend. 639.

Praesidium

der k. k. Obersten Polizei-Behörde

An Seine etc. Felmarschall-Leutenants

C. Gr. Grünne Excellenz

Um das Treiben Kossuth's und seiner Genossen auf italienischem Boden aus unmittelbarer Beobachtung kennen zu lernen, und um über die Organisation der ungarischen für die revolutionaire Aktion bestimmten Legion Auskünfte zu erlangen, habe ich einen Agenten nach Genua entsendet.

Ich gebe mir die Ehre Euer Excellenz anruhend den wesentlichen Inhalt des soeben mir zugekommenen Rapportes dieses Vertrauensorganes ergebenst zu unterbreiten, und erlaube mir zu be-

nungen einer Parthei, mit welcher eine Versöhnung durch gegenseitige Concessionen für Österreich vielleicht nicht unmöglich und vielleicht wünschenswerth sein möchte, damit das Ausschauen nach fremden Befreiern, und gar nach Napoleon, dann, gänzlich aufhöre."

merken, wienach das Bestreben, diesen Rapport sicher in meine Hände gelangen zu machen, den Agenten veranlasst habe denselben in Zürich der Post zu übergeben, wodurch das verspätete Einlangen erklärlich wird.

Ich sehe übrigens noch weiteren Mittheilungen entgegen, und werde mir die Freiheit nehmen, solche Hochdensenben nachträglich einzuberichten.

KEMPEN Fm, Lt.

124.

Wien, 1859 augusztus 12.

KÉMJELENTÉS AZ OLASZORSZÁGI MAGYAR LÉGIÓRÓL
ÉS A VEZETŐ EMIGRÁNSOK TARTÓZKODÁSI HELYÉRŐL.

St. Gd. 683.

Beim Anlangen in Genua hielt Kossuth über die 5000 Mann starke ungarische Legion Revue und haranguirte sie. Auch die gefangenen Kroaten wollte man in die Legion aufnehmen, aber diese wollten krotische Offiziere haben, die durchaus sich nicht verleiten liessen, wie es denn trotz aller Versprechungen Kossuth und seiner Parthei nicht gelungen, auch *nur enien einzigen österreichischen Offizier* eidbrüchig zu machen, die alle ohne Unterschied mit der Revolution Nichts zu schaffen haben wollten, und feierlichst erklärten, ihrem Kaiser unter keinem Vorwande die Treue zu brechen.

Selbst der Husaren-Offizier Kisfaludy, ein Verwandter der Madame Kossuth, welcher verwundet in Brescia lag, wollte nichts von ihnen wissen. Aus *ganz sicherer Quelle* weiss man dass die englische Regierung der in Aqui noch immer versammelten ungarischen legion Anträge gemacht hat, sie in ihre Dienste zu nehmen und nach Ostindien zu schicken.

K. reist jetzt zu seinem Vernügen in der Schweiz herum, hält sich aber nie lange in einer Stadt auf. Pulszky befindet sich sammt Familie seit 8 Tagen auf der Insel Wight. Die beiden Perczel sind bereits wieder in Jersey. Die zwei Telekis und Klapka sind noch in Italien.

125.

Bruxelles, 1859 november 30.

Br. VRINTS BRÜSSZELI KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGY-
MINISZTERNEK KÉT BELGA UJSÁGBAN MEGJELENT
MAGYARBARÁT CIKKRŐL.

St. Bm.

Monsieur le Comte,

J'ai l'honneur de signaler à l'attention particulière de Votre Excellence les deux Articles ci-joints du Nord de ce soir sur la Hongrie, tant celui à la fin du résumé politique, que la correspon-

dance de Pesth du 27. *L'Indépedance belge* dans les correspondances régulières datées de cette ville s'est aussi rendu l'organe des doléances hongraises contre le Gouvrenement Impérial. Mais le correspondant du Nord pousse bien plus loin son Animosité et va jusqu' à faire appel au protectorat de la Russie et à invoquer l'intervention d'un Congrès européen.

Veillez agréer etc.

VRINTS

A Son Excellence Monsieur le Comte de Rechberg-Rothenlöwen.
Vienne.

Mit Note vom 5. Dez. dem Polizeiministerium mitgetheilt.

126.

Bruxelles, 1859 december 3.

Br. VRINTS KÖVET JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERNEK
SZARVADY OSZTRÁKELLENES PROPAGANDÁJÁRÓL
A BELGA ÉS NÉMET SAJTÓBAN.

Számjeles távirat. St. Rapp.

Copie d'un rapport de Mr. le Baron Vrints.

L'agitation hongroise ayant trouvé un écho dans les journeaux de Bruxelles et de Cologne, j'en ai fait rechercher l'origine par Mr K.* Il prétend que le correspondant de ce dernier est Szarvady, qui a accès à Paris dans le Cabinet de l'Empereur Napoléon pour la question de Suéz.

Le correspondant croit que son compte rendu d'un entretien avec Lord Palmerston sur la Hongrie, envoyé au Conte Buol de Londres en Mai dernier, devrait offrir à V. E. un intérêt actuel, parcequ'il expose le but et les conditions du Premier Ministre britannique pour lesquels il attache une valeur à l'alliance avec l'Autriche, forte par son union réelle avec l'Hongrie (sic).

A Dunai Fejedelemségekből érkezett hírek.

127.

Wien, 1859 március 9.

KEMPEN A HADSEREGFŐPARANCSNOKSÁGNAK ELLENSE- GES ÁGENSEK MŰKÖDÉSÉRŐL.

St. Bm. 2395.

An das hohe k. k. Armee-Ober-Commando-Praesidium.

Nach Eröffnung des Herrn Ministers des Äussern befindet sich der berühmte Kossuth'sche Emissär Samuel (recte Emanuel) Lüleý, ein preussischer Jude, welcher zur Zeit der ungarischen Empörung den Spionendienst geleitet hat, ein verwegenes, gewandtes Individuum, derzeit als Dolmetsch des sardinischen Consuls in Belgrad.

Ein anderes Individuum, welches daselbst grosse Aufmerksamkeit erregte, und für Klapka gehalten wurde, eigentlich aber ein französischer Emissär seie, und die Bestimmung haben soll, die Erzeugung von Kanonen zu leiten, hält sich muthmasslich dermalen in Kragujevatz auf, wohin jüngst die Kanonen und Kugelvorräthe von Maidanpek überbracht werden sollen.

Im auffallenden Zusammenhange mit dem Auftauchen dieser höchst gefährlichen Individuen in Serbien, von denen Lüleý die Bestimmung haben soll, aufrührerische Proclamationen nach Ungarn zu überbringen, steht die Meldung des kais. General-Consuls Grafen Giorgi, dass in Belgrad Kossuth-Noten coursiren, und dass solche auch in Semlin bemerkt worden seien.

Ich beehre mich diese Notizen, welche die grösste Beachtung verdienen, dem hohen Co. mit dem ergebensten Ersuchen mitzutheilen, die geeignet scheinenden Vorsichtsmassnahmen gefälligst anordnen, die hierauf Bezug habenden Wahrnehmungen aber geneigtest zu weiterer Benützung mir Bekannt geben zu wollen.¹¹⁵

¹¹⁵ Ceruzajegyzet: Nicht zu expedieren, aber als Zusammenstellung aufzubewahren.

128.

Belgrád, 1859 április 15.

GIORGI Gr. CHIFFRE-TÁVIRATA A TEMESVÁRI HELYTARTÓ-SÁGHOZ EGY BELGRÁDBA ÉRKEZETT MAGYAR ÁGENSRÖL.

St. H. Pol. Belgrád.

Mit dem Secretär des sardinischen Konsuls, einem Ungar, ist aus Konstantinopel ein gewisser Joseph Turin, angeblich savoy'scher Kaufmann aus Chambery, hier angekommen. Ich vermüthe dass derselbe unter falschem Namen reiset, und etwa oder Klapka, oder Pulszky sein könne; daher ich um Beider Personsbeschreibung und um Verhaltensbefehle wegen diessfälligen Passvisas bitte.

129.

Wien, 1859 április 18.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM JEGYZÉKE A HADSEREGFŐPÁRANCSNOKSÁGHOZ ASTENGO PIEMONTI KONZUL GYANUSMÜKÖDÉSÉRŐL ZIMONYBAN.

Fogalmazvány. St. Dipl.

An das Armee-Ober Commando.

In der Anlage beehrt man sich, dem löblichen Co. einen Bericht des k. k. Generalkonsulat's-Verwesers in Belgrad, Grafen Giorgi ddo 12. d. M. mitzuthemen, welches das neuerliche Erscheinen in Semlin des sardinischen Konsuls, Cavaliere Astengo, in Begleitung eines übelberüchtigten Serben, Namens Georg Duka Peschika, zum Gegenstande hat.

Man würde dem löblichen C. sehr verbunden seyn, wenn es bei Rückleitung des Kommunikats geneigtest dasjenige anher bekannt geben wollte, was etwa über den fraglichen Zwischenfall zu hochdessen Kenntniss gelangt sein dürfte.

130.

Belgrád, 1859 április 19.

Gr. GEORGI BELGRÁDI KONZUL JELENTÉSE EGY MAGYAR ÁGENS OTT TARTÓZKODÁSÁRŐL.

Számjeles sürgöny. St. H. Pol.

Das Individium das ich für den Klapka halte, soll nach anderer Kunde Milos Lilla aus Baja in Ungarn sein. Stirne hoch, Gestalt schlank und grade; mehr braun als blond, spitze etwas gebogene Nase. Kömmt aus Genua über Constantinopel, und von Widin zu Land hierher; beabsichtigt mit Papieren nach Pesth zu reisen, dann zu geeigneter Zeit mit 3000 Mann in Österreich einzufallen. Er wohnt hier bei der Krone.

Wien, 1895 április 20.

KEMPEN JEGYZÉKE BUOL KÜLÜGYMINISZTERHEZ KLAPKA
BELGRÁDI TARTÓZKODÁSÁRÓL.

St. H. Pol. Belgrád 15. apr. 1859.

Am 15 d. M. erstattete das Statthalterei-Präsidium in Temesvár telegrafisch die Anzeige, dass nach einer vom kaiserlichen Herrn General-Consul in Belgrad, dahin gemachten Eröffnung, in Gesellschaft des neuen sardinischen Consul zu Belgrád, ein Individuum sich befinde, in dem man Klapka oder Pulszky vermuthe. Hiemitt verband das genannte Statthalterei-Präsidium das Ansuchen, für den Herrn kk. General Consul in Belgrad die Personsbeschreibung und die Eröffnung zukommen zu lassen, wie im Falle eines Ansuchens um einem Pass-Visum für Oesterreich sich zu benehmen wäre.

Auf dieses Anlangen wurde dem Statthalterei-Präsidium telegrafisch die Personsbeschreibung Klapkas mitgetheilt und zugleich bekannt gegeben, dass Pulszky noch immer in London weile. Bezüglich der Frage wegen den Passvisums wurde für die Verweigerung derselben sich ausgesprochen.

Nach einem gestern aus Temesvár hier eingelangten telegrafischen Berichte, passt das Signalement Klapkas auf den, beim sardinischen Consul befindlichen, angeblichen savoy'schen Kaufmann, Joseph Turina aus Chambery.

Diese Nachricht lässt kaum einen Zweifel Raum, dass die hier in Frage stehende Persönlichkeit Klapka sein dürfte. Hiedurch gewinnen auch die vielen hier vorliegenden konfidentiellen Anzeigen, denen zufolge Klapka einerseits im Bunde mit der revolutionären Emigration, andererseits aber auch im engsten Vernehmen mit den Leitern der von Paris und Turin ausgehenden konspirativen Umtriebe dazu bestimmt sein soll, bei einer Bewegung in den südslavischen Ländern eine hervorragende Rolle zu spielen, eine Bedeutung.

Ich beehre mich, Euer Excellenz in Beantwortung der, diesen Gegenstand betreffenden, sehr geschätzten Zuschrift vom 19. d. M. Z. 118/g hiemitt von dem Stande der vorausgegangenen Verhandlungen in Kenntniss zu setzen.

Ich besorge so wenig, als Eure Excellenz, dass Klapka es wagen wird auf kaiserlich österreichisches Gebiet sich zu begeben und hätte daher auch garnichts einzuwenden dass, mit Aufhebung meines früheren Beschlusses, der kaiserliche Herr General-Consul in Belgrad ermächtigt werde dem angeblichen Kaufmann Turin oder Turina unter den, vor Euer Excellenz angedeuteten Vorsichten das Passvisum zur Reise nach den kaiserlichen Staaten zu ertheilen; allein viel bedrohlicher erscheint mir der Aufenthalt Klapkas in unserer Nachbarschaft und darum glaube ich die Aufmerksamkeit

Euerer Excellenz auf die daraus möglicher Weise entspringenden Gefahren lenken und Hochdieselben ergebenst vorstellen zu sollen, wie sehr es gerathen erscheine, die Entfernung eines so bedenklichen Partiegängers zu erwirken.

Indem ich Euer Excellenz das Kommunikat, welches mit vorerwährter Note hieher gelangte, mit dem verbindlichsten Danke zurückschliesse, erlaube ich mir Eure Excellenz zu ersuchen, dasjenige, was Hochdieselben in dieser Angelegenheit zu beschliessen und zu verfügen finden werden, geneigtest mir bekannt geben zu wollen.

132.

Wien, 1859 április 25.

KEMPEN KÖRIRATA ÉS JEGYZÉKE A KÜLÜGYMINISZTERNEK
A DUNAI FEJEDELEMSÉGEK BEN PIEMONTI MEGBIZÁSBÓL
FOLYÓ TOBORZÁSOKRÓL.

Fogalmazvány. St. Bm. 2136.

An die Landeschefs von

1. *Siebenbürgen*

2. *der Bukovina*

3. *Galizien*

4. *Krakau*

5. *An den Herrn Minister der Auswärtigen Angelegenheiten.*

Sogleich.

Sardinsche Agenten sollen in den Donaufürstenthümern mittels Sendboten und Proclamationen die Jugend in Galizien, in Bukovina und in Siebenbürgen, insbesondere in Polen zum Eintritt in die sardinischen Frei-Corps anzuwerben suchen. Es wird versichert, daß für die Beförderung solcher Flüchtlinge über Jassy nach Galatz zu Lande, und von dort zu Schiffe, unter Mitwirkung des Sardinischen Consuls in Galatz Anstalten getroffen seien.

ad 1. und sollen kürzlich aus Siebenbürgen übergetretene Urlauber (*bei 180 an der Zahl*)¹¹⁶ in der Umgebung von Baku-bequartiert, dann weiter expedirt worden sein.

Ich beehre mich Ew. hievon mit dem Ersuchen in die Kenntniss zu setzen, auf diese Umtriebe die sorgfältigste Vigilirung, gefälligst anordnen, alle hierauf Bezug habenden Wahrnehmungen aber ohne Verzug mir bekannt geben zu wollen.

5.

Wie Ew. aus der Anlage geneigtest erfahnen wollen, geht aus dem Berichtschreiben des polnischen Flüchtlings Tokarski aus Jassy vom 14. d. M. an den Grafen Ladislaus Zamoyski hervor, daß — wie *ad 1. bis* — seie.

¹¹⁶ Törölve.

Ich treffe unter Einem Anstalten, damit auf die in Frage stehenden gefährlichen Umtriebe sardinischer Werber die geschärfteste Vigilirung in den betreffenden Kronländern gepflogen werde.

Da Ew. sich bestimmt finden dürften, in Jassy und allenfalls auch in Bukarest über diese uns so gefährlich bedrohende Propaganda Erkundigungen einholen zu lassen, so erlaube ich mir, das hohe Augenmerk Ew. hirauf mit der Bitte zu lenken, allfällige Wahrnehmungen geneigtest mir bekannt geben zu wollen.

133.

Belgrad, 1859 április 26.

GIORGI KONZUL BUOL KÜLÜGYMINISZTERNEK
A BELGRÁDI ÁLLAPOTKRÓL.

St. Dipl.

Hochgeborner Graf,

Am 22. l. M. erfuhr ich aus verlässlicher Quelle, dass serbischer Seits für den 25 ein Angriff auf den türkischen Thorwachen beabsichtigt werde und hielt es demnach für meine Pflicht mich in die Citadelle zu begeben, um Osman Pascha vom gedachten Vorhaben in Kenntniss zu setzen. Indessen war derselbe bereits von verschiedenen Seiten davon benachrichtiget und es erübrigte mir nur mit ihm die Mittel zu berathen der Ausführung jenes Vorhabens zuvorzukommen. Wir kamen daher überein vor allem die Konsule zusammenzuberufen, um ihnen die Lage der Dinge darzustellen, welches auch sogleich geschah, wobei Osman Pascha erklärte, dass ihm falls seine Wachen angegriffen werden sollten, nichts anderes übrig bleibe, als die Stadt zu bombardiren, da namentlich die Besatzung der Citadelle zu schwach sey, um selbe einem ungleichen Strassenkampfe auszusetzen. Nach einem Versuche des Herrn Fonblanque, welcher mir überhaupt geneigt scheint politische Fragen aus einem falschen Gesichtspunkte anzufassen, einen Unterschied zwischen einem Angriffe auf die Wachen der Citadelle und auf jene auf den Stadthurm zu begründen und nach einigen vergeblichen versicherungen Herrn Astengos über des Fürsten Milos friedfertigen Absichten den Türken gegenüber, beschloss Osman Pascha den neuen Predstavnik, Herrn Zwetko Rajević in die Citadelle zu berufen und eröffnete ihm, was er uns bereits mitgetheilt hatte, bei welchem Entschlusse er auch mit vieler Tüchtigkeit trotz widerholten friedfertiger Erklärungen des Predstavniks blieb. Der russische Consul var durch Unpässlichkeit gehindert der Einladung Osman Pascha's zu folgen.

Dieses energische Benehmen des osmanischen Statthalters, welcher noch weiter ging und in der Nacht vom Samstag auf Oster-sonntag das Stambulthor schliessen liess, hat die besten Folgen gehabt, indem es die Ausführung eines angehegten verbrecherischen Planes hinderte. Der Fürst soll über dessen Entdeckung mehr er-

schreckt als ungehalten gewesen sein und ich erlaube mir bei diesem Anlasse Euerer Excellenz die bereits früher gemachte ehrfurchtsvolle Bemerkung zu wiederholen, dass auf Milos nur das Gefühl der Furcht wirke. An Grausamkeit steht der Serbenfürst weder einem Ali Pascha noch Djezar Pascha von S. Jean d'Acre nach, wohl aber geht diesem sonst alttürkischen Charakter jene kalte Todes Verachtung ab, welche den Arnauten Pascha von Janina und den Osmanen auszeichnete. Bei der Hartnäckigkeit und Hinterlist, welche hervorragende Züge im serbischen Nationalcharakter sind, ist kaum vorzusetzen dass man die Pläne gegen die Türken aufgegeben; was diesmahl in Belgrad misslungen, könnte daselbst neuerdings und mit mehr Aussicht auf Erfolg auch in Schabatz und Sumundria versucht werden, daher ich nicht versäume Euere Excellenz gehorsamst auf die Nothwendigkeit aufmerksam zu machen, gedachte Plätze so wie überhaupt die ganze serbische Grenze durch Truppenkörper beobachten zu lassen.

Der verlängerte Aufenthalt jenes verdächtigen Individuums in Belgrad, welches ich trotz der entgegen gesetzten Behauptung des 2.-ten Kundschafters für Niemand anderen als Klapka halte; sein beständiger und vertrauter Verkehr mit Astengo und Major Alinojić, welcher unter Milos die Militärangelegenheiten leitet, dringen mir die Überzeugung auf, dass Fürst-Milos, wie er übrigens sich geäußert haben soll, nur auf den ersten Kannonenschuss in Italien wartet, um uns an dieser Grenz Verlegenheiten zu bereiten. Auch wäre der Busuch von 2 montenegrinischen Senatoren, welche den Fürsten beglückwünschen sollen; damit in Verbindung zu bringen und alles deutet darauf hin, so geheim man auch Alles hält was auf die Verbindung mit Bosnien und Bulgarien Bezug hat, dass die Fäden vom Balkan bis zum Busen von Cattaro gelegt sind. Im neuen Predstavnik Z. Rajević findet Fürst Milos ganz den Mann, der geeignet ist, seinen Plänen mehr Ausbreitung zu geben, sie zu verhehlen und im geeigneten Augenblicke die Lunte an das Pulverfass zu legen. Geschmeidig, abenteuerlich, nicht ohne Bildung, voll Verstand hat derselbe sein Leben für Milos, obzwar er als Chef des Kassationshofes unter Karageorgević eine gesicherte Stellung besass, nur aus besonderer Vorliebe für Intriguen ausgesetzt und darin ist er dem Triebe, der alle seine Landsleute aus der Herzegovina auszeichnet, gefolgt. Diese Wahrnehmung erlaubt es mir auch nicht an seine besondere Hingebung für Russland zu glauben.

Genehmigen Euere Excellenz etc.

GR. GIORGI

P. S. Chila Lilla soll Astengo's Schreiber, Interprete sein und mit Klapka die Reise von Constantinopel nach Belgrad gemacht haben. Milos wird weder den einen noch den anderen von der Gränze entfernen, sodern *in allem* unterstützen.

Sr. Excellenz etc. Grafen Buol-Schauenstein

Wien.

134.

Wien, 1859 április 29.

KEMPEN A KÜLÜGYMINISZTERNEK EGY TITKOS RENDÖR-
NEK BELGRÁDBA TÖRTÉNT KIKÜLDETÉSÉRŐL.

St. H. Pol. Belgrad 15. April 1859.

K. k. Oberste Polizeibehörde

An Seine Carl Gr. Buol-Schauenstein Exc.

Ich habe gestern den Polizeidirektor von Pesth aufgefordert ein Organ der Polizei, Behufs der Agnoszierung des Turin nach Belgrad zu entsenden.

Nach einer telegrafischen Anzeige des genannten Polizeidirektors, geht mit dem heutigen Dampfboote der Polizei-Ober-Kommissär Eirich zu dem fraglichen Zwecke nach Belgrad ab, und wird daselbst bei dem interimistischen Herrn General-Konsuln sich vorstellen.

Ich beehre mich, Euer Excellenz hievon mit der Bitte in Kenntniss zu setzen, den Herrn Grafen Giorgi im telegrafischen Wege geneigtest von der Entsendung des Polizei-Ober-Commissärs Eirich nach Belgrad verständigen lassen zu wollen.

KEMPEN Fm. Lt.

135.

Zimony, 1859 április 29.

GIORGI Gr. SZÁMJELES TÁVIRATA A KÜLÜGYMINISZTERHEZ
KLAPKA ÉS LULLEY BELGRÁDI TEVÉKENYSÉGÉRŐL.

St. H. Pol. Belgrad 15. Apr. 1859.

Josef Turin oder Turrer, eigentlich Klapka, hat am 24. Belgrad verlassen, um nach einer Version nach Constantinopel zu reisen, nach einer anderen aber um sich nach Maidenpek und Kragujevatz zu begeben. Nächstens wird er hier zurückerwartet.

Lulley ist Dolmetsch beim sardinischen Consul. Er beabsichtigt, sich mit Proklamationen nach Ungarn zu begeben. Ich überwache ihm nach Möglichkeit.

136.

Belgrad, 1859 május 2.

GIORGI Gr. JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERNEK
A KLAPKÁNAK VÉLT ÁGENS MÜKÖDÉSÉRŐL.

Számjeles távirat. St. H. Pol. Belgrad, 15. Apr. 1859.

Weitere Erhebungen machen es wahrscheinlich, dass der sogenannte Turin nicht Klapka sei, sondern ein französischer Emissär, welcher von hier nach Maidanpek und Kragujevatz reiset, um die Kanongiesserei zu inspizieren. Seine Effecten wurden von dem Diener des hiesigen französischen Consuls aus dem Gasthofe abgeholt.

137.

Wien, 1859 május 3.

A KÜLÜGYMINISZTER JEGYZÉKE GRÜNNEHEZ GIORGI
BELGRÁDI HIREIRÖL.

St. Dipl.

An FML. Grafen Grüne.

Beiliegenden Bericht des k. k. Generalkonsulats-Verwesers Grafen Giorgi aus Belgrad vom 26 April, welcher einen beabsichtigten Angriff auf die Thorwachen der Festung Belgrad und die Eventualität der Erneuerung ähnlicher Versuche bezüglich übrigen türkischen Gränzfestungen in Serbien bespricht, beehre ich mich E. E. zur gefälligen Einsicht mitzutheilen.

Da dieser Bericht auch Notizen über Klapka und andere politisch verdächtige Individuen enthielt, welche für den H. Chef der obersten Polizeibehörde von Interesse seyn dürften, so ersuche ich E. E. das Kommunikat im Wege des letztern daher zurückgelangen lassen zu wollen.

138.

Belgrad, 1859 május 4.

GIORGI Gr. JELENTÉSE A BELGRÁDI ELLENSÉGES
ÁGENSEKRÖL.

Számjeles távirat. St. H. Pol. Belgrad, 15. Apr. 1859.

Eirich bereits wieder abgereist. Da Turin schon früher Belgrad verlassen hatte, schloss der Polizei-Commissär aus den erhaltenen Beschreibungen, dass er nicht Klapka sei.

Kossuth Banknoten cursiren hier und wurden auch in Semlin gefunden.

139.

Jassy, 1859 május 4.

GÖDEL-LANNOY JASSYI KONZUL JELENTÉSE KÜLÜGY-
MINISZTERÉNEK CUZA HARCÍ KÉSZÜLETEIRÖL.

Kivonat. St. Rapp.

Soviel von Couza zu vernehmen ist, beschäftigt er sich fortwährend mit militärischen Massnahmen und hauptsächlich mit dem zu Plojeschti in der Walachei zu errichtenden Lager, welchem auch sämtliche noch in der Moldau befindliche Truppen sammt Gensdarmarie beigezogen werden sollen. Die Bewachung der moldauischen Städten wird dann irregulären Gebirgschützen, welche bereits einberufen sind, anvertraut werden.

140.

Jassy, 1859 május 6.

GÖDEL-LANNOY JASSYI KONZUL JELENTÉSE A KÜLÜGY-
MINISZTERNEK A DUNAI FEJEDELEMSÉGEKBEN FOLYÓ
TITKOS TOBORZÁSRÓL.

St. Bm. 2642. 7

Die fráglichen Werbungen haben ihren Ausgangspunkt in dem sardinischen Consulate zu Galatz und werden in den übrigen Theilen der Moldau meist durch frühere Angehörige der Fremdenlegion (türkische), jedoch nur im geheimen, betrieben. Hier befassten sich mit dem Geschäfte die Brüder Borzyslawski, Carl und Ladislaus. Der erstere, welcher seit längerem hier verweilt und bei der moldauischen Statthalterei am 15. Jänner d. Jahres die Auswanderungs-Bewilligung erhalten. Der zweite ist kürzlich mit einem Statthalterei-Passé aus Lemberg hier eingetroffen. Beide sind bereits nach Galatz abgegangen, wohin sie auch mehrere Pferde abgeführt haben. Da ich von der Thätigkeit dieser Individuen erst nachträglich Kenntniss erhielt, so habe ich nicht ermangelt den Herrn Sektionsrath Becke auf ihr Erscheinen aufmerksam zu machen.

Über die Ankunft besonderer sardinischer Agenten, über die Vertheilung von Proklamationen, sowie über grössere Pferdeeinkäufe für die sardinische Regierung ist hier nichts bekannt geworden.

Soviel ich erfahre, finden die in Rede stehenden Werbungen keinen grossen Anklang. Nur wenige Personen haben zu diesem Behufe nach Galatz sich begeben, und befinden sich darunter keine Eingeborenen sondern durchaus fremde Individuen von schlechtem Rufe.

141.

Temesvár, 1859 május 9.

CORONINI MEGNYUGTATÓ JELENTÉSE GRÜNNENEK A DÉL-
MAGYARORSZÁGI ÁLLAPOTOKRÓL.

Kr. Milit. Kzl. 3589.

Im Nachschlage zu meinem detaillirten Bericht Präs N. 545 vom gestrigen Tage, welcher als Commentar meines vorhergegangenen Telegrammes über die unbedenkliche Stimmung sowohl in der diesseitigen Militär-Grenze als auch dem Provinziale dienen wolle, habe ich die Ehre Euer Excoellenz die mir eben gewordene Versicherung des Statthalterei-Vice-Präsidenten Br. Schmidburg, der heute von einer, ihm auf meine Weisung gewordene Mission in einige hierländige Bezirke rückgekehrt ist, zur hohen Kenntniss zu bringen, dass er von Vollblut-Ungarn und Serben die bündigste Versicherung einholte, wonach im Innern der mit unterstehenden Landestheile keinerlei Anschläge oder Verbindungen mit irgendwelchem Revolutionär bestehen.

Vom General-Consulate aus Serbien laufen allerdings Berichte ein, nach welchen Proclamationen und Kossuth-Noten nach diesseits geschmuggelt werden sollen, allein ich bestehe noch immer auf meiner Meinung, dass dies nur vereinzelt vorkommen kann, und überhaupt keine Organisation in dieser Richtung besteht.

Dass in den Nachbarprovinzen allerlei Pläne geschmiedet und selbe von den Häuptern der Revolution, Napoleon u. a. an der Spitze gehegt und genährt werden, zweifle ich eben so wenig, allein viel weiter mag man bis zur Stunde noch nicht gelangt sein.

Bezüglich der Stellung Freiwilliger so wie anderer, von Seite der Bevölkerung aus eigenem Antriebe zu bringender Opfer, behaupten die Ungarn, dass Seine Majestät durch ein allergnädigstes Erscheinen in der Landeshauptstadt Ofen, und durch einen persönlichen Aufruf — der hierlands historisch geworden ist — die unerwartetsten enthusiastischen Erfolge erzielen würde. Man schmeichelt sich vielfältig mit einem allergnädigsten Besuche Seiner Majestät des Kaisers.

CORONINI Fmlt.

142.

Wien, 1859 május 17.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM ÉRTESEITÉSE KEMPENNEK
A DUNÁN FENYEGETŐ ELLENÉSEGES FEGYVERSZÁLLÍTÁS
MEGAKADÁLYOZÁSÁRÓL.

St. Bm. 2676.

Mit der geschätzten Note vom 9-ten d. M. N. 2441/Bm. war es Euer Excellenz gefällig die beachtenswerthe Notiz zur hierortigen Känntniss zu bringen, wonach Kapitän Magnan beabsichtigen sollte, eine bedeutende Anzahl flacher Dampfboote in die untere Donau zu senden, um auf selben Waffenvorräthe nach der Moldau und Walachei behufs feindseliger Unternehmungen gegen Österreich gelangen zu lassen.

Das Ministerium des Äusseren hat von dieser Notiz mit vielem Interesse Kenntniss genommen und sich veranlasst gesehen, dem kais. Intermuntius in Constantinopel davon mit dem Auftrage Mittheilung zu machen, dass er vorläufig die Aufmerksamkeit der Pforte darauf lenken, eventuell die als nothwendig erscheinenden Schritte bei derselben einleiten und über deren Erfolg Bericht erstatten, so wie auch die kais. Konsularämter in Galatz, Jassy und Bukarest, mit den erforderlichen Anleitungen versehen möge.

Für den Minister des Äusseren
der Unterstaatssekretär

[Aláírás]

*Sr. des Herrn Chefs der k. k. Obersten Polizei Behörde
Fm. Lt. Freiherrn von Kempen Excellenz.*

143.

Konstantinápoly, 1859 május 18.

PROKESCH-OSTEN INTERNUNCIUS JELENTÉSE A KÜLÜGY-
MINISZTERNEK A DUNAI FEJEDELEMSÉGEKBEN FOLYÓ
TOBORZÁSOKRÓL ÉS AGITÁCIÓKRÓL.

Kivonat. Az internunciatura másolata. St. Rapp.

Il paraît que Couza compte, à tort ou à raison, sur l'appui matériel de la Russie non-seulement pour le cas de défense, mais encore pour celui d'agression de sa part dirigée contre nous, pour aller au secours des Roumains de Transylvanie, de Boucovine et du Banat, dont on prétend déjà entendre le „cri de douleur.“ La Sardaigne fait des enrôlements dans les Principautés, (des Polonais, des Hongrois et des gens sans aveu de toute nation) qui, d'après un rapport de Galatz du 12, atteignent déjà le chiffre de 1200 hommes. Ils se disent destinés pour Gènes; il est plus probable que leur vraie destination soit éventuellement pour nos provinces frontalières.¹¹⁷

Le prince Milosch vient d'adresser une lettre particulière au Capoudan Pacha, pour engager confidentiellement la Porte à n'attacher aucune valeur aux bruits d'intentions hostiles de sa part envers les Turcs. Il proteste de ses sentiments loyaux pour son Suzerain. Si cette lettre n'est pas écrite dans le but d'endormir la porte, les armements qui se font en Servie (si toutefois ils ne sont qu'une concession à l'opinion publique, et à la pression de dehors) attesteront des projets dans le cas, qu'on parviendrait à provoquer des désordres dans nos pays.

La Porte renforce la garnison de Belgrad de deux bataillons, dont l'un est déjà parti voie de Galatz. Pour couvrir notre frontière, quatre pyroscaphes armés, faisant la croisière entre Mitrovitz et Semlin et entre Semlin et Orsova, rendraient, d'après l'opinion du Comte Giorgi, un service plus efficace qu des régiments entiers stationnés sur notre rive.

144.

Wien, 1859 május 22.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM JEGYZÉKE A BELÜGYMINISZTER-
HEZ A MOLDVÁBA SZÓLÓ ÚTLEVELEK KIADÁSÁNAK
KORLÁTOZÁSÁRÓL.

Másolat. St. Bm. 2642.

Notiz für das löbl. Departement II. a.

Für die Moldau werden die zahlreichen Zuflüsse beschäftigungsloser Individuen, namentlich aus den Nachbarländern der österreichischen Monarchie zu einer wahren Landplage. Wandernde Juden, Professionisten, Tagelöhner, Bediente und dergleichen Leute fin-

¹¹⁷ Jegyzet Prokesch-Osten kezeirásával: L'enrôlement qui se fait à Salonique, sous les auspices du Consule de France, a fourni jusqu' au 10 c. 4 hommes.

den unter den gegenwärtigen Verhältnissen nur selten Beschäftigung und gerathen leicht auf Abwege.

Das Ansuchen des k. k. Generalkonsuls zu Jassy um möglichste Beschränkung der Passertheilungen nach der Moldau, namentlich in den Kronländern Galizien, Bukovina und Siebenbürgen wird von dem k. k. Ministerium des Äussern kräftigst unterstützt.

145.

Wien, 1859 május 23.

A BELÜGYMINISZTÉRIUM VÁLASZA AZ ÚTLEVÉLKORLÁTOZÁS ÜGYÉBEN.

Fogalmazvány. St. Bm. 2642.

An das löbliche k. k. Ministerium der auswärtigen Angelegenheiten.

Indem ich die Beilagen des schätzbaren Schreibens vom 16. d. M. Z. 166 u. 172/g. nach gewonnener Einsicht mit dem verbindlichsten Danke zurückstelle, beehre ich mich demjenigen zu eröffnen, dass wegen möglichster Beschränkung der Passertheilungen nach der Moldau, in Galizien, Siebenbürgen und der Bukovina das Nöthige veranlasst worden ist.

Die von den k. k. Consularbehörden in den Donaufürstenthümern gegen den österreichischen Unterthan Ladislaus Borzyslawski wegen Falschwerbung ergriffenen Massregeln, wolle Ew. gefälligst seiner Zeit dem Herrn Oberstabs-Auditor von Kopitzky zur gefäll. Einsicht anher mittheilen.

146.

Belgrad, 1859 május 26.

GIORGI BELGRÁDI KONZUL JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERNEK AZ ELLENSEGES ÁGENSEK ELLEN VALÓ VÉDEKEZÉSÉRŐL.

Kivonat. St. Bm. 3072.

Tausend und tausend Dank für die Dampfschiffe; wenn selbe nicht zu Lustfahrten, sondern nach der von mir angegebenen Weise benützt werden, so ist ganz Serbien in Schach gehalten, wenigsten insoweit es sich um *unser* Gebiet handelt.

Ich habe Seiner Excellenz dem H. Graf Buol seiner Zeit geschrieben, dass ich auf den 2 Schiffen, welche zwischen Burcka in Bosnien bis Orsova das türkische Ufer bafahren und welche der Donau Dampfschiffahrt angehören, 2 wichtige Polizeiaagenten brauche. Infolge dessen hat man General Jungbauer beauftragt, selbe in Semlin ausfindig zu machen, was zu nichts führt, da trotz Ergebenheits-Adnessen, alle Semliner früher zu Polizei-Agenten Milos als zu jenen Österreichs eignen würden. Demnach bitte ich gehorsamst Euer Excellenz, Seine Excellenz Br. Kempen zu ersuchen, 2 tüchtige Po-

lizeianten, welchen die österreichischen Flüchtlinge bekannt sind, nach Semlin zu schicken. Dort habe ich mit dem Inspektor der Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft die Verabredung getroffen, dass Fahrten im Interesse des Dienstes wie jene der gedachten Agenten auf den am serbischen Ufer fahrenden Dampfschiffen nicht zu verbieten wären.

Ferner müssten die gedachten Agenten Vollmacht besitzen, sobald sie auf jenen Schiffen ein verdächtiges Individuum treffen, den Kapitain zu bestimmen, statt nach Belgrad oder einer Zwischen-Station, direkt nach Semlin zu steuern, wo die weitere Amsthandlung statt finden würde. Nur müsste dies, bei wichtigen Personen angewendet werden. Ich halte den Inspektor Willfinger für einen verlässlichen Mann, insoweit man sich überhaupt auf solche Leute verlassen darf, und er müsste einen offenen Befehl für die 2 Kapitaine erlassen, dem Agenten, wenn derselbe es für gut findet, unbedingt zu folgen. Dies ist umsomehr nothwendig, als Br. Prokesch mich von einem Zug ungarischer, polnischer und italienischer Flüchtlinge nach Serbien via Oltennizza und Kalafat in Kenntniss setzt, welche auf Österreich Gelüste haben dürften.

147.

Temesvár, 1859 május 29.

CORONINI JELENTÉSE KEMPENNEK A SZERBIÁBAN URALKODÓ OSZTRÁK-ELLENES HANGULATRÓL ÉS A BELGRÁDBA VÁRT MAGYAR FORRADALMI VEZÉREK TÖRBE EJTÉSÉRŐL.

St. Bm. 3072.

In Folge des verehrten Erlasses vom 29. April l. J. N. 2175. B. M. habe ich im Wege des Landes General-Commando die Weisung an das Brigade-Commando in Semlin wegen Überwachung jener Individuen erlassen, welche von Belgrad aus Unruhen in Oesterreich hervorzurufen streben.

Das Brigade-Commando berichtet mir nunmehr Folgendes: In Belgrad und ganz Serbien ist man gegen Österreich feindselig gesinnt, weil dieses dem Unabhängigkeits-Streben der Serben hinderlich ist; diese Gesinnung herrscht auch in der gegenwärtigen Regierung Serbiens. Den Serben sind demnach alle Individuen willkommen, welche sich als Organe gegen Österreich gebrauchen lassen wollen; vorzüglich aber scheinen die ungarischen Emigranten Belgrad zum Brennpunkte ihrer Agitationen erwählen zu wollen, woselbst Kossuth, Klapka, Pulszki und Andere von Tag zu Tag erwartet werden.

Es dürfte nothwendig erscheinen, wenigsten einen Agenten nach Belgrad zu senden, welcher die Häupter der ungarischen Revolution vom Ansehen kennt, was bei den dermaligen Agenten nicht der Fall ist. Um jedoch die Polizei-Organen in Semlin in die Lage zu setzen, dass sie mit diesen Persönlichkeiten sich einigermassen bekannt ma-

chen, und deren Einschleichen mit einem falschen Passe vereiteln können, bitte ich Euere Excellenz einige photographische oder andere Portraits dieser Revolutions-Häupter mir zukommen lassen zu wollen.

Um dieser Agitatoren habhaft zu werden, dürfte nur während ihrer Reise die Gelegenheit sich darbieten. Kossuth, Klapka oder Pulszki werden, falls sie wirklich nach Belgrad zu kommen beabsichtigen, wahrscheinlich durch die Türkei und Walachei über Orsova, mit den, auf dem serbischen Ufer verkehrenden Dampferschiffe die Reise machen; der diese Individuen kennende Agent müsste demnach von Semlin aus öftere Reisen nach Orsova unternehmen und mit der Vollmacht versehen sein, den Schiffkapitän zu nöthigen, statt direkte nach Belgrad zu fahren, früher in Semlin zu landen, wo diese Personen verhaftet werden könnten. Es ist jedoch nicht zu verkennen, dass diese Massregel grosses Aufsehen erregen, und in Serbien die feindselige Stimmung gegen Österreich noch höher steigern würde, daher ihre Anwendung auch nur gegen die Häupter der Revolution in Anwendung zu bringen sein dürfte.

Laut den Kundschafter-Nachrichten findet die Rekrutirung in Belgrad täglich statt; nebst den vorrätigen 12.000, grösstentheils Lütticher Gewehren sollen noch 20.000 Gewehre in Lüttich bestellt sein, und eine Anzahl Gewehre als Geschenk von Russland erwartet werden.

Der k. k. Gouverneur

CORONINI F. Lt.

148.

Belgrad, 1859 május 30.

GIORGI BELGRÁDI KONZUL JELENTÉSE A MAGYARORSZÁGI
LANDES GENERAL KOMMANDO-NAK KÉT GYANÚS
EGYÉNRŐL, KI MAGYARORSZÁGRA FORRADALMI
KIÁLTVÁNYOKAT AKAR CSEMPÉSZNI.

Másolat. St. Bm. 3268.

NOTE!

In Folge telegrafischer Depesche von gestern Sect. I. Abth. 1. N. 2593-habe ich die Ehre anzuzeigen, dass der Wirth Paul Gavrilovics aus Baja seinem Weibe Geld gestohlen habe, worüber selbes zu Protokoll vernommen und dieses am Semliner Magistrate zur Amtshandlung übersendet wurde.

Ferners hat dieser Gavrilovics vor 4—5 Wochen hieramts angezeigt, es befinde sich bei dem hiesigen königl. sardinischen Konsul Chavlier Astengo ein politischer Flüchtling als Secretär, welcher ebenfalls aus Baja sei, und Milos Liller heisse, den Gabrilovics noch als Schulkameraden gekannt haben will. Die disfälligen weiteren Nachforschungen ergaben, dass jenen Secretär Emanuel Lülley, ein aus dem Revolutionsjahre 1848/49 berüchtigtes gefährliches Individuum, jedoch ursprünglich ein preussischer Jude ist.

Gavrilovics erzähle ein zweites Mal, dass Lülley ihm auvertraut habe, er beabsichtige aufrührerische Proklamationen nach Ungarn und die Voivodina zu senden, hierlandes sowie in der Türkei 2 bis 3000 Mann zu sammeln und zur geeigneten Zeit in das österr. Gebieth einzufallen, um die k. k. Provinzen zu revoltiren. Gavrilovich brachte in letzter Zeit keine derart Nachrichten mehr, und da er auch am 14. I. M. von hier entwich nachdem er einen Tag früher ohne hierämtlichen Erlaubnisschein geheirathet, sein Weib ohne ihrem Vorwissen gleich verlassen, und dessen Geld mitgenommen hatte, so lag der Gedanke nahe, dass er vielleicht selbst jene Proklamationen mitgenommen haben konnte, wesshalb man unverzüglich an das Gendarmarie Zugs Kommando nach Neusatz telegrafirte wolle es dem löblichen Landes General Commando gefällig sein das nöthige anzuordnen, damit genau in Erfahrung gebracht werde, wo Paul Gavrilovics vom 14 bis 24. Mai gewesen, mit wem er verkehrt, und was er überhaupt in jener Zeit gemacht habe, möglich dass auf diesem Wege erforscht werden kann, ob er dem Lülley zu revolutionären Zwecken gedient habe oder nicht.

K. k. Legationsrath.

GIORGI

149.

Verona, 1859 június 3.

**METTERNICH HERCEG RECHBERG KÜLÜGYMINISZTERNEK
A PEREMTARTOMÁNYOKBAN BEVEZETENDŐ
ÉBER POLITIKAI FELÜGYELETRŐL.**

Kivonat. St. Dipl.

In Betreff des zur beiliegenden Expedition Nro 6 gehörigen Berichtes No 40 der kais. Intendatur aus Konstantinopel rechnen Seine Majestät darauf, dass Hochdieselben die strengste Überwachung der politischen Verhältnisse unserer fürstlichen Grenzprovinzen verlassen werden.

150.

Verona, 1859 június 8.

**A CSÁSZÁR CORONINI ALTÁBORNAGYNAK
A DÉLVIDÉKI ÁLLAPOTOKRÓL.**

Számjeles távirat. Mil. Kanzl. 3718.

Nach Berichten aus Constantinopel und Belgrad sollen Verbindungen mit letzterem Orte und Umtriebe in Semlin bestehen. Auch die dortige Presse schlecht wirken. Schreiten sie mit aller Energie ein und berichten Sie mir telegraphisch und schriftlich. Sind die Flotillendampfer schon eingetroffen?

151.

Belgrád, 1859 [június 15. felé]

ÜGYNÖK-JELENTÉS CORONININEK A SZERBIÁBAN
ELTERJEDT HIREKRŐL.

St. Bm. 3622.

Franzosen und Sardinier gehen in Belgrad mit triumphirender Miene umher; man spricht, dass man in einigen Monaten auch in Serbien Stoff zum sprechen haben wird. Man baut grosse Hoffnungen auf die Landung der Franzosen in Dalmatien, welche längstens in sechs Wochen stattfinden soll.

152.

Wien, 1859 június 16.

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ÉRTESEITI A KÜLÜGY-
MINISZTERT, HOGY A FRANCIÁK ANTIVARI KIKÖTŐJÉT
HADI CÉLOKRA HASZNÁLJÁK.

St. Dipl.

An das löbliche kaiserlich-königliche Ministerium des Äussern und des kaiserlichen Hauses.

Das Armee-Oberkommando hat die Ehre, dem löblichen Ministerium beiliegend eine Abschrift des Telegrammes, mittelst welchem das Landes-General-Commando zu Zara die Vorgänge bei Antivari und die Benützung des dortigen Hafens als Depot für französische Kriegsschiffe anzeigt, zur geneigten Kenntnissnahme und etwaiger weiterer Veranlassung diensthöflichst zu übersenden.

EYNATTEN F. M. Lt.

Abschrift einer telegrafischen Depeche des Landes General-Commando in Zara an das Armee-Ober-Commando Sect. 2. N. 485.

Hecquard 13 di Antivari, äussert, dass dieses als Depot für französische Schiffe bleibe. Von Isly viel Gold ausgeladen und einen französischen Bewollmächtigten eingehändigt. Isly und Toulon der Eskadre nach Levante entgegen. In Antivari geblieben 1 franz. Dampfer und 3 Lastschiffe mit Munition und Kohlen. Hecquard zurück. Gestern Früh 1 Kriegsbrigg 7 mgl. von Budua, N. M. diese gegen Antivari, so wie 1 Fregatte aus N. W. aber dahin, und überdiess 2 von selbe in Sicht. Für die Richtigkeit der Abschrift.

BRÉNNEIS Major

Jassy, 1859 június 17.

GÖDEL-LANNOY KONZUL JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERNEK a PLOJESTI-I TÁBOR IGAZI RENDELTETÉSÉRŐL.

St. Rapp.

Hochgeborner Graf!

Cuza hat Jassy wieder verlassen um einige Zeit in Bukarest zuzubringen. Erst von dort wird er in das Lager von Plojeschti sich begeben und daselbst, mit kurzen Unterbrechungen, bis zum Herbste verweilen.

Die für das Lager bestimmten Truppencorps sind von hier bereits abgerückt. Da die Gensdarmrie und einzelne Miliz-Abtheilungen in ihren Garnisonsorten verbleiben und die irregulären Grenzjäger sich weigern, an den Übungen in Plojeschti Theil zu nehmen, so werden die daselbst concentrirten Truppen aus höchstens 10.000 Mann bestehen, während man sie anfänglich auf die Stärke von 18—20.000 Mann zu bringen hoffte.

Was den Zweck des fraglichen Lagers betrifft, so erhält sich hier die Meinung, dass es dabei nicht so sehr auf militärische Übungen als auf eine von Frankreich und Russland angerathene Massregel abgesehen sei, die Magyaren und Rumänen der österreichischen Nachbarprovinzen in Gährung zu versetzen und zu einer Erhebung zu ermuthigen. In Verbindung damit steht das hier circulirende Gerücht, dass Kossuth mit einer Anzahl entschlossener Emigranten in Plojeschti oder dessen Umgebung erscheinen soll, um von dortaus einen Einfall nach Siebenbürgen zu versuchen. Auch habe die in meinem Berichte vom 3-ten d. M. erwähnte Reise D. Bratiano's nicht den angeblichen Zweck, ein Darleihen aufzunehmen, sondern sei dazu bestimmt, mit den Chefs der ungarischen Emigration sich näher zu verständigen. Endlich will man wissen, dass in der Walachei ein hinreichender Vorrath von Waffen und Munition angelangt sei, um damit einen jenseits der Karpathen ausbrechenden Aufstand nähren zu können. Gegen eine eventuelle Züchtigung österreichischerseits hält man sich durch die erwartete russische Truppenaufstellung in Bessarabien gedeckt.

Ich habe bereits in einer Reihe von Berichten Gelegenheit gehabt, über die Tendenzen Couza's mich auszusprechen und namentlich in meiner ergebensten Relation vom 3. April d. J. bemerkt, wiesehr er auf die Mitwirkung magyarischer Malkontenten zählt. Die letzten Ereignisse in Italien scheinen Couza und die Umsturzparthei muthiger gemacht und ihre Pläne in Betreff eines bis zum Balkan reichenden Staatenbundes neu belebt zu haben. Man gewahrt daher wieder eine gesteigerte Thätigkeit in dieser Richtung, Presse und Emissäre treiben ihr Unwesen, und man spricht von einer Reise welche Couza nach dem, dem serbischen Donauufer ge-

gen über liegenden Orte Tschernetz vorhabe, um daselbst mit den serbischen Bewegungsmännern zusammenzutreffen.

Unter diesen Umständen dürfte nicht nur die siebenbürgische Grenze, sondern, mittelst der k. k. Dunau-Flotille, auch der Flussverkehr einer strengen und ausgiebigen Überwachung zu unterziehen sein, um jeder tollkühnen Unternehmung aus den Fürstenthümern sofort in den Weg zu treten. Zugleich scheint es angezeigt, dem noch immer häufigen Zuzuge von Reisenden aus den österreichischen Nachbarprovinzen möglichst zu beschränken, um die dortigen Insassen weniger der Berührung mit der revolutionären Propaganda in den Fürstenthümern auszusetzen.

Indem ich das vorausgeschickte zur Kenntniss des Herrn Internuntius sowie des kk. Statthalters in Siebenbürgen bringe, ergreife ich den Anlass etc.

GÖDEL-LANNOY

154.

Wien, 1859 június 18.

KEMPEN UTASÍTÁSAI A DUNAI FEJEDELEMSÉGEKBŐL
BEUTAZÓK SZIGORÚ ELLENŐRZÉSÉRE.

Fogalmazvány. St. Bm. 3400

1. An den Herrn Gouverneur von Siebenbürgen.
2. An den Herrn k. k. Vice-Consul Georg v. Martyrt in Tultscha.

1.

Aus sicherer Quelle wird mir mitgetheilt, dass in neuerer Zeit eine Menge zweifelhafter Leute aus den türkischen Provinzen nach den Donaufürstenthümern sich begeben, denen die Verfolgung subversiver polit. Zwecke mit Grund zugemuthet werden kann, und denen, falls sie nach Siebenbürgen kämen, die grösste Aufmerksamkeit zugewendet werden müsste.

Bei diesem Anlasse wurde auch bemerkt, dass es diesen Leuten, welche zur Reise nach der Moldau oder Walachey bloß eines Visums der türkischen Lokalbehörde bedürfen, nicht schwer fälle, in den genannten Fürstenthümern, wo sie meist nicht näher gekannt sind, die erforderlichen Visen oder Ausweise zum Eintritte nach Siebenbürgen sich zu verschaffen.

Es scheine demnach nothwendig die Zulassung solcher Individuen in den Kaiser-Staaten von der ordentlichen Vidirung ihrer Pässe bei einem kais. Consularamte in der betreffenden türkischen Provinz abhängig zu machen.

Ich beehre mich, Ew. von dieser Notiz zur weiteren gefälligen Benützung Kenntniss zu geben, Hochdieselben aber zugleich zu ersuchen, über die vorberührten Verhältnisse der Fremdenbewegung nähere Informationen gefälligst einholen lassen, und das Ergebniss mit einem geneigten Gutachten über den vorliegenden Vorschlag einer Beschränkung der Reisen verdächtiger Individuen aus den türkischen Hiterländern baldigst mir zukommen lassen zu wollen.

2.

Mit Bezugsname auf die schätzbare Zuschrift vom 9. d. M. kann ich Ew. nur herzlich für die mir gegebenen Mittheilungen danken, und den Wunsch aussprechen, dass es Ihnen genehm sein möge, mit denselben auch in der Folge fortzufahren. Sie dürfen sich überzeugt halten, dass ich sie stets mit Dank entgegennehmen werde.
[Mellékelve Martyrt e javaslatokat tartalmazó levele.]

155.

Glatz, 1859 június 25 éjjel.

BECKE RÉMHIRE MAGYARORSZÁG KÜSZÖBÖN ALLÓ
ELLENSÉGES ELŐZÖNLÉSÉRŐL.

Számjeles távirat. St. Rapp.

CHIFFRE.

Ich höre aus guter Quelle, dass Kossuth und Klapka am 22. Juni am französischen Dampfschiffe in Tultza gesehen wurde und die Reise nach Galacz oder Ibraila forsetzen.

Bitte Orsova unverzüglich zu benachrichtigen, da der Einbruch mit Eilschiffen, welche Montag Morgens in Orsova ankommen, erfolgen kann.

Wahrscheinlich über Ibraila, Walachei, Siebenbürgen.

Mit Note vom 26 Juni an das Armee O. C. und an FM. L. Kempen mitgetheilt.

156.

Galac, 1859 június 28.

BECKE KONZUL JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERNEK
KOSSUTH ÉS KLAPKA ÁLLITÓLAGOS ÁTUTAZÁSÁRÓL.

St. H. Pol. Türkei.

RESERVIRT.

Hochgeborner Graf!

Mit Telegramm von 25-ten Juni l. j. hatte ich die Ehre Euer Excellenz gehorsamst anzuzeigen, dass ich aus guter Quelle vernommen, Kossuth und Klapka hätten am 22. Juni an Bord des französischen Messagerie Dampfers Tultscha passirt, und denselben Tag die Reise nach Galatz oder Ibraila fortgesetzt.

Ich erlaube mir das Nähere nachstehend in Ehfurcht zu berichten: Der französische Dampfer ist Mittwoch Nachts am 22-ten in Galatz angekommen und Donnerstag Morgens 6 Uhr nach Ibraila weitergefahren. Samstag Abend 6 Uhr erhielt ich eine Mittheilung des k. k. Vizekonsuls n Tultscha, womit mir derselbe die Durchreise der beiden Revolutionschefs als Gerücht meldet und beifügt, er könne hierüber in Tultscha nichts Bestimmtes erfahren, und müsse mir die näheren Erhebungen überlassen.

Gleich nach Empfang dieses Schreibens theilte mir der türkische Oberst Drigalski, ehemaliger k. k. Offizier, gegenwärtig adjutant des Präsidenten der Europäischen Kommission Omer Pascha und demselben für polizeilich-militärische Zwecke beigegeben, ein Österreich ergebener, höchst intelligenter, Seiner Excellenz dem Freiherrn von Prokesch-Osten vorthellhaft bekannter Mann, mit, es sei ihm soeben die Nachricht von Kossuth und Klapka's Durchreise in Tułtscha zugekommen. Der Messagerie-Dampfer habe in Tułtscha am 22-ten ungewöhnlich lange gehalten, Klapka sei an 's Land gestiegen, habe mit mehreren ungarischen und polnischen Emigranten, deren mir wolbekannte Namen er nannte, conferirt, und sei von Leuten, die ihn persölich kennen, unzweifelhaft erkannt worden. Kossuth sei am Bord geblieben.

Herr von Drigalski sagte mir ausdrücklich, diese Eröffnung könne als eine *amtliche Anzeige* betrachtet werden.

Zugleich liess mir Omer Pascha sagen, er habe in einem anonymen Briefe ähnliche Mittheilungen aus Tułtscha erhalten, und melde die Sache sogleich telegrafisch nach Constantinopl.

Mein erster Schritt war hierauf das an Eure Excellenz gerichtete Telegramm vom 25-ten Abends. Seit dem 22-ten waren am 23-ten Mittags der Personendampfer Juno, am 25. Morgens der Eildampfer Franz Josef, am 25. Mittags das Waarenschiff Friedrich von Galatz nach Orsova abgegangen, der anscheinend gefährlichste Weg wird zuweilen von Verschwörern gewählt, gerade weil er der unwahrscheinlichste ist, die Möglichkeit ihrer direkten Fahrt nach Österreich war danach nicht ausgeschlossen und bei dem Vorsprunge der Donaudampfer hatte ich keinen Augenblick zu verlieren, wenn das Aviso rechtzeitig in Orsova eintreffen sollte. Nach meinen späteren Nachforschungen scheint aber diese Voraussetzung sich nicht verwirklicht zu haben, wenigstens versichern mich die ganz vertraute und loyale Beamten der hiesigen Dampfschiffsagentie, welche die ungarischen Chefs von Person kennen, und alle Passagiere die Revue passiren liessen, dass bei den Einschiffungen vom 23 bis 25 nichts Verdächtiges vorgekommen sei.

Mein nächstes Augenmerk war auf diejenigen Personen gerichtet, welche sich aus dem Messageriedampfer am 22-ten Nachts aus Galatz ausschifften. Ich erfuhr, es sei der neuernnante sardinische Generalkonsul für die Fürstenthümer, Strombio, mit seinem Vicekonsul und Dienerschaft angekommen und in seiner Gesellschaft haben sich drei Reisende befunden, Louis Filippe Danas 28 Jahre alt, Pass von Marseille, Kaufmann; Tublin Theodor, 31 Jahre alt, Pass von Marseille, Kaufmann; Delaid Charmari Olivier, 33 Jahre alt, Pass von Paris, Chemiker. Diese 3 Personen sollen aber Ungarn gewesen sein, und einen Dolmetsch bei sich führen, was Kaufleute nie thun. Auf das Befragen eines Vertrauten, wie es doch komme, dass in neuester Zeit so viel französische Handelsleute in den Fürstenthümern erscheinen, da Handel und Verkehr doch gänzlich damiederliegen, erwiederte der Agent der französischen Messagerieboote:

croyez vous que ceux-ci soient des négocians? ce sont des émissaires.
 — Die zwei erstgenannten sind Freitag, am 24-ten via Ibraila nach Bukarest abgereist. Der dritte, Delaid Charmari Olivier blieb zwei Tage hier und reiste im Wagen des sardinischen Generalkonsuls nach Bukarest ab.

Im Messagerie-Dämpfer vom 22-ten waren noch mehrere Passagiere geblieben, welche in Ibraila ans Land stiegen; ich sandte sogleich dahin, leider konnte aber Herr Vice-Consul Dragorich absolut Nichts in Erfahrung bringen.

Seit gestern kommen mir von mehreren Seiten Nachrichten zu, Kossuth habe Galatz passirt, „il piú grande che ha fatto la rivoluzione in Ungheria“ sagt dér hiesige italienische Pöbel.

Auch spricht man von einem Transport von 100 Kisten Waffen, welche auf einem sardinischen Schiffe Galatz passirt und für eine stromaufwärts gelegene Echelle (Giurgevo oder Oltenizza) bestimmt sein sollen. Man bringt diese Waffensendung mit dem walachischen Obersten Mano, einem Ultra-Radikalen vom Jahre 1848, jétzigen Günstling des Fürsten Couza in Verbindung, welcher ein Jägerregiment commandirt, das gegenwärtig im Lager von Ploesti steht, und nichts destoweniger sich seit 8 Tagen in mysteriöser Weise in Galatz aufhält. Ferner sieht man hier in Galatz seit einigen Tagen eine Menge unbekannter Leute im besten Alter, wohlgekleidet, mit Geld versehen, welche kommen und gehen und die Wirtshäuser erfüllen. Auch von Tultscha wird eine ungewöhnliche Bewegung unter den dortigen zahlreichen polnischen und ungarischen Emigranten gemeldet; mehrere von ihnen, die notorisch ganz unbemittelt waren, prunken jetzt mit Gold, sie sollen einen verdächtigen Briefwechsel über Rustschuk mit Bukarest unterhalten, und sich laut äussern, dass es demnächst losgehen werde.

Endlich wird mir soeben aus sehr verlässlicher Quelle hinterbracht, der französische Donaukommissär, Herr Engelhardt habe seinem russischen Collegen Baron Offenberg die Durchreise Kossuths als positiv erzählt und beigefügt: „s'ils ne le saisissent pas, nous entendrons sous peu bien des choses.“ In allen diesen Umständen zusammengenommen dürfte hinreichender Grund zur gespanntesten Wachsamkeit liegen. Soweit ich die Sachlage übersehen kann, scheint mir Kossuths Anwesenheit in den Fürstenthümern mehr als problematisch, dagegen fast gewiss, dass sich sonst ein Schlag durch Emissäre zweiten Ranges, vielleicht durch Klapka vorbereite. Alle Indicien weisen auf den sardinischen Generalkonsul Strambio und auf das Lager von Plojeste hin, von Couza und seinen fanatischen Rathgebern ist jede Förderung hochverrätherischer Unternehmungen zu erwarten. Es versteht sich von selbst, dass ich die Herrn k. k. Agenten in Jassy und Bukarest in Kenntniss setze, sowie analoge Mittheilungen an die hohe k. k. Internunziatur und die k. k. Militär- und Civil Gouvernements in Hermannstadt und Temesvár erstatte.

Über die Organisirung einer regelmässigen Emissärs-Überwachung in den untern Donaugegenden erlaube ich mir, unterm heutigen Tage Euer Excellenz einen abgesonderten gehorsamsten Bericht zu unterbreiten.

Geruhen stb.

BECKE

S. Ex. dem hochgebornen Grafen von Rechberg Rothenlöwen stb.

157.

Sulina, 1859 június 30.

VISCOVICH ALKONZUL JELENTÉSE BECKE OSZTÁLYTANÁCSOSNAK GALATZBA, EGY FEGYVERT SZÁLLÍTÓ HAJÓ ATHALADÁSÁRÓL.

Másolat, St., H. Pol. Türkei 1859 június 28.

Mi prendo la libertà di farle il presente devoto rapporto intorno un fatto avvenuto giorni sono alle Bocche di Kilia, nella supposizione che Ella non ne sia informato e che possa interessarla.

Martedì passato si presentava alla bocca di Kilia un vapore di guerra, rimurchiando due cannoniere russi carichi con quaranta cannoni, polvere, munizioni di guerra e vari cavalli, destinati per Ismail. Il guardaporto ottomano di Kilia si oppose al loro passaggio. Un colonello russo sedicente comandante, in piena tenuta fece visita al comandante ottomano, e con modo persuasivo cercò di ottenere il contestato passaggio, allegando che il governo ottomano era già informato di questa spedizione, ma quel comandante si tenne fermo nel rifiuto, e con un espresso fece avvertito il commodore Salich bey di quanto accadeva. Salich bey andò personalmente in Kilia, ma al suo arrivo era già partito il vapore prendendo la via del mare, mentre il sedicente colonello si era sbarcato sulla sponda moldava e scomparso.

Il fatto, come lo esposi è raccontato dal comandante ottomano del guardaporto di Kilia, almeno tale dalle informazioni prese ho potuto convincermi esser vero, però stante l'assenza da circa una settimana del governatore Rachid bei, arrivato questa sera in Sulina, non ho potuto sentire da esso il racconto.

Mi permetto frattanto sottomettere intorno i dettagli, i seguenti dubbi che mi si presentano e che credo saranno difficilmente scolti: cioè, se il comandante ottomano si è convinto o seppure non è stato ingannato, che quel piroscifo era di guerra, e che quelli erano cannoniere o piuttosto trasporti mercantili? Se quel colonello era russo o moldavo, giacchè parlava perfettamente le lingua turca, e se era veramente un colonello? Io credo non ingannarmi nella supposizione, che questo era un controbando mercantile d'accordo col governo moldavo, giacchè non vedrei alcuna difficoltà ad un vapore di guerra russo, passare da Sulina, senza render conto, ne dar sospetto, che sia carico di polveri od altro.

Io non so valutare l'importanza maggiore o minore di quanto ebbi l'onore di rassegnarLe, però qualora V. S. stimasse opportuno, che sia sollecitamente ed esattamente rapportato all'eccelsa Internunziatura, quanto ho esposto, con quelle modificazioni che portrei eventualmente avere dal Sr. Governatore domani, non avrebbe che comandarlo col mezzo del telegrafo, affinché domenica possa partire il rapporto.

Colgo intanto ecc.

158.

Galac, 1859 július 1.

BECKE KONZUL JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERNEK
KLAPKA TULTSAI TARTÓZKODÁSÁRÓL.

St. Dipl.

Hochgeborner Graf!

Mit Bezug auf meinen gehorsamsten Bericht vom 28. v. Mts Z. 25/29 habe ich die Ehre Euer Excellenz anzuzeigen, dass neueren Erhebungen zufolge, Klapka sich bestimmt in Tultscha befindet. Er ist am 22. Juni nicht weiter gereist, sondern scheint sich Tultscha zum einstweiligen Hauptquartier erkoren zu haben, wo er die zahlreichen Emigranten an sich zieht, mit Ismail, Galatz und Ibraila sich in Verbindung setzt und irgend ein Unternehmen vorbereitet. Am 28.-ten Juni ist er ganz sicher noch in Tultscha gewesen, wie lange sein dortiger Aufenthalt dauern möge und wohin er sich wenden will, ist bis nun nicht zu eruiren. Ich habe im Einvernehmen mit dem thätigen Vicekonsul von Martyrt, und unterstützt durch einige gute Patrioten Alles aufgeben den gefährlichen Aufrührer auf Schritt und Tritt zu beobachten und auch den Commandanten S. M. Kriegsdampfers „Taurus“ welcher sich zufällig in Tultscha wegen Vorname von Schiessübungen aufhält, veranlasst, mit seinem Dampfer für alle Fälle einige Tage dort zu verweilen; vielleicht geligt es, ohne Verletzung der Territorialrechte der Türkei und ohne Aufsehen, den Hochverräther auf offener Strasse aufzugreifen und nach Österreich zu senden.

Nach dem Zuge der Emigrantenbewegung dürfte es sich immer mehr bestätigen, dass das Lager von Plojeste zu einem Sammelpunkte bestimmt ist. Auch mit Rustschuk ist ein starker Verkehr.

Die Waffenagelegenheit hat sich dahin aufgeklärt, dass die moldauische Regierung mit aller Heimlichkeit den ersten Transport der ihr von Frankreich zugesagten 10.000 Infanteriegewehre diese Tage in Empfang genommen hat. Das Schiff, das die Waffen brachte, war im Hafenamte als in Ballast gekommen verzeichnet; es fuhr $\frac{1}{2}$ Stunde stromaufwärts in eine entlegene Bucht, ringsum wurden Pikets aufgestellt, und die Ausladung im tiefsten Geheimnisse vollzogen. Oberst Mano leitet die Operation. Der Rest der Sendung wird erwartet.

Von Kossuth ist es jetzt stille, doch wird er von der Emigration mit Bestimmtheit erwartet.

An Seine Excellenz den Herrn Internunzius ist die nöthige Meldung ergangen, und ihm ausdrücklich bemerkt worden, dass seitens des Vicekonsulats in Tultscha kein Schritt bei der Lokalautorität geschah, um die Arretirung oder wenigstens die Ausweisung oder Überwachung Klapkas zu erlangen, da bei der Unfähigkeit und Unverlässlichkeit der türkischen Behörden ein solches Ansinnen ganz fruchtlos wäre, und nur allarmiren würde.

Von Seite des k. k. Konsulates und der Dependenzen wird überhaupt in dieser hochwichtigen Angelegenheit das Möglichste gethan, da aber unsere Mittel äusserst beschränkt sind, erlaube ich mir dringend auf meine gehorsamste Anfrage vom 28. v. Mts. Z. 26/29 mit dem Bemerkten zurückzukommen, dass ich in Anhoffnung des unumgänglichen Polizeifondes einstweilen Herrn von Martyrt angewiesen habe, alle jene Auslagen zu bestreiten, welche die genaueste Überwachung Klapkas erfordern würde.

Geruhen Eure Excellence etc.

BECKE

159.

Braila, 1859 július 3.

A BRAILAI ALKONZUL JELENTÉSE A BUDAI KATONAI ÉS
POLGÁRI FÖKORMÁNYZÓSÁGHOZ CUZA ÉS KOSSUTH
ÁLLITÓLAGOS TALÁLKOZÁSÁRÓL.

Másolat. Bm. 3771.

Im Nachtrage zu meiner Zuschrift vom 1. d. Mts. N. XLVII. gebe ich mir die Ehre, das hochlöbliche k. k. Präsidium diensthöfflich in Kenntniss zu setzen, dass Fürst Couza dem Vernehmen nach ins Lager bei Plojesti kommen soll, um dort mit Kossuth und Klapka zusammenzutreffen.

Vielleicht habe zur Stunde die Zusammenkunft bereits stattgefunden:

Von dort solle Couza eine Reise in die kleine Walachei antreten, um zu untersuchen, in welchem Zustande sich die Brücken und Strassen befinden. Diese Reise dürfte an Bedeutung gewinnen, wenn man mit derselben das hierlands schon vor längeren Zeit aufgetauchte Gerücht einer Alliance zwischen Couza und Milosch in Verbindung bringt, indem es möglich ist, dass besagte Reise aus dem Grunde erfolge, um Vorsorge für allfällige Truppenmärsche aus Serbien nach der Walachei zu treffen.

160.

Belgrád, 1859 július 6.

GIORGI KONZUL JELENTÉSE A KÜLÜGYMINISZTERNEK
KLAPKA ÁLLITÓLAGOS BELGRÁDI TARTÓZKODÁSÁRÓL.

Sürgöny. St. H. Pol. Interna 1859 máj. 5.

Franz Wolf aus Temesvár meldet soeben den Kossuth heute hier gesehen zu haben in schwarzem Rock mit Schnüren und rothem Fess; behauptet ihn genau zu kennen. Ich trachte ihn im Auge zu behalten.

161.

Konstantinápoly, 1859 július 6.

PROKESCH OSTEN INTERNUNCIUS JELENTÉSE A KÜLÜGY-
MINISZTERNEK A PORTÁNÁL TÖRTÉNT KÖZBELEPÉSÉRŐL
A DUNAI FEJEDELEMSÉGEKBEN TARTÓZKODÓ MAGYAR
EMIGRÁNSOK TERVEINEK MEGHIÚSÍTÁSÁRA.

St. Rapp.

Hochgeboren Graf,

Die fast positiven Nachrichten der k. k. Consularämter in Galatz und Tultscha über die Anwesenheit Klapkas in diesem letzten Orte und über das Anlangen ungarischer Flüchtlinge im Gefolge des sardinischen General-Consul Strambio in ersterem, unter denen man Kossuth erkannt haben wollte, haben mich zur abschriftlich anliegenden Vorstellung an die Pforte vermocht, die vorgestern, in Abwesenheit Fuad Paschas dem Grosswesir übergeben wurde.

Dieser gab die Versicherung seiner vollen Bereitwilligkeit auf dem eigentlich türkischen Gebiete d. i. auf dem rechten Donauufer, nach möglichkeit zu wachen und zu wirken, sprach aber zugleich seine Ohnmacht aus auf dem linken Ufer das Gleiche zu thun, da die offiziellen Beziehungen zu den Fürstenthümern noch nicht hergestellt seien. Er wird einen eigenen Pfortencommissär nach Tultscha abordnen.

Nicht bloss die französischen Zeitungsnachrichten, die berechnete Täuschung sein können, aber auch solche die ich hier erhob, weisen darauf hin, dass bis jetzt weder Kossuth noch Klapka nach der Donau durchgekommen sind. Der hier befindliche Agent Kossuths, Graf Karacsay, wies vor kurzem den im Dienste der Pforte stehenden ungarischen Flüchtlingen ein Schreiben Kossuths vor, welches sie auffordert nach Genua zu kommen und in sardinische Dienste zu treten. Vier Majoren, Emin Aga (Kálmán), Selim Efendi (Tüköry) Ali Aga (Kis) und Abdurrahman Aga (Eberhardt) haben hierauf ihre Entlassung aus türkischen Diensten genommen und reisen nebst anderen Flüchtlingen auf dem französischen Messagerie-Dampfer heute nach Marseille ab. Sie wurden alle von Gfen Kara-

essay mit dem nöthigen Reisegelde versehen und denken in Genua Kossuth zu treffen, da zufolge ihrer Nachrichten derselbe am 20 Juni in Begleitung Figyelmessy's in Marseille angelangt sein soll. Dieser Begleiter soll, zufolge der Versicherung welche mir einer der Flüchtlinge gegeben, bereits vier Mal mit Aufträgen in Ungarn gewesen sein, ohne im geringsten von der Polizei bemerkt zu werden. Klapka soll in Genua sein.

Dass Emissäre nach den Fürstenthümern gegangen, ist aber kein Zweifel und eben so wenig, dass sich deren in Tułtscha zu Behüfe der Werbungen befinden. Ich benütze die Reise eines Vertrauten, um mir über die Umtriebe in Tułtscha, Galatz und Bukarest einiges Licht zu verschaffen.

Durch einen im hiesigen Telegrafenamte angestellten Beamten, der ein geborener Pole ist, habe ich erfahren, dass ihm, im Namen Cuza's durch ein Glied der hien anwesenden moldauischen Deputation der Antrag gemacht wurde sich als Emissär zur Aufregung der Roumänen in Siebenbürgen, deren Sprache er spricht, gebrauchen zu lassen und dass derselbe Antrag an andere gestellt wurde, die ihn annahmen.

Genehmigen Euere Excellenz etc.

PROKESCH OSTEN

162.

[Torino], 1859 július 7.

STRZELECZKI JELENTÉSE KOSSUTHNAK A HELYZETRŐL
ÉS TEENDŐKRŐL SZERBIÁBAN ÉS
A DUNAI FEJEDELEMSÉGEKBEN.

O. L., N. M. Kossuth -ir.

DER AGENT IN SERBIEN.

Es ist sehr zu wünschen dass der Agent in Serbien in der Eigenschaft eines sardinischen chancelier bei der dortigen piemont. Konsulate hingesendet werden könnte, was ihn befähigte mit dem Fürsten und dessen Ministern wie mit dem Pacha (Festungskommandanten und gleichzeitig Representanten der Porte) und den dortigen Konsuln in offizielle und soziale Relazionen zu treten, wodurch er seiner wahren Mission um so mehr entsprechen kann, als er hiedurch in den rechtlichen Stand gesetzt wird, gelegentlich

I^o den sardischen Konsul zu remplazieren, den russischen zu beobachten und zu controlliren, den österreichischen und preussischen zu paralysieren, mit Astengo und dem künftigen franz. Konsul offen und unausgesetzt zu verkehren ohne letzten hiedurch in eine falsche Stellung vis à vis dem Pascha und den anderen Representanten zu versetzen.

II° In obgenante Eigenschaft gewinnt der Agent eine haltbarere und unabhängigere Stellung gegen über dem Garatschanine und dem Magazinovich (le cadet). Der letztere intimer Freund des er-

stern wohl zu unterscheiden vom älteren Magazinovich, Minister des Innern bis Ende Mai.

III. Diese Stellung wird um so nöthiger der öster, und türkischen Bevölkerung in Belgrad gegenüber, die nicht den serb. Landesgesetzen unterworfen ist. —

IV. Als Kanzler kann der Agent im sard. Kosulat wohnen, was um so nöthiger wird, als es fort unmöglich wird in Belgrad Privatwohnung zu finden, die Hotels von mit Leib u. Seele dem öst. Cosulate ergebenden Österreichern gehalten sind. Milosch spricht nur serbisch, Astengo nur ital. u. französisch, Garatchanin nur deutsch, Magazinovich (der jüngere) französisch.

In wichtigen Besprechungen mit Milosch vermeide man so viel als thunlich die Vermittlung eines Consular-Dollmetscher und wende sich desshalb an den Prinzen Michel, der mehrere Sprachen spricht.

V. Da die conditione sine qua non die piemontesische Nationalität zur Ennahme deser Stellung st, so trachte man die sard. Naturalisierung für den betreffenden Agenten zu erhalten um diesen Fundamentalprinzip Genüge zu thun.

VI. Zur Richtschnur im Allgemeinen und vorzüglich bei allfalligen Kollisionen diene das Prinzip, dass die Konsule in Serbien nicht beim Fürsten sondern bei der Pforte accrediirt sind und dass der Pacha in Belgrad nicht bloss Festungskommandant, sondern auch — Representant des Sultans ist. Der gegenwärtige Pacha (April 1859) so wie der bisherige Englische Consul, vorzüglich aber der preussische Kanzler leben mit dem Österr. Consul und mit dem öst. Generalen in Semlin in sehr enger Verbindung.

Militärische Ressourcen des Landes.

Jeder Serbe ist Soldat, jedoch die reguläre Truppe besteht nur aus 2 Bataillonen Infanterie.

2 Schwadronen Cavallerie. —

Die Regierung besitzt 40.000 Gewehre, wovon 10.000 Kapselgewehre mit nur 1 Million Kapseln. 20 Batterien à 6 Geschützen die Batterie im Inneren des Landes (unbespannt und unbedient). Der Agent hat sich über letzten Punkt persönlich die Gewissheit zu verschaffen, so wie über die Brauchbarkeit der Geschütze, da solche grössten Theils im Lande gegossen wurden. —

Die Reise hiezu macht der Agent unter dem Vorwande das Innere des Landes kennen lernen zu wollen, um seiner Regierung über die Commerziellen Ressourcen den Bericht zu machen.

Noticen über alles was Bezug hat auf den Transport der Waffen über die Walachei nach Serbien.

Serbien.

I° Auf der ganzen Linie der Donau, welche die Gränze zwischen der Walachei und Serbien bildet sind nur 2 Übergangspunkte.

1.° Turno-Severino nach Gladova.

2.° Gruja nach Radajovatz und Nagotin.

II.º Turno Severino ist der Sitz eines sehr zahlreichen Personals der öst. Lyold Dampfschiffahrtsgesellschaft.

Bei Serbisch Gladova ist türkisch Gladova, wo die Türken wie in Belgrad das Besetzungsrecht haben und selbes ausüben. —

III. Mithin ist der geeigneteste Punkt für den Transport der Waffen über die Wallachei nach Belgrad auf der wall. Seite *Gruja* mit der gegenüberliegenden serbisch Quarentaine Radajovatz und dem nächsten Marktflecken Nagotin, wo die zum Transport nöthigen Fuhrwerke versammelt werden müssten.

IV. Sollte das Depot in Belgrad sein, so schlage man von Nagotin nicht den kürzesten sondern den besten Weg ein um die Hauptstrecke zu gewinnen die über Parahin nach Belgrad führt.

Selbst diese Hauptstrasse eignet sich nur im Sommer und Herbst zur Befahrung mit beladenen Wagen und bei der kleinen Anzahl solcher mit Pferden bespannter, müsste man sich hauptsächlich der mit Ochsen gezogenen chariots bedienen, welches von Nagotin nach Belgrad wenigstens 18 Tage beim günstigen Wetter erheischt.

V. Der Weg von Gladova nach Belgrad über Maidenbekk ist nur im Sommer und Herbst und nur für leichte und unbeladene Wagen practicable. —

VI. Sollten die Verhältnisse und Umstände es rathsam machen, dass Belgrad nur im letzten Momente zum Waffendepôt dienen könnte, und dass diese Materialien eine Zeit lang im Innern des Landes liegen bleiben, so wähle man hiezu das Dorf Maidenbec, welches grosse ärarische Gebäude enthält, die seit der Rückkehr des Milosch vollkommen leer sind und es noch lange Zeit bleiben werden.

VII. Der Waffentransport auf der Donau über T. Severin Gladova nach Belgrad könnte nur dann vor sich gehen, wenn die Ungarn über die Localbehörden in Semmlin Herrn geworden sind und sich wenigstens einige Schiffe des Lloyd bemächtigt haben.

VIII. Im Monate Juli und August wird selbst im Falle VII. dieser Weg schwierig, da bei dem gewöhnlich niedrigen Wasserstand die Schifffahrt zwischen T. Severin u. Orsova unterbrochen wird und die Passagire 3—6 Stunden auf dem öst. Gebiete liegenden Wege per Axe transportiert werden.

IX. Wollte man auch annehmen, dass der Waffentransport auf der Donau längst des serbischen Ufers bei der Nichtannahme des Punktes VII. u. VIII. stattfinden könnte, so vergesse man nicht, dass, da die Winde den grössten Theil des Jahres contrair sind, die Segelschiffe remorquirt werden müssen, letzteres wird aber schwierig an einer Strecke von 3—4 Poststationen (auf dem Weg von Gladova nach Possorovatz), weil das serbische Ufer auf dieser Strecke so steil oder waldig ist, dass die hiezu gebrauchten Menschen oder Thiere Umwege von 3—4 Stunden machen müssen.

X. Der Transport par terre hat überdiess noch den Vortheil, dass die Waffen zur Nachtzeit fast ungesehen in das sard. Consulat in Belgrad, ohne die von Türken bewachten Thore passieren zu müs-

sen, gelangen und abgeladen werden können, während die Embarquement grössten Theils am Tage und da der Landungsplatz nahe an das öst. Consulatgebäude liegt unter den Augen des öst. Consuls geschehen müsste.

Der Transport vom Landungsplatz in das sard. Consulat oder in einen Local, das doch neben und unweit vom letzteren liegen müsste, würde immer die mit türkischen Wachen besetzten Thore passiren müssen.

XI. In Graja stationirt ein wallachischer Capitain mit einem Detachement wall. Gränzsoldaten, die gleichzeitig zum Überschiffen von Collis und Passagiere nach Radajovatz dienen, sie gebiethen aber nur über 3—4 miserable Barquen und man ist daher gezwungen beim Transport von einer grösseren Anzahl Collis oder selbst bey wenig Waaren aber schlechtem Wetter sich der serbischen barquen zu bedienen, die bedeutend grösser sind und die man im Voraus hiezu bestellen muss.

XII. In Radajovatz ist der dortige serb. Quarantain Arzt gleichzeitig sous-prefect. Tyroler von Geburt ist er corps et ame dem Millosch ergeben, hasst die Österreicher und wird den Befehlen des serb. Fürsten betreff des Passirens unserer Waffen als Waaren pour le compte du gouvernement redlich nachkommen.

WALACHEI.

Meine mündliche Mittheilungen über die Walachei u. Moldau, die ich dem Hr. Gouverneur, dem Grafen L. Teleki und dem Generalen Klapka machte, waren so erschöpfend, dass ich selber nur noch folgende beizusetzen habe. —

Die vorzüglichsten Führer der partie rouge in der Walachei sind:

Die Gebrüder Bratiano, der Buchhändler und Imprimeur Rosetti, Nicolai Golesco und sein Bruder A. Golesco. — Letzte zwei ohne Energie, ohne bedeutende Capacität, im Privatleben sehr honnête Menschen, in politischer Beziehung Schwachköpfe, besitzen mehr Eitelkeit als Ehrgeiz, und dienen den Führern Bratiano und Rosetti als Aushängsschild ihrer Parthei. Die walachisch rothe Parthei, sehr rührig, zählt in der Moldau wenig Anhänger und unter letztern niemanden der weder Energie noch bedeutendes Talent für sich hat.

Parti liberal-moderé.

Jean de Balatchano energischste von allen.

Demetro (Métika) Cretzulisko viel Energie, weniger Einfluss in seiner Parthei als J. Balatchano. Constantin Cretzulisko so wie die übrigen dieser Famielie sehr ehrliche Leute, aber wie die Mehrzahl ihrer Parthei keine durchgreifende Characterè, wenn Cousa fortfahrt sich mit halben Massregeln zu begnügen, wird diese Partei unterliegen der Alliance, die Rothen mit den Altconservativen Bibesco, Ghica, Stourcza zum Sturze des regierenden Fürsten und der gegenwärtigen Regierungsparthei schliessen werden.

Jean Ghika, früher Psruj (?) von Samos, die erste polit. Intelligenz in Lande, eben so honnête im Privatleben als schlaue und gewissenlos im politischen, gränzenloser Ehrgeiz bei wenig persönlichem u. politischem Muth, wenig Energie, aber viel Zähigkeit, weiss die Fehler der Rivalen gut zu benützen und hofft zum Thron zu kommen nicht durch ein coup d'état, aber durch allmähliche Abnützung seiner Gegner. —

Eliade, die einzige litterarische Grösse im Lande, den Türken verkauft, ein ehlicher Spitzbube.

Prinz Kantakusin, Prefect in Galatz. — Gänzlich im Vermögen herabgekommen fristet sein Leben nur durch das Amt, das er gegenwärtig begleitet; seiner Zeit griechischer Unterthan, bald darauf russischer, in letzter Zeit Partisan des Fürsten, um einen vortheilhaften Platz zu erhaschen, wird die allfälligen Befehle des Prinzen Cousa betreff unserer Waffen ausführen, denselben Tag aber es dem russischen Consul mittheilen.

Betreff des Agenten in der Walachei u. Moldau.

Nächst Winkler (Ferraris) sind noch drei Agenten erforderlich:

1 in Galatz

1 in Jassy

1 in Bukarest.

Durio, der sard. Consul in Galatz ist von schwacher phys. Constitution, oft leidend, bei der namhaften Anzahl dort etablirter genuesischer Kaufleute zu oft in Anspruch genommen um unsere Angelegenheiten im gegebenen Momente ohne Verzug zu betreiben, da er auch keinen Kanzler hat, der ihn in seinen gewöhnlichen Beschäftigungen remplaciren könnte, so ist die Gegenwart eines Agenten um so mehr nöthig.

Agent in Jassy.

Die mündliche Auseinandersetzung vom Charakter des Prinzen Cousa, so wie die Nothwendigkeit eines intermediaire zwischen ihm und dem französ. Consul Place sprechen für die Nothwendigkeit eines Agenten in Jassy, der übrigens gleichzeitig mit dem Agenten in Bucharest mitzuwirken hat zur Vororganisirung einer ungarischen Legion aus den in diesem Lande lebenden Ungarn, so wie jener die vor der Zeit des Ausbruchs sich allda versammeln wollten.

Agenten in Bucharest.

Seine Thätigkeit, nebst dem was hier oben gesagt wurde, fasst in sich die Überwachung der Parthei Bratiano, die Paralisirung ihrer Schritte, die Unterhaltung der Relationen mit J. de Balatchano.

*Organisirung der ungarischen Legion
in der Moldau und Walachei.*

Wurde bereits von mir mit jedem Mitgliede des Comité besprochen und ich unterlasse für den Augenblick weitere détails, da mir der hierauf bezügliche Beschluss und die Enddecision unbekannt sind.

*Comunikationen zwischen den vereinigten Fürstenthümern
u. Serbie.*

Bisjezt alles in den Händen Österreichs, sowohl telegraphische Depeschen als Briefe von Jassy Bucharést nach Belgrad gehen über Semlin. Das Bemühen der Agenten muss dahin gehen, eine direkte Verbindung zwischen diesen Ländern zu erwirken. Letzteres wird nicht schwer, da wallachischer Seits bis nach T. Severin 3 mahl in der Woche von Bukarest aus der Regierungs Courier geht, leichter Wagen mit 4 Pferden, und da serbischer Seite von Gladova nach Belgrad der Posttartar 1 mal in der Woche diese Route macht; es ist daher nur hin zu arbeiten, dass die Verbindung zwischen Gladova und T. Severin u. zwischen Gruja und Radojavatz unter die Controle beider Regierungen mit persönliche Verantwortung der Autoritäten für das richtige Abgehen der Briefe gestellt wird.

*Spesen für den Transport der Waffen von Galatz nach den
bestimmten Punkten.*

Da der wallachisch-moldauischen Regierung keine Tranports-gelegenheiten zu gebothen stehen für die sie nicht au comptant zu zahlen hätte, so müssten dem Agenten in Galatz oder dem sard. Consul daselbst die Mittel hinzu zu Gebothe gestellt werden ansonst wäre man selbst bei dem Versprechen des Fürsten es auf seine Unkosten thun zu wollen, nie mit Sicherheit auf die pünktliche und schleunige Transportirung derselben rechnen können.

Überdiess wird Jedermann der den walachischen Charakter kennt, wohl wissen, dass Verlangen irgend eines Dienstes der nicht von uns en comptant gezahlt wird, für die gute Sache compromittired wird.

STRZELECZKI

163.

Temesvár, 1859 július [7].

CORONINI JELENTÉSE A HADSEREGFŐPARANCSONOKSÁGNAK
KOSSUTH ÉS K LAPKA MEGJELENÉSÉRŐL BRAILÁBAN.

Kriegsarchiv. Presidential. 1091. sz.

An Seine Excellenz den Herrn Feldmarschall-Lieutenant August Freiherr von Eynatten, Chef des Armee-Ober Commandos etc.

in WIEN.

Eine Konsular Note aus Ibraila vom 6-ten ds. Mts. N° 49 res. berichtet die mit Note vom 1.-ten ds. Mts. N° 47 res. gebrachte Notiz von der Ankunft Kossuths und Klapkas in Ibraila dahin, dass am 23-ten v. Mts. Klapka allein, und Kossuth erst am 29-ten v. Mit-tags in Ibraila eingetroffen sei.

Der Umstand, dass Klapka von einem angeblichen französischen Stabs-Offizier begleitet war, gab Veranlassung zu dem schnell sich

ausbreitenden Gerücht, seiner in Gesellschaft Kossuths erfolgten Ankunft.

Letzterer traf am 29-ten in der Nacht in Begleitung eines Dieners mit dem Messagérie-Dampfer ein, wurde von dem französischen Messagérie-Agenten Cinczkowski abgeholt und nach dem Hôtel national geleitet. Kossuth hielt sich bis zum 30-ten in Ibraila auf ohne dass man bisher in Erfahrung bringen konnte, ob und mit wem derselbe Zusammenkünfte hatte.

Seine Abreise fand am 30-ten Nachts 10 Uhr mit der walachischen Post, wie man vermuthelt nach Plojesti statt.

CORONINI Fmlt.

164.

Temesvár, 1859 július 7.

CORONINI KEMPENNEK KOSSUTH ELFOGATÁSÁNAK
LEHETŐSÉGÉRŐL.

Másolat, Sürgöny Bm. 3956.

Könnte man nicht auf die Habhaftwerdung des Kossuth in Belgrad durch Serbien selbst und Herüberschaffung, selbstverständlich lebend, ein hohes Prämium, wohl nicht unter 2000 Dukaten, setzen? Natürlich durch Vertraute ein solches Unternehmen versuchen lassen? Würde er hier Landes betreten, so bin ich mit mir einig, was mit ihm geschieht.

165.

Konstantinápoly, 1859 július 8.

PROKESCH OSTEN INTERNUNCIUS RECHBERG KÜLÜGY-
MINISZTERNEK A TULTSAI MAGYAR EMIGRÁNSOK ÜZELMEI
ELLEN ÁLTALA KIESZKÖZÖLT TÖRÖK NAGYVEZÉRI
RENDELETRŐL.

St. Rapp.

Hochgeborner Graf,

Auf mein Verlangen geht morgen ein Vesirialschreiben an den Kaimakam von Tultscha ab, welches, aus Anlass meiner über das dortige Treiben ungarischer Emissäre am 4.-ten an Freih. v. Schlechta gerichteten, Euer Excellenz mit Bericht vom 6-ten abschriftlich unterlegten Instruktion, ohne die Quelle der Beschwerde zu nennen, derlei Umtriebe als dem Neutralitätsprincipe entgegen, nicht zu dulden befiehlt und, mit Berufung auf das seinerzeit zwischen der Pforte, Österreich und Russland abgeschlossene Übereinkommen, die strengste Überwachung der Flüchtlinge anordnet. Sollten sich solche (ohne weitere Bezeichnung ihren Nationalität) irgend welcher gegen Österreich gerichteten und somit gegen die Neutralität verstos-

senden Handlungen schuldig machen, so wären sie alsogleich auszuweisen und zwar, wäre die Aufforderung das Land zu verlassen an solche, die fremden Schutzes geniessen durch die betreffenden Consulate an sie gelangen zu lassen. Erhöhen die Consulate Einwendungen, so hätte die Ausweisung von Amstwegen d. h. durch die Lokalregierung zu geschehen. Ungarischen und polnischen Flüchtlingen insbesondere sei der Aufenthalt in Tultscha und das Reisen in der Dobrudscha nicht zu gestatten. Die allenfalls dort befindlichen seien zwangsweise abzuschaffen und zwar unter Bedeckung über Varna nach Constantinopel, jedoch ohne Anwendung von Eisen oder Prügel. Werbungen seien auf jede Weise zu verhindern, die hieran sich Betheiligenden festzunehmen und hieher zu senden, den Abmarsch geworbener Einheimischer durchaus nicht zu gestatten. Allfällige Anstände seitens der Consulate bezüglich der Massnahmen gegen die Werbungen und Abführung sollen, wenn möglich in loco beglichen, wonicht telegraphisch nach Constantinopel gemeldet werden. Schliesslich wird ihr Kaimakam zu fleissiger Berichterstattung über alle Vorkommnisse angewiesen.

Das Vesirialschreiben trägt das Datum von gestern 7 Silhidsche (?) 1275.

Genehmigen etc.

PROKESCH-OSTEN

166.

Rustsuk, 1859 július 8.

HAAS BULGÁRIAI KONZUL JELENTÉSE RECHBERG KÜLÜGY-
MINISZTERNEK KOSSUTH MEGJELENÉSÉRŐL GALACBAN
ÉS TOVÁBBUTAZÁSÁRÓL.

St. Rapp.

K. K. CONSULAT FÜR BULGARIEN.

Hochgeborner Graf,

Am 4. d. M. ist der in Galatz-Sulina stationirte kais. Kriegsdampfer „Schlick“, der vorige Woche eine Fahrt nach Orsova unternahm von dort auf seiner Rückfahrt hier eingetroffen.

Bei dieser Gelegenheit theilte mir der Commandant des Schiffes mit, dass er die Fahrt nach Orsova bloss deshalb unternommen habe um die dortigen Behörden in Kenntniss zu setzen, dass laut Erhebungen des kais. Consulates in Galatz dort vor 14 Tagen Kossuth und Klapka auf einem französischen Dampfer eingetroffen und nach mehrstündigem Aufenthalt, während welchem Ihnen der sardinische Generalkonsul in Galatz Gesellschaft leistete nach Ibraila abgegangen und von dort heimlich auf einem moldauischen Dampfer nach Piquet gegenüber Nicopolis abgereist und alldort nach hierüber eingeleiteten Erhebungen des Orsova'er Grenzkordons-Commando auch ausgeschieden seien. Klapka soll in Sulina von einem türkischen Offizier präussischer Herkunft erkaapt und mit Kossuth auch in Galatz gesehen worden sein.

Wiebald mir eine Bestätigung dieser Mittheilung zugehen soll, werde ich beflissen sein Euere Excellenz hierüber das Weitere ganz gehorsamst zu berichten.

Im Übrigen hätten die kais. Grenzbehörden laut hohen Weisungen von Wien bereits die nöthigen Vorkehrungen getroffen, um die walachisch-siebenbürgischen Gränzen auf das schärfste zu überwachen.

Geruhen Euere Excellenz etc.

FERDINAND HAAS

167.

Wien, 1859 július 18.

KEMPEN RENDELETE A MOLDVAI ÉS OLÁHORSZÁGI
NEMZETISÉGI PROPAGANDA ELSZIGETELÉSÉRE.

Fogalmazvány. St. Bm, 3886.

In mundo Seiner Excellenz zur hohen Einsicht.

1. An die k. k. Statthalterei-Präsidiën a. in Lemberg
b. in Hermannstadt
c. in Temesvár
und das Landespräsidium d. in Czernowitz
2. An das k. k. Ministerium des Áussern
3. An das k. k. Ministerium des Innern

1. a. b. c. d.

Nach offiziellen Nachrichten nehmen die propagandistischen Umtriebe in den Donaufürstenthümern eine Gestaltung an, die wenn daraus auch vorläufig ernstliche Gefahren für die österreichische Monarchie noch nicht hervorgehen, doch die gespannteste Aufmerksamkeit der Regierungsorgane erheischen.

Eine besondere Beachtung in dieser Hinsicht erfordert der wechselseitige Verkehr zwischen den Moldo-Walachen einerseits und die Bewohner der angrenzenden österreichischen Kronländer anderseits. Gleichheit der Abstammung, Sprache und Religion machen einen Theil der österreichischen Bevölkerung für die in den Fürstenthümern propagirten Vergrößerungs-Ideen empfänglich, während ein anderer Theil unzweifelhaft mit den von Couza geduldeten und benützten Mitgliedern der revolutionären Emigration sympathisirt. Es ist unter diesen Umständen von höchster Wichtigkeit, die Berührungen der österreichischen Unterthanen mit den Bewohnern der Moldau und Walachei auf das möglichst geringste Mass zurückzuführen. Strenge Behandlung der aus den Fürstenthümern kommenden Reisenden, und Zurückweisung aller derjenigen, welche über Ihre Reisezwecke nicht gründlich sich ausweisen können, verbunden mit einer genauen Beaufsichtigung derjenigen, welchen der Eintritt nach Österreich gestattet wird; ferner sparsame und auf die Fälle wirklich nachgewiesener Nothwendigkeit beschränkte Ertheilung von Reisepässen nach der Moldau und Wallachei, dürften, so lang nicht geordnete Zustände zurückkehren, als unumgänglich nothwendig sich darstellen.

Ich beehre mich, das h. zu ersuchen mit Beachtung dieser Andeutungen in dem unterstehenden Verwaltungsgebiete die nöthigen Einleitungen treffen zu wollen.

2.

In Folge des an das k. k. Ministerium des Inneren gerichteten, im Wege des k. k. Armee Oberkommando's anher gelangten dortseitigen Schreibens vom 25-ten vor. M. Z. 7032. M. J. hat das k. k. Oberkommando dem k. k. Generalkommando in Temesvár die Einleitung einer strengen und ausgiebigen Überwachung des Flussverkehrs auf der Donau und deren Nebenflüssen zur Pflicht gemacht; während hierseits die Statthalterei- und Landespräsidien zu Lemberg, Czernowitz, Hermannstadt und Temesvár angewiesen worden sind, den persönlichen Verkehr zwischen der Bewohner der Fürstenthümer einerseits, und der angrenzenden österreichischen Ländergebiete anderseits durch die strengste Grenzsperrbehandlung und Überwachung der aus der Moldau und Wallachei ankommenden Reisenden, dann durch die sparsamste Ertheilung von Reisepässen an österreichische Unterthanen nach der Moldau und Wallachei thunlichst zu beschränken.

Das Ministerium des Innern glaubte seinerseits von einer Verfügung aus diesem Anlasse absehen zu können, da dem Gouverneur von Siebenbürgen eine entsprechende Mittheilung der Consular-Agentie zu Jassy bereits unmittelbar zugegangen ist.

Hievon beehrt man sich das C. in Kenntniß zu setzen.

3.

Die im Wege des k. k. Armee-Oberkommandos anher gelangte, an das löbliche gerichtete Zuschrift des Ministeriums des Äußern vom 25-ten vor. Mts. Z. — beehrt man sich, dem löbl. M., nach dem die entsprechenden Verfügungen getroffen worden sind, zum beliebigen Gebrauche wieder zurückzustellen.

168.

Durazzo, 1859 július 20.

EGY BALLARINI NEVŰ ÁGENS AJÁNKOZÁSA KOSSUTH ÉS
TÁRSAI ESETLEGES ELFOGÁSÁRA.

St. H. Pol. Int. 1859 máj, 5.

Eccelso I. R. Ministro,

L' eccelsa Internunziatura coll'ossequiato dispaccio 29 Giugno o. d. N. 1733 accusando ricevimento dei rapporti 10 e 14. Giugno N. 30. 40. rassegnati anche all' eccelso Ministero e che quella Carica chiamava molto interessanti per le notizie ivi contenute sull' arrivo a questa parte di emissari francesi chiamava la mia attenzione al fatto che poteva esser tentato da questo lato qualche movimento rivoluzionario dagl'emissari che si trovano in Italia sotto l'immediata direzione di Kossuth.

Non vi è dubbio che, se Kossuth vorebbe recarsi in Ungheria, le strade che forse sceglierebbe, sarebbero:

o lo sbarco Antivari, o Durazzo. Particolarmente Durazzo ove già esiste un Consolato Inglese, che se forse non pubblicamente, certo non contrarierebbe del tutto la di lui gita in Ungheria, visto che non fu sfavorevolmente veduto quell'uomo dal governo Britannico: e particolarmente conta amici nell'odierno Ministero Inglese ed anche vi ha qui un incaricato Consolare di Francia.

Nel gennaio 1849 scopersi e paralizzai in parte la gita in Ungheria degli emissari Italiani, apparenti Inglesi, notto il nome di Tajlor e Dikson muniti di passaporti britannici, emissari di Gioberti e Guerrazzi, allora in ministero in Torino e Firenze, emissari sbarcati in Albania da un piroscampo sardo e latori di dispacci a Kossuth, coi quali dai quei Ministri gli si dava coraggio di sostenere la lotta, che allora andava perdendo fino al Marzo anno stesso, poichè in quell'epoca la Sardegna dichiarerebbe di nuovo la guerra.¹¹⁸

I miei rapporti allora vennero molto graditi, perchè mostravano vario tempo avanti le veraci intenzioni della Sardegna rispetto all' Austria. Non sarà quindi tralasciato nulla dal mio canto, onde anche in questa circostanza adempire il mio dovere. Per altro miei solleciti rapporti alle II. RR. Autorità dell' Interno ed avviso all' I. R. Consolato Generale in-Belgrado, sono atti troppo sterili.

Per vedere qualche migliore efetto di mia gestione, rassegnò Rapporto all' Eccelsa I. R. Internunziatura, onde io sia istruito, come mi devo contenere per ricercare anche occorrendo l'arresto di quell' individuo in fine suddito austriaco e de' suoi complici, regolandomi riguardo i passaporti che potrebbero avere gli emissari, rilasciati da Autorità Americane ed Inglesi e con nomi finti, e che l' Autorità Ottomana impedisca la partenza di Kossuth da Durazzo, poichè esso dietro le promesse della Porta deve essere internato in Asia e non vagare nella Turchia Europea.

Tutto ciò forse non nascerà. Tutto ciò per altro può nascere, perchè da Durazzo e da Antivari in otto giorni si va in Servia ed

¹¹⁸ Az olasz—magyar diplomáciai és katonai összeköttetésekre vonatkozólag a magyar szabadságharc alatt I. Bettoni—Cazzago, *Gli Italiani nella guerra d'Ungheria* (1848—49), Storia e documenti, Milano, 1888. — Attilio Vigevano, *La legione ungherese in Italia* (1859—1867), Roma, 1924. — E. Koltay-Kastner, *L'Ungheria libera nel Risorgimento italiano*. Corvina, 1925; *La liberazione del Veneto e l' emigrazione ungherese*. Atti del Congresso nazionale di Storia del Risorgimento Italiano di Venezia, 1936; *A magyar szabadságharc visszhangja Olaszországban*. A „Tiszatáj” füzetek 17. sz. Szeged, 1948. — Federico Curato, *L' alleanza tra Venezia e l'Ungheria del 3 giugno 1849*, Studi e documenti dell' Accademia d'Ungheria di Roma, diretti da E. Koltay-Kastner, Roma, 1939.

Olasz levéltári kutatások alapján Hanák Péter tárgyalta a kérdést *A magyar szabadságharc és a Habsburg monarchia elnyomott népei* c. kitérő tanulmányában, mely a *Forradalom és Szabadságharc; 1848—49 c.* kötetben (Budapest, Szikra, 1948) jelent meg.

una volta colà, le strade verso l' Ungheria più facilmente si possono aprire per quell'individuo. Umilio intanto quanto precede a notizia dell' Eccelso Ministero, riserbandomi ad ulteriori rapporti o in iscritto o telegrafici, duplicati per terra e per mare a seconda delle circostanze.

Supplico l' Eccelso Ministero benignarsi aggradire stb.

Dr BALLARINI

169.

Galac, 1859 július 22.

BECKE GALACI KONZUL RECHBERG KÜLÜGYMINISZTER-
NEK A FEGYVERSZÁLLÍTÁSI HIREK VALÓ ALAPJÁRÓL.

St. H. Pol. Türkei 1859 június 28.

Reservirt.

Hochgeborner Graf,

Im Verlaufe meines gehorsamsten Berichtes vom 8. d. Mts. Z. 32 habe ich die Ehre Euer Excellenz anzuzeigen, dass der vom Vicekonsul Viscovich in Sulina gemeldete Versuch der heimlichen Einführung einer beträchtigen Quantität Kriegsmaterial in Kilia-Mündung der Hauptsache nach wirklich stattgefunden hat. Wie mir nachträglich der Präsident der europäischen Donaukommission, Omer Pascha, welchem die Pforte die politisch-militärische Aufsicht über das Donaudelta übertragen hat, im Vertrauen mittheilte, war in der That gegen Ende Juni in der Ibrani Bei an der Otschakoff-Mündung des Kilia-Armes ein Merkantildampfer unter russischer Flagge mit zwei Barken im Schlepptau erschienen, welcher zwei Offiziere in moldauischer Uniform, dann, nach eigener Angabe 30 Kanonen, 175 Pferde, Kugeln und Pulver an Bord hatte, und Miene machte, in die Storm-Mündung einzulaufen. Des in der Kilia-Mündung stationirte türkische Kanonenbot verweigerte unter Androhung von Gewalt dem verdächtigen Fahrzeuge das Einlaufen, und als der türkische Stationskommandant sich anschickte zur Wisitation zu schreiten, lichtete der Dampfer vor seinen Augen mit Zurücklassung der beiden moldauischen Offiziere die am bessarabischen Ufer ausgestiegen waren, den Anker, und schlug die Richtung nach Akjerman ein, wo man ihn von der Otschakoff-Spitze aus die Ladung löschen sah.

Der Vorfall ward sofort Omer Pascha angezeigt, welcher das Verhalten des Stationsschiffes volkommen billigte, verschärfte Wachsamkeit empfahl und unmittelbar an den Grossvesier berichtete.

Nach einer mir soeben zugekommen Anzeige des k. k. Vicekonsuls in Sulina hat sich am 18-ten Juli abermals ein russischer Kauffahrer mit einer verdächtigen Ladung an der Stambul-Mündung des Kilia-Armes gezeigt, welcher von der türkischen canonière zurückgewiesen und nach Sulina instradirt worden ist.

Der Schlüssel zu diesen Vorgängen dürfte in Folgendem liegen:

Im letzten orientalischen Kriege hatten die Russen bei ihrem Abzuge aus den Donaufürstenthümern die walachische Miliz entwaffnet und ihren Artillerie Park weggeführt. Die gegenwärtige hiesige Regierung hat nun seit Langem mit Russland um die Zurückgabe jener Kanonen unterhandelt, und selbe auch zugestanden erhalten, doch sollten die Moldo-Walachen selbst den Transport aus Russland besorgen. Sie wählten den Seeweg über die Kilia-Mündung, die sich für eine Einschmugglung in so ferne trefflich eignet, als der Kilia-Arm der russischen Küste zunächst gelegen ist, von der Schifffahrt nicht benützt wird, und sich ringsum im sumpfigen Delta ausser einigen Fischer Ansiedlungen keine namhafte Ortschaft befindet.

Die türkische Hafengewache an der Otschakoff-Spitze ist hiebei entweder ausser Rechnung geblieben, oder man hat sich auf die türkische Fahrlässigkeit verlassen. Als sich diese Annahme irrig bewies, ward die Landung bei Akjermann bewerkstelligt. Ob die Anzahl der Kanonen, wie sie im türkischen Berichte angegeben ward, richtig sei, vermag ich nicht zu bestimmen; ich selbst sah letzthin eine Batterie von 6 Zwölfpfündern und 2 Haubitzen, welche ohne militärische Bedeckung und mit Ochsen bespannt, sonst aber vollständig ausgerüstet, auf Feldwegen in aller Stille um Galatz herum den Weg nach Ibraila einschlug.

Der ganze Vorfall scheint mir nach mehr als einer Seite hin auffallend. Es ist gewiss ebenso sonderbar, dass Russland während des italienischen Krieges und vor der endgiltigen Reorganisirung der Fürstenthümer, zu einer Zeit, wo selbe sich thatsächlich ihres Verhältnisses zu ihrem Suzerain entschlagen, sich herbeilässt, sie mit artillerie zu versehen, als es für die Haltung des Obersten Couza bezeichnend ist, dass er die Zurückerstattung den den Fürstenthümern vor Jahren wiederrechtlich abgenommenen Artillerie-Parkes in den Schleier des Geheimnisses hüllt und über türkisches Gebieth eine Contrebande versucht. Es ist kaum glaublich, dass hiebei nichts bezweckt war als Vermeidung des Aufsehens, denn solches wird seit Monaten, in Rüstungen, Truppenmärschen, Lagerconcentrirungen und prahlerischen Verheissungen einer nationalen Erhebung in öffentlichen Blättern, in Kämmerreden und fürstlichen Aussprachen sattsam gemacht; es dringt sich daher der Gedanke auf, dass der in diesem Falle beobachteten Heimlichkeit, welche sich auf die bereits früher gemeldete Empfangnahme von Waffensendungen aus Frankreich erstreckt, ein Einverständnis mit den Anschlägen der Ungarischen Revolutionsparthei zu Grunde liegen. Dass Letztere bei ihren Umtrieben die seit zwei Jahren gründlich unterwühlten Donauländer Moldau, Walachei und Serbien als bequemsten Ausgangspunkt in 's Auge fasste, scheint keinem Zweifel zu unterliegen, auch häuften sich, ungeachtet der Ungenauigkeit einzelner Details (wie z. B. die Nachricht von der bereits erfolgten Durchreise Kossuths), in letzter Zeit die Anzeichen immer mehr, dass, wahrscheinlich von

der siebenbürgischen Gränze aus, irgend ein Putsch vorbereitet ward. Nun sind zwar derlei Umsturzpläne durch die höchst unerwartete Beendigung des Kampfes in Italien in Verwirrung gerathen, allein es dürfte noch immer sehr in Zweifel stehen, ob sie auch definitiv aufgegeben wurde.

Die Friedensnachricht bringt die hiesigen *Italianissimi*, die vom Nationalitäten-Schwindel ergriffenen Rumänen, Griechen, Serben, die Emigranten Polnischer und Ungarischer Zunge in einen Zustand exaltirter Verzweiflung, ihr Hass gegen Österreich wird nur durch die Verwünschungen gegen Kaiser Napoleon überbothen, den man des Verrathes an Italien und der heiligen Sache der Nazionalität zeiht, indem man ungescheut Orsinis Schatten hereaufbeschwört.

Da sich eine solche Stimmung unter dem gegenwärtigen erbärmlichen Moldo-Walachischen Gouvernement nicht nur offen und leidenschaftlich aussprechen darf, sondern selbst auf Sympathie rechnet, wenigstens in Allem was gegen Österreich gerichtet ist, so scheint noch die Zeit ferne, in welcher sich die auf Äusserste gesteigerte Gährung der Gemüther allmählig legen wird. Ich glaube sonach meine Aufmerksamkeit auf alle diese Zustände-und Vorfällenheiten auch fortan richten zu sollen, indem ich nicht unterlasse von solchen sowohl S. E. den Herrn Internunzius und den Herrn k. k. Agenten in Jassy in fortlaufender Kenntniss zu erhalten.

Genehmigen stb.

BECKE

170.

Temesvár, 1859 július 24.

CORONINI JELENTÉSE KEMPENNEK ASTENGO PIÉMONTI
KONZUL INVÁZIÓS TERVÉRŐL.

St. Bm. 4228.

Telegraphische Depeche.

An Freiherrn Kempen v. Fichtenstamm.

Die Posten-Mythe vom Argonauten-Zug ist mir bekannt. Astengo wird da golden [hier fehlt etwas in der Orig. Depeche]. Die Geschichte ist nichts Anderes als ein Humbug. Ich habe darüber bereits den 19. an Gf. Grüne berichtet.

171.

Wien, 1859 július 24.

KEMPEN RECHBERG KÜLÜGYMINISZTERNEK A KOSSUTH
ÉS KLAPKA KELETEN TÖRTÉNT MEGJELENÉSÉRŐL SZÓLÓ
HIREK MEGBIZHATATLANSÁGÁRÓL.

H. Pol. Interna, 1859 május 5.

Mit Bezugname auf die geschätzte Zuschrift vom 22 d. M. Z. 316/g, beehre ich mich Euer Excellenz die gütigst mir mitgetheilte Note des kaiserlichen Vice-Konsulats in Ibraila an das General-

Gouvernements-Präsidium in Ofen mit theilweise ganz unrichtigen Notizen über Kossuth und Klápka, nach genommener Einsicht mit dem verbindlichsten Danke und dem Beifügen zurückzuschliessen, dass ein Pare dieser Noten von dem genannten Gouvernements-Präsidium hierher unmittelbar vorgelegt, jedoch wegen seines wenig Vertrauen verdienenden Inhalts nicht weiter benützt wurde.

KEMPEN Fm. Lt.

172.

Wien, 1859 július 27.

A KERESKEDELEMI MINISZTER RECHBERG GR. KLÜGYMINISZTERNEK A GALAC-ORSOVAI VONALON SZOLGÁLATOT TELJESITŐ DUNAGÓZHÁJÓZÁSI ALKALMAZOTTAK FELTÉTLEN POLITIKAI MEGBIZHATÓSÁGÁRÓL.

St. H. Pol. Türkei, 1859 június 28.

Über das verehrte Schreiben vom 16. d. M. Z. 294. 7. 296/g habe ich durch den k. k. Ministerial-Kommissär bei der Donau-Dampschiff-fahrts-Gesellschaft auf die Administration- und Direktion der Unternehmung nachdrücklich einwirken lassen, damit die Kapitäne und Kontrolleure der Dampschiffe und Remorqueurs, welche die Strecke Galatz-Orsova befahren, möglichst überwacht und politisch unverlässliche Personen unter denselben entfernt werden, und habe von den leitenden Organen der gedachten Verwaltung, deren Loyalität in Unterstützung der Regierungsinteressen über jeden Zweifel steht, die Versicherung erhalten, dass sie auch unaufgefordert die sorgfältigste Überwachung ihrer Angestellten, namentlich an der angedeuteten Strecke, so wie die vollständige Epurierung derselben bis in die neueste Zeit sich zu Aufgabe gemacht haben und dermalen nur solche Kapitäne und Kontrolleure dieselbe befahren, deren politische Verlässlichkeit zu keinem Zweifel Anlass gebe; dass sie jedoch nicht säumen werden, dieser Aufgabe eine verdoppelte Aufmerksamkeit zuzuwenden.

Indem ich hievon auch dem Herrn Chef der obersten Polizeibehörde Kenntniss gebe, ersuche ich Eure Excellenz den kais. Consul in Galatz Dr. Becke auffordern zu wollen, falls ihm Anlass zu Verdacht gegen den einen oder anderen der gedachten Individuen gegeben würde, hievon die Anzeige machen zu wollen.

173.

Ibraila, 1859 augusztus 11.

DRAGORICH ALKONZUL JELENTÉSE CORONININEK A MAGYAR FELKELÉS ELŐKÉSZITŐIRŐL A DUNAI FEJEDELEM-SÉGEKBEN.

St. Bm. 4702.

An das hochlöbliche k. k. Militär- und Civil-Gouvernements-Präsidium
Temesvár.

In den letzteren Tagen gelang es mir aus authentischen Quellen verschiedene Daten über Personen, welche in diesen Gegenden entweder für Panslavismus oder für eine Erhebung in Ungarn thätig sind zu sammeln.

Ich gebe mir sonach die Ehre, in dieser Beziehung Nachstehendes zur Kenntniss des hochhloblichen k. k. Gouvernement Präsidiums zu bringen.

Der Hauptsitz der Propagandisten scheint Tultscha zu sein, Filialen sollen sich zu Ismail, Braila, Galatz und, wie man vermutet, auch zu Rutschuk befinden.

Folgende Personen werden als diejenige bezeichnet, die sich vorzüglich mit Panslavismus beschäftigen:

1. Oberst Woronisch, der früher zur ottomanisch-polnischen Legion in der Krim gehörte,
2. Schuchanski
3. Friedwalski, endlich
4. Peter Reutel.

Die 3 erstgenannten sind Polen, der vierte ist ein Deutscher.

Alle vier besitzen kein Vermögen und haben keine bestimmte Beschäftigung und dennoch geben dieselben viel Geld aus, leben anständig und gemächlich, auch machen dieselben viele Reisen.

Vor Ausbruch des Kriegs in Ober-Italien sollen die obgedachten Personen ihren Wirkungskreis bloss auf die Dobrutscha beschränkt, später jedoch denselben erweitert und mit jener Partei vereinigt haben, welche als Ziel ihres Agirens eine Erhebung in Ungarn und Siebenbürgen im Auge hat.

Die oberste Leitung befindet sich in Kossuths und Klapkas Händen.

Für ungarische Zwecke arbeiten folgende Personen:

1. Graf Karadschai, dieser soll den Schriftenwechsel mit Kossuth vermitteln.

2. Kaidatschai, ehemals österr. Militär, dann Honvéd-Major, gegenwärtig wohnhaft in Galatz. Derselbe soll viel militärisches Talent und grosse Energie haben. — Vom sardinischen Consul in Galatz bekomme er öfters Geldunterstützungen.

3. Mack, Artillerie-Oberst und Mitvertheidiger von Komorn. Wie bekannt, ein höchst gefährlicher und verwegener Mensch. Wie man mich versichert, soll es Mack trotz unserer guten Polizei vor Kurzem gelungen sein, den ungarischen Boden zu betreten, um mit dortigen revolutionär gesinnten Individuen direkte Verbindungen anzuknüpfen.

4. Meszlényi, Schwager des Kossuth.

5. Ein gewisser Hazai, von Geburt Jude, dann Renegat, sein türkischer Name ist Osman, ein äusserst listiges, verschmitztes, mitunter eine zweideutige Rolle spielendes Individuum, indem dasselbe sich den Anschein gebe, als sei er Österreich ergeben, und doch wisse man dass es mit Mitgliedern der revolutionären Partei in intimen Verhältnisse steht.

6. Der Chef des Telegrafenamts in Tultscha Stepowrano, dessen eigentlicher Name Jestczenski sei.

Die von 1 bis inclus 5 benannten Personen verkehren häufig zwischen Tultscha, Ismail, Galatz, Braila,

Sie sind mit sardinischen oder französischen Pässen versehen. Einige von ihnen sollen im Besitze von 2 Pässen sein.

Alle diese Agenten sollen weitverzweigte Correspondenzen mit Propagandisten in Serbien, Bosnien, Montenegro, Polen und Ungarn haben, sie sollen oft telegrafische Depeschen in Tultscha aufgeben, in welchen sie mir so räthselhafte Sprache führen, dass die Auflösung nur den Eigenweiheten möglich ist.

Auch den ungarischen Agitatoren fehlte es nicht an Geldmitteln, die ihnen aus den betreffenden Hauptkassen in London und Paris zufließen dürften.

In Tultscha, wo französische Unterthanen in ganz geringer Anzahl leben, und französische Schiffe höchst selten verkehren, ist vor etwa anderthalb Monaten ein neues französisches Consulat für Tultscha und Sulina errichtet worden. Der dortige französische Consul, Comte Louvière, gebe sich viel mit den vornerwähnten Personen ab, dasselbe sei auch der Fall bezüglich des sardinischen Consuls zu Galatz.

der k. k. V. Consul

DRAGORICH

174.

Braila, 1859 szeptember 5.

DRAGORICH ALKONZUL JELENTÉSE A MAGYARORSZÁGI
HELYTARTÓSÁGHÓZ A MAGYAR FORRADALMI ÜZELMEK-
RŐL AZ ALSÓDUNA VIDÉKÉN.

St. Bm. 4702.

Im Nachhange zu meiner Zuschrift vom 11. v. Mts. N. LII. res. gebe ich mir die Ehre über die Umtriebe der polnischen und ungarischen Propanganda an der untern Donau nach Aufhören der Feindlichkeiten in Oberitalien Nachstehendes dienstlich mitzutheilen.

Der Friede von Villafranca scheint an der Sache sehr wenig, und die Thätigkeit der Propagandisten, die früher immer offener und freier hervortrat, sich nur insoferne geändert zu haben, dass dieselbe heimlich fortgesetzt wird. Die in Galatz, Braila und Ismail stationirt gewesenen Propagandisten sollen sich nach Tultscha und Constantinopel zurückgezogen, ihre Verbindung mit dem sardinischen Consul zu Galatz jedoch nicht aufgegeben haben; dieselbe werden durch den ehemaligen Honvéd-Major Kajdatschi theils schriftlich, theils mündlich unterhalten.

Man versichert mich, dass die Propagandisten auf die Bevölkerung Ungarens und Siebenbürgens und selbst anderer österreichischer Provinzen durch Privatbriefe und eingeschmuggelte obscene

italienische Zeitungs-Blätter einzuwirken und derselben glauben zu machen, Oesterreich sei zum Frieden von Villafranca nur dadurch gezwungen gewesen, weil ungarische, kroatische, slavonische und sogar theilweise auch deutsche Regimenter sich nicht mehr hätten schlagen wollen.

Ein solcher Bericht soll unlängst von einem gewissen Perczel, Exoberst der ehemaligen ungarischen Revolutions-Armee und Bruder des bekannten Insurgenten-Führers aus Italien in Ungarn eingeschleppt worden. In dem Berichte soll unter andern Einstellungen, Übertreibungen und Lügen vorkommen: „Der Verlust der Position von Solferino sei einzig und allein der edlen, patriotischen Insubordination von 7000 Ungarn zuzuschreiben.“ In andern ähnlichen Schriften werde versichert, dass gerade bei der gegenwärtigen Sachlage der Zeitpunkt des Losbruches der erwarteten grossen Révolution mit Riesenschritten heranrücken müsse, wozu auch noch die Wirren in Italien, die durch die Hartnäckigkeit Sardiniens gesteigert werde, das ihrige beitragen würden.

Das schnelle Einziehen der Fühlhörner, das nunmehr vor-sichtiger, behutsamere Widerausstrecken derselben von Seite der Propagandisten erklärt sich auch daher, weil dieselben es offenbar fühlen müssen, ihr früheres Treiben sei so auffallend gewesen, dass es kaum der Aufmerksamkeit der k. k. Consularbehörden an der unteren Donau habe entgehen können.

Um nun die Wachsamkeit dieser Letzteren einzuschläfern, geben sich die Propagandisten den Anschein, als hätte ihnen der zwischen Oesterreich und Frankreich geschlossene Friede gleichzeitig einen solchen Schlag versetzt, dass alle ihre Agitationen nunmehr unwirksam wären.

Schliesslich gebe ich mir die Ehre mit Rücksicht auf meine früheren Mittheilungen bezüglich Klapka und Kossuth ergebenst zu bemerken, dass ich in letzter Zeit von ganz verlässlicher Seite erfuhr, nicht dieser Verräther, sondern Mack und Meszlényi seien hier gewesen und hätten ihre Reise in 's Lager bei Florestie und in die Hauptstadt dieses Fürstenthums fortgesetzt.

Der k. k. Consul

DRAGORICH

Jelentések a magyarországi hangulatról.

175.

Sopron, 1859 február 27.

BENKISER ALEZREDESNEK, A 19. CSENDŐREZRED PARANCSNOKÁNAK JELENTÉSE MAGYARORSZÁG FŐHERCEG-KORMÁNYZÓJÁHOZ A SOPRONMEGYEI ÁLLAPOTOKRÓL.

St. Bm. 1457.

Ich erlaube mir Euer kaiserlichen Hoheit ehrfurchtsvollst den gehorsamsten Bericht zu erstatten, dass über die gegenwärtig erhöhte Thätigkeit der regierungsfeindlichen Partei nunmehr kein Zweifel mehr bestehen kann, da dieselbe in den vermerkten Reihen und Zusammenkünften bekanntlich schlecht gesinnter Personen unverkennbar sich äussert. Obgleich ihre nächsten Zwecke und die zu deren Erreichung angewandten Mittel noch nicht bekannt sind, so halte ich mich doch für verpflichtet, Euer Kaiserlichen Hoheit vorläufig ehrfurchtsvoll anzuzeigen, dass diese Partei hauptsächlich ihre Hoffnung auf einen Krieg zwischen Österreich, dann Frankreich und Piemont, und dadurch erfolgende Verwirrung in einem grossen Theile Europas gründet, und bereits den durch die Erfahrungen aus den Jahren 1848 und 1849 gewitzigten und einer Revolte sonst abgeneigten Bauer durch Ausstreuung verschiedener Gerüchte vorbereitet, und ihm Theilnahme für ihre Sache einzuflössen sucht. Obwohl dergleiche Gerüchte gänzlich gehalten sind so dienen sie doch dazu den Landmann zu beunruhigen und in Aufregung zu versetzen. So wurde den Leuten erzählt:

Kossuth und die anderen ungarischen Emigranten haben England und Amerika verlassen, sich in Frankreich, Sardinien und Russland vertheilt um erneuert für Ungarns Befreiung zu wirken. Des Agitators Sohn sei in russische Dienste aufgenommen worden; Seine Majestät der Kaiser Napoleon werde nach der Befreiung Italiens sich auch der Sache Ungarns annehmen; die neuen Banknoten ös-

terreichischer Währung seien schlecht, und es sind mit Hinweisung auf den rothen Überdruß den Bauern die bei den roth gedruckten ungarischen Noten erlittenen Verluste in Erinnerung gebracht worden. Es werden deshalb auch die neuen Banknoten von dem Landvolke nur ungern angenommen, und vor wenigen Tagen ist in der Gegend bei Kapuvár ein abgeschlossener Viehhandel aus der alleinigen Ursache rückgängig geworden, weil der Käufer die Zahlung mit neuen Banknoten leisten wollte, der Verkäufer dieselben jedoch nicht annahm.

Es war aber noch nicht möglich auf die Quelle der Verbreitung dieser Gerüchte zu kommen, ohne die Personen, die solche den eigenen Organen mitgetheilt, blosszustellen, und dadurch die Möglichkeit einer ferneren Benachrichtigung sich selbst zu benehmen.

Bisher liegen nur bloss aus den ungarischen Theilen des Odenburger Komitats ausführlichere Notizen über die besonders bemerkbar machenden Personen vor, und hiernach erscheinen als die Leiter des beginnenden Getriebes in der Gegend, und zugleich diejenigen, bei denen die Zusammenkünfte gewöhnlich stattfinden:

Anton von Sándorffy, Advokat zu Csorna.

Anton von Noszlopy, Bruder des berühmten und hingerichteten Rebellen und Guerillenföhrer.

Gabriel von Csupor u.

Emérich v. Badits, Grundbesitzer, sämmtliche drei in Szili-Sárkány.

Johan oder auch Julius Géczö, Bezirks-Notär in Bogyoszló.

Adam v. Döry, Gutsbesitzer in Jobbaháza, stb. (*hosszu lista következik.*)

176.

Debreczen, 1859 május 2.

A DEBRECZENI KATONAI ÁLLOMÁSPARANCSNOKSÁG
JELENTÉSE A CS. KIR. ORSZÁGOS KATONAI PARANCSNOK-
SÁGHOZ LÁZÍTÓ FALRAGASZOKRÓL.

Másolat. St. Bm. 2401.

Gestern um 6 Uhr Morgens erblickte ein städtischer Haiduk, wie sich Menschen theilweise an der Ecke des Stadthauses sammelten, und ein an der Mauer angeklebtes Plakat lasen.

Neugierig zu erfahren, was es enthalte, verfügte er sich an die, zum Aufpicken der Annoncen sonst nicht gewöhnliche Stelle und entnahm dass der Inhalt derselben einen aufwieglerischen Aufruf an die Magyaren enthalte, welchen er unverzüglich von der Mauer riss, und dem hiesigen Bürgermeisteramte übergab.

Von Seite des letzteren, wurde hievon sowohl die hiesige k. k. Gendarmerie Abtheilung als die k. k. Polizei Direktion verständigt, und angegangen mit Aufbiethung aller Kräfte dahin zu wirken, die Verbreiter solch revolutionärer Schriften wo möglich zu ermitteln und aufzugreifen. Damit aber die Veröffentlichung dersel-

ben noch bei Zeiten unterdrückt werde, wurden die nächtlichen Patrouillen angewiesen, besonderes Augenmerk bei Tagesanbruch vorzüglich auf öffentliche Plätze zu richten um allenfällig an der Mauer angeklebt wahrnehmenden Pamphlets herabzunehmen.

Es geschah wirklich, dass schon heute um 1/2 5 Morgens wieder eine Schmähchrift von einer Gendarmerie-Patrouille an der Mauer der alten reformirten Kirche angeklebt wahrgenommen, abgerissen und dem Gendarmerie-Posten-Kommando übergeben wurde.

Obleich wie aus den, in der Anlage gehorsamst beigeschlossenen Abschriften beider Pamphlete gnädigst ersehen werden wolle, dieses aus der Hefen des Volkes hervorgegangene erbärmliche Machwerk keine besondere Beobachtung verdient, und die Fertigung des ersteren — Studenten als Verfasser bezeichnend — zweifelsohne nur deshalb benützt wurde, um den Verdacht von den wirklich Schuldigen schlechterding abzulenken; so wurden dennoch sowohl von Seite des Militair-Stations-Kommando, als von den politischen Behörden Vorkehrungen und Massregel getroffen, um ähnlichen Unfällen in Hinkunft thunlichst Schranken zu setzen.

Wovon Einem k. k. h. Milit. Landes Gen. Kommando die gehorsamste Anzeige erstattet wird.

FETKOVITS Major

HUNCUT A CSÁSZÁR.

HIRDETÉS.

Nézétek ti hazafiak milyen kéz alatt vagytok nehagyatok hazátokat ily rablókezébe nézétek meg magatokat hazafiak mik lenénk mink hasokaigy tartana egy ilyen nyomorult keze alatt lenénk a ki hazánkat tönkretete tehát hazafiak egy szív egy lelekkel tarcsunkösze.

és azután huzúkfel egy bitofara menyi magyar vér ki ömlöt ezirt a kutyáir:

Huncut a Császár minden Minden nemzetivel.

Gyalazatos semirevalotolvaj is tizedet te kutya tsorba majd jobban megcsorbalent.

Dem Originale buchstäblich gleichlautend

FETKOVITS Major

177.

MAGYAROK.

Tánczoljaatok leánykák, tánczoljaatok
Hisz már úgy is rég nem tánczoltaatok
Magyarország vigalom színhelye
Éljen most lesz a Magyar táncznak ideje

Tekintsetek Arad és Pest felé
Ott is járnak szinte fúlnak belé
Járjuk a Német kötél tánczot
Csörgetik a szabadság rabláncat.

Majd meg segít minket az ég,
Kossuth Lajos vissza jön még
Visza hozza a koronát
Mácsás király igasságát.

Angol, Orosz, és Francia
Lett a Magyar jó barátja
A nemetnek meg van írva
Mindnyájoknak akasztófa.

Kossut Lajos, Kossut Lajos
Az ország Az ország mostan bajos
De csak addig lesz a bajos
Mig vissza jó Kossuth Lajos.

Kiadta a Debreczeni Tanuló Társaság

Éljjen a Magyar

Dem Originale buchstäblich gleichlautend

...VITS Major.

178.

Pest, 1859 május 11.

**PROTSMANN PESTI RENDŐRFŐNÖK JELENTÉSE
A FŐKORMÁNYZÓSÁGNAK A SZEGEDI ISKOLA KAPUJÁN
TALÁLT FORRADALMI FELÍRÁSRÓL.**

St. Bm. 2568.

Laut Berichtes des k. k. dirigirenden Polizei Ober Kommissairs v. Jambornegg in Szegedin dto 9. Mai l. Js. Z. 121. Res. wurde am 8. l. Mts. durch den bei dem Szegediner Polizei Kommissariate in Diensteszutheilung stehenden Conceptsadjunkten Gustav Waizenhorn am 2-ten Thore des Schulgebäudes in der Schulgasse ein, muthmasslich von einem Studierenden herrührender, mit roth, weiss, grünen Buchstaben beschriebener Zettel folgenden Inhaltes angeklebt gefunden: „Az egész ifjuság!!! Oh Magyar!!! Emlékezz szabadságodra!!! Most vagy soha!!!

Ich beehre mich hievon ehrfurchtsvollen Bericht zu erstatten.

179.

Pest, 1859 május 13.

**A MAGYAR FŐKORMÁNYZÓSÁG JELENTÉSE AZ ORSZÁGBAN
URALKODÓ OSZTRÁKELLENEK HANGULATRÓL.**

In Betreff der Sympathien für Russland wird Nachstenendes mitgetheilt:

In Ungarn ist die Tradition verbreitet, dass die der Bekämpfung der Revolution 1849 russische Offiziere geäussert haben, sie würden wieder kommen, aber nicht als Feinde, sondern als Befreier.

Auch sollen die Russen als Feinde im Lande sich wohlwollender bewiesen haben, als die Österreicher. Diese im ganzen Lande verbreitete Überlieferung wird von den zahlreichen Männern der Bewegung geschickt benützt, weiter verbreitet, und im Interesse der Erreichung ihres Zieles — Losreissung Ungarns von Österreich, und Bildung eines selbständigen Königreichs allenfalls unter einem russischen Prinzen — ausgebeutet.

Schon, als Russland noch für den Hort des Absolutismus galt, und mit Österreich alliiert war, bestanden daher Sympathien für dasselbe; als jedoch nach dem orientalischen Kriege die Beziehungen feindseliger sich gestalteten, und als endlich Russland im Innern des Reichs liberale Institutionen einzuführen begann, für Nationalitäten, namentlich in Polen, Achtung zeigte, da wurde sehnsüchtig auf Eventualitäten gehofft, welche einen Krieg zwischen Österreich und Russland herbeiführen würden, wobei Österreich, als der schwächere, im Innern zerüttete Theil unterliegen müsste.

Wie sehr man auf Russland hoffe, beweist auch eine Stelle in einem fragmentarisch zur Kenntniss gekommenen Briefe Kossuth's, wo letzterer versichert, dass Russland mehr noch, als Frankreich und England die Freiheit und Unablängigkeit Ungarns gegen Österreich zu verfechten bereit sei. Zu den politischen Motiven gesellen sich dann noch die Sympathien der in Ungarn zahlreich befindlichen Bekenner der griechischen Kirche, die im Czár ihr Oberhaupt verehren.

Eine im Umlaufe befindliche Äusserung lautet, dass *Russland ohne Schwertschlag, bloss mit Proklamationen Österreich zu Grunde richten könne.*

Die Sympathien für Frankreich datiren aus neuerster Zeit. Die Bewegungsmänner richteten ihre Blicke zwar sehnsüchtig nach Frankreich, als den Herd aller Revolutionen; Napoleon III. flösste ihnen aber kein Vertrauen ein; er war ihnen zu selbstsüchtig.

Erst als er mit seinem Nationalitäts Prinzip hervortrat, wandten sich ihm die Blicke zu; und die französisch-russische Allianz genügte, um ihm alle Sympathien zuzuwenden. Man hofft auf eine Invasion nach Ungarn, sei es von Seite Russlands oder Frankreichs; die Unabhängigkeits-Erklärung Ungarns sollte dann die nächste Folge sein.

Angeblich beabsichtigt Napoleon durch Dalmatien und Croatien einen Weg nach Ungarn zu bahnen.

Auch Klapka soll bemüht sein, in Serbien oder in der Wallachei eine Armee zur Invasion nach Ungarn zu organisiren. In Folge dessen nähern sich die Ungarn den Serben, deren Unterordnung unter Frankreichs Politik sie billigen.

Die Redakteure der unabhängigen ungarischen Journale wagen es nicht, gegen die Napoleon-sche Politik aufzutreten, aus Furcht, ihre Blätter zu depopularisiren; ein Beweis, wie kräftig die Aufstellung des Nationalitätsprinzips für Napoleon gewirkt habe.

Kivül: Authentische geheimdienstliche Beweisstücke zur Beurtheilung der wahren Stimmung in Ungarn.

180.

Buda, 1859 május 14.

**HALLER ALTÁBORNAGY JELENTÉSE KEMPENNEK
AZ ALFÖLDI PARASZTSÁGBAN URALKODÓ OSZTRÁK-
ELLENES HANGULATRÓL.**

Kivonat. St. Bm. 668.

In Kis Körös Pest-Solter Komitats schritt man (nämlich) zu einem von den Bauern früher selbst gewünschten Vergleiche in Urbarial-Angelegenheiten. Diesmal sollen jedoch die Bauern in einem ganz anderen Tone, als sie sonst zu sprechen gewohnt waren, sich dahin gegen den Stuhlrichter geäußert haben, dass sie jetzt keinen Vergleich mehr schliessen, und überhaupt von den deutschen Gesetzen nichts mehr wissen wollen, denn die Zeiten und Umstände hätten sich geändert, es komme ein anderer Machthaber nach Ungarn und es werde binnen Kurzem Alles anders werden.

181.

Sopron, 1859 május 20.

**JELENTÉS MAGYARORSZÁG
FÖKORMÁNYZÓSÁGÁNAK A SOPRONMEGYÉBEN KERINGŐ
LÁZITÓ RÖPLAPOKRÓL.**

.Másolat. St. Bm. 2912.

Nach der Anzeige der ödenburger k. k. Komitats-Behörde ist derselben das Gerücht zugekommen, dass aufrührerische Proklamationen in verschiedenen Sprachen mittels Kaffee-Schalen, welche einen doppelten, die Proklamation verbergenden Boden haben, in Ungarn verbreitet werden sollen.

Indem ich die unterstehenden Behörden anweise, im vertraulichsten Wege die geschärfte Aufmerksamkeit allen Händlern und Hausierer mit dem erwähnten Artikel zuzuwenden und allfällige Wahrnehmungen unter Versicherung der Verkäufer ungesäumt zu meiner Kenntniss zu bringen, glaube ich diese Notiz mit dem ehrerbiethigsten Beifügen zur h. o. Kenntniss bringen zu sollen, dass ich gleichzeitig das h. o. Gendarmerie Regts. Kommando zur Einleitung der weiteren Invigilirung hievon in Kenntniss setze und den Oedenburger Komitats Vorstand beauftrage die nöthigen Einleitungen zu treffen, um diesem Gerüchte auf den Grund zu kommen oder zur Konstatirung derselben sich eine solche Kaffeeschale mit einer derlei Proklamation zu verschaffen.

SCHWABENAU

182.

Buda, 1859 május 26.

A FŐKORMÁNYZÓSÁG JELENTÉSE KEMPENNEK
A KÉMGYANÚS ANGOL STEINTHALNAK MAGYARORSZÁGI
TARTÓZKODÁSÁRÓL.

St. Bm. 2954.

Im Verfolge der diesseitigen Note vom 13. April l. J. N. 491. g. Pr. betreffend den englischen unitarischen Geistlichen, Alfred Steinthal beehrt sich das General-Gouvernement Euer Excellenz das nachstehende Ergebniss der über ihn gemachten Wahrnehmungen zur gefälligen Kenntniss zu bringen.

Derselbe ist am 8. d. Mts in Pressburg angekommen und im Gasthofs zum „grünen Baum“ abgestiegen. Nach seiner Meldung ist er aus Manchester gebürtig, domizilirt aber in London, ist 32 Jahre alt, ledig, Unitarier und wurde bis zu seiner am 11. d. M. erfolgten Abreise nach Pest einer sorgfältigen Überwachung unterzogen, durch welche erhoben wurde, dass er von dem in London lebenden Emigranten Ernst von Simonyi an den am 9. d. Mts in Pressburg verstorbenen Oberlandesgerichtsrath und Präses des dortigen Urbarial-Gerichtes Franz von Simonyi empfohlen war, am 9. d. Mts den in Pressburg wohnhaften, amnistrirten Grafen Ladilaus Csáky, und den Urbarial-Gerichts-Assessor Johann von Vietorisz und auf Empfehlung der verwittweten von Simonyi den Doktor Nikolaus Amer besucht hat. Bmerkenswerth ist es, dass er sich beim Grafen Csáky durch lange Zeit aufhielt.

Nach seinen Äusserungen beabsichtigt er Ungarn und Siebenbürgen zu bereisen, um die Eigenthümlichkeiten des Landes und der Nationalitäten kennen zu lernen, und sie zu diesem Behufe, wie Vietorisz sich gegen eine vertrauenswürdige Person äusserte, von Ernst Simonyi mit Empfehlungsbriefen versehen worden.

Nach seinen weiteren Mittheilungen sei die Stimmung in England gegen Oesterreich zwar keine günstige, gegen Ludwig Napoleon aber sei sie seit jener Zeit eine entschieden ungünstige, als er die Absicht wahrnehmen liess, auf die Gesetzgebung Englands Einfluss zu nehmen, und selbst Palmerston habe durch seine Verbindung mit der öffentlichen Meinung verloren.

Am 9. d. Mts soupirte er in dem oberwähnten Gasthause mit dem k. k. Kämmerer und Major in der Armee Baron Jessensky und bei dieser Gelegenheit soll sich der letztere gegen ihn geäußert haben, dass Ungarn nunmehr mit Steuern schwer belastet sei und ein Heer von Beamten erhalten müsse.

Steinthal spricht übrigens vollkommen deutsch, und will in Berlin studirt haben.

Am 11. d. Mts Abends ist derselbe mit dem oberen Schiffe von Pressburg in Pesth angekommen und im Hôtel zur „Königin von England“ abgestiegen. Da die Vermuthung aufgetaucht ist, dass Alfred

Steinthal mit dem in der mittlerweile hier eingelangten geschätzten Note vom 7. d. Mts. N. 2403 B. M. als Kossuths Emissär bezeichneten Engländer identisch sein dürfte, so wurde dessen geschärfte Überwachung verfügt, welche nachstehendes Ergebniss lieferte:

Am 12. Morgen machte derselbe mit dem wiener Eisenbahnzuge einen Ausflug nach Neuhäusel und kehrte am selben Tage mit dem Nachtzuge hierher zurück.

Am 13. Vormittags besuchte er den Sekretär der ungarischen Akademie Franz Toldy, dann den Dr. Moskovitz und den Moritz Lukáts, welcher Letzterer Mitglied der ungarischen Akademie ist. Nachmittags ging Steinthal zu Samuel Brassay, der ebenfalls Mitglied der Ungarischen Akademie ist und Abends war er im deutschen Theater.

Am 14. Vormittags besuchte er abermals den oberwähnten Moritz Lukáts, Nachmittags hingegen blieb er auf seinem Zimmer im Hôtel.

Am 15. Vormittags besichtigte Steinthal die Stadt, Nachmittags war er im Stadtwäldchen und Abends im ungrischen Theater.

Am 16. Vormittags machte er einen kurzen Spaziergang in der Stadt und Nachmittags übergab er einen an den Professor Krisa in Klausenburg lautenden Brief, bei welchem er auch während seines Aufenthaltes dortselbst wohnen wird.

Am 17. reiste er mit dem Frühtrain über Grosswardein unmittelbar nach Klausenburg ab, und scheint nicht die Absicht gehabt zu haben, sich in Grosswardein aufzuhalten, indem er bereits auf der hiesigen Post eine Karte für den Eilwagen zur Reise von Grosswardein nach Klausenburg löste.

Von seiner Abreise nach Klausenburg wurde das dortige k. k. Polizei-Commissariat durch die Pesther Polizei-Direktion in Kenntniss gesetzt, nachdem schon früher das k. k. Statthalterei-Präsidium in Hermannstadt von hier aus auf dessen Erscheinen in Siebenbürgen aufmerksam gemacht worden ist.

In Vertretung S. kais. Hoheit

HALLER Fm. Lt.

183.

[Győr?], 1859 június 7.

EGY ÁGENS JELENTÉSE HALLER ALTÁBORNAGYNAK
Az ORSZÁGBAN TERJENGŐ HIREKRŐL.

Die Invasion.

Koloman Szabó (Grundbesitzer im raaber Comitete) soll angeblich gehört haben, dass die Invasion der Emigranten mit 40.000 Mann französischer Hilfe schon im künftigen Monat von dem adriatischen Meere her, erfolgen wird. Auf die Bemerkung, dies dürfte bloß eine Combination irgend eines Politikers sein, nicht aber eine ausgemachte Thatsache, erwiderte er, man habe es ihm ganz positiv behauptet,

und zwar mit der Auslegung des Planes, wonach diese Expedition gewissermassen der Garibaldi'schen im grösseren Masstabe ähnlich werden sollte, indem der Invasions-Armee als einer Avantgarde ein grösseres Corps folgen soll. Fast die nämliche Angabe hatte auch der Sigmund Ormós (Grundbesitzer aus Tamás) mit dem Zusatze erhalten, dass diese Invasion mit dem Aufstande der Donaufürstenthümer und der slavischen Stämme in der Türkei, zugleich erfolgen wird, damit von den dalmatischen Küsten angefangen bis nach Pohlen und an die österreichischen Gränzen bei der Leitha, ein überschwemmender Freiheitskrieg entstehe. Den Székeln in Siebenbürgen werden durch die Moldau 60.000 Waffen geliefert. (Neulich war schon ein Gerücht über diese Bewaffnung der Székler — und man nannte Russland, welches die Waffen liefern soll.) Ladislaus Szentkirályi hat diese Angaben mit der Modification gewonnen, dass die Invasions-Schiffe über welche die Truppen geführt werden, nicht etwa heimlich an irgend einem unbekanntem Punkte landen wollen, sondern gerade auf Fiume losziehen, und diese Stadt blockiren werden, da sie nicht zum Territorium des deutschen Bundes gehört, eben so werden sie die Städte Buccari und Portore auf einmal blockiren. — Obwohl dergleiche Angaben nur als Gerüchte verbreitet werden, so verdienen sie doch berichtet zu werden, weil in dergleichen oft eine wirklich auszuführende Thatsache transpirirt.

184.

[1859 június 17.]

JELENTÉS SZEGED ÉS A BÁCSCA OSZTRÁKELLENEK
HANGULATÁRÓL

Auszug aus dem Berichte eines Vertrauensorganes über die Verbindungen und die Stimmung der Missvergnügten in Baja, Zombor, Neusatz und Szegedin

In Baja besteht noch der alte Hass zwischen Magyaren und Serben, besonders unter dem Pöbel. Wie gerüchtweise verlautet, lehnte Baron Rudics eine, von Seite der Regierung ihm angebotene Amtsstellung ab. Als Ursachen erzählt man, dass mehrere Gutsbesitzer in Baja, vorzüglich Vojnits, Latinovich und Rudich politische Zusammenkünfte haben, um über ihre Haltung beim Ausbruche eines Krieges im Lande zu berathen. Man beabsichtigt einen Aufstand zu befördern, und als Haupt zu Baja wird Latinovich, als das der Übrigen ein, dem Namen nach unbekannter, kürzlich pensionirter Oberstlieutenant bezeichnet. Von den Serben gehört der Schullehrer Dionisius Stefanovits zu ihnen. *Nur die Verleihung einer Constitution könne sie von ihrem Vorhaben abhalten.*

Neusatz und Zombor.

Serben und Ungaren in voller Harmonie und bestimmter Erwartung einer Änderung der bestehenden Institutionen. *Nur die Verleihung einer Constitution könnte die üble Stimmung gegen die Dynastie beheben — eine feindliche Invasion würde Anschluss zur Folge haben. In vertraulichen Kreisen singt man das in Übersetzung mitfolgende Lied.*¹¹⁹

Szegedin.

Zahlreiche Gerüchte über die Erfolge der Franzosen circuliren. Im Gasthause „zur goldenen Bretze“ discutiren die regierungsfeindlichen gewesenen Advokaten. Kovats, Mihalf, Sövényváry, Scultetti, und Damjanovits. Nach Äusserung des Kovats würde Baron Rudits beim Ausbruche der Revolution die Bewegung in der Bäcska leiten. Beinahe die gesammte Bevölkerung sieht mit Sehnsucht einer Änderung der Dinge entgegen.

Der Getsbesitzer Makó Rónay erhält obige unzufriedenen Advokaten aus Patriotismus, und besitzt das grösste Vertrauen der Revolutionäre. Ausser ihm werden Szluha, Toth und gewesener Bürgermeister Vadász, dann Tischlermeister Nagy als Führer — Orosz bei einem Eisenhändler bedientet, Salvatori und Haberfeld als Commissionäre bezeichnet.

Als Leiter und Hauptagitator nennt man den gewesenen Honvéd-Major Richard Gelich. Dieser ist das gefährlichste Individuum, und scheint mit einer bestimmten Mission betraut zu sein. Der Grundbuchsbeamte Eigner scheint dessen Agent zu sein. Auch der Redakteur des „Szegedi Hirlap“ ist mit Gelics Richard sehr intim. Wie Letzterer versichert, ist Gelics mit der Ausführung der Pläne betraut, während Rónay das Geld liefert.

185.

Kolozsvár, 1859 július 2.

ÖCHSNER BR. CS. KIR. TÖRVÉNYSZÉKI ELNÖK ÁLTAL
KEMPENNEK KÜLDÖTT FORRADALMI HISZEKEGY.

Hiszek első Napoleonba, a Francia Császárság mindenható teremtőjében és Unoka Öcse III. Napoleonba, ki fogantatott megváltásunkra az Isteni gondviselés különös malasztjából, születvén a mi felszabadításunkra, szenvedett az Orleánsok alatt, megaláztatott, bé börtönöztetett 's alá szálót a Hami börtönbe, honan polgári halotai-ból feltámadott, felmene a Francia Köztársaság elnökévé és ül a Nagy Napoleon Császári Trónjában honnan jönnek itélni az élő olaszok és holt osztrák felett.

¹¹⁹ A mellékelt szerb dal első versszaka német fordításban így hangzik:

*Da schon serbisch Blut fliesst
da alles nach Freiheit lächzt
da gilt es, Brüder, niemand zu schlummern,
vielmehr den Augenblick zu nützen.*

Hiszek Victor Emanuel alkotmányos királyságában, Olaszhon szent egyesülésében, a hontalan bujdosók felszabadításában. Hiszem Olaszhon általános felkelését 's annak örök létü testvéries összeolvadását. Hiszem az osztrák németajkú hivatalnokoknak Erdélyi és Magyarhon való végképpeni megszőktetését és kivándorlását. Adja Isten mielőbb. Amen.

186.

Wien, 1859 július 4.

**KEMPEN A FŐKORMÁNYZÓSÁGNAK AZ ORSZÁGBAN
ÁLLITÓLAG KERINGŐ FORRADALMI RÖPIRATOKRÓL.**

St. Bm. 3764.

An das k. k. General-Gouvernement von Ungarn.

Es sollen in Ungarn am flachen Lande Proklamationen revolutionären Inhalts, auf grünem Papier gedruckt, und von Klapka unterschrieben, von unbekannter Hand verbreitet werden.

Ich beehre mich das hlöbliche um die gefällige Auskunft zu ersuchen, ob die erwähnte Notiz auf Wahrheit beruhe.

187.

Buda, 1859 július 4.

**A FŐKORMÁNYZÓSÁG JELENTI KEMPENNEK EGY BAJA
MÁTYÁS NEVÜ ÁGENS ELFOGÁSÁT.**

Sürgöny. St. Bm. 3768.

Der mit Telegramm vom 12. Juni 1859 N. 4466 Pr. signalisirte Emissär Matheus Baja würde in Szegedin aufgegriffen. Ersuchen um Weisung wegen weiterer Behandlung desselben.

Wien, 1859 július 5.

KEMPEN UTASITÁSA BAJA KIHALLGATÁSÁRA.

Másolat. Számjeles távirat. St. Bm. 3768.

An das General Gourvernements Präsidium in Ofen.

Baja ein Jahr lang Ungarn bereisend, mit Lukats und Koszta in Grosswardein in Verbindung, von 1838 bis 1853 im Auslande, 1848 u. 49 in Piemontesischen Diensten, wäre eindringlich über Lebenslauf letzlichen Umherreisen u. Verbindungen zu constituiren, die Aussagen zu verificiren.

188.

Wien, 1859 július 11.

**KEMPEN CORONININAK A KOSSUTH ÉS MÁS EMIGRÁNSOK
ELFOGÁSÁRA KITÜZENDŐ JUTALOMDIJRÓL.**

Bm. 3956.

Sogleich

In Beantwortung der geschätzten telegraphischen Anfrage vom 7. d. M. Z. 2805, beehre ich mich Ew. zu eröffnen, dass bereits im

Jahre 1853 einvernehmlich mit dem Herrn F. M. Grafen Radetzky auf die Zustandebringung der Chefs der revolüt. Propaganda Mazzini und Kossuth eine Prämie von zehntausend Stück Dukaten, auf die Zustandebringung anderer Häupter der Revolution, unter welchen damals die gefährlichen Emissäre Türr und Winkler ausdrücklich genannt wurden, eine Prämie bis zum Betrage von fünftausend Stück Dukaten festgesetzt worden ist.

Es war jedoch schon damals ausdrücklich festgestellt worden, jede Verlautbarung von solcher Preisaussetzungen zu vermeiden, und deren Zusicherung nur im vertraulichen Wege mit Beachtung aller Vorsicht vorzuziehen.

Diese Zusicherungen wurden nachmaln von Fall zu Fall erneut und auf Namen ausgedehnt, welche in der betreffenden Periode eben besonders hervortraten.

Nach diesen Vorläufern unterliegt es keinem Anstande, unter gleichen Bedingungen der Vorsicht, die gegenwärtig mehr als je dringend erscheint, für die Einlieferung Kossuths die ursprünglich zugesicherte Prämie in Aussicht zu stellen.

Indem ich es Ew. anheimgebe das Weitererforderliche diesfalls zu veranlassen, und insbesondere mit dem Herrn General-Consul zu Belgrad hierüber das vertrauliche Vernehmen zu pfelegen, behalte ich noch vorläufig die Bestimmung von Prämien auf andere Häupter der Revolutionsparthei dem hierseitigen Beschlusse vor und stelle demnach an Ew. das Ersuchen, für den Fall, als eine solche Massregel rücksichtlich eines oder des andern Revolutions-Chefs durch die Verhältnisse nothwendig werden sollte, das Vernehmen, und zwar, wenn Gefahr im Verzuge läge, in telegraphischem Wege mit mir pfelegen zu wollen.

189.

Wien, 1859 július 11.

**KEMPEN RECHBERG KÜLÜGYMINISZTERNEK A DÉLVIDÉKEN
BEVEZETETT SZIGORÚ RENDŐRI ELLENŐRZÉSÉRŐL.**

H. Pol. Interna. 1859 május 5,

Mit Bezugnahme auf die sehr geschätzte Zuschrift vom 8 d. M. Z. 283/g, beehre ich mich Euer Excellenz die gütigst mir mitgetheilte Abschrift eines Berichtes des kaiserlichen Herrn Consuls in Galatz über die Anwesenheit Klappkas in Tułtscha, nach genommener Einsicht mit dem verbindlichsten Danke zurückzuschliessen, und erlaube mir nur ergebenst beizufügen, dass die vom Herrn Sectionsrathe von Becke berufenen Anträge auf Herstellung einer ausgehnteren Ugerwachung der untersten Donaugegenden in meinem, Euer Excellenz bereits zugekommenen Schreiben vom 10. d. M. Z. 3862/B. M. die völlste Würdigung erfahren haben.

190.

Wien, 1859 október 12.

KEMPEN FELVILÁGOSÍTÁST KÉR EGY KÖRMENDY NEVŰ
ÁGENSRÖL, AKI ALLITÓLAG KOSSUTH-KIÁLTVÁNYT
TERJESZT.

Fogalm. Bm. 5294.

An das k. k. General-Gouvernements-Präsidium in Ofen.

Aus einer vertraulichen Quelle kommt mir die Nachricht zu, dass ein nicht näher bezeichnetes Individuum, Namens Körmendy (Pista), wahrscheinlich ein gewesener Honved-Offizier, mit Kossuth'schen Proklamationen, in welchen für die nächste Zukunft grosse Hoffnungen ausgesprochen werden, in Ungarn eingetroffen sei.

Ich beehre mich, das Pr. zu ersuchen, auf das Vorkommen dieser Proclamationen und des Verbreiters derselben, Körmendy, die schärfste Invigilirung einzuleiten, und von dem Erfolge mich benachrichtigen zu wollen, wobei es für mich auch von besonderem Interesse wäre, über die Persönlichkeit Körmendy's Genaueres in Erfahrung zu bringen.

III.

KIADOTT OKMÁNYOK.

Az II contributo ungherese c. id. könyvemben közölt okmányok itt nem szerepelnek.

- Cavour Abraham Tourtenak, a genfi államtanács alelnökének Klapka útleveléről. Genf, 1857 máj. 26. Mayor E., *Nuove lettere inedite del conte Camillo Cavour*, Torino, 1895, 525. l.
- Cavour Santa Rosa belügyi államtitkárnak Klapka Aix-be érkezéséről és kívánságáról, hogy vele találkozzék. Torino, 1858 aug. 12. Cavour *Lettere edite ed inedite... raccolte ed illustrate da Luigi Chiala* (Torino, 1883—87) II. köt. 334. l.
- Cavour üzenete Klapkának egy esetleges francia-osztrák háborúról. Torino, 1858 aug. U. o. II. 335. l.
- Nigra Cavournak a La Rocière de Noury által III. Napolentól Sándor cárnak közvetített, Magyarországot is érdeklő szerződés tartalmáról. Páris, 1858 nov. 25. *Carteggio Cavour-Nigra*, a cura della R. Commissione editrice (Bologna, 1926) I. köt. 216. l.
- Cavour Nigrának a Torinon keresztülutazott Konstantin orosz nagyherceggel folytatott Magyarországot is érdeklő beszélgetésről. Torino, 1858 dec. 9. U. o. I. köt. 237—38. ll.
- Kossuth Lajos „Sguardo sul passato e sull'avvenire“ címen Mazzini *Pensiero ed azione* c. londoni folyóiratában (1858 nov. 15 és 1859 jan. 15-i sz.) megjelent tanulmánya.
- Nigra Cavournak Napoleón császár véleményéről a Klapkával való érintkezésbelépés tárgyában. Páris, 1858 dec. 13. *Carteggio Cavour-Nigra* I. köt. 241. l.
- Nigra Cavournak III. Napoleón császár üzenetéről a Klapkával való tárgyalására vonatkozóan. Páris, 1858 dec. 15. U. o. 247. l.
- Cavour Nigrának Bratiano látogatásáról és a magyarországi nemzetiségek felkeléséről. Torino, 1858 dec. 17. U. o. 252. l.
- Cavour III. Napoleonnak Klapka közeli torinoi látogatásáról. Torino, 1858 dec. 29. U. o. 264—265. ll.
- Cavour Nigrának a Klapkával folytatott tárgyalásáról. Torino, 1859 jan. 7. U. o. 283. l.
- Cavour III. Napoleonnak Klapka terveiről. Torino, 1859 jan. 7. U. o. 287—88. ll.
- Cavour Napoleón hercegnek, Klapka számára támogatást kérve a császárnál. Torino, 1859 jan. 7. Cavour, *Lettere ed. ined.* VI. köt. 357—58. ll.
- Szarvady Bixionak, Kossuthnak a tárgyalásokba való bekapcsolása érdekében. Páris, 1859 jan. 9. *Carteggio Cavour-Nigra* I. köt. 298. l.
- Cavour Nigrának Klapka támogatásáról Párisban. Torino, 1859 jan. 9. U. o. I. köt. 293. l.
- Napoleón herceg Nigrának a Klapkával való találkozásáról. Páris, 1859 jan. 10. U. o. I. köt. 295. l.

- Nigra Cavournak találkozásáról Klapkával és a tábornok londoni útjáról. Páris, 1859 jan. 10. *U. o. I. köt.* 296—97. ll.
- Napoleon herceg Cavournak Klapka londoni útjáról. Páris, 1859 jan. 12. *U. o. I. köt.* 300. l.
- Nigra Cavournak a Klapkával való találkozásról. Páris, 1859 jan. 12. *U. o. I. köt.* 303. l.
- Nigra Cavournak Szarvady Bixiohoz írott leveléről. Páris, 1859 jan. 12. *U. o. I. köt.* 300. l.
- Cavour Klapkának a magyar felkelés előkészítéséről. Torino, 1859 jan. 29. *U. o. I. köt.* 307—308. ll.
- Cavour Villamarinának Klapka támogatása érdekében. Torino, 1859 jan. 29. *U. o. I. köt.* 309. l.
- Cavour Napoleon hercegnek Durio keleti kiküldetéséről, hogy ott a magyar tervet előkészítse. Torino, 1859 febr. 5. *U. o. II. köt.* 2—3 ll.
- Cavour Napoleon hercegnek Astengo keleti küldetéséről hasonló célból. Torino, 1859 febr. 7. *U. o. II. köt.* 4—5. ll.
- Cavour Klapkának Astengo kiküldetéséről a Dunai Fejedelemségekbe. Torino, 1859 febr. 7. *U. o. II. köt.* 3—4. ll.
- Klapka Cavournak a háború megindításának elhalasztásáról. Páris, 1859 febr. 9. Durando C., *Episodi diplomatici del risorgimento Italiano*. Torino, 1901. 83. l.
- Cavour Napoleon hercegnek Cuza elismeréséről a magyar ügy érdekében. Torino, 1859 febr. 10. *Carteggio Cavour-Nigra* II. köt. 7. l.
- Napoleon herceg Cavournak Klapka látogatásáról. Páris, 1859 febr. 11. *U. o. II. köt.* 9. l.
- Napoleon herceg Cavournak Klapka fogadtatásáról a császárnál. Páris, 1859 febr. 18. *U. o. II. köt.* 20. l.
- Klapka utasításai Astengo belgrádi szárd konzul részére. Páris, 1859 febr. 19. Durando, *Episodi*, 84—85 ll.
- Cavour Napoleon hercegnek Klapka keleti útjáról. Torino, 1859 febr. 25. *Carteggio Cavour-Nigra*, II. köt. 25. l.
- Cavour Nigrának a Napoleon herceggel való tárgyalások Magyarországot érintő kérdéseiről. *U. o.* 41. l.
- Nigra Cavournak a keletre küldendő ágenseknek Klapka által adott utasításokról. *U. o.* 43. l.
- Nigra Cavournak a Bukarestbe küldendő piemonti konzulról. Páris, 1859 febr. 28. *U. o.* 43—44. ll.
- Cavour Nigrának Klapka keleti missziójáról. Torino, 1859 márc. 4. *U. o.* 50. l.
- Nigra Cavournak Napoleon császár ama kívánságáról, hogy magyar felkelés indítsa el a háborút. Páris, 1859 márc. 4. *U. o.* 54. l.
- Cavour Nigrának a magyar felkelés előkészítéséről. Torino, 1859 márc. 9. *U. o.* 73—74. ll.
- Nigra Cavournak Alexandri román külügyminiszter párisi tartózkodásáról és a Magyarországra küldendő fegyverekről. Páris, 1859 márc. 10. *U. o.* 76—79. ll.

- Nigra Cavournak a magyar katonaszökevényekről és a magyar felkelés megsegítésére szánt fegyverekről. Páris, 1859 márc. 12. *U. o.* 86—87. ll.
- Cavour Nigrának a magyar felkelőknek szánt fegyverek keletre szállításáról. *U. o.* 82. l.
- Nigra Cavournak Strambio bukaresti konzul elindulásáról állomáshelyére. *U. o.* 87. l.
- Nigra Cavournak Alexandri tájékoztatásáról Klapka tervét illetőleg. Torino, 1859 márc. 14. *U. o.* 91. l.
- Cavour Napoleon hercegnek a magyar felkelőknek szánt fegyverekről. *U. o.* 100. l.
- Cavour Nigrának Strambio küldetéséről. Torino, 1859 márc. 16. *U. o.* 100. l.
- Nigra Cavournak a Magyarországra csempészendő fegyverekről. 1859 márc. 16. *U. o.* 101. l.
- Nigra Cavournak arról, hogy Alexandrit a fegyverszállítás titkába beavassák-e. Páris, 1859 márc. 16. *U. o.* 102. l.
- Klapka jelentése Cavournak Keleten folytatott működéséről. Konstantinápoly, 1859 márc. 16. Durando, *Episodi*, 85. l.
- Durando konstantinápolyi szárd követ jelentése Cavournak Klapka terveinek esélyeiről. Konstantinápoly, 1859 márc. 16. *U. o.* 85—86. ll.
- Nigra Cavournak Klapka egy megbízottjának Torinoba-hivatása ügyében. *Carteggio Cavour-Nigra* II. köt. 122. l.
- Cavour Napoleon hercegnek, Klapka számjeles sürgönyét továbbítva. Torino, 1859 márc. 29. *U. o.* 98. l.
- Klapka összefoglaló jelentése Napoleon hercegnek Cuzával történt megegyezéséről. Yassy, 1859 ápr. 6. Durando, *Episodi* 83—91 ll.
- Durando jelentése Cavournak Klapka keleti működéséről. Konstantinápoly, 1859 ápr. 13. Durando, *Episodi* 92—93. ll.
- Napoleon herceg Cavournak a fegyvereknek keletre-szállításáról. Páris, 1859 ápr. 13. *Carteggio Cavour-Nigra* II. köt. 159. l.
- Cavour Nigrának a fegyverek elszállításáról. Torino, 1859 ápr. 14. *U. o.* 160. l.
- D' Azzeglio M. Cavournak a Magyarországnak szánt fegyvereket keletre szállítandó hajó kibérléséről Páris, 1859 ápr. 16. *U. o.* 165. l.
- Cavour Nigrának Teleki Sándor és Bethlen ezredesek Torinoba érkezését sürgetve. Torino, 1859 április 19. *U. o.* 166. l.
- Cavour D'Azzeglionak ugyanabban az ügyben. Torino, 1859. ápr. 17. *U. o.* 167. l.
- Napoleon herceg Cavournak Astengo konzul káros fecsegéséről Belgrádban. Páris, 1859 április 19. *U. o.* II. köt. 172. l.
- Cavour a piemonti pénzügyminiszternek a fegyverek elszállítására szükséges hajó megvásárlása tárgyában. Torino, 1859 ápr. 20. Durando, *Episodi*, 92. l.
- Napoleon herceg Cavournak, Klapka hollétéről kérdezősködve. Páris, 1859 ápr. 13. *Carteggio Cavour-Nigra*. II. köt. 176. l.

- Napoleon herceg Cavournak Klapka visszaérkezését sürgetve. Páris, 1859 ápr. 24. *U. o.* 176. l.
- Cavour Napoleon hercegnek Klapka érkezéséről és kiáltvány-tervezetéről. Torino, 1859 ápr. 24. *U. o.* 177. l.
- Napoleon herceg Cavournak Klapka Párisba-érkezését várva. Páris, 1859 ápr. 25. *U. o.* 177. l.
- Cavour Napoleon hercegnek Klapka érdekében Kossuth ellen. Torino, 1859 ápr. 25. *U. o.* 178. l.
- Napoleon herceg Cavournak a Klapkával történt megállapodásról. Páris, 1859 máj. 2. *U. o.* 182. l.
- Cuza párisi megbízottja Villamarinának a Napoleon császár által ajánlékozott fegyverek keletre szállításáról. Páris, 1859 máj. 4. Durando, *Episodi*, 93. l.
- Cavour sürgönye Napoleon hercegnek Klapka és Teleki László Genovába érkezéséről. Torino, 1859 máj. 9. Cavour, *Lettere ed. ined.* III. köt. 75. l.
- Cavour La Marmora hadügyminiszternek a magyar légio és Magyar Nemzeti Igazgatóság megalakulásáról. Torino, 1859 máj. 15. *U. o.* 76. l.
- Napoleon herceg Cavournak az első magyar hadifoglyokról. Genova, 1859 máj. 16. *Carteggio Cavour-Nigra*, II. köt. 192. l.
- Cavour Nigrának a magyar légio felállításáról. Torino, 1859 máj. közepe. *U. o.* 195. l.
- Nigra Cavournak a Magyarország számára Marseillebe szállított francia fegyverekről. Alessandria, 1859 máj. 16. *U. o.* 194. l.
- Cavour Pietrinek a magyar felkelőknek szánt fegyverek továbbszállításáról. Torino, 1859 máj. 16. Kastner E., *Lettere inedite di C: Cavour nel Museo Nazionale Ungherese di Budapest. Rassegna storica del Risorgimento it.* 1928.
- Cavour ajánló sorai Pietrihez Nigra, magyar ügyekben megbízottja, részére. *U. o.*
- Cavour La Marmora hadügyminiszternek a magyar légio tárgyában a királyhoz írt leveléről. Torino, 1859 máj. 18. Cavour, *Lettere ed. ined.* III. köt. 80. l.
- Királyi rendelet egy piemonti magyar légio felállításáról. Torino, 1859 máj. 24. Vigeveno Attilio, *La legione ungherese in Italia 1859—67.* (Róma, 1924) 48. l.
- Cavour Vittorio Emanuele kirlynak a magyar emigrációnak szánt szerepéről a háborúban. Torino, 1859 máj. 25. *Carteggio Cavour-Nigra*, II. köt. 208. l.
- A magyar nemzeti igazgatóság francia nyelvű megbízó levele Türr István és Teleki Sándor ezredeseknek a Garibaldi hadosztálya mellett teljesítendő feladatokról. Genova, 1859 máj. 26. Comando del Corpo di Stato Maggiore, Ufficio Storico. *La guerra del 1859 per l'indipendenza d'Italia. Documenti* (Roma, 1910) I. köt. 161. sz. okm.
- Cavour Pietrinek a fegyverszállítás ügyében. Torino, 1859 máj. 26. Kastner E., *Rassegna storica Risorgimento italiano* 1928.

- Az „Opinione“ c. napilap Kossuth London Tavern-i beszédéről. Torino, 1859 máj. 27.
- A „Presse“ 1859 máj. 30. esti száma Kossuth tevékenységéről. Wien, 1859 máj. 30.
- Cavour Garibaldi tábornoknak a hozzá küldött magyar tisztek megbízatásáról. *La guerra del 1859. Documenti*. I. köt. 160. sz. okm.
- Cavour La Farinanak a Garibaldi hadosztályához kiküldött magyar tisztek ügyében. Torino, 1859 máj. 20. G. La Farina, *Epistolario* (Milano, 1869) I. köt. 177. l.
- Durando Cavournak a magyar felkelőknek szánt fegyverekről Konstantinápoly, 1859 jún. 1. Durando, *Episodi*, 94—95. ll.
- Klapka jelentése Cavournak toscanai tevékenységéről. Genova, 1859 jún. 3. Durando, *Episodi* 95. l.
- Garibaldi Türr számára kiállított igazolványa arról, hogy hadosztálynál jelentkezett. Tirano, 1859 jún. 5. Ciampoli, *Scritti politici militari di G. Garibaldi* (Roma, 1907) 104. l.
- Cavour Klapka tábornoknak a magyar légió felállításáról és parancsnokságával való megbízatásáról. Torino, 1859 jún. 8. *La guerra del 1859 Documenti* I. köt. 161. sz. okm.
- A piemonti hadügyminisztérium által összeállított létszámkimutatás egy felállítandó négy zászlóaljából álló magyar brigádról. Torino, 1859 jún. 8 táján. Vigevano, *La legione ungherese* 56—57. ll.
- Cavour Napoleon hercegnek a magyar légió felállításáról, *Carteggio Cavour-Nigra*, II. köt. 217. l.
- Klapka és Teleki László Cavourhoz a Magyar Légión felállításával kapcsolatos aggályokról és kérésekről. Torino, 1859 jún. 12. *La guerra del 1859. Documenti* I. köt. 162, 163. sz. okm.
- Cavour Klapkának és Teleki Lászlónak a magyar légió politikai rendeltetéséről. Torino, 1859 jún. 13. *U. o.* 164. sz.
- A párisi szárd követség utlevele Kossuth számára 1859 június 16. Tóth László—Zambra Alajos, *A Garibaldi-kiállítás leíró katalógusa*. Budapest, 1932. 4. sz. alatt leírva.
- Garibaldi napiparancsa Türr szerepéről a trepontii ütközetben. Nuvoleto, 1859 jún. 16. Carrano Francesco, *I cacciatori delle Alpi* (Torino, 1860) 438—39. ll.
- Garibaldi Türrhöz a trepontii ütközetben történt megsebesüléséről. 1859 jún. 17. *U. o.* 439. l.
- Klapka Cavournak a keleti terv váratlan politikai akadályairól. Genova, 1859 jún. 18. *L' Italie libérée*. *Revue des deux mondes* 1923 febr. 15. sz.
- Cavour Napoleon hercegnek a keleti terv végrehajtásának és a magyar felkelés felidézésének váratlan akadályiról. Torino, 1859 jún. 21. *U. o.*
- Cavour Napoleon hercegnek Walewski francia külügyminiszterhez ellenséges magatartásáról a magyar részvétel ügyében. Torino, 1859 jún. 21. *Carteggio Cavour-Nigra* II. köt. 225. l.
- Cavour Napoleon hercegnek a magyar felkelés előkészítésének aka-

dályairól. Torino, 1859 júl. 1. Cavour, *Lettere ed. ined.* VI. köt. 408—409. ll.

A piemonti hadügyminiszter az acqui helyőrség parancsnokának a magyar légió egy részének áthelyezéséről Astiba. Torino, 1859 júl. 6. *La guerra del 1859. Documenti* I. köt. 166. sz. okm.

Cavour az astii helyőrség parancsnokának a magyar légió egy részének oda való áthelyezéséről. U. o. 167. sz. okm. Torino, 1859 júl. 6.

Cavour La Marmora hadügyminiszternek Napoleon császár megbeszéléséről Kossuthtal. Torino, 1859 júl. 6. Cavour, *Lettere ed. ined.* III. köt. 106. l.

Cavour ajánlólevele La Marmora hadügyminiszterhez Vetter tábornok érdekében. Torino, 1859 júl. 6. Kastner, *Autografi Cavouriani nell' archivio del Museo Nazionale di Budapest.* Rassegna storica del Risorgimento italiano. 1928.

Cavour a piemonti vasútigazgatóságnak egy magyar zászlóaljnak Acquiból Astiba utzásáról. Torino, 1859 júl. 7. *La guerra del 1859. Documenti* I. köt. 167. sz. okm.

Klapka Cavournak az Olaszországi Magyar Sereg hazatérésre kényszerülő katonái számára kieszközlendő amnesztiáról. Torino, 1859 júl. 13. *La guerra del 1859. Documenti* I. köt. 168. sz. okm.

Ollivier Émile feljegyzése naplójában Kossuth kihallgatásáról a császárnál. 1859 júl. 18. *Revue des deux mondes* 1925 aug. 1. 608. l.

Klapka La Marmora hadügyminiszternek a magyar légióról. Torino, 1859 júl. 24. *La guerra del 1859. Documenti* I. köt. 169. sz. okm.

Cavour Dabormida külügyminiszternek a magyar légió katonái szolgálattmentességének biztosításáról az osztrák megtorlás ellen. *Revue des deux mondes* 1924 febr. 1. 544. l.

Cavour Nigrának a francia kormány követeléséről a magyar felkelés céljaira átadott 20.000 fegyver kifizetése tárgyában. 1859 szept. 1. *Carteggio Cavour-Nigra* II. köt. 255. l.

Nigra válasza Cavournak a magyar felkelésre szánt fegyverek árának kiegyenlítéséről. Zürich, 1859 szept. 5. U. o. 255 l.

Nigra válasza Cavournak a magyar felkelésre szánt fegyverek árának kiegyenlítéséről. Zürich, 1859 szept. 5. U. o. 255. l.

Klapka által kiállított katonai igazolvány Tüköry Lajos zászlóaljparancsnok részére. Torino, 1859 szeptember 17. Közölte Tóth László a Palermoban *Luigi Tüköry* címen 1933-ban megjelent kiadványban. XIII. okmány.

A piemonti hadügyminiszter az olaszországi magyar légió néhány tisztjének a szárd hadsereg várakozási állományaiba történt felvételéről. Torino, 1859 október 1. U. o. XV. sz.

Tüköry Lajos Türr Istvánnak. 1859 november 10. Alessandria. Hírek otthonról és az emigrációról. Olasz fordításban u. o. XVII. sz.

Vetter Antal Kossuth Lajosnak, torinoi tárgyalásairól. Torino, 1859 dec. 19. Garibaldival nem beszélhetett, mert Finoban, Como mellett tartózkodik. Tóth L.—Zambra A. *A Garibaldi-émlékiállítás leíró katalógusa* 7. sz. alatt.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

A dőlt szedésű számjegy alatti oldalon a jelzett személy által irt okmány vagy levél, a csillaggal megjelölt alattin hozzá címzett okmány vagy levél található.

- Abony**, 183.
Accademia d'Ungheria di Roma, 223 jgyz.
Acqui (Aqui), 115, 155, 181, 183, 186.
Acs Tivadar, 66 jgyz.
Adam (III. Napoleon), 177.
Adda (folyó), 174.
Adriai tenger, 65, 238.
Advertiser (angol lap), 133
Agensek (küldése a hazába), 83, 85.
Agitáció (Németországban), 118.
Aigle (Rhône-völgy), 135.
Aix-les-Bains, 124, 183.
Ajaccio, 175.
Akkerman, 224, 225.
Albánia, 223.
Albert őrnagy (Amerikában élő emigráns) 117.
Albrecht főherceg, 162, 172.
Alduna, 229, 242.
Alessandri Domenico dr. (katonaeorvos) 154.
Alessandria (Alexandria) 82, 115, 130, 146, 152, 153, 154, 183.
Ali pasa, 193.
Alinojić (szerb őrnagy) 193.
Allgemeine Zeitung, 134.
Aloisio (számvevő kapitány) 154.
Alpnach (Svájc), 136.
Amer Miklós dr. (pozsonyi lakos) 237.
Amerika 67, 78, 92, 98, 126, 131, 144, 150, 152, 153, 231.
Amnestia, 133, 136, 144, 148, 151.
Amsterdam, 83 jgyz.
Anglia (Angolhon) 7, 8, 17, 39, 58, 59, 71, 73, 81, 82, 90, 101, 102, 107, 112, 126, 132, 140, 150, 152, 153, 154, 155, 168, 169, 185, 231, 235.
Angol, 40, 65, 234.; — álláspont magyar forradalom esetén, 103, 104.; — francia szövetség, 19.; — képviselőház, 104.; — kormány, 19, 36, 58, 65, 81, 172, 173, 174, 180, 186, 223.; — követ (Brüsszel), 23.; — lapok, 31, 50, 127.; — miniszterek, 101.; — nemzet, 17.; — nép, 116.; — neutralitás, 101, 103.; — osztrák szövetség, 58.; — parlamenti tagok, 126.; — törvényhozás, 237.
Amnexio (a közép olasz hercegségeké Piemonthoz) 161.
Antivari, 177, 203, 223.
Anviti ezredes, 156.
Anzeiger des Westens (amerikai német újság) 118.
Apponyi György (konzervatív politikus, volt kancellár) 161, 162.
Apponyi Rudolf (londoni osztrák követ) 168, 171, 172, 173, 174, *177.
Arad, 183, 233.
Argyll herceg (angol magán pecsét őr) 104.
Armstrong („minié shape” ágyúgolyói) 117.
Arnauten pasa, 193.
Aqua Sola, Salita dei Capuccini N. 31. (Kossuth genovai szállása), 92.
Asboth Sándor, 116, 126.
Astengo (piemonti konzul Belgrádban) 29 jgyz. 189, 192, 193, 201, 213, 214, 226.
Asti, 144, 146.
Ausztria, 16, 17, 18 jgyz. 20, 23, 27, 28, 29, 29 jgyz. 33, 34, 39, 50, 56, 59, 61, 70, 71, 74, 75, 111, 118, 135, 141, 145, 146, 149, 158, 161, 168, 177, 178, 184, 185, 185. jgyz. 187, 189, 197, 199, 200,

- 201, 218, 219, 223, 226, 230, 231, 235, 237.
Azsia, 223.
- Bach Alexander*, 172.
Bácska, 240.
Badits Imre, 232.
Baja, 189, 201, 239.
Baja Mátyás (forradalmi ágens), 241.
Bajor(ok), 111.
Baku, 191.
Balaceanu (Balatchano) Iean, román politikus, 114, 116, 117.
Balbo Cesare, 16. jgyz.
Balkán, 193, 204; — *államszövetség*, 204.
Bándt, 198.
Bangya (honvédeztredes, osztrák kém) 83. jgyz.
Bankjegy-nyomda, 91, 117, 131, 132.
Baraguay d'Hilliers Achille, 61, 73, 131.
Barrington C. G., 105.
Basel, 136, 140.
Battyány Kázmér külügyminiszter, 71. jgyz.
Bavária, 90, 111.
Becke galaci osztrák konzul, 196, 206, *209, 210, 224, 227, 242.
Bécs, 7, 14, 29, 33, 50, 51, 59, 71, 81, 118; — *i cabinet*, 16, 29. jgyz. 33, 75.
Belgium, 20, 32, 147.
Belgrád, 13, 23, 29, 81, 116, 188, 190, 192, 193, 194, 195, 200, 201, 202, 203, 215, 218, 219; — *i angol konzul*, 214; — *i orosz konzul*, 92, 192, 213; — *i osztrák konzul*, 197, 213, 214, 216, 223, 242; — *i szárd konzul*, 29, 31, 188, 189, 190, 192, 214, 215, 219; — *i francia konzul*, 194, 213; — *i török erődparancsnok*, 213, 214; — *i török helyőrség*, 198.
Ballerini dr. durazzo osztrák ágens, 222.
Bellot Society, 126.
Behm József, 23. jgyz.
Benedikti József százados, 153.
Benkiser osztrák csendőralezredes, 231.
Berlin, 7, 21, 26, 118, 171, 174, 175, 237; — *i cabinet*, 112; — *i osztrák követ-ség*, 170.
Bernays amerikai újságíró, 118.
Besarábia, 204.
Bethlen Gergely honvédeztredes, 12, 90, 92, 130, 147, 152, 153, 155, 156.
Bettoni-Cazzago F., 223. jgyz.
Beuret francia tábornok, 82.
Bex, 132, 135.
Biaritz, 151.
Bibescu Gh. herceg, ókonzervatív román politikus, 216.
Bissingen gr. velencei kormányzó, 162.
Bixio Alessandro, 8, 15, 29 jgyz. *35, 37, 44, 46, 47, 59, *60; 62, 71, 72, 74, 81, 101, 102.
Bixio Nino, 8.
Blind, 133.
Bogyoszló, 232.
Bojárok, 80.
Bologna, 156.
Bonaparte (III. Napoleon), 19, 20, 22, 31; — *-dinasztia*, 75.
Borzyslawski László, 199.
Borzyslawsky-testvérek (Károly és László), 196.
Bosnyákok, 23.
Bosznia, 176, 193, 199, 229.
Bourqueney, francia megbízott a zürichi békekonferencián, 143, 144.
Bradford, 88.
Braïla, 206, 208, 210, 218, 220, 225, 226, 228, 229.
Brand, angol kincstári titkár, 105.
Brassay Sámuel, 238.
Bratianu Dimitrie, 113, 114, 149, 204.
Bratianu-testvérek, 216.
Bratinau-párt, 217.
Brenner Oberland, (Svájc) 135, 136.
Brescia, 186.
Brienzi tó, (Svájc) 136.
Britt kormány, 7.
Brünigi Passzus, (Svájc) 136.
Brüssel (Bruxelles) 19. jgyz. 116, 150, 153, 168, 187.
Buccari, 139.
Buda, 196, 227.
Bukarest, 23, 29, 79, 82, 116, 192, 204, 208, 213, 217, 218.
Bukovina, 191, 199; — *i románok*, 198.
Bulgária, 193.
Bunyevácok, 66.
Buol-Schauenstein osztrák külügyminiszter, 167, 187, *190, 192, *194, 199.
Buoncompagni, 161.
Byron, 132, 135.

- Calais*, 102.
Campbell lord kancellár, 104.
Carlier, francia miniszter, 160.
Cár, 111, 112, 235.
Cardwell angol közmunkaügyi miniszter, 105.
Casale, 73.
Casteggio, 82.
Cattaro, 50; — *-i öböl*, 193.
Cavalli Giovanni pármai ügyvéd, 113.
Cavour Benso Camillo, 3, 4, 8, 9, 11, 17, 23, 29, 30, 33, 34, 35. jgyz. 37, 38, 39, 44, 44. jgyz. 49, 51, 52, 55, 56, 74, 75, 78, 81, 92, 98, 101, 102, 106, 108, 109, 113, 114, 115, 118, 160, 161, 163, 185.
Cenzura, 86.
Chambéry, 189, 190.
Chamonix, 124, 132, 135.
Chassin Ch. L. francia történetíró, 13 jgyz.
Chateau d'Oex, (Svájc) 135.
Chillon, 132.
Clarens, 132.
Clauss Vilma (Szarvadyné), 7.
Coalitio, 16, 19, 20, 21.
Cobden Richárd angol államférfi, 103.
Comoi tó, 108.
Condottieri (-szerep), 10, 88, 93, 123.
Congressus, 16, 40, 58, 59, 75, 111, 135, 136, 158, 160, 161, 163, 187.
Constitutionnel (francia politikai napilap) 133.
Corivan N., 66 jgyz.
Cornewal Lewis angol belügyminiszter, 103, 104.
Coronini Johann gr. osztrák tábornagy, 196, 200, *202, *203, 218, 226, *227.
Corti gr. tanácsos, a londoni szárd követéségen, 110.
Cowley lord, 17, 29, 33, 70, 111.
Cretzulisko Constantin és Demetro, román politikusok, 216.
Croskey-cég (bankjegynyomda), 131, 132
Csernagoriak, 23.
Csernovitz, 221, 222.
Csorna, 232.
Crimeai háború, 1. Krimi háború.
Csáky Lajos gr., 237.
Csupor Gábor földbirtokos, 232.
Curato Frederico, 223 jgyz.
Cuza Sándor román fejedelem, 22 jgyz. 24 jgyz. 39, 79, 195, 204, 208, 211, 213, 216, 221, 225.
Czetz János honvéd tábornok, 23, 77, 80, 87, 114, 120.
Cziráky János, 158, 162.
Daily News, 18.
Dalmácia (Dalmáthon), 56, 178, 203, 235.
Dalmát-partok, 42, 50, 65, 239.
Danas Louis Philippe (állítólag marseillei kereskedő), 207.
Dardanellák, 22.
D'Azeglio Massimo, 56.
Deák Ferenc, 66 jgyz.
Debreceni nagytemplom, 233; — *i tanuló-társaság*, 234.
Dekretum (királyi —, a magyar légio felállítására), 79, 89, 90, 93, 98, 99, 105.
Delaid Charmari Olivier (állítólag párisi kémikus) 207, 208.
Delangle francia belügyminiszter, 71.
Délmagyarország, 196.
Délvidék, 123 jgyz.
Derby Edward angol miniszterelnök, 75, 104.
Desenzano, 146.
Dickson (olasz emisszárius 1849-ben, ki Magyarországra volt útban), 223.
Dieppe, 102.
Diktatura, 12.
Diplomácia, 16, 70, 89, 90, 102, 106, 112.
Diverzió, 10, 31, 42, 64, 88.
Djezar pasa, 193.
Dobay Károly százados, 153.
Dobruzsza, 220, 228.
Don Miguel-ezred, 154.
Downing street, 58, 89.
Döry Adám jobbaházi földbirtokos, 232.
Dragorich brailai osztrák alkonzul, 208, 211, 227, 229.
Dráva, 68.
Drigalski török ezredes, volt osztrák tiszt, 207.
Dromana, 173.
Duka Pesika György, a belgrádi szárd konzulátus szolgálatában álló szetb forradalmár, 189.
Duna, 116, 212; — *delta*, 224.
Dunai fejedelemségek (hercegségek) 4, 16, 29, 34, 191, 199, 205, 208, 212, 218, 221, 225, 239.

- Dunai flotta*, 205; — *gőzhajózási társaság*, 199, 200, 227.
- Dunyov István honvédezeres*, 142, 147, 152, 153, 156.
- Durazzo*, 222, 223; — *i angol konzulátus*, 223; — *i francia konzuli megbízott* 223.
- Durio galaci szárd konzul*, 29 jegyz. 217.
- Éber Nándor*, 71.
- Éberhardt Konrád őrnagy* (Abdurrahman aga), 146, 152, 153, 212.
- Economist* (angol lap), 126.
- Eigner bácskai telekkönyvvezető*, 240.
- Eirich rendőrfőbiztos*, 194—195.
- Elgin lord*, angol főpostaigazgató, 104.
- Engelhardt*, az európai Dunabizottság francia tagja, 208.
- Erdély* (Siebenbürgen) 33. jgyz. 24. jgyz. 68, 69, 82, 158, 172, 179, 199, 204, 205, 206, 228, 229, 237, 238, 239, 241; — *iek*, 68; — *i határ*, 205, 225; — *i helytartóság*, 191, 205, 222; — *i kérdés*, 114; — *i románok*, 198, 213.
- Esküforma* (az olaszországi magyar légioé), 106, 115.
- Espero* (napilap), 112.
- Esterházy herceg*, 111.
- Európa*, 28, 42, 71, 108, 116, 122, 123, 140, 145, 231; — *i diplomácia*, 96; — *i háború*, 122; — *i konferencia*, 125; — *i konjunkturák*, 161; — *i közönség*, 36; — *i revolúció*, 53.
- Exposé*, 44, 53, 70.
- Eynatten Agoston altábornagy*, 203, *218.
- Fegyverszállítás* (a dunai fejedelemségekbe), 207, 208, 210; (Szerbiába), 215; (orosz részről a dunai fejedelemségekbe), 224, 225.
- Fellebbviteli törvényszék*, 67.
- Ferenc József császár*, 75, 126, 174, 186, 197, 202, 233.
- Ferhad pasa*, (Stein Miksa honvédezeres), 91 jgyz.
- Ferrara*, 155.
- Fetkoviés őrnagy debreceni helyőrség parancsnok*, 232, 233.
- Figyelmessy Fülöp őrnagy*, 83, 91, 93, 103, 107, 213.
- Fiola őrnagy* (Amerikában élő magyar emigráns), 117.
- Firenze* (Florenz) 4, 86, 105, 155, 223.
- Fitzgerald Seymour*, angol külügyi államtitkár, 104.
- Fiume*, 50, 51, 123, 178, 239.
- Flüelen*, 136.
- Fonblanque* belgrádi francia konzul, 192.
- Foreign emlistment akt.*, 169.
- Fornet* (Amerikában élő magyar emigráns), 117.
- Forradalom* (revolúció) 14, 15, 112, 136, 138, (Itáliában) 160, (Magyarországon) 167, 196, (A délszláv államokban) 190; — *i elemek*, 89, 90, 138.
- Fortscue* Chichester angol gyarmatügyi államtitkár, 105.
- Fould Achille* francia államminiszter, 34, 71.
- Francia-ák*, 101, 160, 203, 234; — *agens Szerbiában*, 188, 194, 222; — *fegyverszállítás a dunai fejedelemségekbe*, 225; — *főhadiszállítás*, 10, 88, 171; — *hadihajók*, 203; — *hadszállítók*, 183, — *idegenlégió*, 175; — *intervenció*, (az olasz forradalomban) 122; — *konzul(átus)*, (belgrádi) 194, 213, (londoni) 100, 110, (szalonikii) 198 jgyz; — *kormány*, 56, 64, 65, 75, 76, 133; — *követség* (Londonban) 110, 176; — *köztársaság*, 240; — *lapok* 127; — *Messagerie társaság gőzhajói*, 206, 207, 208, 218, 220; — *oros szövetség*, 235; — *osztrák háború*, 116, 133; — *sajtó*, 134; — *segítség*, 238; — *udvar*, 7; — *vezérkari tiszt* (Klapka kíséretében) 218.
- Franciaország*, 8, 16, 17, 27, 33, 59, 70-73, 112, 119, 134, 148, 160, 161, 172, 183, 185, 204, 210, 231, 235.
- Frankfurt*, a. d. O. 170.
- Franz Josef* dunai gyorsgözös, 207.
- Frapolli Lodovico*, 8.
- Freund dr.* Kossuth londoni háziiorvosa, 154.
- Friedrich*, dunai téher szállító gőzös, 207.
- Friedwalski* lengyel pánszláv agitátor, 228.
- Fuad* pasa, 212.
- Függetlenségi nyilatkozat*, 43, 51, 63, 64, 157.
- Gál Sándor*, 179.
- Galac* (Galatz) 191, 196, 198, 206-208,

- 210, 213, 217, 218, 220, 225, 227, 228, 229; —i szárd konzul(átus), 191, 218, 220, 229, —i orosz konzul(átus), 217, 228.
- Galicia*, 191, 199.
- Garasanin* Ilia szerb belügyminiszter, 13, 213, 214.
- Garibaldi*, 8, 71 ígysz, 90, 134, 160, 168, 177, 239.
- Gavrilovics* Pál, bajai kocsmáros, 201, 202.
- Gazette de Cologne*, 35.
- Géczy* János v. Gyula, bogoyoszlói jegyző, 232.
- Gelich* Richárd honvédőrnagy, 240.
- Genf*, 37, 39, 116, 224, 153, 183; —i tó, 132.
- Genua* (Genova), 77, 78, 79, 80, 81, 84, 85, 87, 88, 89; 93, 96, 99, 100, 102, 105, 106, 107, 108, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 127, 132, 134, 148, 171, 172, 175, 176, 179, 180, 181, 185, 189, 198, 212, 213; —i osztrák konzul, 171; —i orosz konzul, 92.
- Geróné* Fazekas Erzsébet, 66 ígysz.
- Gibson* Milner, az angol közsegélyezési tanács elnöke, 103, 105.
- Ghica* Ion, román politikus, 216, 217.
- Giesbach* (Svájc) 136.
- Gilpin* angol közsegélyezési titkár, 103, 105, 126.
- Gioberti*, 223.
- Giorgi* gr. min. o. tanácsos, osztrák megb. főkonzul, Belgrádban, 188, 189, 189, 189, 190, 192, 194, 194; 194, 195, 195, 198, 199, 201, 212.
- Gladova*, 214, 215, 218.
- Gladstone*, angol pénzügyminiszter, 104.
- Glascott* A. Maria, londoni cég, 177.
- Glasgow*, 14, 36, 65, 70, 88; —i meeting, 71.
- Golescu* A, 216.
- Golescu* Nicolai, 149, 216.
- Gödel-Lannoy* jassyi osztrák konzul, 195, 196, 204.
- Görgey* Artur, 22, 162, 181.
- Görög(-ök)* 20, 23, 226.
- Görögkeleti* egyház, 235.
- Gözhajók* a Dunán, 199, 201, 202.
- Grand jury*, 67.
- Granville* lord, az angol királyi tanács elnöke, 104.
- Grey* Georges Lancaster hercegség kancellárja, 105.
- Grindenwald*, (Svájc), 135.
- Gruja*, 214, 215, 216, 218.
- Grünne* Karl, a császári katonai iroda főnöke, 169, *173, 174, *174, *178, *180, *185, *195, 196, 226.
- Guerrazzi*, 223.
- Guglielmo* rendőrségi informátor, 175, 176.
- Guyon* Viktor, hadnagy, 153.
- Győr* (Raab), 183.
- Győr megye*, 238.
- Gyurgyevó*, 208.
- Haas* Ferdinand bulgáriai osztrák konzul, 220.
- Haberfeld* forradalmi gondolkodású szegedi ember, 240.
- Habsburgok*, 35, 158.
- Hajnal* István, 83 ígysz.
- Haller* Ferenc gr. altábornagy 236, 237, 238.
- Hamburg*, 168.
- Hanák* Péter, 223 ígysz.
- Hannover*, 171.
- Hartig* gr. müncheni osztrák követ, 167, 171.
- Havaselve*, 22 ígysz.
- Hazai* (Osman) magyar emigráns, 228.
- Hecquard*, osztrák ágens Antivariban, 203.
- Heilprin*, 23, 45.
- Heliade* Radulescu Ion román író, 217.
- Henningsen*, 53 ígysz.
- Henningson*, 117.
- Henszlmann* Imre archaeológus és műtörténész, 134.
- Herbert* Sidney, angol hadügyminiszter, 103, 104.
- Hercegovina*, 193.
- Hercen* Alexander Ivanovics, orosz író és menekült forradalmár, 168; — nyomda, 180.
- Herriet-Prohászka* bárónő, 163.
- Hollandia*, 15.
- Holroys* Georg, az East-Kent vasúttársaság titkára Londonban, 169.
- Holstein*, 168.

- Horner*, 111.
Horvát(-ok), 20, 22, 67, 68, 69, 100; —
ezredek, 230; — *hadifoglyok*, 186; —
part, 42.
Horvátország, 69, 70, 235.
Horváth Mihály püspök, történetíró, 124,
 140.
Hôtel, d'Espange et de Hongrie (Páris)
 139.
Hübner Sándor, párisi osztrák követ, 17,
 70.
Ibrandi Bei, 224.
Ihász Dániel, 3, 16, 78, 87, *88, 92, *93,
 *95, *99, *109, 109 jgyz, 120, 121, 129,
 *135, 138, 139, *142, 144, *150, 152,
 152, *163, 168; — *iratok*, 3.
Indépendance, (párisi napilap) 18, 73,
 179.
Indépendance belge, (napilap) 187.
Ingelheim gr. 171.
Interlaken, 135, 136.
Inváziós-hadsereg, 239; — *hajók*, 239.
Irányi Dániel, 12, 15, 16, 18, 34, 44, 44,
 jgyz, 48, 52, *66, 66 jgyz, 73, 74, 78,
 84, 92, 93, 100, 101, 102, 107, *127,
 134.
Irinyi József, 14.
Ischléri Zsigmond hadnagy, 153.
Isly, francia hadihajó, 203.
Ismail, 209, 210, 228, 229.
István főherceg, 23.
Iztorja, Sz. Sz. Sz. R. 101, jgyz.
Itália 71 jgyz, 179, 186, 193, 204, 226,
 228, 229, 230; — *felszabadítása*, 231.
Italianissimi, 226.
James gen. elasztikus ágyúgolyói, 117.
Janina 193.
Jánossy Dénes, 105 jgyz.
Jasmagy Gábor, osztrák kém, 83 jgyz.
Jászberény, 183.
Jassy, 79, 82, 191, 192, 196, 204, 208, 217,
 222.
Jávorka József főhadnagy, 153.
Jersey (szigete) 23 jgyz., 82 jgyz., 92, 134,
 186.
Jessensky br. cs. k. kamarás, 237.
Jóbbaháza, 232.
John O' Groat, 58.
Jósika Miklós br. regényíró, Brüsszelben
 élő emigráns, 157.
Jósika Samu konzervatív politikus, volt
 erdélyi udvari főkancellár, 161.
Jörk Richárd, 183.
Jungbauer tábornok, a zimonyi dandár
 parancsnoka, 199.
Junó dunai gőzhajó, 207.
Kajdácsi őrnagy, 228, 229.
Kalafat, 200.
Kálmán őrnagy a török hadseregben
 (Emin aga), 212.
Kalmár őrnagy, 131.
Kantakuzin herceg, galaci prefektus, 217.
Kapudan pasa, 198.
Kapuvár, 232.
Karacsay Sándor gr. 13, 147, 212, 228.
Karácsonyi Guidó 162.
Karageorgeovič-ház, 193.
Károlyi Lajos gr. konzervatív politikus,
 162.
Károlyi grófnő, 23.
Károlyváros, 50.
Kárpátok, 204.
Katholikus Szemle, 83 jgyz.
Kauser Amerikában élő magyar tüzér-
 tiszt, 117.
Kelet, 19, 20, 22, 24.
Keleti háború, 35, 225, 235.
Keletindia, 186.
Keleti kérdés, 28.
Kemény Zsigmond br. 141.
Kempen tábornok, osztrák rendőrminisz-
 ter, 83 jgyz. 168, 169, *172, *173, 174,
 *175, 176, 178, 180, 185, 188, 190,
 191, 194, 196, 199, *200, 204, 206, *219,
 226, *237, *240, 241, 242, 243.
Kília, —ág, —torkolat, 209, 224, 225.
Kis őrnagy (Ali aga) 212.
Kiseleff (Kiseljov) Pável Dimitrijovics,
 17, 81, 112.
Kisfaludy, huszártiszt, 186.
Kiskőrös, 236.
Kiss József őrnagy, 152, 153.
Kiss Lajos őrnagy, 131, 150.
Kiss Miklós, 13, 24, 25, 26, 28, 40, 42, 44
 jgyz. 47, 48, *53, 54, 56, 77, 78, 88, 92,
 94, 95, 107, 119, 120, 124, 130, 136,
 *138, 142, 143, 159, 161, 163.
Klapka György tábornok, 9, 2, 13, 22, 23,
 24, 29, 30, 31, 34, 37, 39, 40, *40, 44,
 50, 52, 54, 55, 56, 71, 72, 73, 74, *76,

- 76 jgyz. 78, 79, 81, 82, 85, 88, 89, 91, 94, 97, 98, 100, 106, 108, 112 jgyz., 114-116, 119, 120, 124, 128, 134, 137, 139, 140, 141, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 152, 161, 162, 168, 169, 171-174, 176, 177, 190, 180-182, 186, 188-190, 193-195, 200, 201, 206, 207, 210, 211-213, 216, 218, 220, 227, 228, 230, 235, 241, 242.
- Koller* lovag berlini osztrák követ, 184.
- Kolozsvár* (Klausenburg) 238.
- Koltay-Kastner* Jenő, 9 jgyz, 16 jgyz, 66 jgyz, 223 jgyz.
- Kommunista* kapcsolatok, 83 jgyz.
- Konstantinápoly* (Stambul) 13, 22, 24, 39, 131, 147, 177, 178, 189, 193, 194, 197, 202, 207, 220, 229; — *i osztrák internunciatura*, 208, 222.
- Kopitzky* főhadbiztos, 199.
- Kormányzó*, 8, 9, 12, 13, 18, 40, 46, 47, 55, 56, 67, 72, 73, 74, 75, 81, 92, 93, 101, 102, 108, 112, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 129, 130, 139, 144, 146, 152-156, 176, 216.
- Korzika*, 175.
- Konstantin* Nikolajovics orosz nagyherceg, 149 jgyz.
- Kossuth* Lajos, 9 jgyz. 11, *12, 12, *13, 13, 17, *19, 21, 22, 24, *24, 25 jgyz, 26, 27, *29, *30, 30, 32, *33, 35, 37, *37, 38, 39, 40, 42, 43, *44, 45, *45, 45, 46, *48, 49, 53, *53, 53 jgyz. *55, 56, *57, 59, 60, *61, 62, 64, 66, 66 jgyz. *70, *71, 72, *74, 76, 76 jgyz. 77, *78, *79, *81, *82, 83 jgyz. *84, *85, *87, 87 jgyz. 88, 92, 93, *95, 95, *97, 99, 100, *101, *102, *105, 105 jgyz. 108, 109, *110, 112 jgyz. *113, *114, *115, 115, *116, *118, *119, 121, *125 127, 128, *129, 131, *134, 135, 136, 138, *139, *140, *141, 142, *147, 149, 150, 151, *152, *156, *158, 163, 168, 172, 173, 179, 181-184, 186, 188, 200, 201, 204, 206-208, 211-213, *213, 218-220, 222, 223, 225, 227, 228, 230, 231, 234, 235, 238, 242; — *angliai agitációs körútja*, 80, 87, 88, 90, 93; — *bankók*, 188, 195, 196, 232; — *garancia követelései*; 3, 24, 31, 42, 43, 54, 63, 64, 75, 127, 128; *la question des nationalités*, 25, 27, 32; *lecture-ei*, 36, 57, 58, 153; — *révélations sur la crise italienne*, 45.
- Kossuthné* Meszlényi Teréz, 93, 94, 111, 124, 126, 129, 135, 147, 151, 154, 156, 178, 179, 183, 184, 186.
- Kossuth* Ferenc, 39, 124.
- Kossuth-fiúk*, 111, 131, 135, 178, 183.
- Kossuth* Lajos Tódor, 124, 126, 184.
- Kossuth* Vilma, 93, 94, 111, 126, 127, 137, 141, 151, 154-156, 183.
- Kosta* forradalmi ágens, 241.
- Kovács* Pál, osztrák kém, 83 jgyz.
- Kováts* bácskai ügyvéd, 240.
- Köln* (Cologne) 187.
- Kölner Zeitung*, 119, 127, 134, 184.
- Körmendi István*, volt honvédtiszt, 243.
- Körner* ügynök, 180.
- Középeurópai bonyodalmak*, 136.
- Kragujevac*, 181, 188, 194.
- Krakko*, 191.
- Kreuzzeitung*, 179, 180.
- Kriegsarchiv*, 4.
- Krimi háború*, 25, 57, 89.
- Krivácsy* ezredes, 142, 147, 152, 153, 155.
- Kryza* János, 238.
- Kupa* Károly ezredes, 39, 147, 152, 153, 156, 168.
- Kutahia*, 66 jgyz.
- Lajta*, 239.
- Lalande*, Olivier, 147.
- Landes General-Commando*, 200, 201.
- Landeshut*, 175.
- Landsdowne* lord, 140.
- Lands End*, 58.
- Landsberg*, 170, 171.
- La Roncière Le Noury*, 7, 17.
- László* (Amerikában élő emigráns honvédtiszt) 117.
- Latinovich*, bácskai földbirtokos, 239.
- Lautenbrunnen* (Svájc) 135.
- Law* George, 117.
- Le Charron* márkiz, Kiss Miklós felesége, 24.
- Legátiók* (olasz), 125, 161.
- Legionárius-condotieri* (szerep), 88, 89.
- Légrand* (Kossuth álneve), 106.
- Lemberg*, 196, 221, 222.
- Lengyel*-ek, 16, 22, 24, 47, 89, 93, 115, 198; — *emigráció*, 123; — *menekültek*, 200, 220, 226; — *propaganda, propagandisták*, 229.

- Lengyelország*, (Lengyelhon) 16, 19, 43, 47, 177, 191, 229, 235, 239.
- Leningrád*, 101 jgyz.
- Lichtenstein* Frigyes hcg. 172.
- Lilla Milos*, Lásd: Lülley Emanuel, 189.
- Liot*, a Hotel, d'Espagne et de Hongrie tulajdonosa Párisban. 139.
- Liverpool*, 11, 36, 180.
- Lloyd* gőzhajózási társaság, 215.
- Lodging house*, 132.
- Lombardia*, 8, 10, 16, 50, 111; —i osztrák kormányzó, 168; —i lázadás, 76 jgyz. —i *tranzsport*, 154.
- Lombard-Velence*, 64.
- Lonato*, 146.
- London*, 7, 9, 11, 12, 23, 24, 34, 44, 56, jgyz. 60, 62, 74, 79, 86, 87, 92, 95, 101, 107, 117, 132, 136, 138, 142, 151, 162, 169, 171, 173, 175, 177—180, 183, 184, 187, 190, 229, 237; —i *meeting*, 87.
- Lónyay Menyhért*, 140, 141.
- Lord mayor*, 87, 104.
- Lorrain-Vaudemont* ház, 28.
- Louisa lady*, 140.
- Löwenthal* ezredes, 177.
- Louvière* gr. tulcsai francia konzul, 229.
- Ludvigh Gyula*, 150, 152, 153.
- Ludvigh János*, 19, 25, 26, *27, 32, *35, *45, *57, 79, 80, 116, 142, 147, 147, 151, 157, 168.
- Lukács*, forradalmi ágens, 241.
- Lukács Móricz*, (a M. Tud. Akad. tagja.) 238.
- Lungern* (Svájc), 136.
- Lussin Piccolo*, 179.
- Luzern*, 136, 137.
- Lülley Sámuel* (Emanuel, Chila Lilla, Milos Liller) a belgrádi szárd konzul tolmácsa, 188, 193, 194, 201, 202.
- Lüttich*, 201; —i *tegyverek*, 201.
- Lymann* (silent gun), 117.
- Lyon*, 29, 107, 144.
- Mac Adam*, 126, 141.
- Mac Mahon*, 73.
- Magazinovich* (ifj.), 213, 214.
- Magazinovich* szerb belügyminiszter, 214.
- Magenta*, 177.
- Magnan*, 149, 149 jgyz. 197.
- Magyar(ok)*, (Romániában) 198, 204; — *ügynök*, 188, 189, 229; — *Alföld*, 241; — *alkotmány*, 179, 185, 239, 240; — *alkotmánytervezet*, 58, 66—70, 69; — *arisztokrácia*, 158; — *egyenruha*, 94; — *elégedetlenek*, 204; — *emigráció*, 177; — *ezredek*, 130; — *forradalom*, 172, 174, 177, 228, 230; — *forradalmi kiáltványok terjesztése*, 180; — *forradalmi párt*, 225; — *forradalmi vezetők*, 200, 201; — *függetlenség*, 17, 31, 51, 63, 106, 231, 235; — *hadifoglyok*, 101, 183, 228; — *hűségnyilatkozatok*, 199; — *királyság*, 9; — *korona felajánlása*, (orosz hercegnek), 183; (Napoleon hercegnek), 184; — *koronajogok*, 68; — *köztársaság*, 72; — *kultuszminisztérium*, 66; — *lapok*, 31; — *menekültek*, 116, 185, 200, 220, 226, 231; — *nemzet*, 10, 11, 13, 42, 52, 69, 128, 184; — *nemzetiségi ügy*, 58; — *nép*, 11, 30; — *paraszt(ság)*, 231, 232, 236; — *propaganda*, 229, 230; — *sajtóagítáció*, 187; — *zászló*, 94, 106, 109, 110.
- Magyar légió*, (magyar sereg Olaszországban), 10, 31, 77-79, 83, 87, 90 jgyz. 96, 98, 99, 100, 106, 109, 110, 112, 114-116, 120-124, 128, 129, 134, 136, 140, 142, 144-146, 149-151, 154, 155, 163, 171, 172, 176, 178, 182-186, 217; — *pénzügyei*, 120, 121, 143, 145.
- Magyarország*, (Magyarhon) 10, 17-19, 21-23, 26, 30, 35, 36, 43, 44, 50, 51, 57, 60, 62-65, 72-74, 75, 91, 94, 101, 111, 112, 115, 118, 128, 135, 141, 149, 160, 161-163, 171, 174, 176, 181, 184 jgyz. 185-188, 194, 202, 204, 206, 213, 223, 224, 228, 229, 230, 231, 235, 237, 241; — *felszabadítása*, 176, 178, 202, 204, 231, 238.
- Majdenpek*, 188, 194, 215.
- Mack József*, 228, 230.
- Mano* román ezredes, 208, 210.
- Mária Klotild*, poemonti főhercegnő, 75 jgyz.
- Malakoff*, J. J. Pélassier, 7 jgyz.
- Mantova*, 115, 117, 154.
- Manchester*, 88, 237.
- Marseille*, 77, 94, 107, 175, 179, 212.
- Martigny*, 132, 135.
- Martin Henri* francia történetíró, 18.
- Márton*, Kossuth inasa Londonban, 129.

- Martyrt György*, tulcsai osztrák alkonzul,
 *205, 206, 210, 211.
Marx Karl, 83 jgyz.
Mátyás király, 234.
Mayer százados, 153.
Mazzini, Giuseppe, 9, 20, 31 jgyz. 36, 46,
 52; 53, 53 jgyz. 66 jgyz. 76 jgyz. 134,
 141, 149, 242.
Mednyánszky Sándor br. alezredes, 88,
 89, 90, 93, 96, 115, 183.
Megyegyűlés, 67.
Meszlényi, (Kossuth sógora.) 228, 230.
Metternich herceg, 202.
Mézières, 177.
Mihalovics Lajos százados, 153, 155.
 hős és menekült, 16.
Michalovics Lajos százados, 153, 155.
Mihály, szerb herceg, 214.
Mihály, bácskai ügyvéd, 240.
Miklós cár, 18.
Milano (Mailand), 155, 173.
Milnes Monchton külügyi alstátus-titkár,
 110, 111.
Milos szerb fejedelem, 192, 193, 198, 199,
 210, 214-216.
Mincio, 174.
Minie bomba, 117.
Mitrovic, 198.
Mittchel, 126, 141.
Modena, 64, 126, 152-155; — *i arisztokra-*
ták, 155.
Mogyoródy Adolf őrnagy, 87, 92, 152.
Mohamedán hit, 91 jgyz.
Moland tábornok, 146.
Moldva, 22 jgyz. 183, 195, 196-199,
 205, 216, 217, 221, 225, 239; — *i kor-*
mány, 209, 210; — *i tisztek*, 224.
Monex, 124.
Moniteur, 33, 87.
Mont Blanc, 124, 135.
Mont Cenis, 78, 107, 124.
Montebello, 82; — *i ütközet*, 173.
Montenegro, 176, 229; — *i szenátorok*,
 193.
Morning Advertiser, 18, 112.
Morning Post, 18.
Morphy Paul, sakkbajnok, 16.
Moskovitz dr. 238.
Moszkva, 141.
Mouchard (francia politikai ügynök),
 118.
Nádor, 67.
Nagotin, 214, 215.
Nagy, szegedi asztalosmester, 240.
Nagy Péter (magyar menekült), 77.
Nagyszeben (Hermannstadt), 208, 221,
 222, 238.
Nagyvárad (Grosswardein), 238, 241.
I. Napoleon, 26, 42, 50, 240.
III. Napoleon, (nagy úr), 3, 4, 16, 18, 20,
 22, 23 jgyz. 24 jgyz. 26, 33, 34, 37, 40,
 42, 43, 44, 50, 51, 52, 54, 55, 63, 64,
 70, 72, 73, 74, 75, 84, 90, 91, 94-96, 98,
 101, 102, 105, 111, 112, 112 jgyz. 115,
 118, 122, 125, 133, 136, 138, 139, 140-
 143, 145, 150, 151, 156, 159, 170-172,
 174, 177, 178, 179, 182-184, 185 jgyz.
 187, 196, 226, 231, 235, 237, 240; —
őrhadiszállása, 108, 109, 114, 180, 182.
Napoleon Jeromos herceg, (a rokon) 8,
 15-17, 30, 33, 34, 37, 39, 44 jgyz. 45-
 47, 54-56, 59-62, 64, 70-74, 75 jgyz.
 81, 85, 87, 90, 91, 94, 102, 105, 139,
 140, 142, 143, 149, 159, 183, 184; —
őrhadiszállása, 108,
Napoleonizmus, 181,
Nápoly, 64,
National Zeitung, 134.
National, 36.
Nelson, 117.
Német, ek, 50, 51; — *demokrácia*, 81; —
demokraták, 116; — *egység*, 28; —
liga, 26; — *mozgósítás*, 111; — *nemzet*,
 65; — *neutralitás*, 90, 111; — *sajtó*, 15,
 18, 50, 127; — *szövetség*, 77, 101, 239.
Németország (Németthon), 14, 22, 73, 81,
 118, 177; — *i propaganda*, 119.
Nemzeti igazgatóság (bizottmány, választ-
 mány), 76, 82, 84, 120, 121, 128, 129,
 142, 145, 147, 148, 150, 182, 183.
Nemzetiségi elv, 235; — *kérdés*, 27, 28,
 66.
Nemzetörség, 66.
Neuhäusel (Érsekújvár), 238.
Newcastlei herceg angol gyarmatügyi mi-
 niszter, 104.
New Times, 18.
Nigra Costantino, 8, 9, 29, 30, 32, 33, 35,
 37, 39, 44, 56, 109, 144.
Nikopolis, 220.
Nizza, 168.
Nord, (brüsszeli napilap), 186, 187.

- Noszlopy Antal, 232.
 Nouvelle Heloïse, 132.
 Novelly Antal százados, 153.
 Novi, 108.
 Obrenovics Mihály szerb herceg, 77.
 Offenberg br., az európai Duna-bizottság orosz tagja, 208.
 Oláh-ok, 20, 22, 23, 67, 69, 70, 113; — szerb insurrekció, 149.
 Oláhország, 116, 152, 153, 195, 197, 201, 204-206, 214-218, 221, 225, 235.
 Olasz-ok, 27; — csöcselék, 208; — forradalom, 122; — függetlenség, 57; — függetlenségi harc, 60; — háború, 225; — hadsereg, 115; — határ, 58; — hercegségek, 125, 126; — kérdés, 22, 28, 45; — király, 33; — lobogó, 94; — menekültek, 200; — nemzet, 57; — republikánusok, 57; — szabadcsapatok Tirolban, 174; — szövetség, 125; — újságlapok, 130; — ügy, 57, 59, 76; — ügyi brosurá, 57.
 Olaszország (Olaszthon), 4, 8, 16, 19, 20, 23, 29, 31, 35, 42, 50, 51, 64, 65, 73-75, 88, 90, 93, 97, 99, 101, 102, 106, 109, 112, 122, 128, 134, 141, 144, 147, 148, 159, 160, 161, 240, 241.
 Olivieri Giuseppe, torinoi nemzetőr-kapitány, 154.
 Olmütz, 18.
 Oltemnica, 200, 208.
 Omer pasa, az európai Duna-bizottság elnöke, 207, 224.
 Orleansok, 240.
 Orloff Alekszej Fjedorovics herceg, 18, 39, 111.
 Ormós Zsigmond tamási földbirtokos, 239.
 Orosz-ok, 9, 18, 26, 58, 101, 112, 141, 225, 234, 239; — ágyúnaszád a Dúnán, 204; — befolyás Berlinben, 118; — csapatösszevonás Beszarábiában, 204; — emisszáriusok Magyarországon, 141; — ezredes, 209; — cár, 111, 112, 135; — követ, 22, 26, 115; — literátor, 141; — part, (Fekete tenger), 225; — háború, 47; — hadtest, a Balkán szabadságharc támogatására, 196; — herceg meghívása magyar királlyá, 235; — készületek, 81; — kombináció, 135; — konzul (belgrádi), 92, 192, 213, (galaci), 217, (genovai), 92; — kormány, 18, 22, 118, 176; — követ, (Brüsszel), 23, 149, (Torino), 112; — ösztönzés, 122; — politika, 141, 183; — protektorátus, 187; — szállítóhajó a Dunadeltában, 124; — szolgafelszabadítás, 141.
 Oroszország (Oroszthon), 7, 8, 16, 17, 22, 39, 59, 73, 111, 182, 183, 198, 201, 204, 219, 225, 231, 234, 235.
 Orosz, vaskereskedésben alkalmazott Szegeden, 240.
 Orsini Felice, 19, 20, 226.
 Orsova, 198, 199, 201, 206, 207, 220, 227; — i határőrpáncsnokság 220.
 Országbiró, 67.
 Osman pasa, belgrádi török helyőrség-páncsnok, 192.
 Osztrák-ok, 31, 40, 51, 52, 53, 54, 58, 82, 86, 101, 122, 141, 148, 156, 163; — békebiztos Zürichben, 144; — belügyminiszter, 175, *198, 199, *221, 222, 223; — császár személye körüli miniszterium, 203; — dinasztia, 240; — főhadiszállítás, 172; — hadifoglyok, 175; — hadsereg, 174; hadseregfőparancsnokság, *188, *189, 203, 206, *218, 222; — határ, 239; — határőrpáncsnokságok, 221; — határtartományok, 205; — hatóságok, 120; — kémszervezet, 83; — kérdés, 23; — konzulátus, (Belgrád), 197, 213, 214, 216, 223, 242, (bukaresti) 197, (Braila) 226, — (Dunai Fedelemiségek) 199, 230, (Galac) 197, 212, 220, 242, (Jassy) 197, 199, 222, 226, (Tulcsa) 212 (a török tartományokban) 205; — kormány, 187; — külügyminiszterium, 175, 189, 197, 198, *199, *203, *221; — menekültek, 200; monarchia, 221, — papírpénz, 231, 232; — peremtartományok, 202; — politika, 181; — rendszer, 133; — sajtóiroda, 175; — tartományok, 229.
 Ocsakov (torkolat, -fok), 224, 225.
 Öchsner törvényszéki elnök Kolozsvárott, 240.
 Önkormányzat, 68.
 Őrszék, 67.

- Pagef* Clarence lord, az angol admirális titkára, 105.
Palais Royal, 32, 39, 74.
Palmerston, Henry, John, Temple, miniszterelnök, 101, 104, 105, 126, 178, 184 jgyz, 185, 187, 237.
Palmano János főhadnagy, 153.
Pánszlávizmus, 228.
Pap Pál százados, 153.
Pápai tartományok, 115, 122.
Parahin (Paracin), Szerbia, 215.
Páris, 7, 8, 12, 12 jgyz, 14, 21, 23, 24, 53, 56 jgyz, 57, 58, 75, 77 jgyz, 88, 92, 93, 107, 112, 114, 134-136, 138, 139, 143, 144, 150, 153, 160, 163, 168, 169, 175, 177, 179, 183, 184, 185, 190, 229; —i béke, 8, 17; —i konferencia, 16, 22 jgyz; —i kormány, 75.
Park line (londoni szárd követség), 110.
Parlamentális kormány, 67.
Parma, 64, 126, 155, 156, 178, 180,
Passarovic (Possorovatz), 215.
Patrie (francia napilap), 133, 179.
Peel, angol kincstári titkár, 105.
Pélissier Jean Jacques, francia tábornagy, 7 jgyz.
Pensiero, ed Azione, 36.
Perczel Mór, 77, 78, 79, 82, 84, 89, 90, 92, 94, 97, 100, 114, 134, 179, 181, 183, 186.
Perczel ezredes, 230.
Persigny francia követ Londonban, 73, 85, 87, 95, 110, 112 jgyz.
Pest, 14, 161, 178, 187, 189, 233, 237; —i rendőrfőnök, 194,
Péttersburg, 17,
Petiti, piemonti tábornok, 153.
Plordten Freiherr v. der. 167,
Piacenza, 156, 180.
Piemont, 19, 29 jgyz, 31, 36, 40, 51, 52, 54, 57, 64, 70, 77, 87, 99, 106, 120, 122, 123, 149, 161, 168, 184, 231, 241; —i félzsoldba lépő honvédtisztek, 152, 153; —i hadtest, 106; —i király, 57, 76; —i kormány, 77, 90, 145; —i követség, (londoni) 95, (párisi) 100; —i szolgálat, 137.
Pietri, Pierre Marie (Péter uram, Péter gazda), 71, 73, 76 jgyz, 77, 85, 87, 97, 105, 139, 143, 147 jgyz, 148, 182.
Piquet, 220.
Pizighetone, 115.
Place, jassyi francia konzul, 217.
Plojesti, 195, 204, 208, 210, 219, 230.
Plombières, 44 jgyz.
Po (folyó) 82, 115.
Podhorszky Ernő főhadnagy, 152, 153.
Pongrácz Alajos százados, 99, 152, 153.
Porosz, 101, 141; — konzul, (Belgrádban) 213; — kormány, 112; — követ, (Bécsben), 174; — propozíciók, 11.
Poroszország (Poroszhon), 7, 39, 59, 71, 112, 170, 171, 178.
Porto Re, 239.
Posen, 71,
Pozsony, 14, 237.
Prága, 7.
Presse (die), 23.
Primás (-érsek), 158, 161, 162.
Prisoner of Chillon, 132.
Prokesch-Osten konstantinápolyi osztrák internuncius, 197, 198, 200, 207, 211, 212, 219, 226.
Proklamatio (Aútruf), 43, 52, 59, 63, 76, 79, 82, 83, 88, 94, 119, 127, 128, 134, 180, 188, 191, 194, 196, 202, 236, 241, 243.
Prottmann Joseph, pesti rendőrfőnök, 234.
Puky Miklós, 74, 87, 87 jgyz, 88, 93, 113, 116, 158, 162.
Pulszky Ferenc, 79, 105, 108, 109 jgyz, 110, 118, 125, 140, 178, 183, 186, 189, 190, 200, 201.
Pulszkyék, 132.
Pulszkyké, 132.
Puñney, 168.
Rachid bey, a Kilia-kikötő parancsnoka, 209.
Radajovac, 214-216, 218.
Radetzky gr, tábornagy, 242.
Radics-testvérek, (Amerikában élő magyar emigráns tisztek), 117.
Raguza, 51,
Rajevič Zvetko, belgrádi predstavník, 192, 193.
Rapetti (Pietri titkára), 139, 147, 149.
Rauscher bécsi érsek, 162.
Rawlins Charles Edmond, 11, 126.
Rechberg-Rothenlöwen Joann Bernhard osztrák külügyminiszter, 151, *168, 169,

- *169, 172, 172, 173, 174, *175, *176, 177, *184, *186, *187, 202, 219, *224, *226, *227, 242.
- Rees* Dávid (lelkész), 105.
Regents Park Terrace, 151.
Regnault St, Jean d'Auply, 73.
Reh János százados, 153.
Restauráció (a középolasz hercegségben), 136.
Reutel Péter német pánszláv agitátor, 228.
Review for Social History, 83 ígysz.
Rhône-völgy, 132, 135.
Richon Viktor hadnagy, 153.
Riflirozott ágyú, 117.
Róma, 20, 64; — *i dolgok*, 112; — *i köz-társaság*, 8.
Román,-ok, 3, 4, 52, 86, 90, 204, 226; — *kormány*, 225, 226; — *erdélyi határ*, 221; — *vörös párt*, 216.
Románia, 33, 51, 68, 183.
Rónay Makó bácskai földbirtokos, 240.
Rosdolskyj R. 83 ígysz.
Rosetti C. A. 216.
Rudich br. 239.
Russell John lord, angol külügyminiszter, 101, 103, 104, 110, 111, 126.
Russel Th. Crampton civilmérnök, 168.
Ruscuk, 210, 228.
Rutén, 70.
Ruttkay Lajos és László Amerikában élő emigráns mérnökök, 117.
- Sabác*, 193.
Saint Ange (Kiss Miklós birtoka), 139, 144, 146, 154.
St. Gervais, 125, 135.
St. Jean d' Acre, 193.
Saint Louis, (Amerika), 118.
St. Maurice, 132, 135.
St. Maüritius rend, 154.
Sajtó agitáció, 157.
Salich bey, 209.
Salita dei Capuccini, 31, 92.
Sallér Gusztáv hadnagy
Salvatori forradalmi gondolkodású szegedi ember, 240.
Semendria (Szendrő), 193.
Sancho napilap, 149.
II. Sándor cár, 149 ígysz.
Sándorffy Antal csornai ügyvéd, 232.
Sarn (folyó), 136.
- Savoiai-ház*, 10.
Schlachta Freiherr v. 219.
Schleinitz Freiherr von, porosz külügyminiszter, 174, 175, 185.
Schlick dunai hadihajó, 220.
Schmidburg br. temesvári helytartósági alelnök, 196.
Schuchanski lengyel pánszláv agitátor, 228.
Schütte dr. Amerikában élő német demokrata, 116.
Scitovszky János esztergomi érsek, 21.
Sédren, 177.
Seoch, belga belügyminiszter, 148.
Shrapnell-bomba, 117.
Siècle (francia napilap), 18, 182.
Simmenthal, 135.
Simoncsics magyar legionista, 155.
Simónyi Ernő, 137.
Simonyi Ferenc, 237.
Skultéti bácskai ügyvéd, 240.
Solferino (—i csata), 126, 177, 230.
Schmidt, 179.
Somerset herceg, angol tengerészeti miniszter, 104.
Sopronmegye, 232, 236.
Sorbonne, 18 ígysz.
Southampton, 132.
Sövényudary bácskai ügyvéd, 240.
Spanyolország, 14.
Spanyol követ, Párisban, 82.
Sréter, ezredes, 149.
Staatsarchiv, 4.
Stabione, 1. Strambio.
Stambul-forkolat, 224.
Stan Benjamin, 103.
Stefanovits Dénes tanító, 239.
Stein Miksa honvédezredes, 91.
Steinthal Alfréd unitárius lelkész, 237-238.
Stępowrano (Jestczenski) pánszláv agitátor, 229.
Strambio, szárd főkonzul a Dunai Főjedelem-ségben, 29 ígysz, 34 ígysz, 207, 208, 212.
Strassburg, 136, 175, 177.
Strobaeus genovai bajor főkonzul, 170.
Strzeleckzy József, 114, 147, 152, 181, 213.
Sturza Mihál herceg, román politikus, 216.

- Sulina*, 209, 220, 224.
Svájc, 8, 14, 23 jgyz, 53 jgyz, 124, 126, 168, 171, 184, 186.
- Szabó Imre ezredes*, 97, 134, 136, 139, 143, 150, 152, 181.
Szabó István ezredes, 110, 126, 147, 180.
Szabó Kálmán győrmegyei földbirtokos, 238.
- Szahara*, 138,
Szakasits Árpád, 66 jgyz.
Saloniki, 198 jgyz.
Szapáry József, 162.
- Szárd ágensek*, 191, 196; — *szabadcsapat*, 191; — *őrhadiszállítás*, 10; — *király*, 10; — *konzul* (blegrádi), 194, (galaci), 196; — *kormány*, 7, 8, 9, 29, 129, 133, 143, 196; — *követség*, (londoni) 78, 110, (belgiumi) 49, (párisi) 149; — *miniszter*, 81; — *toborzók*, 192, 196, 198, 198 jgyz., 213.
- Szardínia*, 16, 20, 62, 73, 168, 223, 230, 231.
- Szászok*, 67, 69, 70.
Szarvady Frigyes, 7, 7 jgyz, *9, 13, 29, *30, 33, 35, 37, 44, 44 jgyz, 45, 47, 48, 49, 53, 55, 59, 60, 61, *62, 65 jgyz, 70, 71, 74, 81, 101, 107, 118, 128, 134, 187.
- Száva*, 68.
Századok, 83 jgyz.
Szécsen Antal gr. konzervatív politikus, 161.
Szeged, 234, 239, 240, 241.
Szegedi Hírlap, 240.
Székely-ek, 42, 51, 239.
Szemere Bertalan, 21, 127, 134, 184 jgyz, 185.
- Szent Bernát-hágó*, 132, 135, 138.
Szent István koronája, 65.
Szent István Társaság, 21.
Szentpétervár, 7 jgyz, 9 jgyz, 112.
Szerb(-ek), 3, 4, 16, 20, 23, 66, 69, 76, 82 jgyz, 86, 196, 226, 239, 240; — *kormány*, 181, 200; —*iai szárd konzul*, 17, 213; —*iai magyar ügynök feladatai*, 213; — *mozgalmi vezetők*, 205; — *nemzeti jellem*, 193; — *oláh-magyar érdekek*, 115.
- Szerbia*, 17, 23, 34, 71, 148, 176, 181, 183, 188, 193, 195, 198, 199, 200, 201, 203, 214, 218, 223, 225, 229, 235.
- Szilisárkány*, 232.
Szláv(-ok), 22, 90; — *birodalom*, 22.
Szlavónia, 172; —*iai ezredek*, 230.
Szluha, 240.
Szolgálatmentesség, 136-137, 151.
Szuez, 187.
- Tagliamento*, 51.
Tamás (győrmegyei helység), 239.
Tanárky, 79, 91, 93, *131, 134.
Tárnok, 67.
- Taurus*, osztrák hadigőzös a Dunán, 210.
Teleki László, 7, 13, 14, 21, 24, 34, 44 jgyz., 46, 47, 48, 52, 53, 53, 55, 56, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 76 jgyz, 78, 79, 82, 83, 85, 86, 87, *88, 92, 93, 95, 97, 99, 100, 105, 106, 113, 116, 135, 136, 139, 144, 150, 156, 158, 179, 183, 186, 216.
Teleki Sándor honvédezedes, 23, 71, 159, 168, 179, 186.
Temesvár, 190, 208, 212, 222; —*i helytartóság*, *189, 190, 208, 221, 222.
Tessin, (Ticino), 90.
Tête Noire (svájci hegység), 132, 135.
Thun, Thuni tó, (Svájc), 135.
Thun Leopold Leo gr. osztrák közoktatásügyi miniszter, 162.
Thouvenel konstantinápolyi francia nagykövet, 24, 160.
Times, 71, 157, 182.
Tirol, 174, 183.
Titkos rendőr(-ök), 194, 199, 200.
Toborzások a Dunai Fejedelemségekben, 220.
Tokarski lengyel menekült, 191.
Toldy Ferenc, 238.
Tolna, 183.
Tolnay hadnagy, 131.
Torino (Turin), 9, 10, 11, 12, 15, 17, 21, 23, 29, 32, 33, 37, 39, 44, 56, 71, 83, 92, 111, 113, 114, 118, 120, 149 jgyz, 150, 155, 163, 177, 179, 181, 182, 190, 223.
- Tory* kormány, 101.
Toszkán forradalom, 71.
Toszkána, 8, 64, 91, 92, 122, 156; —*i ideiglenes kormány*, 82, —*i forradalom*, 123; —*i szolgálat*, 123.
Tót(-ok), 23, 70.
Tóth László, (tévesen Árpád), 83 jgyz, 251, 252.

- Toulon*, 61.
Toulon francia hadihajó, 203.
Török(-ök), 20, 22, 192, 193, 198, 215;
 — *ágyúaszád*, 224; — *állomásparancsnok a Dunadelta bejáratánál*, 224; — *határerődök*, (Szerbiában); 195; — *hatóságok*, 211; — *idegenlégió*, 196; — *kikötőőrség*, 225; — *kormány*, 209; — *nagyvezér*, 212, 224; — *Porta*, 22 íjyz, 198, 212, 213, 214, 219, 223, 224; — *tartományok*, 176, 205.
Törökország, 21 íjyz, 71 íjyz, 82 íjyz, 83 íjyz, 201, 202, 223, 239.
Történelmi Társulat, 66 íjyz.
Trajin J. P., 101 íjyz.
Triest, 65.
Trubetzkoi herceg, 118.
Trubetzkoi kisasszony, 18.
Tsernetz, 205.
Tublin Theodor állítólagos marseillei kereskedő, 207.
Tuillériák, 10, 26, 54, 112 íjyz, 118, 138.
Tulcsa, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 219, 220, 228, 229, 242; — *i francia konzulátus*, 229.
Turin, l.: *Torino*; — *i kormány*, 32, 52, 81; — *i pletyka*, 29, 32.
Turin(a), (Turrer) Joseph, 189, 190, 194, 195.
Turn-Szeverin, 214, 215, 218,
Tüköry Lajos őrnagy, (Selim efendi) 131, 152, 153, 212.
Türr István, 53 íjyz, 71 íjyz, 91, 156, 242.
Taylor, 223.
Tyroler, radajováci orvos és alprefektus, 216,
Ujvidék (Neusatz) 239, 240.
Ulloa tábornok, 33.
Upper Gower sreet, 168.—
Ütlevelügyek, 85, 87, 89, 95, 98, 99, 101, 102, 126, 176, 190, 199, 201, 204, 221, 223, 229.
Vadász, volt polgármester, 240.
Valerio Lorenzo olasz hazafi, 156.
Vandermeulen A. 83 íjyz.
Vaisz Vilmos százados, 116.
Val d'Ormond, Svájc 135,
Valentini István százados, 153.
Velence, 10, 16, 156, 177; — *iek*, 162.
Ventnor, 126, 133, 141.
Veres Sándor százados, 92, 153, 178.
Veronai várnégyszög, 141; — *osztrák főhadiszállás*, 172.
Vetter Antal honvédtábornok, 76, 79, 80, 86, 95, 100, 114, 181.
Vevey, 142, 144.
Viddin, 91 íjyz, 189.
Vierwaldstädti-tó, 136.
Vietorisz János, 237.
Vigevano Attilio, 223 íjyz.
Viktor Emánuel, 73, 75, 125, 151, 159, 160, 163, 170, 171, 240; — *főhadiszállása*, 108, 109.
Világos, 12 íjyz, 19 íjyz, 21 íjyz, 82 íjyz.
Villafranca, (fegyverszünet, béke), 119, 123, 125, 133, 136, 138, 141, 229, 230.
Villamarina, 56, 77.
Vilmansegge gr. 171.
Viscovich, sulinai osztrák alkonzul, 208, 224.
Vitam et sanguinem, 160.
Voghera, 170.
Vojnits, bácskai földbirtokos, 239.
Vörösmarty Mihály, 158.
Vrints br. brüsseli osztrák követ, 176, 186, 187.
Vukovits Sebő, 23, 77, 79, 80, 179.
Waizenhorn Gusztáv, rendőrségi díjnok, 234.
Walewzski francia külügyminiszter, 4, 8, 17, 33 íjyz, 112.
Werther br. bécsi porosz követ, 174.
Wight szigete, 186.
Willfinger, a Duna gőzhajózási társaság elenőre, 200.
Winkler József, 142, 147, 156, 217, 242.
Wolf Ferenc temesvári polgár, 212.
Wood Charles angol indiai-miniszter, 103, 104-105.
Woodhouse lord angol külügyi al-államtitkár, 105.
Woronisch ezredes, a krimi lengyel légió volt tagja, 228.
Zágráb, 100.
Zamoyszki László gr. lengyel emigráns, 191.

- Zara*, 203,
Zeng, 42, 51.
Zgliniczki lengyel ezredes, 183.
Zichy család, 162.
Zihy Ödön, 162.
Zimony, (Semlin) 188, 189, 195, 198,
199, 200, 201, 202, 214, 215, 218.
Zombor, 239, 240.
Zsulauszky, 117.
Zsurmay ezredes, 152, 153, 155.
Zürich, 136, 138, 142, 144, 186; —i béke-
konferencia, 125, 136, 138.

TARTALOM

		Lap
ELŐSZÓ	— — — — —	3
I. KOSSUTH ÉS EMIGRÁNSTÁRSAINAK LEVÉLVÁLTÁSA		5
1. január	5, Páris. Szarvady Kossuthnak a párisi hírekről és Nigrával folytatott beszélgetéséről — — — — —	7
2. „	8, London. Kossuth Szarvadynak elvi állásfoglalásáról a Cavour—Klapka tárgyalások ügyében — — — — —	9
3. „	15, Páris. Irányi Kossuthnak a Klapkával történt megbeszéléséről	12
4. „	20, Páris. Szarvady Kossuthnak sajtóösszeköttetéseiről — — — — —	13
5. február	13, Brüsszel. Ludvig Kossuthnak a háborús kilátásokról — — — — —	19
6. „	24, Genf. Klapka Kossuthnak keleti útjáról — — — — —	24
7. március	3, Brüsszel. Ludvig Kossuthnak a nemzetiségi kérdésről mondott glasgowi beszédek bruxellesi kiadásáról — — — — —	25
8. „	3, London. Kossuth Ludvighnak a nemzetiségi kérdésről mondott beszédek kiadásáról — — — — —	26
9. „	4, London. Kossuth Ludvighnak a nemzetiségi kérdést tárgyaló nyomtatványról — — — — —	27
10. „	4, Páris. Szarvady Kossuthnak a párisi hangulatról és Nigra nyilatkozatáról — — — — —	29
11. „	5, London. Kossuth Szarvadynak Magyarország részvételéről a háborúban — — — — —	30
12. „	10, Brüsszel. Ludvig Kossuthnak az olasz kérdésről való nyilatkozatának kiadásáról — — — — —	32
13. „	11, Páris. Szarvady Kossuthnak a párisi helyzetről — — — — —	33
14. „	14, Páris. Nigra Bixionak Szarvady ajánkozását illetőleg, hogy Cavour tájékoztatására Torinoba utazik — — — — —	35
15. „	15, London. Kossuth Ludvighnak az olasz kérdésről általa kért beszéd tárgyában — — — — —	35
16. „	21, Páris. Szarvady Kossuthnak Nigrával folytatott beszélgetéséről — — — — —	37
17. „	29, London. Kossuth Klapkának a háborúban való részvétel feltételeiről — — — — —	40
18. „	31, Páris. Irányi Kossuthnak Nigrával történt megbeszéléséről	44
13. a. „	31, London. Kossuth Ludvighnak az olasz kérdésről szóló előadást küldve meg — — — — —	45
19. április	1, Páris. Szarvady Kossuthnak Bixio közbenjárásáról Napoleon hercegnél — — — — —	45

		Lap
20.	április 1, Páris. Teleki László Kossuthnak a Napoleon herceggel közlött nyilatkozatról — — — — —	48
21.	„ 2, London. Kossuth Szarvadynek a Cavourral folytatott beszélgetésről és Mazzinival való összeköttetéséről — — — — —	49
22.	„ 3, Páris. Teleki László Kiss Miklósnak Kossuth nyilatkozatának átadásáról — — — — —	53
23.	„ 7, Páris. Teleki László Kossuthnak a köztük felmerült nézeteltérésről — — — — —	53
24.	„ 8, Páris. Szarvady Kossuthnak a Teleki Lászlóval történt eszmecsereéről — — — — —	55
25.	„ 20, London. Kossuth Ludvighnak az olasz kérdéscről — — — — —	57
25.	„ 24, Páris. Szarvady Kossuthnak a háborús kilátásokról és Napoleon herceg érdeklődéséről a magyar feltételeket illetőleg — — — — —	59
27.	„ 25, Páris. Szarvady Kossuthnak Napoleon herceg hangulatáról a magyar kívánságokkal szemben — — — — —	61
28.	„ 26, London. Kossuth Szarvadynek a magyar részvétel alapjául szolgáló garanciákról — — — — —	62
29.	„ 26, London. Kossuth Irányinak magyar alkotmánytervezetéről — — — — —	66
30.	„ 28, Páris. Szarvady Kossuthnak a párisi helyzetről — — — — —	70
31.	„ 30, Páris. Szarvady Kossuthnak Bixio, Teleki László és Klapka tárgyalásairól. Napoleon herceggel — — — — —	71
32.	május 2, Páris. Szarvady Frigyes Kossuthnak Párisba való meghívásáról — — — — —	74
33.	„ 10, Páris. Teleki László Klapkával közli a Kossuth kívánságaihoz fűzött megjegyzéseit — — — — —	76
34.	„ 14, Páris. Teleki László Ihász Dánielnek a Piemontba szóló útlevelé dolgában — — — — —	78
35.	„ 17, Torino. Teleki László Kossuth Lajosnak az olaszországi szervezkedés első teendőiről — — — — —	78
36.	„ 17, Torino. Klapka Kossuthnak az olaszországi szervezkedés legfontosabb teendőiről — — — — —	79
37.	„ 18, Páris. Szarvady Kossuth-hoz a Cavournak és Napoleon hercegnek közvetítendő üzenetéről a németországi propagandáról — — — — —	81
38.	„ 21, Genova. Klapka Kossuthnak a magyar katonákhoz intézendő kiáltványról — — — — —	82
39.	„ 21, Genova. Perczel tábornok Kossuthnak — — — — —	84
40.	„ 21, Páris. Irányi Dániel Kossuthnak arról, hogy megbízásából Genovába utazzék — — — — —	84
41.	„ 22, Genova. Teleki László Kossuthnak, sürgetve Genovába érkezését — — — — —	85
42.	„ 26, Genova. Klapka György Kossuthnak, jelenlétét sürgősen követelő ügyekről — — — — —	85

			Lap
43.	május 28,	Genova, Teleki László Kossuthnak útlevelekről és anyagi ügyekről — — — — —	87
44.	" 29,	London, Kossuth Ihásznak, Olaszországba jövetelének feltételeiről — — — — —	88
45.	" 31,	London, Kossuth Teleki Lászlónak a magyar részvétel feltételeiről — — — — —	88
46.	" 31,	Genova, Ihász Dániel Kossuthnak a genovai állapotokról	92
47.	június 1,	London, Kossuth Lajos Ihász Dánielnek a magyar ügy állásáról — — — — —	93
48.	" 5,	London, Kossuth Lajos Ihász Dánielnek kétségeiről, jöhet-e Genovába — — — — —	95
49.	" 6,	Genova, Teleki László Kossuthnak, érkezését sürgetve	95
50.	" 7,	Genova, Teleki Kossuthnak a magyar légio felállításáról szóló királyi dékrétum kiadásáról — — — — —	97
51.	" 11,	London, Kossuth Ihász Dánielnek az emigráns-szellemről és útlevél-nehézségeiről — — — — —	99
52.	" 12,	Páris, Irányi Dániel Kossuthnak a külpolitikai kilátásokról	100
53.	" 13,	Páris, Szarvady Kossuthnak a nevére vagy álnévre szóló útlevél megszerzéséről — — — — —	101
54.	" 14,	London, Gilpin Kossuthnak angol államférfiak biztosítékáról, hogy a semlegességet magyar szabadságharc esetén is fenntartandónak vélik — — — — —	103
55.	" 15,	Torino, Teleki László Kossuthnak a magyar légio ügyében Cavourral történt tárgyalásáról — — — — —	105
56.	" 18,	Lyon, Kossuth nejének, beszámolva utazásáról — — —	107
57.	" 24,	Torino, Kiss Miklós Pulszky Ferencnek Kossuth Genovába érkezéséről és megbeszéléséről Cavourral — — — — —	108
58.	" 24,	Torino, Kossuth Lajos Ihász Dánielnek az olaszországi magyar sereg feladatairól — — — — —	109
59.	" 24,	London, Pulszky Kossuthnak angol békeközvetítés eshetőségéről — — — — —	109
60.	" 24,	Páris, Szarvady Kossuthnak Walewszky forradalom- és magyarellenes álláspontjáról — — — — —	111
61.	" 26,	Párma, G. Cavalli köszöntő verse Kossuth-hoz — — —	113
62.	" 29,	Genova, Teleki László Kossuthnak a román követelésekről	113
63.	július 2,	Milano, Czetz tábornok Kossuthnak, Cavourral folytatott tárgyalásáról — — — — —	114
64.	" 2,	Genf, Mednyánszky Sándor egy Klapka mellett tartózkodó barátjának, híreket kérve — — — — —	115
65.	" 5,	New York, Asbóth Sándor Kossuthnak az amerikai magyar emigránsokról s az ott tárolt hadianyagról — — — — —	116
66.	" 7,	Páris, Szarvady Kossuthnak a németországi magyar propagandáról — — — — —	118
67.	" 9,	Asti, Kiss Miklós Kossuthnak a fegyverszünet híreről	119
68.	" 18,	Asti, Kiss Miklós ezredes jelentése az elkeseredett han-	

		Lap
		gulatról, mit a háború váratlan befejezése keletett dandárában — — — — — 120.
69.	július 24.	Genf. Kossuth Lajos Ihász Dánielnek a békéről, a jövő kilátásokról, a magyar sereg sorsáról és saját magánéletéről 121
70.	„ 25.	London. Pulszky Kossuthnak a békekötés kilátásairól 125
71.	„ 25.	London. Pulszky Kossuthnak londoni barátainak aggóda- sáról sorsa miatt — — — — — 126
72.	„ 31.	Genf. Kossuth Irányinak egy Szemere Bertalan cikkére adandó válasz tárgyában — — — — — 127
73.	auguszt. 1.	Acqui. Ihász Dániel Kossuthnak az olaszországi magyar légióról és jövő terveiről — — — — — 129
74.	„ 22.	Bex. Kossuth Lajos Tanárky Gyulának svájci utazásáról és gondjairól — — — — — 131
75.	„ 18.	Ventnor. Pulszky Ferenc Kossuthnak az angol közvélemény ítéletéről szerepét illetőleg a háborúban — — — — — 133
76.	„ 19.	Jersey. Irányi Kossuthnak a háború alatt nevével keringő kiáltványok hitelességének megcáfolásáról — — — — — 134
77.	„ 21.	Vevey. Kossuth Lajos Ihász Dánielnek a zürichi béke- értekezletről és svájci útitervéről — — — — — 135
78.	„ 21.	Vevey. Kossuth Kiss Miklósnak a francia sajtó vele szemben használt hangjáról — — — — — 138
79.	„ 27.	Páris. Szabó Imre jelentése Kossuthnak a rábizott küldetés elintézéséről — — — — — 139
80.	szept. 5.	Ventnor. Pulszky Kossuthnak a jövő kilátásairól — — 140
81.	„ 6.	Torino. Klapka Kossuthnak a légió hazatérő katonái sor- sának biztosításáról — — — — — 142
83.	„ 12.	Asti. Kiss Miklós Kossuthnak a magyar légió felosztatásáról — — — — — 144
84.	„ 14	táján, Torino. Klapka Kossuthnak — — — — — 147
85.	„ 16.	Brüsszel. Ludvig Kossuthnak Belgiumból való kiutasít- tatása ügyéről — — — — — 147
86.	„ 26.	London. Kossuth Lajos Ihász Dánielnek, közölve vele meg- jegyzéseit a légió felosztatásánál követett eljárásra vonatkozólag — — — — — 150
87.	„ 29.	London. Kossuth Ludvignek az olaszországi magyar légió felosztatása körül történt hibákról — — — — — 151
88.	október 2.	Acqui. Ihász Dániel Kossuthnak a magyar légió tisztjeinek sorsáról — — — — — 152
89.	„ 21.	Ferrara. Ihász Dániel Kossuthnak a középolaszországi álla- potokról és a páрмаi sereget szervező magyar tisztekről 155
90.	dec. 10.	Genf. Teleki László Kossuthnak a magyar propaganda eszközeiről — — — — — 156
91.	„ 14.	Genf. Teleki László Kossuthnak az olasz királynál teendő látogatásról — — — — — 158
92.	„ 21.	London. Kossuth Lajos Ihász Dánielnek az olasz királynál számára kieszközlendő kihallgatásról — — — — — 163

II. AZ OSZTRÁK KÜLPOLITIKAI ÉS KÉMSZOLGÁLAT IRATAI

1. A KOSSUTH-EMIGRÁCIÓ TEVÉKENYSÉGÉRE VONATKOZÓ
NYUGATI JELENTÉSEK.

93.	január	21,	München. Hartig gr. müncheni követ jelentése Boul-Schauenstein külügyminiszternek a készülő magyarországi zavargásokról — — — — —	167
94.	február	8,	Wien. Kempen rendőrminiszter a lombardiai kormányzósághoz Kupa ezredesnek piemonti megbízatásáról — —	168
95.	május	21,	London. Apponyi Rudolf követ jelentése Kossuthról és a londoni magyar emigránsokról — — — — —	168
96.	"	18,	Wien. Grünne a külügyminiszternek Klapka londoni ügyürendeléséről — — — — —	169
97.	"	23,	Wien. Kempen Rechberg külügyminiszternek Klapka londoni ügyürendelése ügyében — — — — —	169
98.	"	24,	Genova. Strobaeus bajor főkonzul jelentése a magyar emigránsok genovai tevékenységéről — — — — —	170
99.	"	27,	Berlin. A berlini osztrák követség jelentése a külügyminisztériumnak Poroszországban működő magyar ágensekről	170
100.	"	30,	Hannover. Gr. Ingelheim jelenti a külügyminiszternek, hogy Kossuthot Napoleon császár Genovába hívta — —	171
101.	"	30,	London. Gr. Apponyi jelenti a külügyminiszternek, hogy Kossuth elutazott Genovába — — — — —	171
102.	június	1,	München. Gr. Hartig müncheni követ Rechberg külügyminiszternek a magyar emigránsok genovai működéséről — —	171
103.	"	2,	Wien. Rechberg külügyminiszter jegyzéke Kempenhez a franciák által tervezett magyar felkelésről — — — — —	172
104.	"	7,	Wien. Rechberg külügyminiszter Metternich hercegnek Napoleon tervéről, hogy Magyarországon forradalmat szít —	172
105.	"	8,	Dromana. Herriet Prohászka bárónő Kempennek a milánói magyar csapatok közt észlelhető forradalmi propagandáról	173
106.	"	10,	Wien. Rechberg külügyminiszter Grünnenek az Apponyi londoni követnek küldött utasításról Klapka ügyürendelése ügyében — — — — —	173
107.	"	10,	Wien. Werther báró bécsi követ a porosz külügyminiszternek	174
108.	"	15,	Verona. Grünne átírata a külügyminiszterhez, hogy tiltakozék az angol kormánynál Klapka ügyürendelése ellen — —	174
109.	"	15,	Wien. Kempen Grünnenek Kossuth Londonból való eltávozásának híreről — — — — —	174
110.	"	17,	Wien. Kempen Rechberg külügyminiszternek Kossuth elutazásáról Londonból — — — — —	175
111.	"	—	Jelentés kelet és aláírás nélkül a nemzetiségek lázadásáról Ausztria ellen — — — — —	175
112.	"	20,	Wien. Kempen Rechbergnek Kossuth francia útleveléről és elutazásáról — — — — —	176

			Lap
113.	június 27,	Brüssel, Vrints br. belgiumi osztrák követ jelentése Rechberg külügyminiszternek az olaszországi magyar légióról — —	176
114.	július 5,	Brüssel, Löwenthal ezredes Párisból kapott kémjelentése a magyar felkelés előkészületeiről — — — — —	177
115.	„ 6,	Wien. Rechberg külügyminiszter Apponyi londoni követnek megbízást ad, hogy tiltakozzék a Klapka által vett ágyúk kiszállítása ellen — — — — —	177
116.	„ 8,	Wien. Kempen Grünnek egy londoni kém jelentéséről, aki olvasta Kossuth levelét nejehez — — — — —	178
117.	„ 10,	Wien. Zusammenstellung über Kossuths Aufenthalt und Bewegungen im Juni 1859 — — — — —	179
118.	„ 11,	Wien. Kempen Grünnek a Klapka londoni ügyrendelése ügyében történt hivatalos tiltakozás csekély eredményéről	180
119.	„ 18,	Drezda. Egy Körner nevű ügynök jelentése a Magyarországon keringő forradalmi kiáltványok nyomtatási helyéről és terjesztőjéről — — — — —	180
120.	„ 23,	Zürich. Egy Olaszországból visszatérő kém jelentése, aki Kossuth és a vezető emigránsok bizalmába férközött — —	181
121.	„ 27,	Wien. Kémjelentés Kossuth tartózkodási helyéről és további terveiről — — — — —	183
122.	„ 29,	Berlin. Lovag Koller Rechberg külügyminiszternek Szemere Bertalannak „Kölnér Zeitung“-ban megjelent cikkéről — —	184
123.	„ 31,	Wien. Kempen megküldi Grünnek egy általa Genovába küldött kém jelentését — — — — —	185
124.	aug. 12,	Wien. Kémjelentés az olaszországi magyar légióról és a vezető emigránsok tartózkodási helyéről — — — — —	186
125.	nov. 30,	Brüssel. Br. Vrints brüsszeli követ jelentése a külügyminiszternek két belga újságban megjelent magyarbarát cikkről —	186
126.	dec. 3,	Brüssel. Br. Vrints követ jelentése a külügyminiszternek Szarvady osztrákellenes propagandájáról a belga és német sajtóban — — — — —	187

2. A DUNAI FEJEDELEMSÉGEKBŐL ÉRKEZETT HIREK.

127.	márc. 9,	Wien. Kempen a hádseregfőparancsnokságnak ellenséges ágensek működéséről — — — — —	188
128.	április 15,	Belgrád. Giorgi gr. ciiffre-távirata a temesvári helytartósághoz egy Belgrádba érkezett magyar ágensről — — —	189
129.	„ 18,	Wien. A külügyminisztérium jegyzéke a hádseregfőparancsnoksághoz Astengo piemonti konzul gyanús működéséről Zimonyban — — — — —	189
130.	„ 19,	Belgrád, Gr. Giorgi belgrádi konzul jelentése egy magyar ágens ott tartózkodásáról — — — — —	189
131.	„ 20,	Wien. Kempen jegyzéke Buol külügyminiszterhez Klapka belgrádi tartózkodásáról — — — — —	190
132.	„ 25,	Wien. Kempen körirata és jegyzéke a külügyminiszternek	

		a Dunai Fejedelemségekben piemonti megbízásból folyó toborzásokról	191
133.	április 26,	Belgrád. Giorgi konzul Buol külügyminiszternek a belgrádi állapotokról	192
134.	" 29,	Wien. Kempen a külügyminiszternek egy titkos rendőrnek Belgrádba történt küldéséről	194
135.	" 29,	Zimony. Giorgi gr. számjeles távirata a külügyminiszterhez Klapka és Lülley belgrádi tevékenységéről	194
136.	május 2,	Belgrád. Giorgi gr. jelentése a külügyminiszternek a Klapkának vélt ágens működéséről	194
137.	" 3,	A külügyminiszter jegyzéke Grünnehez Giorgi belgrádi híreiről	195
138.	" 4,	Belgrád. Giorgi gr. jelentése belgrádi ellenséges ágensekről	195
139.	" 4,	Jassy. Gödel-Lannoy jassyi konzul jelentése a külügyminiszternek Cuza harci készületeiről	195
140.	" 6,	Jassy. Gödel-Lannoy jassyi konzul jelentése a külügyminiszternek a Dunai Fejedelemségekben folyó titkos toborzásról	196
141.	" 9,	Temesvár. Coronini megnyugtató jelentése Grünnehez a délmagyarországi állapotokról	196
142.	" 17,	Wien. A külügyminisztérium értesítése Kempennek a Dunán fenyegető ellenséges fegyverszállítás megakadályozásáról	197
143.	" 18,	Konstantinápoly. Prökesch-Osten internuncius jelentése a külügyminiszternek a Dunai Fejedelemségekben folyó toborzásokról és agitációkról	198
144.	" 22,	Wien. A külügyminisztérium jegyzéke a belügyminiszterhez a Moldvába szóló útlevelék kiadásának korlátozásáról	198
145.	" 23,	Wien. A belügyminisztérium válasza az útlevelékorlátozások ügyében	199
146.	" 26,	Belgrád. Giorgi belgrádi konzul jelentése a külügyminiszternek az ellenséges ágensek ellen való védekezésről	199
147.	" 29,	Temesvár. Coronini jelentése Kempennek a Szerbiában uralkodó osztrákellenes hangulatról és a Belgrádba várt magyar forradalmi vezérek törbeejtéséről	200
148.	" 30,	Belgrád. Giorgi belgrádi konzul jelentése a magyarországi Landesgeneralkommandonak két gyanús egyénről, ki Magyarországra forradalmi kiáltványokat akar becsempészni	201
149.	június 8,	Verona. Metternich herceg Rechberg külügyminiszternek a peremtartományokban bevezetendő éber politikai felügyeletről	202
150.	" 8,	Verona. A császár. Coronini altábornagynak a délvidéki állapotokról	202
151.	" 15	felé, Belgrád. Ügynökjelentés Coronininak a Szerbiában elterjedt hírekről	203
152.	" 16,	Wien. A hadseregfőparancsnokság értesíti a külügyminisztert, hogy a franciák Antivari kikötőjét hadi célokra	

		Lap
	használják — — — — —	203
153.	június 17, Jassy. Gödel-Lannoy jelentése a külügyminiszternek a plojesti tábor igazi rendeltetéséről — — — — —	204
154.	„ 18, Wien. Kempen utasításai a Dunai Fejedelemségekből beutazók szigorú ellenőrzésére — — — — —	205
155.	„ 25, Galac. Becke konzul rémhíre Magyarország küszöbön álló ellenséges előzönléséről — — — — —	206
156.	„ 28, Galac. Becke konzul jelentése a külügyminiszternek Kossuth és Klapka állítólagos átutazásáról — — — — —	206
157.	„ 30, Sulina. Viscovich alkonzul jelentése Becke osztálytanácsosnak Galacba egy fegyvert szállító hajó áthaladásáról — — — — —	209
158.	július 1, Galac. Becke konzul jelentése a külügyminiszternek Klapka tultsai tartózkodásáról — — — — —	210
159.	„ 3, Braila. A brailai alkonzul jelentése a budai katonai és polgári főkormányzósághoz Cuza és Kossuth állítólagos találkozásáról — — — — —	211
160.	„ 6, Belgrád. Giorgi konzul jelentése a külügyminiszternek Klapka állítólagos Belgrádi tartózkodásáról — — — — —	212
161.	„ 6, Konstantinápoly. Prokesch-Osten internuncius jelentése a külügyminiszternek a Portánál történt közbelépéséről a Dunai Fejedelemségekben tartózkodó magyar emigránsok terveinek meghiúsítására — — — — —	212
162.	„ 7, (Torino). Strzeleczki jelentése Kossuthnak a helyzetről és teendőkről Szerbiában és a Dunai Fejedelemségekben — — — — —	213
163.	„ (7) Temesvár. Coronini jelentése a hadsereg főarancsnokságnak Kossuth és Klapka megjelenéséről Brailában — — — — —	218
164.	„ 7, Temesvár. Coronini Kempennek Kossuth elfogatásának lehetőségéről — — — — —	219
165.	„ 8, Konstantinápoly. Prokesch Osten internuncius Rechberg külügyminiszternek a tultsai magyar emigránsok üzelvei ellen általa kieszközölt török nagyvezéri rendeletről — — — — —	219
166.	„ 8, Rustsuk. Haas bulgáriai konzul jelentése Rechberg külügyminiszternek Kossuth megjelenéséről Galacban és továbbutazásáról — — — — —	220
167.	„ 18, Wien. Kempen rendelete a moldvai és oláhországi nemzeti-ségi propaganda elszigetelésére — — — — —	221
168.	„ 20, Durazzo. Egy Ballarini nevű ágens ajánlkozása Kossuth és társai esetleges elfogására — — — — —	222
169.	„ 22, Galac. Becke galaci konzul Rechberg külügyminiszternek a fegyverszállítási hírek való alapjáról — — — — —	224
170.	„ 24, Temesvár. Coronini jelentése Kempennek Astengo piemonti konzul inváziós tervéről — — — — —	226
171.	„ 24, Wien. Kempen Rechberg külügyminiszternek a Kossuth és Klapka Keleten történt megjelenéséről szóló hírek megbízhatatlanságáról — — — — —	226

172.	július	27,	Wien. A kereskedelmi miniszter Rechberg külügyminiszternek a Galac-orsovai vonalon szolgálatot teljesítő dunagőzhajózási alkalmazottak feltétlen politikai megbízhatóságáról	227
173.	auguszt.	11,	Braila. Dragorich alkonzul jelentése Coronininek a magyar felkelés előkészületeiről a Dunai Fejedelemségekben — —	227
174.	szept.	5,	Braila. Dragorich alkonzul jelentése a magyarországi helytartósághoz a magyar forradalmi üzemekről az Alduna vidékén — — — — —	229

3. JELENTÉSEK A MAGYARORSZÁGI HANGULATRÓL.

175.	február	27,	Sopron. Benkiser alezredesnek, a 19. csendőrezred parancsnokának jelentése Magyarország főherceg-kormányzójához a sopronmegyei állapotokról — — — — —	231
176.	május	2,	Debrecen. A debreceni katonai állomásparancsnokság jelentése a cs. kir. orsz. katonai parancsnoksághoz lázító falragaszokról — — — — —	232
177.			Magyarok! — — — — —	233
178.	május	11,	Pest. Protsmann pesti rendőrfőnök jelentése a főkormányzóságnak a szegedi iskola falán talált forradalmi felírásról	234
179.	"	13,	Pest. A magyar főkormányzóság jelentése az országban uralkodó osztrákellenes hangulatról — — — — —	234
180.	"	14,	Buda. Haller altábornagy jelentése Kempennek az alföldi parasztságban uralkodó osztrákellenes hangulatról — —	236
181.	"	20,	Sopron. Jelentés Magyarország főkormányzóságának a Sopron megyében keringő lázító röplapokról — — — —	236
182.	"	26,	Buda. A főkormányzóság jelentése Kempennek a kémgyanús angol Steinhaltz magyarországi tartózkodásáról	237
183.	június	7,	Győr (?). Egy ágens jelentése Haller altábornagynak az országban terjedő hírekről — — — — —	238
184.	"	17,	Jelentés Szeged és Bácska osztrákellenes hangulatáról	239
185.	július	2,	Kolozsvár. Öchsner br. cs. kir. törvényszéki elnök által Kempennek beküldött forradalmi hiszekegy — — — — —	240
186.	"	4,	Wien. Kempen a főkormányzóságnak az országban állítólag keringő forradalmi röpiratokról — — — — —	241
187.	"	4,	Buda. A főkormányzóság jelenti Kempennek egy Bajai Mátyás nevű ágens elfogását — — — — —	241
188.	"	11,	Wien. Kempen Coronininek a Kossuth és más emigránsok elfogására kitűzendő jutalomdíjról — — — — —	241
189.	"	11,	Wien. Kempen Rechberg külügyminiszternek a Délvidéken bevezetett szigorú rendőri ellenőrzésről — — — — —	242
190.	"	12,	Wien. Kempen felvilágosítást kér egy Körmenyi nevű ágensről, aki állítólag Kossuth-kiáltványt terjeszt — — — —	243

III. KIADOTT OKMÁNYOK	— — — — —	248
NÉV ÉS TÁRGYMUTATÓ	— — — — —	253

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

1946 — 1949

Sectio iuridico-politica

Martonyi János Jogászképzés és jogász hivatás a Szovjetunióban

Buza László A nemzetközi közhatalom szervezete

Berend György A népbírászkodás

Acta medica

Fazekas I. Gyula Nastung durch Steigerung der Nebennierenrinden-Funktion.

Acta philologica

Koltay-Kastner Jenő Leopardi (Összehasonlító irodalmi tanulmány)

Birkás Géza Francia utazók Magyarországon

Koltay-Kastner Jenő Cola di Rienzo

Acta botanica

Greguss Pál Xylothetic investigations of some uncommon tropical coniferous genera

A fontosabb fenyő-génusok meghatározása szövettani alapon

Identification of the most important genii of firs based on xylotomy.

Acta mineralogica petrographica tom. II.

Koch Sándor Bizmutásványok a Kárpátmedencéből, angol fordítással

Grasselly J. Analyses of some bismuth minerals

Mezősi J. Láposbánya környékének geológiai felépítése, ang. ford.

Mezősi J. Rézérc előfordulása a zempléni Szigethegységben, ang. ford.

Acta chemica et physica tom. II.

Gombay Lajos Über die Photoelektronen der Gelatine-Farbstoffphosphore

Széll Kálmán On the rotation—vibration entropy of diatomic gases

Kiss A.—Sándorfy C. Sur les méthodes d'analyse des courbes d'absorption

Autheried Kamill Versuche zur Oximierung des 3,4-Dimethoxy-Henyl-Desyl-Sulfids

Kiss A.—Szöke S. Zur Lösungsmittelabhängigkeit der Extinktionskurven von polycyklischen Komplexen

Acta scientiarum mathematicarum tom. XI—XII.

Sólyi, A. Über das Haarsche Lemma in der Variationsrechnung und seine Anwendungen.

Dolaptschijew, B. Über projektive Kegelschnittssysteme.

Jordan, Ch. Complément au théorème de Simmons sur les probabilités.

Fejes, L. Über die Fouriersche Reihe der Abkühlung.

Rédei, L. Bemerkung zu einer Arbeit von R. Fueter über die Klassenkörpertheorie.

Rédei, L. Über einige merkwürdige Polynome in endlichen Körpern mit zahlentheoretischen Beziehungen.

Varga, O. Linienelementräume, deren Zusammenhang durch eine beliebige Transformationsgruppe bestimmt ist.

Rédei, L. Zur Theorie der Gleichungen in endlichen Körpern.

v. Sz. Nagy, B. Approximation der Funktionen durch die arithmetischen Mittel ihrer Fourierschen Reihen.

Rédei, L. Über eindeutig umkehrbare Polynome in endlichen Körpern.
Fejes, L. Eine Bemerkung über die Bedeckung der Ebene durch Eibereiche mit Mittelpunkt.

Rédei, L. Über die Gleichungen dritten und vierten Grades in endlichen Körpern.

Turán, P. On rational polynomials.

Egerváry, E. A remark on the length of the circle and on the exponential function.

Rényi, A. On a Tabuberian theorem of O. Szász.

Bibliographie.

Béla de Kerékjártó †

Lázár, D. Sur l'approximation des courbes convexes par des polygones

Vincze, S. Über den Minimalkreisring einer Eilinie

Schweitzer, M. Sur les produits infinis et le théorème d'Abel

Sz. Nagy, Gy. Die Lage der A-Stellen eines Polynoms bezüglich seiner Nullstellen

Sz. Nagy, B. On uniformly bounded linear transformation in Hilbert space.

Rényi, A. Integral formulae in the theory of convex curves.

Gál, I. S. A theorem on convex curves.

Csillag, P. Eine Bemerkung zur Auflösung der eingeschachteten Rekursion.

Fuchs, L. On quasi-primary ideals.

Rédei, L. Bemerkung zu meiner Arbeit „Über die Gleichungen dritten und vierten Grades in endlichen Körpern“

Bibliographie.

Riesz, F. On a recent generalisation of G. D. Birkhoff's ergodic theorem.

Rajagopal, C. J. A series associated with Dirichlet's series.

Sz. Nagy, Gy. Über die allgemeinen Lemniskaten.

Fejes Tóth, L. On ellipsoids circumscribed and inscribed to polyhedra.

Fáry, I. On straight line representation of planar graphs.

Sz. Nagy, Gy. Über die Lage der Doppelgeraden von gewissen Flächen gegebener geometrischer Ordnung.

Aczél, J. und Fenyő, I. Über die Theorie der Mittelwerte.

Szele, T. Ein Satz über die Struktur der endlichen Ringe.

Alexits, G. Sur la convergence des séries lacunaires.

Rényi, A. Remarque à la note précédente.

Bibliographie.

Tom. XIII. fasc. 1.

Sz. Nagy, Gy. Merkwürdige Punktgruppen bei allgemeinen Lemniskaten.

Alexits, G. Sur la convergence des séries orthonormales lacunaires.

Alexits, G. Sur la convergence d'une classe de séries orthonormales.

Rédei, L. Vereinfachter Beweis des Satzes von Minkowski—Hajós.

Fenyő, St. Über den Mischalgorithmus der Mittelwerte.

Fuchs, L. The extension of the notion of „relatively prime“.

Császár, A. Sur les fonctions internes, non monotones.

Szélpál, I. Die Abelschen Gruppen ohne eigentliche Homomorphismen.

Szele, T. Die Abelschen Gruppen ohne eigentliche Endomorphismen.

Erdős, P. On some applications of Brun's method.

Bibliographie.